

การจัดการศึกษาของนครปฐมระหว่าง พ.ศ.2428 - 2542

สารนิพนธ์
ของ
สุกัญญา มานะธรรากุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2550

การจัดการศึกษาของนครปฐมระหว่าง พ.ศ.2428 - 2542

บทคัดย่อ
ของ
สุกัญญา มานะธรากุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2550

สุกัญญา มานะธรากุล. (2550). *การจัดการศึกษาของนครปฐมระหว่าง พ.ศ. 2428 – 2542*.

สารนิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: อาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ.

สารนิพนธ์เรื่องการจัดการศึกษาของนครปฐมระหว่าง พ.ศ. 2428 – 2542 เป็นการศึกษา
ถึงการจัดการศึกษาของนครปฐมตั้งแต่ พ.ศ. 2428 จนถึง ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

จุดมุ่งหมายของการศึกษาเรื่องนี้มี 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาจุดมุ่งหมายและนโยบาย
การจัดการศึกษาของนครปฐมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนใช้
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเพื่อศึกษาการจัดการศึกษาของเมืองนครปฐม
ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542

จากการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาของนครปฐมกำหนดจุดมุ่งหมายและ
นโยบายสอดคล้องกับการศึกษาของประเทศ นับตั้งแต่ก่อนการประกาศใช้โครงการศึกษา
พ.ศ. 2441 จนถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตลอดมาจนกระทั่งมีการประกาศใช้
พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่เป็นแผนแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศไทย
ในเวลาต่อมา จังหวัดนครปฐมมีจุดมุ่งหมายและแนวนโยบายที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนทุกคน
ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ในทุกระดับ ดังนั้น จึงมีโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพมากมาย
ทั้งการศึกษาในระบบ และศึกษานอกระบบ รวมทั้งการศึกษาระดับอุดมศึกษาก็มีการจัดตั้ง
มหาวิทยาลัยหลายแห่ง

การจัดการศึกษาของนครปฐมนับตั้งแต่มีการตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก
คือ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ในปี พ.ศ. 2428 มีโรงเรียนที่ตั้งขึ้นในวัดโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็น
ผู้อุปถัมภ์เป็นจำนวนมาก ต่อมาโรงเรียนเหล่านี้เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล จนถึงระดับ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในบางโรงเรียนได้ขยายจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นอกจากนี้ยังมี
การจัดตั้งโรงเรียนประจำมณฑลนครชัยศรี คือ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัยในปัจจุบัน และโรงเรียน
สตรีประจำจังหวัด ซึ่งได้รับพระราชทานนามว่า “โรงเรียนราชินีบูรณะ” ต่อมาก็มีการเปิดสอน
โรงเรียนประเภทอื่นๆ ได้แก่ โรงเรียนการช่างสตรี (ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม
และวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม) โรงเรียนสตรีฝึกหัดครู (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครปฐม) มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา เป็นต้น จังหวัดนครปฐมจึงเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก

EDUCATIONAL MANAGEMENT IN NAKHONPATHOM, 1885 - 1999

AN ABSTRACT

BY

SUKANYA MANATARAKUL

Present in Partial Fulfillment of the Requirements for the

Master of Education Degree in History

at Srinakharinwirot University

May 2007

Sukanya Manatarakul. (2007). *Educational Management in Nakhonpathom, 1885 – 1999*. Master's Project, M.Ed. (History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Amphorn Engsusophon.

This paper studies the management of education of Nakhonpathom province starting from the year 1885 until the National Education Bill was issued in 1999.

The purposes of this study are the following two. First, the paper looks into the goals and policies of the province's education from 1894 during King Rama 5 to 1999 before the National Education Bill was implemented. Second, it studies the management of education during the same period of time

It is found that Nakhonpathom's education management had directed its purposes and policies to comply with the nation's ones even before the issue of Education Project 1898 and had continued to do so until the National Education Plan 1992 and the National Education Bill 1999, which later became the core plan for Thailand's education. Nakhonpathom's educational goals and policies were to provide education to its overall population at every level. Therefore, the province had many academic and vocational schools both in the regular system and continuing education. It also established several higher education institutions.

Nakhonpathom's education started when the first public school, Wat Pra Pathomchedi School, was opened in 1885. Then there were many other schools sponsored by Buddhist monks. Later on, these schools started to offer classes ranging from preschool to elementary school. Some schools expanded to offer classes up to Mathayom 3. In addition, The Regional School of Nakhonchaisri (now called Prapathomwithayalai School) and the province's all-girl school (royally given the name "Rachinee Burana") were established. More educational institutions were opened afterward, for example, Women's Vocational School (currently Vocational College of Nakhonpathom and Technical College of Nakhonpathom), Women's Teacher College (now Ratchapat Nakhonpathom University), Silapakorn University at Wang Sanamchan, Kasetsart University at Kampaengsaen, and Mahidol University at Salaya. As a result of

all this development, Nakhonpathom is considered a province with readiness and high potentiality in education management.

การจัดการศึกษาของนครปฐมระหว่าง พ.ศ.2428 - 2542

สารนิพนธ์
ของ
สุกัญญา มานะธรรากุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการ
สอบได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง การจัดการศึกษาของนครปฐมระหว่าง พ.ศ. 2428 - 2542 ของ
สุกัญญา มานะธรากุล ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(อาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(อาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม)

วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีจากความช่วยเหลือของบุคคลหลายท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์อัมพร เอ็งสุโสภณ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ให้ความเมตตาดูแล คอยแนะนำช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ตลอดจนกรุณาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอระลึกถึงความกรุณาของอาจารย์ตลอดไป

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ และรองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มุลศิลป์ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาครีรักษ์ และคณาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอน ให้ความรู้ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ศึกษาอยู่

ขอขอบคุณคุณอุทิตยญา โพธิ์สวຍ ที่ช่วยค้นคว้าข้อมูล ช่วยพิมพ์สารนิพนธ์ฉบับนี้ และให้กำลังใจตลอดมา

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนวิชาเอกประวัติศาสตร์ (กศม. ภาคพิเศษ) ปี 45 ทุกคน ที่คอยให้กำลังใจและคำแนะนำ

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ที่ให้ความรัก ความห่วงใย เป็นกำลังใจและสนับสนุนการศึกษาตลอดมา

ประโยชน์และคุณค่าอันเกิดจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศความดีให้แก่ ครู อาจารย์ บิดา มารดา ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย จนสามารถสร้างสรรคงานชิ้นนี้และสามารถสำเร็จการศึกษาได้ และในงานวิจัยหากมีสิ่งใดบกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดทุกประการ

สุกัญญา มานะธรากุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	จ
ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา.....	ฉ
ความสำคัญของการศึกษา.....	ช
ขอบเขตของการศึกษา.....	ซ
วิธีดำเนินการศึกษา.....	ฅ
แหล่งศึกษาค้นคว้า	ซ
1 ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม	1
สมัยทวารวดี	1
สมัยสุโขทัย	8
สมัยอยุธยา	8
สมัยธนบุรี	11
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	12
การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ	12
การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม	13
สมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ	15
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	15
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	18
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	20
เมืองนครปฐมหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	24
2 พัฒนาการศึกษาของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ.2542	26
จุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาก่อนมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2441	26
จุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2441- 2475	30
การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2451	
และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2452	31

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2(ต่อ)	
การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2458	34
การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2464	37
จุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2542	39
การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2485 – 2493	40
การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2493 – 2520	41
การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2542	47
3 การจัดการศึกษาของนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2475	56
การศึกษาสายสามัญ	57
โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก	58
โรงเรียนที่เปิดสอนระดับสายสามัญ	61
การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนหลวงในหัวเมือง	66
สถานที่เรียน	72
เวลาเรียน	72
แบบเรียน	73
การสอบไล่ให้นักเรียน	74
ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา	78
โรงเรียนราษฎรหรือโรงเรียนเอกชน	84
โรงเรียนประจำมณฑลนครชัยศรี	85
โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครปฐม	87
การศึกษาสายวิสามัญ	89
4 การจัดการศึกษาของนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2542	93
การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา	93
การศึกษาระดับประถมศึกษา	97

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4(ต่อ)	
การศึกษาระดับมัธยมศึกษา	104
สายสามัญ	104
สายอาชีพ	113
การศึกษาระดับอุดมศึกษา	119
ผู้ทำคุณประโยชน์ด้านการศึกษาของจังหวัดนครปฐม	130
บุคคลดีเด่นด้านการจัดการศึกษา	137
5 บทสรุป	141
บรรณานุกรม	144
ภาคผนวก	153
ภาคผนวก ก ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง	154
ภาคผนวก ข แบบจัดการศึกษาหัวเมือง	157
ภาคผนวก ค เอกสารเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม	160
ภาคผนวก ง การเปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดครู และการขอใช้ที่ธรณีสงฆ์ในการจัดตั้ง วิทยาลัยครูนครปฐม.....	168
ภาคผนวก จ ใบอนุญาตให้เป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียนเอกชน	172
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์	174

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 กำหนดอายุนักเรียนสำหรับเรียนสามัญศึกษา	32
2 จำนวนโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครปฐมที่จัดตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2464 – 2524	37
3 แสดงข้อแตกต่างระหว่างโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปกับโรงเรียนชุมชน	44
4 แสดงการแบ่งระดับชั้นประโยคต้นที่เรียนตามแบบเรียนหลวง	66
5 รายนามโรงเรียน ผู้จัดการ ครู เงินเดือนครู และจำนวนนักเรียน	70
6 โรงเรียนประถมและมูลในเมืองนครชัยศรี พ.ศ. 2452	72
7 แบบเรียนของกรมศึกษาธิการที่แจกแก่โรงเรียนในหัวเมือง พ.ศ. 2451 – 2455	73
8 ยอดเงินที่มีผู้บริจาคและเรียไรได้ในมณฑลนครชัยศรี ระหว่าง พ.ศ. 2441 – 2453	79
9 บัญชีนามผู้ปฏิสังขรณ์ และออกทรัพย์สิ่งของสร้างโรงเรียนจิวราย (พิณพิทยาคาร) ...	80
10 บัญชีนามผู้ที่ได้มาประชุมในการเปิดโรงเรียนและได้ให้สิ่งของแก่โรงเรียน เมื่อวันที่ 3 กันยายน ร.ศ. 123	82
11 แสดงจำนวนนักเรียนฝึกหัดวิชาชีพแบ่งตามประเภทงาน พ.ศ. 2465	89
12 หลักสูตรที่เปิดสอนและการเปลี่ยนแปลงฐานะของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 – 2542	122

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ตั้งเมืองโบราณและชายฝั่งทะเลเดิมสมัยทวารวดี	2
2 แผนที่แสดงที่ตั้งโบราณสถานที่สำคัญเมืองนครชัยศรีหรือเมืองนครปฐมโบราณ	4
3 เหรียญเงินสมัยทวารวดี	5
4 แผนผังเมืองนครชัยศรี	6
5 แผนผังเมืองกำแพงแสน	7
6 พระปฐมเจดีย์สมัยทวารวดีและสมัยอยุธยา	17
7 พระปฐมเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์	17
8 อาคารมหินทรศึกษาคาร. สร้างเมื่อ พ.ศ. 2465	59
9 อาคารเรียนถาวร โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร)	60
10 โรงเรียนประชาบาลตำบลพระปฐม 1 “มหินทรสมาจรุณี” อำเภอเมือง จังหวัด นครปฐม	60
11 คณะครูอาจารย์สมัยอาจารย์อนันต์ มหัทธานานนท์ เป็นครูใหญ่	61
12 พระครูทักษิณานุกิจ (ผัน) ผู้ริเริ่มก่อสร้างโรงเรียนวัดสรรเพชญ์	63
13 พระแช่ม ผู้ริเริ่มก่อสร้างโรงเรียนวัดท่าพูด	64
14 คณะครูโรงเรียนวัดท่าพูด พ.ศ. 2506	65
15 นักเรียนโรงเรียนวัดจิวรายและอาคารเรียนที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2480	84
16 คณะครูและนักเรียนโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย	86
17 อาคารเรียนเดิมของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ	86
18 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระพันปีหลวง) ผู้พระราชทานกำเนิด โรงเรียนราชินีบูรณะ.....	88
19 นักเรียนสตรีโรงเรียนสตรีประจำมณฑลนครชัยศรี “ราชินีบูรณะ”	88
20 พระครูมงคลวิลาส ผู้ริเริ่มสร้างโรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา	91
21 พระครูปลัดผัน เจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ	106
22 โรงเรียนการช่างสตรีนครปฐม	109
23 อาคารเรียนไม้หลังคามุงกระเบื้องของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในอดีต	114
24 นักเรียนโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม	114
25 รูปนักเรียนนายร้อยตำรวจถ่ายร่วมกับผู้บังคับการ ผู้บังคับกอง ผู้บังคับหมวด และครูอาจารย์ บริเวณอาคารเรียนโรงเรียนนายร้อยตำรวจห้วยจรเข้ม้า	120

บทนำ

การศึกษาของไทยก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีหลักสูตรการศึกษา ไม่มีครูอาชีพและไม่มีใบรับรองวิทยฐานะของการศึกษา¹ มีวัดเป็นสถานที่เรียนและพระที่มีความรู้เป็นผู้สั่งสอน โดยบิดามารดาจะส่งบุตรหลานของตนให้ไปเป็นศิษย์วัดโดยการบวชเณรและบวชพระ เพื่อให้มีความรู้พออ่านออก เขียนได้ คิดเลข ฝึกหัดมารยาทและความประพฤติให้เป็นพลเมืองที่ดี² ส่วนเด็กผู้หญิง จะเรียนรู้การบ้านการเรือน การเย็บปักถักร้อย การประกอบอาหาร การจับหมากจับพลู³ ซึ่งเป็นการเรียนรู้วิชาการเรือนเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านที่ดีต่อไป⁴

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นประโยชน์ของการจัดการศึกษาที่จะส่งผลถึงงานปฏิรูปด้านอื่นๆ ให้บรรลุผลตามความมุ่งหมาย ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงเริ่มขยายงานทางการศึกษาและทรงเห็นว่าหน้าที่อย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์นั้น จะต้องให้ความรู้และการศึกษาแก่ราษฎร ดังพระราชหัตถเลขาตอนหนึ่งว่า “ราชการของพระมหากษัตริย์คือ ต้องให้ความรู้และความประพฤติดีแก่ราษฎรในราชอาณาจักร”⁵ ดังนั้น การเล่าเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พระองค์จะจัดให้มีขึ้น ทั้งในกรุงและหัวเมือง ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กทุกคน ตั้งแต่พระราชโอรสของพระองค์ จนกระทั่งลูกของราษฎรที่ยากจน มีโอกาสเล่าเรียนเสมอกัน⁶ โดยมีการตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรทั้งในกรุงและหัวเมืองขึ้น ปรากฏว่า ในปลายปี พ.ศ. 2428 มีโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร จำนวน 30 โรงเรียน ซึ่งจากหลักฐานปรากฏว่า เมืองนครปฐมมีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นที่ วัดประทุมเจดีย์ ในปี พ.ศ. 2428 มีนักเรียนจำนวน 34 คน และต่อมาในปี 2429 มีนักเรียนจำนวน 61 คน⁷ ทั้งนี้ เพราะวัดประทุมเจดีย์

---

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2526). 200 ปีของการศึกษาไทย. หน้า 3.

² รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 3 แผนกรมศึกษาธิการ พุทธศักราช 2453. หน้า 45.

³ อภิรมย์ ณ นครและคณะ. (2523). ปฐมนิเทศการศึกษาปัจจุบัน. หน้า 232.

⁴ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 18.

⁵ จารุวรรณ ไวยเจตน์. (2516). การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปี ก่อนพ.ศ. 2475. หน้า 1.

⁶ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). เล่มเดิม. หน้า 76 – 77.

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 75.

(วัดพระปฐมเจดีย์ในปัจจุบัน) เป็นวัดในพระอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์จึงมีความพร้อมทุกด้าน ตั้งอยู่ใกล้ตลาดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ทำให้มีเด็กที่อยู่ในวัยเล่าเรียนจำนวนมาก¹ ในระยะแรกต้องอาศัยศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่เรียนและให้พระที่มีความรู้เป็นผู้สอน² นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2447 ทางราชการได้ย้ายโรงเรียนนายร้อยตำรวจจากราชสีมามาก่อสร้างอาคารถาวรที่ตำบลห้วยจรเข้ม้า อำเภอ พระปฐมเจดีย์ แขวงเมืองนครชัยศรี เนื่องจากโรงเรียนเดิมการคมนาคมไม่สะดวกซึ่งได้เปิดดำเนินการถึงปีพ.ศ. 2458³

สำหรับการจัดการศึกษาที่ดำเนินการโดยเอกชนของเมืองนครปฐมได้เริ่มดำเนินการใน พ.ศ. 2449 โดยหมอบิ๊กสักชาวอังกฤษได้เช่าตึกแถวของพระคลังข้างที่เปิดโรงเรียนสอนหนังสือไทยและอังกฤษ ชื่อว่าโรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์⁴ ซึ่งนับได้ว่าเป็นโรงเรียนเซนต์คัสดี⁵ แห่งแรกของจังหวัดนครปฐม⁶ การจัดการศึกษาของเมืองนครปฐมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ที่บุกเบิกในด้านการศึกษาคณะแรกของจังหวัดนครปฐม คือ พระพุทธเกษตราษฎ์ (โพธิ์ เคชนะนันท์) พศติเรื่อนจำนถนนครชัยศรีซึ่งเห็นประโยชน์ของการศึกษา⁷ จึงตั้งโรงเรียนขึ้นในเรือนจำบริเวณกำแพงชั้นนอกโดยคัดเลือกนักโทษที่มีความรู้มาเป็นครูผู้สอน ซึ่งชาวบ้านให้ความนิยมส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนเป็นจำนวนมากจนเป็นโรงเรียนใหญ่ในจังหวัดและประมาณ พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เสด็จยังนครปฐมบ่อยครั้งและได้เสด็จเข้าตรวจเยี่ยมเรือนจำและโรงเรียน

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *กร.5ศ/38 เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มณฑลนครชัยศรี* (22 ตุลาคม รศ. 119 – 31 กรกฎาคม รศ. 125).

² รายงานกระทรวงธรรมการ. ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2451. หน้า 44.

³ ย้อนอดีตโรงเรียนนายร้อยตำรวจ. (2537). ใน *อนุสรณ์งานศพพลตำรวจนินนาท วิสุทติกุล*. หน้า 108.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *มร.5ศ/12 เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์ มณฑลนครชัยศรี* (23 – 25 สิงหาคม รศ.125).

⁵ โรงเรียนเซนต์คัสดี คือ โรงเรียนที่เอกชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษา

⁶ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2529). *ร้อยปีการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 23.

⁷ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). *พัฒนาทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 10.

แห่งนี้ จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามโรงเรียนว่า “โรงเรียน วิชาชำนาญะโหด”¹ ประมาณ พ.ศ. 2451 กระทรวงธรรมการได้รับโอนกิจการโรงเรียนวิชาชำนาญะโหดมาดำเนินการมีชื่อว่าโรงเรียน ตัวอย่างมณฑลนครชัยศรี “พระปฐมวิทยาลัย”² ต่อมาในพ.ศ. 2457 เจ้าพระยาศรีวิชัยทินกร สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ได้ขอครูสตรีจากกระทรวงธรรมการ เพื่อจัดตั้งโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดขึ้น โดยเช่าห้องแถวริมถนนซ้ายพระของพระคลังข้างที่ จำนวน 2 ห้อง เป็นโรงเรียน ต่อมาสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน 25,000 บาท มาสร้างโรงเรียนและเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ได้พระราชทานพระบรมฉายาลักษณ์ขนาดใหญ่โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นพิทยาลาภฤทธิยากร เป็นผู้แทนพระองค์มาเปิดโรงเรียน พร้อมทั้งพระราชทานนามโรงเรียนว่า “ราชินีบูรณะ”³ และ พ.ศ. 2464 พระครูสังวรวิญญานำเงินที่ได้รับพระราชทาน จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเงินสมทบจากราษฎรสร้างโรงเรียนขึ้นที่วัดเสนาหา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามโรงเรียนว่า “สมัครพลผดุง”⁴

นอกจากการศึกษาสายสามัญแล้ว ในจังหวัดนครปฐมมีการศึกษาสายวิสามัญเกิดขึ้น โดย ใน พ.ศ. 2465 กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งโรงเรียนครูฝึกหัดกสิกรรมกลางขึ้นที่วัดพระประโทน และต่อมาใน พ.ศ. 2477 มีการจัดตั้งโรงเรียนวิสามัญการช่างขึ้น โดยใช้สถานที่เรียนรวมกับโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม โดยจัดการเรียนการสอนวิชาช่างเย็บเสื้อผ้า หลักสูตร 2 ปี⁵ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาขึ้นและยกฐานะเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐมในปัจจุบัน⁶ ต่อมาในปีพ.ศ. 2478 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา 2478 ซึ่งมีสาระส่วนหนึ่งให้เพิ่มประเภทโรงเรียนคือโรงเรียนเทศบาลจังหวัดนครปฐม เริ่มจัดการศึกษาประเภทโรงเรียนเทศบาลเมื่อ พ.ศ. 2479 ซึ่งโรงเรียนเทศบาลแห่งแรกคือโรงเรียนเทศบาล 1 (โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

¹ พิน กันตะเพ็ง. (2525). การบุกเบิกการศึกษาของนครปฐม. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับจังหวัดนครปฐม. หน้า 89 – 90.

² โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย. (2532). 80 ปีพระปฐมวิทยาลัย 2452 – 2532. หน้า 65.

³ โรงเรียนราชินีบูรณะ. (2544?). คู่มือนักเรียนโรงเรียนราชินีบูรณะ นครปฐม. หน้า 15.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กร.6ศ/5 เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง สมัครพลผดุง นครปฐม (19 ม.ค. – 3 ก.พ. 2464).

⁵ สมพล ดาวประดับวงศ์. (2537). 6 ทศวรรษ จากโรงเรียนวิสามัญการช่าง สู่วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม ใน 60 ปี วอศ. นครปฐม. หน้า 38.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 44.

ปัจจุบัน) และโรงเรียนเทศบาล 2 (โรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสนาหา (สมัครพลผดุง) ปัจจุบัน)¹ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อการโจมตีทางอากาศมีความรุนแรงมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่งให้โรงเรียนของรัฐบาลทุกแห่งปิดทำการสอน ตั้งแต่วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2486² ทำให้โรงเรียนในนครปฐมปิดทำการสอนชั่วคราว ระหว่างนี้มีการเกณฑ์ครูประจำบาลชายจาก อำเภอต่างๆ ประมาณ 300 คน มาฝึกหัดเพลงอาวุธ ที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครู เพื่อเตรียมไว้ ต่อต้านญี่ปุ่นด้วย จนกระทั่งสงครามยุติลงหลายเดือนจึงมีการเปิดโรงเรียนสอนตามปกติได้³ ใน พ.ศ. 2511 มีการจัดตั้งวิทยาลัยทับแก้ว (มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ปัจจุบัน) โดยมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาระดับ อุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค⁴ และใน พ.ศ. 2520 มีการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาภาคบังคับเพิ่มอีก 2 โรงเรียน คือโรงเรียนเทศบาล 3 (สระกระเทียม) และโรงเรียนเทศบาล 4 (เขาวนประชาอุทิศ) เพื่อดำเนินการรับช่วงนักเรียนจาก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ⁵ ต่อมาใน พ.ศ. 2521 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ คือ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นอีกหลายประเภทได้แก่ โรงเรียนโสตศึกษานครปฐม เปิดสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และโรงเรียนศึกษา ผู้ใหญ่ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการศึกษาของนครปฐมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปัจจุบัน มีโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนหลวง สำหรับราษฎร ที่จัดขึ้นตามวัด และโรงเรียนเขลยศักดิ์ ที่ดำเนินการโดยเอกชนอีก ทั้งยังมี สถานศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพเกิดขึ้นมากมาย รวมไปถึงสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งขึ้น ในจังหวัดนครปฐม ล้วนแต่เป็นผลมา จากพัฒนาการด้านการศึกษาของจังหวัดที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องทำให้มีสถานศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาในจังหวัดนครปฐม

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2529). *ร้อยปีการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 22.

² ดรุณี บุญภักดี. (2520). *บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง*. หน้า 386 – 387.

³ สถาบันราชภัฏนครปฐม. (2539). *สถานภาพสถาบันราชภัฏนครปฐม พ.ศ. 2479 – 2538*. หน้า 4 – 5.

⁴ สาโรช จันมุกดา. (2538). *มหาวิทยาลัยศิลปากรจากบันทึกและความทรงจำ*. หน้า 96 – 97.

⁵ สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. (2548). *แผนการศึกษาศาสนาและศิลปวัฒนธรรม*. หน้า 45 – 46.

รวม 362 แห่ง มีนักเรียน นักศึกษา จำนวน 188,390 คน ครู อาจารย์ จำนวน 10,314 คน¹ จึงนับว่าจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงใคร่สนใจที่จะศึกษาการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมตั้งแต่ พ.ศ. 2428 จนถึงปี พ.ศ. 2542 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นหลักฐานการรวบรวมเสนอแก่หน่วยงานทางการศึกษาของจังหวัดนครปฐมต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 – 2542 นั้นยังไม่พบงานวิจัยที่กล่าวถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะแต่มีเอกสารงานวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็น ส่วนประกอบในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

1. วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). *นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ:วิทยาลัยวิชาการศึกษา ผู้วิจัยเน้นการศึกษานโยบายในการจัดการศึกษาชนิดที่เป็นแบบแผน (formal) ครั้งแรกของไทย และนโยบายที่อาจเปลี่ยนแปลงไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนจุดประสงค์ ปัญหา อุปสรรคและวิธีการในแก้ไขการจัดการศึกษา โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ และวิจารณ์ถึงนโยบายการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งอาจสะท้อนผลมาถึงสมัยปัจจุบัน
2. จารุวรรณ ไวยเจตน์. (2516). *การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปีก่อน พ.ศ. 2475*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ:วิทยาลัยวิชาการศึกษา งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาการศึกษาภาคบังคับของไทย ซึ่งมีรากฐานมาจากโครงการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และดำเนินต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนจุดประสงค์ วิธีดำเนินงาน ปัญหาต่างๆ อุปสรรคและผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ถึง พ.ศ. 2475
3. มนูญ ลาขโรจน์. (2521). *นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468)* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้วิจัยเน้นการศึกษานโยบาย แนวความคิด และโครงการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงวิธีดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคและวิธีการแก้ปัญหาในการจัดการศึกษา ตลอดจนศึกษาถึง

¹ สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม. (2543). *สมุดรายงานสถิติจังหวัดนครปฐม ฉบับ พ.ศ. 2543*.

ความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ หรือแผนการจัดการศึกษาที่ได้นำมาใช้ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4. ระลึก ธาณี. (2522). *นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (2475 - 2503)*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ผลการวิจัยพบว่านโยบายในการจัดการศึกษาภาคบังคับที่สำคัญ ในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาและ จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นให้ได้ครบทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักร เพื่อให้สอดคล้องกับหลัก 6 ประการ หลังจากนั้นแล้วรัฐบาลก็มีนโยบายที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับให้แพร่หลายออกไป ตามความประสงค์ของพระราชบัญญัติประถมศึกษาและลดอายุในการเกณฑ์เด็กเข้าเล่าเรียนให้ได้เป็นย่างเข้าปีที่ 8 ครบทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักร พร้อม ๆ กันนั้นรัฐบาลก็มีนโยบายที่จะ ปรับปรุงการศึกษาในระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาภาคบังคับให้ดีขึ้นทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ

5. สุชาติดา วราหพันธ์. (2537). *แนวพระราชดำริทางการศึกษาในหัวเมืองของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ผลการวิจัย พบว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส มีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาใน หัวเมืองที่สำคัญ 4 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ทรงมีแนวพระดำริให้ส่งผู้อำนวยการศึกษา ไปจัดการศึกษาในมณฑลต่างๆ และส่งเสริมให้หัวเมืองนั้นๆ เป็นผู้จัดการศึกษาของตนเอง ประการที่สอง ทรงมีแนวพระดำริให้เน้นความรู้ทางโลกคู่กับความรู้ทางธรรม และมุ่งการศึกษา เพื่อการเรียนหนังสือคู่กับการประกอบอาชีพ ประการที่สาม ทรงมีแนวพระดำริเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ในการจัดการศึกษาหัวเมือง โดยได้ทรงดำริกำหนดอัตราบำรุงโรงเรียนขึ้นตามขนาดและประเภท ของโรงเรียน และประการที่สี่ ทรงมีแนวพระดำริให้โรงเรียนตั้งชื่อตามสถานที่หรือชื่อวัด แทนที่ จะตั้งชื่อตามบุคคลเพื่อความเจริญของโรงเรียนในอนาคต

ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

1. เพื่อศึกษาจุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาของนครปฐม ตั้งแต่สมัยรัชกาล ที่ 5 พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาของเมืองนครปฐมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาของนครปฐมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. ทำให้ทราบถึงการจัดการศึกษาของนครปฐมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาถึงแนวทางการจัดการศึกษาของเมืองนครปฐมระหว่าง พ.ศ. 2428 ซึ่งมีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นเป็นแห่งแรกของเมืองนครปฐม คือ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ และเป็นสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการศึกษาของชาติที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในแต่ละมณฑลจนถึง พ.ศ. 2542 (ก่อนใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542)

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ใช้วิธีการตามกระบวนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอรายงานในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
2. สำนักหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. สถาบันวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
5. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
6. ห้องสมุดกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

บทที่ 1

ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม

นครปฐมเป็นเมืองเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากมีการพบหลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ได้แก่ เจดีย์จุลประโทน วัดพระเมรุ พระปฐมเจดีย์ รูปธรรมจักรกับกวาง แทนหิน รูปศิลาและจารึกพระธรรมภาษามคธ เป็นต้น จากหลักฐานต่างๆ แสดงชัดเจนถึงความเป็นเมืองสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเมืองนครปฐมที่มีความสำคัญตั้งแต่สมัยทวารวดี สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนี้

สมัยทวารวดี

เมืองนครปฐมในสมัยทวารวดี มีอำนาจรุ่งเรืองสูงสุดและเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี ประมาณ พ.ศ. 1000 – 1600 มีปูชนียสถานที่ใหญ่โตสร้างไว้เป็นจำนวนมากและปรากฏหลักฐานจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ วัดพระเมรุ วัดพระประโทน วัดพระงามและวัดดอนยายหอม เป็นต้น โบราณสถานที่พบมีความประณีตงดงาม มีเครื่องประดับทำด้วยปูนปั้นเป็นรูปยักษ์ สิงห์และลวดลายต่างๆ¹ (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์) รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความหมายของคำว่า “ทวารวดี” ไว้ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นชื่อเรียกรัฐ

ประการที่สอง เป็นชื่อเรียกสมัยหรือช่วงเวลาประมาณพุทธศตวรรษที่ 17

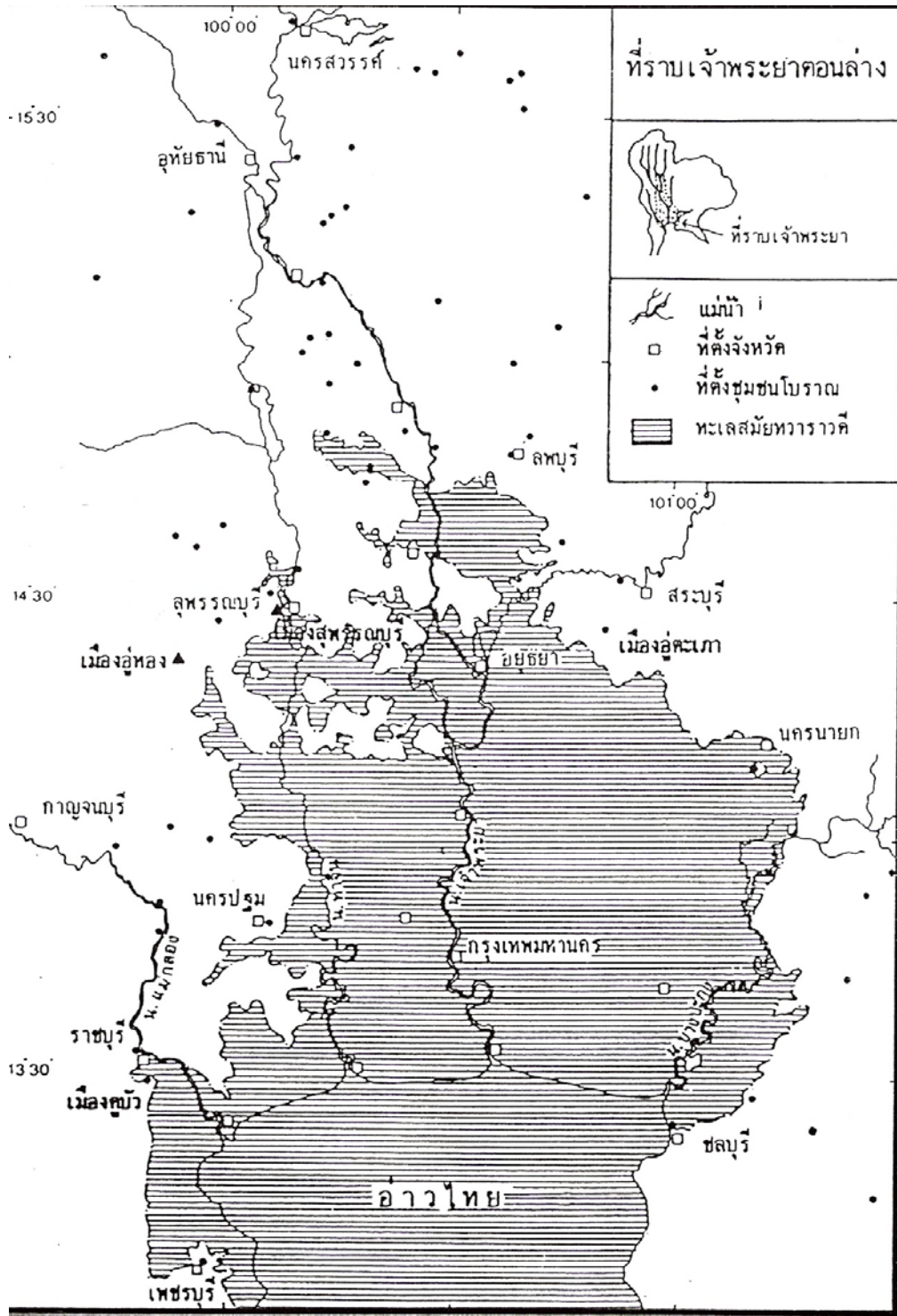
ประการที่สาม เป็นชื่อเรียกรูปแบบของศิลปกรรม²

ศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดส์ กล่าวว่า มีรัฐชื่อทวารวดี ในภาคกลางของประเทศไทย และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ให้ความเห็นว่า “นครปฐมเป็นราชธานี เป็น ชนชาติลาว (ละว้า) มีชื่อเรียกว่า “เมืองทวารวดี” และทรงกำหนดชื่อรูปแบบศิลปะที่พบในเมืองนี้ว่า เป็น ศิลปะสมัยทวารวดี³ สำหรับชื่อรัฐทวารวดีมีปรากฏในบันทึกเอกสารจีนโดยภิกษุจีน จำนวน 2 รูป ได้แก่ “ภิกษุเหียนจิ่ง” (Hieun Tsiang) และ “ภิกษุอี้จิ่ง” (I - Tsing) โดยภิกษุเหียนจิ่งเดินทางจากจีนไปอินเดียทางบกเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาระหว่าง พ.ศ.1172 – 1188 เมื่อมาถึง แคว้นสมพัต อยุริมแม่น้ำจิตตะกองในบังคลาเทศ ภิกษุเหียนจิ่งได้บันทึกว่า

¹ ตรี อมาตยกุล. (2513). *ประวัติเมืองสำคัญ*. หน้า 448 – 449.

² ศรีศักร วัลลิโภดม. “นครชัยศรี” เมืองโบราณ. หน้า 17.

³ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2490). *ตำนานพุทธเจดีย์*. หน้า 93.

ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองโบราณและชายฝั่งทะเลเดิมสมัยทวารวดี
ที่มา: สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). พระปฐมเจดีย์ไม่ใช่เจดีย์แห่งแรกแต่เป็นมหาธาตุหลวงยุคทวารวดี.
หน้า 18.

... ทิศตะวันออกเฉียงเหนือจากนี้ไปตามฝั่งทะเลพันภูเขาและหุบเขาไปแล้ว มีแคว้น
ชิตหลีชาต่าล้อ (Shi - li - cha - ta - lo) ถัดไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ตอนปากอ่าวเรียกว่า
แคว้น เกียมล้งเกีย (Kia - mo - lang-kia) ต่อจากนี้ไปทางทิศตะวันออก เรียกว่าแคว้น โต - โล -
โป - ตี (To - lo - po - it) ต่อไป ทางทิศตะวันออกคือ แคว้นอี้เซี่ยนน้ำไป๋ล้อ (I - sheng - na -
pu - lo) ...¹

ส่วนภิกษุอี้จิง เดินทางไปอินเดียทางทะเลระหว่าง พ.ศ. 1214 -1236 และมาถึงแคว้น
สมทตเหมือนกัน ได้บันทึกชื่อรัฐต่างๆ ไว้ว่า

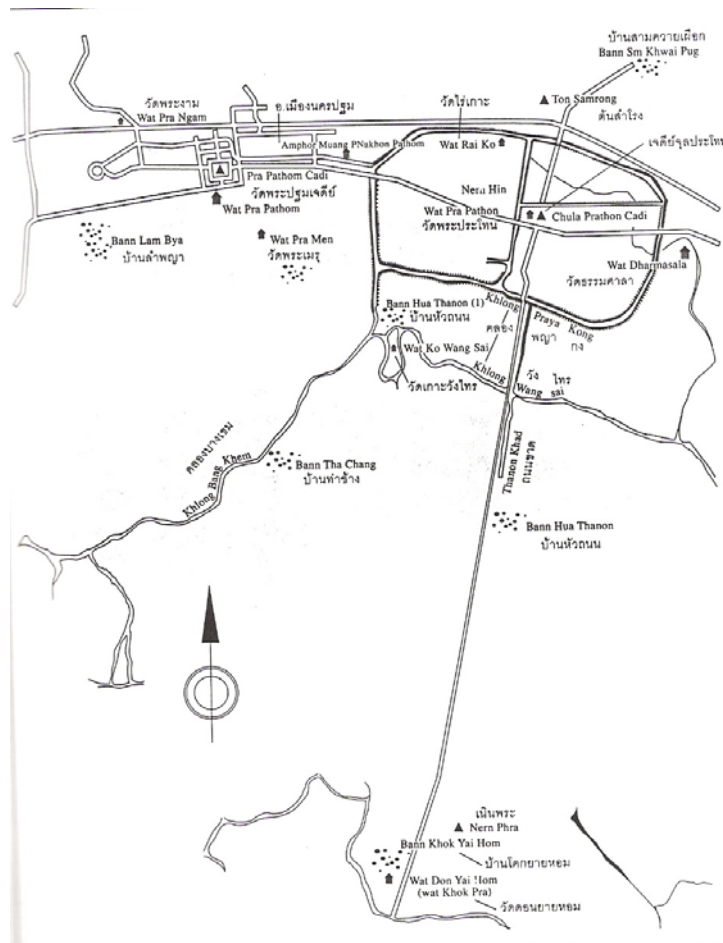
“... ทางใต้จากนี้ไปมีบ้านเมืองจรดทะเล เรียกว่าแคว้นชิตหลีชาต่าล้อ ทางตะวันออก
เฉียงใต้ของแคว้นนี้เป็นแคว้นล้งเกียชู่ (Lang - chia - shu) ต่อมาทางตะวันออกคือ แคว้นตวยโฮ
โปตี้ (Tu - ho - po - ti) ต่อไปทางตะวันออกในที่สุดจะถึงแคว้น หลินยี ...”²

จากเอกสารทั้งสองฉบับของภิกษุจิ้น กล่าวถึงอาณาจักรสำคัญในสมัยทวารวดี ได้แก่
“ชิตหลีชาต่าล้อ” คือ รัฐศรีเกษตร เป็นอาณาจักรโบราณของพม่า “โตโลโปตี้” หรือ “ตวยโฮโปตี้”
คือ รัฐทวารวดี “อี้เซี่ยนน้ำไป๋ล้อ” คือ อิศานปุระ หรือ เขมร และ “หลินยี” คือ “จามปา” ที่เวียดนาม
ส่วน “เกียมล้งเกีย” หรือ “ล้งเกียชู่” มีความขัดแย้งกันระหว่างนักวิชาการของไทยและต่างชาติ
กล่าวคือ นักวิชาการต่างชาติเชื่อว่า คือ “หงสาวดี” ของพวกมอญ แต่นักวิชาการไทยคือ มานิต
วัลลิโถม และ ศรีศักร วัลลิโถม ลงความเห็นว่าเป็น เกียมล้งเกีย เรียกชื่อ อีกชื่อว่า กามล้ง
เกียและล้งเกียชู่ คือ “เมืองนครชัยศรี” ซึ่งเป็นชื่อเรียกเมืองนครปฐมโบราณ³

¹ มานิต วัลลิโถม. (2530). "ทวารวดีอยู่ที่ไหน" ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. หน้า 109 - 110.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งโบราณสถานที่สำคัญเมืองนครชัยศรีหรือเมืองนครปฐมโบราณ
 ที่มา : สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). พระปฐมเจดีย์ไม่ใช่เจดีย์แห่งแรกแต่เป็นมหาธาตุหลวงยุคทวารวดี.
 หน้า 10.

นอกจากนี้ มีหลักฐานจากการขุดค้นพบโบราณวัตถุอื่นๆ เช่น ซากสิ่งก่อสร้าง เสาศิลา
 ศิลารธรรมจักร ระฆังหิน ธรรมจักรและกวางหมอบศิลา ตุ๊กตาปูนปั้น มีหน้าตาแบบแขก พระพิมพ์
 ดินเผา พระพุทธรูปขนาดใหญ่จนถึงขนาดเล็ก ศิลากำหลักรูปนรสิงห์นั่งชันเข่า และโบราณวัตถุ
 อื่นๆ บริเวณอาณาเขตเมืองโบราณ โดยเฉพาะการพบเหรียญเงินที่ตำบลพระประโทน อำเภอ
 เมืองนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2502 เป็นเหรียญทำด้วยเงิน จำนวน 2 เหรียญ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง
 19 มิลลิเมตร ด้านหน้าเป็นรูปหม้อน้ำกลศ (หม้อน้ำที่มีน้ำเต็ม) ด้านหลังมีจารึก ข้อความด้วย
 ภาษาสันสกฤตโบราณ ซึ่งศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดส์ อ่านว่า “ศรีทวารวดีปถุณย” (บางแห่งว่า

ศรีทวารวดี ศวรรษปุณยะ แปลว่า บุญของผู้นำอันประเสริฐ หรือ บุญพระราชาทวารวดี) จึงเป็นหลักฐานแสดงว่าในพุทธศตวรรษที่ 11 – 13 ภาคกลางของประเทศไทยเคยเป็นที่ตั้งของ ชุมชนขนาดใหญ่มีบ้านเรือนอยู่หนาแน่น มีการติดต่อค้าขายกันระหว่างเมืองต่างๆ ในอาณาจักร ทวารวดีและอาณาจักรอื่นซึ่งเดินทางเข้ามาค้าขายทางทะเล¹

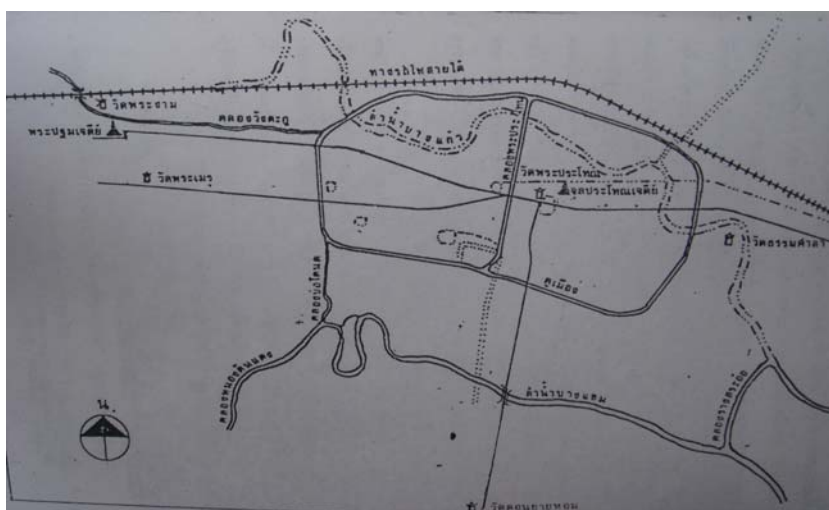
ภาพประกอบ 3 เหรียญเงิน ด้านหน้าเป็นรูปหม้อน้ำ ด้านหลังมีอักษรจารึกเป็นภาษาสันสกฤต
ที่มา : สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). พระปฐมเจดีย์ไม่ใช่เจดีย์แห่งแรกแต่เป็นมหาธาตุหลวงยุคทวารวดี.
หน้า 86.

จากการสำรวจลุ่มน้ำบางแก้ว – บางแวม จังหวัดนครปฐม มีการขุดพบโบราณวัตถุใน สมัยทวารวดีที่โรงเรียนหอเอกและวัดบางลาโท (ร้าง) อำเภอเมืองนครปฐม ได้แก่ ภาชนะดินเผา รูปทรงต่างๆ ลูกปัดหินอะเกต (หินโมรา) ซึ่งผลิตจากเมืองอริกาเมดู (Arikamedu) ในอินเดียได้ ตึกตาดินเผารูปผู้หญิงจับนกแก้ว แท่นหินบด ชิ้นส่วนของธรรมจักรศิลาแดง ตราประทับดินเผา และชิ้นส่วนของแม่พิมพ์ในการหล่อเครื่องประดับ เป็นต้น² จึงสนับสนุนว่าสมัยทวารวดีมีความ เจริญรุ่งเรืองทางศิลปะเป็นอย่างมาก และประกอบด้วยเมืองสำคัญ 2 เมือง คือ เมืองนครชัยศรี และเมืองกำแพงแสน โดยเมืองนครชัยศรีมีลักษณะเป็นมหานครที่ต้องมีกษัตริย์ผู้ทรงอำนาจ

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). วัฒนธรรมพัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ เอกลักษณะภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม. หน้า 22.

² ปวิวรรต ธรรมมาปริชากร. (2548). การตีความโบราณวัตถุที่จากการสำรวจบริเวณบางแก้ว – บางแวม. ใน ข้อมูลใหม่ที่ได้จากการสำรวจลุ่มน้ำบางแก้ว – บางแวม จังหวัดนครปฐม. ไม่ปรากฏหน้า.

ยิ่งใหญ่ปกครอง เนื่องจากมีการพบหลักฐานเป็นปราสาทราชวัง กำแพงเมืองขนาดใหญ่บริเวณ บ้านเนินปราสาท ในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ แต่ปัจจุบันไม่มีซากปรากฏเหลืออยู่¹ ส่วนเมืองกำแพงแสนเป็นเมืองขนาดเล็กลักษณะเมืองและโบราณวัตถุที่พบ เช่น ธรรมจักรเป็น ของในสมัยทวารวดี เมืองนี้ คงเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนต่างๆ ที่กระจายกันอยู่ในเขตลำนํ้าห้วยยางแต่คงเป็นเมืองบริวารหรือหัวเมืองของเมืองนครชัยศรี²

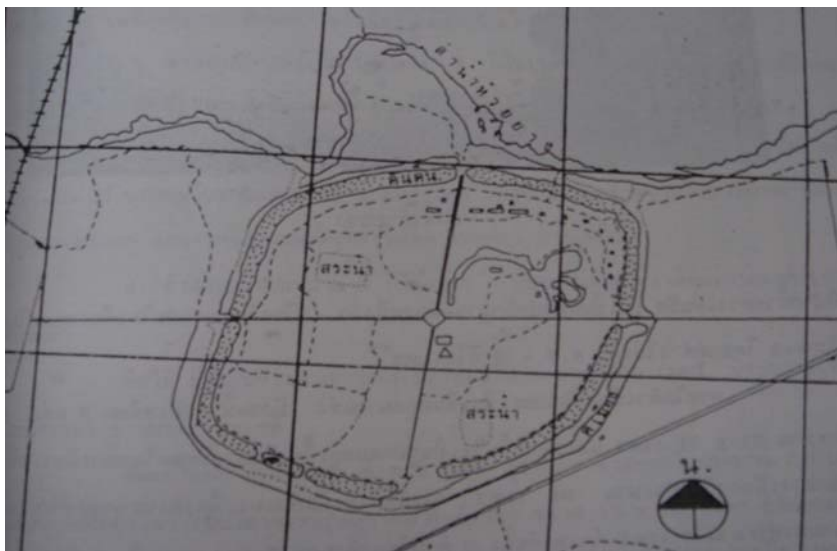

ภาพประกอบ 4 แผนผังเมืองนครศรีธรรมราช

ที่มา : ไพจิตร ปอศรี. (2540). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. หน้า 79.

¹ ตริ อมาตยกุล. (2513). *ประวัติเมืองสำคัญ*. หน้า 449 – 450.

² สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). พระปฐมเจดีย์ไม่ใช่เจดีย์แห่งแรกแต่เป็นมหาธาตุหลวงยุคทวารวดี.

ภาพประกอบ 5 แผนผังเมืองกำแพงแสน

ที่มา : ไพจิตร ปอศรี. (2540). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. หน้า 138.

เมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ขอมเริ่มแผ่ขยายอำนาจไปสู่ดินแดนต่างๆ ในสมัย พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ทำให้อาณาจักรทวารวดีเสื่อมลง และตกอยู่ในอำนาจของขอมจึงส่งผลให้ประชาชนในอาณาจักรทวารวดีถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย¹ หลังพุทธศตวรรษที่ 17 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ บริเวณที่ราบภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย และภายในเมืองพระประโทน ทำให้พื้นที่ดอนสูงชันกว่าเดิม ลำน้ำหลายสายเปลี่ยนทางเดิน ทำให้แม่น้ำบางแก้วมีปริมาณน้ำน้อยลงและขนาดเล็กลง แนวชายฝั่งทะเลถอยร่นออกไป ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ในเมือง และความสะดวกในการคมนาคมเข้าออกเมืองลดน้อยลง เรือเดินทะเล ไม่สามารถเข้าไปถึงตัวเมือง ทำให้เมืองพระประโทนเสื่อมลง สันนิษฐานว่า คงมีการอพยพผู้คนไปตั้งเมืองใหม่หรือไปรวมกับเมืองอื่น แต่ก็มีผู้คนบางกลุ่มที่ยังคงอาศัยอยู่รอบๆ เมืองพระประโทนที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเมืองนครชัยศรี ดังจะเห็นได้จากโบราณวัตถุที่พบในเมืองพระประโทน และบริเวณบ้านบ่อโตนดทางใต้ของเมืองพระประโทน ตำบลพระประโทน อำเภอเมืองนครปฐม ที่วัดบาลาไท

¹ จุไรรัตน์ ณ หนองคาย. (2519). ประวัติเมืองนครปฐม. ใน *ประวัติเมืองนครปฐมพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายถวิล สุนทรสารทูล*. หน้า 17.

(ร้าง) ตำบลธรรมศาลา อำเภอเมืองนครปฐม และที่ตำบลโคกพระเจดีย์ อำเภอ นครชัยศรี มีโบราณวัตถุที่เป็นวัฒนธรรมของขอมปรากฏในดินแดนนี้ ได้แก่ ตลับทรงสูงเคลือบสีขาวยาวแบบขึงไปใหญ่เคลือบสีน้ำตาล โถรูปนกยูง รูปเคารพในศาสนาฮินดู เหรียญกษาปณ์ต่างๆ¹

เมื่ออำนาจของเขมรเสื่อมลงในปลายพุทธศตวรรษที่ 18 คือ ภายหลังจากสิ้นสุโขทัยกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทำให้คนไทยรวมกลุ่มกันขยายอำนาจในหัวเมืองต่างๆ โดยมีราชธานีอยู่ที่เมืองสุโขทัย เมืองนครปฐมที่เคยตกอยู่ในอำนาจของขอม จึงมาขึ้นอยู่กับเมืองสุโขทัย แต่ผู้คนในเมืองได้อพยพไปตั้งเมืองใหม่และอาจไปรวมกับเมืองอื่นๆ ทำให้บริเวณเมืองถูกทิ้งร้าง ไม่หลงเหลืออำนาจที่รุ่งเรืองและเป็นเพียงเมืองเล็กๆ ในตอนปลายสมัยทวารวดีมาจนถึงสมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัย จากศิลาจารึกหลักที่ 1 ไม่ปรากฏชื่อเมืองนครปฐม เกี่ยวกับพระราชอาณาเขตทางทิศใต้ของแคว้นสุโขทัย ส่วนในสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็กล่าวถึงแต่เมืองใกล้เคียงเมืองนครปฐม ได้แก่ เมืองสุพรรณบุรี เมืองราชบุรี เท่านั้น ซึ่งหากยังมีการตั้งชุมชนเมืองในเขตนครปฐมก็ควรจะมีบันทึกไว้ ดังข้อความในศิลาจารึกที่ว่า "... เบื้องหัวนอน รอดคนที พระบาง-แพรว สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ผังทะเลสมุทร เป็นที่แล้ว"²

แต่จากศิลาจารึกหลักที่ 2 มีการบันทึกไว้ว่ามีการปฏิสังขรณ์ พระบรมธาตุเจดีย์ หรือที่เรียกตามขอมว่า "พระธม" ซึ่งหมายถึง สถูปพระบรมธาตุขนาดมหึมา โดยมหาเจดีย์องค์นี้ปรักหักพังอยู่กลางป่า ณ เมืองเก่าที่สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธา เรียกว่า "นครพระกฤษณ์" ซึ่ง ไมเคิล ไรท์ กล่าวว่า คือ เมืองนครชัยศรี³ ดังนั้น เมืองนครปฐมในสมัยสุโขทัยจึงยังคงไม่มีบทบาทสำคัญมากนัก เพราะไม่มีการกล่าวถึงในประชุมศิลาจารึก

สมัยอยุธยา

อาณาจักรอยุธยาตั้งขึ้นโดยพระเจ้าอู่ทองในพุทธศักราช 1893 เป็นปฐมกษัตริย์ แห่งราชวงศ์อู่ทอง ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทองจนถึงสมัยพระยอดฟ้า (พ.ศ. 1893 – 2091) รวมเวลา 200 ปี เมืองนครปฐมยังไม่มีฐานะเป็นเมืองเช่นเดียวกับในสมัยที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสุโขทัย จนถึงสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2077 - 2089) โปรดให้สร้างเมืองใหม่ 3 เมือง เพื่อ

¹ ปวิรรต ธรรมมาปริชากร. (2548). การตีความโบราณวัตถุจากการสำรวจบริเวณบางแก้ว – บางแหลม. ใน *ข้อมูลใหม่ที่ได้จากการสำรวจลุ่มน้ำบางแก้ว – บางแหลม จังหวัดนครปฐม*. ไม่ปรากฏหน้า.

² ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. หน้า 26.

³ ไมเคิล ไรท์. (2530). เมืองรัตของผาเมืองอยู่นครไชยศรี. ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. หน้า 58.

รองรับพลเมืองไทยที่หนีสงครามระหว่างไทยกับพม่า ที่เริ่มมาตั้งแต่รัชสมัยพระชัยราชาธิราช (พ.ศ. 2077 – 2089) ให้กลับเข้ามาเป็นกำลังให้ไทยในยามศึก ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) ความตอนหนึ่งว่า

“...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ไพร่พลเมืองตริจัตวาปากใต้ เข้าพระนครนี้น้อย หนีออกอยู่ ดงห้วยเขาต่อนไม่ได้เป็นอันมาก ให้บ้านท่าจีนตั้งเป็นลพบุรี ให้เอาบ้านตลาดขวัญตั้งเป็นเมือง นนทบุรี ให้แบ่งเวลาแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรี เป็นเมืองนครชัยศรี...”¹

จากพระราชพงศาวดารข้างต้น มีเมืองตั้งขึ้นใหม่ 3 เมือง คือเมืองสาครบุรี (ปัจจุบัน คือ จังหวัดสมุทรสาคร) เมืองนนทบุรี และเมืองนครชัยศรี เนื่องจากทั้ง 3 เมืองตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมแก่การเป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นแหล่งรวบรวมสินค้าจากหัวเมืองต่างๆ เพื่อนำไปขาย ปากอ่าวและรับสินค้าจากจีน แขกชาติต่างๆ มาค้าขายในต่างประเทศ ดังนั้นการตั้งเมืองที่ รุ่งเรืองทางการค้าย่อมส่งผลดีต่อบ้านเมืองทั้งยามสงบและยามศึกสงคราม²

เมืองนครชัยศรีที่สร้างขึ้นใหม่นี้เป็นเมืองขนาดเล็กตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน เขตตำบลท่านา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยห่างจากเมืองนครชัยศรีเดิมประมาณ 10 กิโลเมตร มีฐานะเป็น “เมืองจัตวา” ในเขตการปกครองชั้นใน ผู้ปกครองเมืองจัตวา เรียกว่า “ผู้รั้ง” ไม่เรียก เจ้าเมืองเพราะไม่มีอำนาจเด็ดขาดและเจ้าเมืองต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของราชธานีอย่าง ใกล้ชิด³ ในพระโอยการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง กำหนดให้ผู้ปกครองเมืองจัตวาถือศักดินา 3,000 แล้วมีศพร้อมกับราชทินนามเฉพาะแต่ละเมือง สำหรับเมืองนครชัยศรีผู้ปกครอง มีราชทินนามว่า “ออกพระสุนทรบุรีศรีพิไชยสยาม”⁴ การที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเลือก ชุมชนตำบลท่านา ริมแม่น้ำ ท่าจีนเป็นที่ตั้งเมืองนครชัยศรีใหม่ เนื่องจากบริเวณพระปฐมเจดีย์ อันเป็นศูนย์กลางของนครปฐม กลายเป็นที่ดอน ที่ป่าและขาดน้ำ เพราะแม่น้ำแม่กลอง และ แม่น้ำท่าจีน ซึ่งไหลผ่านเมืองนครปฐมได้เปลี่ยนกระแสทางเดินใหม่ ทำให้ประชาชนอพยพ

¹ กรมศิลปากร. (2507). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับฉบับ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)*. หน้า 60.

² ชูศิริ จามรมาน. (2525). *หลักฐานด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาของนครปฐม*. หน้า 14 – 15.

³ ถนอม อานามวัฒน์และคณะ. (2518). *ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสิ้นอยุธยา*. หน้า 288 – 289.

⁴ ไพจิตร ปอศรี. (2540). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. หน้า 156 – 157.

ย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยุธยาเป็นส่วนมาก¹ เมื่อ พ.ศ. 2264 ในรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระ ได้เกณฑ์ไพร่พลจากเมืองนนทบุรี เมืองสมุทรปราการ เมืองสาครบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี และเมืองนครชัยศรี รวม 8 เมือง ได้ไพร่พล 60,000 เศษ ให้ขุดคลอง โดยคนหนึ่งคนต้องขุดคลองให้ได้ขนาด ยาว 11 นิ้ว ปากกว้าง 8 วา พื้นคลองกว้าง 5 วา ลึก 8 ศอก ใช้เวลาขุด 3 เดือน จึงแล้วเสร็จ² นอกจากนี้ เมืองนครชัยศรีต้องส่งส่วยอากรแก่เมืองหลวงเป็นประจำทุกปี จากสภาพภูมิประเทศของเมืองนครชัยศรีที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงทำให้เป็นหัวเมืองที่ต้องส่งอากรค่านา และอากรสวน สำหรับส่วย³ นั้นเมืองนครชัยศรีกำหนดให้ส่งส่วยถ่าน⁴

ในปี พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาแพ้สงครามแก่พม่าทำให้ประชาชนถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย ทรัพย์สินต่างๆ ถูกทำลายและถูกเก็บกลับไปยังพม่า อีกทั้งแม่ทัพนายกองที่มีกำลังไพร่พลของตนต่างตั้งตนเป็นใหญ่และทำสงครามกันเอง จนเกิดสภาพจลาจลไปทั่วแผ่นดินดังบันทึกในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขากล่าวไว้ว่า

... ขณะนั้น แต่บรรดาประชาชนทั้งหลายซึ่งหนีพม่าเหลืออยู่นั้น ต่างก็คุ้มสมัครพรรคพวกครอบครัวเป็น พวกเป็นเหล่า ผู้ใดที่มีฝีมือเข้มแข็งก็ตั้งตนเป็นนายชุมนุม ... แต่ชุมชนที่ตั้งอยู่ดังนี้ ... ขัดสนด้วยข้าวสาร ปลาอาหารและเกลือไม่มีจะกินต่างบุงชิงอาหารกัน ชุมนุมนี้ยกไปตีชุมนุมนั้น ชุมนุมนั้นยกไปตีชุมนุม นั้นต่อๆ ไป ที่ชุมนุมไหนเข้มแข็งก็มีชัยชนะและเกิดฆ่าฟันกันเป็นจลาจลไปทั่วทั้งแผ่นดิน ... เหตุว่า หาเจ้าแผ่นดินจะปกครองมิได้⁵

จากบันทึกข้างต้นจะเห็นว่านอกจากแผ่นดินไทยจะอยู่ในสภาพแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่าแล้ว ประชาชนยังขาดแคลนอาหารเพราะพม่ายกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2308 – 2310 ทำให้ประชาชนไม่ได้ทำนาติดต่อกัน 2 ปี ทำให้ประชาชนประสบความเดือดร้อนเป็นอย่างมากต้องหลบหนีทหารพม่าและหลบภัยจากโจรผู้ร้ายที่เป็นคนไทยด้วยกัน

¹ ตรี อมาตยกุล. (2513). *ประวัติเมืองสำคัญ*. หน้า 452 – 453.

² กรมศิลปากร. (2507). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)*. หน้า 447 – 448.

³ ส่วย คือ สิ่งของที่หัวเมืองต่างๆ ส่งเข้าถวายพระเจ้าแผ่นดิน

⁴ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 28.

⁵ ไพจิตร ปอศรี. (2542). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. หน้า 163. (อ้างอิงจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2510). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*. หน้า 306)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เมืองนครปฐมสมัยอยุธยาถูกตั้งขึ้นใหม่หลังจากที่ถูกปล่อยร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาในรัชสมัยพระยอดฟ้าและเริ่มมีบทบาทสำคัญในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โดยไปตั้งเมืองใหม่ที่ริมแม่น้ำท่าจีน (ปัจจุบันคืออำเภอนครชัยศรี) มีฐานะเป็นเมืองจัตวา และเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าจากหัวเมืองต่างๆ แต่เมืองนครปฐมต้องลดบทบาทลงในสมัยอยุธยาต้องเสียกรุงให้แก่พม่า ทำให้ประชาชนต่างอพยพไปอยู่ยังหัวเมืองต่างๆ มาจนถึงสมัยธนบุรี

สมัยธนบุรี

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปรากฏในพงศาวดารกรุงธนบุรีว่า พระองค์ขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ และทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งเมืองใหม่ที่เมืองธนบุรี ซึ่งมีอาณาเขตติดกับเมืองนครชัยศรี ดังนั้นเมืองนครชัยศรีจึงน่าจะมีความสำคัญขึ้น เนื่องจากพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) มีการเรียกเจ้าเมืองว่า “พระยานครชัยศรี”¹ นอกจากนี้ในศึกอะแซหุ่่นกั พ.ศ. 2318 ทพพม่าตีบุกเข้าทางเมืองตากจนประชิดเมืองพิษณุโลก ทพหลวงของสมเด็จพระเจ้าตากสินยกไปตั้งมั่นที่ปากน้ำปิง โดยมีพระยานครชัยศรีซึ่งตั้งค่ายอยู่ที่โพธิ์ข้าง ยกมาช่วยราชการทัพหลวง

ในสมัยกรุงธนบุรี เมืองนครชัยศรีมีการบุกเบิกทำนา เพื่อแก้ปัญหาความอดอยากของประชาชน โดยมีพระบรมราชโองการให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่คุมไพร่พลออกไปบุกเบิกการทำนาบริเวณรอบๆ กรุงธนบุรี² ดังที่ พระราชพงศาวดารบันทึกไว้ว่า “... อนึ่ง เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรศรี พระยารัตนมา ให้คุมไพร่พลทั้งปวง ทำนาฟากตะวันออกกรุงธนบุรี อนึ่งพระยายมราช พระยาราชสุภาวดี ตั้งทำนากะระทุ่มแบน หนองบัว แขวงเมืองนครไชยศรี...”³

สรุปได้ว่า สมัยธนบุรี เมืองนครชัยศรียังคงมีฐานะเป็นเมืองชั้นจัตวา เช่นเดียวกับ สมัยอยุธยา แต่ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินตลอดระยะเวลา 15 ปี ไทยมีสงครามกับพม่าถึง 10 ครั้ง ทำให้ต้องส่งขุนนางผู้มีฝีมือในการรบไปเป็นเจ้าเมืองรอบๆ เมืองหลวงรวมทั้งเมืองนครชัยศรี เพื่อปกป้องราชธานีจากศึกสงครามมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

¹ กรมศิลปากร. (2507). ประชุมพงศาวดารภาคที่ 65 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). หน้า 32.

² ไพจิตร ปอศรี. (2542). ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม. หน้า 168 – 169.

³ สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2539). แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. หน้า 90.

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่สมัยรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2325 – 2394) นครปฐมเป็นหัวเมืองขึ้นอยู่กับกรมท่า¹ โดยเจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็น “พระนครชัยศรี” ซึ่งขุนนางที่มาดำรงตำแหน่งมีนามเดิมว่า “หลวงเนียม”² ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถึงในสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบสุข ได้เริ่มติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตก โดยเฉพาะกับประเทศอังกฤษ มีการทำสัญญาที่เรียกว่า “สัญญาเบอร์นีย์” มีใจความสำคัญในมาตรา 5 ว่า “ให้คนในบังคับอังกฤษแลคนในบังคับไทยทั้งสองฝ่ายมีเสรีภาพโดยเด็ดขาดในการค้าขาย และติดต่อกันฉันมิตร...”³ ทำให้เศรษฐกิจของไทยเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วมีสินค้ามากมายเช่น น้ำตาลทราย หนังสือพิมพ์ ฝ้ายดิบ ไม้ยาง ครั่ง ดีบุก ข้าว รังนก เป็นต้น สินค้าส่งออกที่มีมูลค่าสูงสุด คือ น้ำตาลทราย แหล่งผลิตที่สำคัญ คือ กลุ่มแม่น้ำท่าจีน แขวงเมืองนครชัยศรี การผลิตอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายที่เมืองนครชัยศรี ระหว่าง พ.ศ. 2353 – 2391 มีปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. แหล่งปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาลทรายอยู่บริเวณริมแม่น้ำท่าจีน ทำให้มีความสะดวกในการขนส่งอ้อยมาสู่โรงงาน และขนส่งน้ำตาลมาขายยังกรุงเทพฯ เพราะระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยามีคลองเชื่อมหลายสาย
2. ภูมิประเทศของนครชัยศรีเป็นที่ราบลุ่ม ดินดี (เนื้อดินเหนียวปนทราย) จึงเหมาะสมกับการปลูกอ้อย โดยอาศัยปริมาณน้ำจากแม่น้ำท่าจีนและปริมาณน้ำฝนธรรมชาติ
3. บริเวณเมืองนครชัยศรีตั้งอยู่ไม่ห่างจากทะเลมากนัก ทำให้แรงงานจีนสามารถอพยพ เข้ามาได้ง่าย เพราะอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายต้องอาศัยแรงงานจีนเข้ามาทำงาน เนื่องจากแรงงานไทยส่วนใหญ่เป็นไพร่ จึงไม่สะดวกในการเป็นแรงงานในอุตสาหกรรม

¹ มนุ วัลยะเป็ทร์และคณะ. (2522). รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับชื่อภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐม. หน้า 7.

² ไพจิตร ปอศรี. (2542). เล่มเดิม. หน้า 171.

³ กรมศิลปากร. เอกสารของเฮนรี เบอร์นี เล่ม 2. แปลโดยสาวิตรี สุวรรณสถิตย์. หน้า 72.

น้ำตาลทราย¹

จากบันทึกของสังฆราชปาลเลกัวซ์ ทำให้มองเห็นภาพความเจริญรุ่งเรืองของอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายบริเวณสองฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ด้านการเพาะปลูกพืชอื่นๆ ดังนี้

... ไร่อ้อยเป็นจำนวนมากทั้งสองฝั่งปากแม่น้ำ แจ้งให้เราทราบว่ากำลังเข้าไปใกล้เขตจังหวัดนครชัยศรี เข้ามามากแล้ว ไม่ช้าก็เป็นโรงที่บอ้อยตั้งเรียงรายอยู่เป็นระยะไม่ขาดสาย ข้าพเจ้านับได้กว่า 30 โรง แต่ละโรงมีกุลิศคนจีนราว 200 – 300 คน จังหวัดนี้มีพื้นที่ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วและอุดมมาก นอกจากข้าวสาร น้ำตาล ก็มีคราม ข้าวโพด มันเทศและผักพรรณต่างๆ เรือกสวนซึ่งได้รับการหล่อเลี้ยงจากลำคลองหลายสายมีผลไม่รุดตี่เป็นอันมาก ...²

ความเจริญด้านอุตสาหกรรมน้ำตาลส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจด้านอื่นๆ ของเมืองนครชัยศรี ดีขึ้น ชุมชนขยายตัวมากขึ้นมีชาวจีนอพยพมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและเจ้าของกิจการส่วนใหญ่ จะเป็นชาวจีนทั้งสิ้น

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

เมืองนครปฐมในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีประชาชนจากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวจีน ชาวลาว ชาวเขมร อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองนครปฐม โดยชาวจีนมีจำนวนมากที่สุด ส่วนใหญ่เข้ามาประกอบอาชีพและถูกรัฐบาลไทยกวาดต้อน และส่งมาอยู่ตามหัวเมือง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชาวจีน

คนจีนที่อพยพเข้ามาในไทยมักจะตั้งหลักแหล่งอยู่ตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่เชื่อมกับอ่าวไทย โดยมักจะรวมกลุ่มตามตลาดหรือตามทุ่งริมแม่น้ำลำคลอง เช่น แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำนครชัยศรี แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำบางปะกง ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองนครชัยศรี เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เข้ามารับจ้างเป็นกรรมกรในโรงงานน้ำตาลทราย และ มีการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีบาทหลวงเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์กันทั้งราชอาณาจักร สำหรับเมืองนครชัยศรีมีคูดมพ่ออัลบรันด์ (Albrand) เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์แก่ชาวจีนที่ตำบลท่าข้าม ริมแม่น้ำนครชัยศรี เมื่อ

¹ มณฑล คงแถวทอง. (2527). เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในกลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ.2398 – 2433. หน้า 47 – 52.

² ไพจิตร ปอศรี. (2542). ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม. หน้า 175.

พ.ศ. 2381 ทำให้บริเวณนี้เป็นแหล่งที่ชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์แหล่งใหญ่มาจนถึงปัจจุบัน¹

2. ชาวลาว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีการส่งชาวลาวเข้ามาในเมืองนครชัยศรี เป็นครั้งแรก ลาวกลุ่มนี้ได้แก่ “ลาวภูครั่ง” หรือ “ลาวครั่ง” เพราะมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมือง ภูครั่ง ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการย้ายถิ่นชาวลาวครั้งใหญ่ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า จัดส่งลาวไปไว้ในเมืองใด เพียงแต่มีพระบรมราชโองการว่า ให้ไปตั้งถิ่นฐานในเขตที่มีพื้นฐานชนชาติเดียวกันเคยอยู่มาก่อนแสดงว่า จำนวนลาวภูครั่งที่เมืองนครชัยศรี ต้องเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นมากในรัชกาลนี้

การจัดการปกครองชาวลาว รัฐบาลมีนโยบายให้อยู่รวมตามหมู่บ้านเดียวกัน และแต่งตั้ง มุลนายไทยและมุลนายลาว ให้ร่วมกันปกครองเหมือนกับการปกครองราชอาณาจักรไทย ตามระบบไพร่ โดยกำหนดภาระหน้าที่ซึ่งต้องปฏิบัติต่อทางราชการเช่น การเข้าเวรใช้แรงงาน การส่งส่วย การเข้าประจำกองทัพ มีหลักฐานว่า ในเวลาปกติ ไพร่ลาวที่เมืองนครชัยศรีถูกเกณฑ์แรงงานให้ไปตัดฟันส่งโรงหีบหลวง ซึ่งแต่เดิมเคยไปตัดที่แขวงเมืองสุพรรณบุรี เมืองราชบุรี ต่อมาพื้นที่ตัดไม้ลดน้อยลงจึงย้ายไปตัดถึงแขวงเมืองสวรรคต เมืองกาญจนบุรี ก็มีอุปสรรคในเรื่องการขึ้นไม้ลงน้ำทำให้ฟันเข้าโรงหีบไม่ทัน เจ้าเมืองนครชัยศรีได้เสาะหาสถานที่แห่งใหม่ และพบว่าบริเวณคลองบางปลา² เป็นคลองเก่ามีพื้นเบญจพรรณตั้งแต่ปลายคลองขึ้นไปจนถึงบ้านสุกปลา บ้านยางแขวนปลอก บ้านพุมกำแพงแสน บ้านกอง บ้านลาว (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอบางเลน) บ้านหัวทรายขาว (อยู่ในเขตอำเภอดอนตูม) จึงให้มาตั้งชุมชนอยู่บริเวณนี้³

3. ชาวเขมร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดเหตุการณ์เขมรก่อการกบฏ โดยได้รับการช่วยเหลือจากญวน จนเป็นชนวนให้ไทยต้องทำสงครามกับญวนอยู่หลายปี และมีการส่งชาวเขมรมายังราชอาณาจักรไทยซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พวกเขมรตั้งหลักแหล่งที่เมืองนครชัยศรี ดังมีจดหมายเหตุบันทึกไว้ว่า

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 30.

² ปัจจุบัน คือ คลองห้วยยางที่ไหลผ่านเมืองกำแพงแสน

³ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 30.

... เจ้าพระยาบดินทรเดชาที่สมุหนายกส่งครัวเขมรมาจากเมืองตะบองเป็นชายฉกรรจ์ 14 คน ครัว 41 รวม 56 คนโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทาน พร้า 16 เล่ม เสียม 16 เล่ม เสื่อ 25 ผืน ชามข้าว 50 ใบ ชามแกง 50 ใบ รวม 100 ใบ ตุ่มน้ำ 10 แล้วให้ขุนศรีภักดี กรมพระสัสดีคุม ครัวไว้ให้พระยานครไชยศรี ให้กรมการตรวจรับครัวไว้ให้ขึ้นอยู่บ้านเรือน ตามพวก ตามเหล่าให้เป็นหมวด เป็นกองแล้วให้ พระยานครไชยศรี กรมการเอาใจใส่ตรวจตราดูแลจ่ายเสบียงอาหาร อย่าให้ออดอยากกระส่ำกระส่าย หลบหนีไปแต่คนหนึ่งได้ ... ¹

ปัจจุบันชาวเขมรได้ผสมกลมกลืนกับคนในท้องถิ่น จะหลงเหลือเรื่องราวในอดีต แต่เพียงชื่อหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟอำเภอนครชัยศรี เรียกว่า ท่าเขมร ² สรุปได้ว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเมืองนครชัยศรีเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น เนื่องจากชาวต่างชาติ หลายเผ่าพันธุ์ย้ายถิ่นเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับราษฎรในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก มีผลให้ประชากรในเขตเมืองนครชัยศรีเพิ่มมากขึ้นและกลายเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลายผสมกัน

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ

หลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุค การปรับตัวให้ทันสมัยตามแนวตะวันตก เมืองนครปฐมสมัยนี้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราช ศรัทธาในการบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ จนเป็นเจดีย์ที่สูงใหญ่ และงดงามที่สุดของประเทศ นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งเสริมให้เมืองนครปฐมกลับคืนสู่การเป็นเมืองศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ มีการปรับปรุงบ้านเมืองทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว (ขณะนั้นทรงผนวชอยู่) ได้เสด็จจุดธูปไปพบพระปฐมเจดีย์ ทรงศึกษาและทราบดีว่า พระปฐมเจดีย์เป็นเจดีย์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง จึงได้กราบทูล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอให้ทรงปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ไว้ เพื่อเชิดชู

¹ กรมศิลปากร. (2507). ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 42 จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมร และญวน ในรัชกาลที่ 3. หน้า 70.

² คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 30.

พระเกียรติยศ แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า จะปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ขึ้นก็เห็นจะไม่เป็นประโยชน์อันใด เพราะองค์พระปฐมเจดีย์ยังเป็นป่ารกอยู่ ดังนั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงยังไม่มีการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์

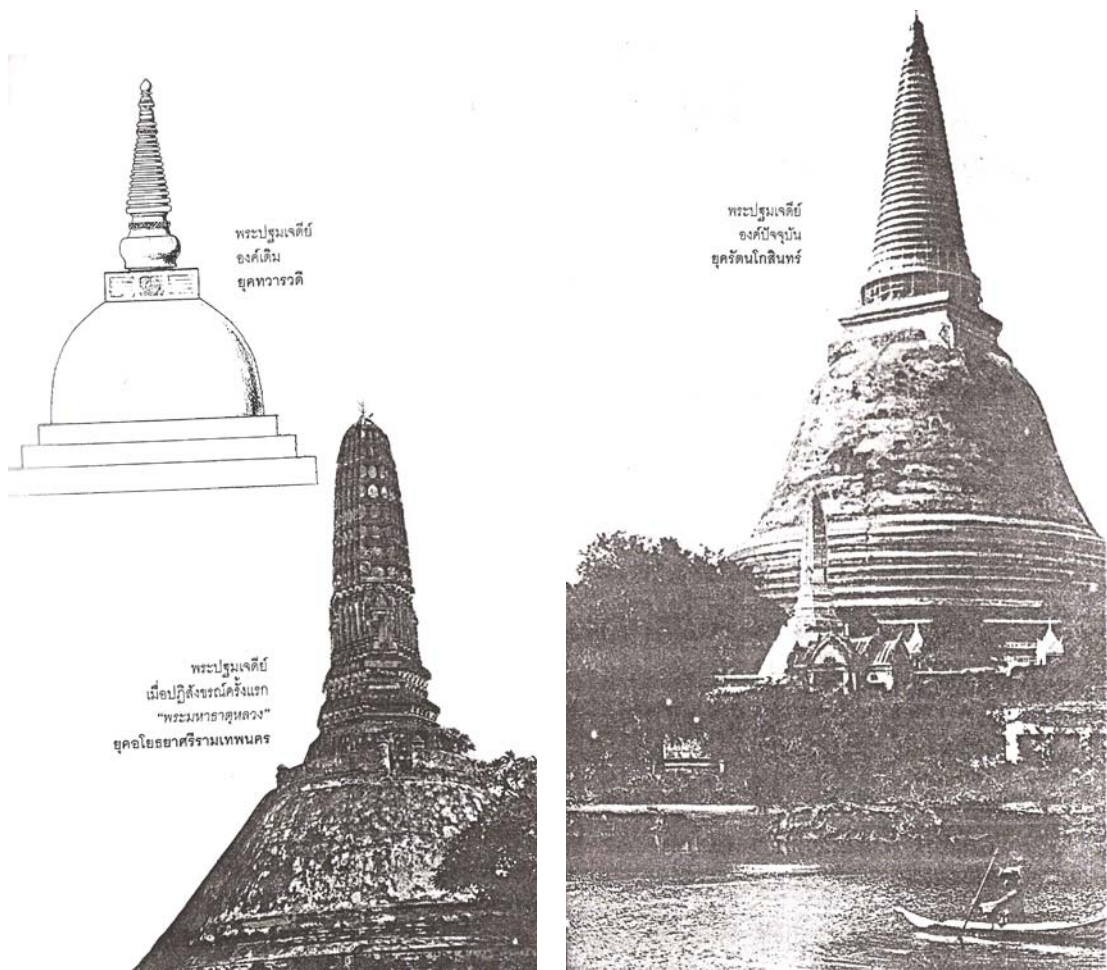
เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ ในปีพ.ศ. 2396 โดยให้ก่อเจดีย์แบบลังกาครอบเจดีย์องค์เดิม สร้างเสร็จมีความสูง 3 เส้น 1 คืบ 6 นิ้ว หรือประมาณ 120 – 45 เมตร และบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งต่างๆ ในบริเวณพระปฐมเจดีย์ให้งดงามยิ่งขึ้น โดยมีเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เป็นแม่กองปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ ต่อจากเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (เดิม บุนนาค) ที่ถึงแก่พิราลัย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชุดคลองเจดีย์บูชา คลองมหาสวัสดิ์ เพื่อให้การคมนาคมในระหว่างเมืองนครปฐมกับกรุงเทพฯ สะดวกขึ้นกว่าเดิมแต่ประชาชนก็ยังไม่อพยพมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่บริเวณพระปฐมเจดีย์มากนัก ยังคงอาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีเป็นส่วนมาก¹

พ.ศ. 2398 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เมืองนครปฐมย้ายจากกรมมหาดไทยไปสังกัดกรมท่าทำให้เมืองนครปฐมกลายเป็นหัวเมืองชั้นจัตวาขึ้นอยู่กับสมุหนายก² ทั้งนี้ เพื่อสะดวกในการเกณฑ์คนมาบูรณะพระปฐมเจดีย์³

¹ ตรี อมาตยกุล. (2513). *ประวัติเมืองสำคัญ*. หน้า 454.

² จังหวัดนครปฐม. (2533). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครปฐม*. หน้า 12.

³ ตรี อมาตยกุล. (2513). *เล่มเดิม*. หน้า 455.

ภาพประกอบ 6 พระปฐมเจดีย์สมัย
ทวารวดี และสมัยอยุธยา

ภาพประกอบ 7 พระปฐมเจดีย์
สมัยรัตนโกสินทร์

ที่มา : สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). พระปฐมเจดีย์ไม่ใช่เจดีย์แห่งแรกแต่เป็นมหาธาตุหลวงยุคทวารวดี. ไม่มีเลขหน้า.

การสร้างพระราชวังปฐมนคร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังนครปฐม หรือปฐมนครอยู่ทางทิศตะวันออกติดกับบริเวณ พระปฐมเจดีย์สำหรับเป็นที่ประทับเวลาเสด็จมานมัสการพระปฐมเจดีย์ แต่เมื่อสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวังปฐมนครถูกทิ้งร้างไป¹

¹คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม. หน้า 32.

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ภายหลังจากสนธิสัญญาเบาว์ริง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินนโยบาย เปิดประเทศ และใช้วิธีการค้าเสรี ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วแต่ผลผลิต ที่สำคัญยังคงเป็นน้ำตาลทรายและข้าว

นอกจากนี้ ยังมีการอพยพเข้ามาของลาวโซ่ง จากจังหวัดเพชรบุรี ที่เรียกว่า ลาวทรงดำ ลาวช่วงดำ ไทยดำ ผู้ไทยดำ ฯลฯ โดยคำว่าโซ่ง เพี้ยนมาจากคำว่า “ซ้วง” หรือ “ส้วง” แปลว่า กางเกง ซึ่งเป็นลักษณะการแต่งกายของชนกลุ่มนี้ที่นิยมนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีดำ ปัจจุบันอาศัยอยู่บริเวณ อำเภอกำแพงแสน และบางเลน เป็นต้น ส่วนชาวจีน ยังคงรับจ้างใน โรงงานน้ำตาลทราย ขุดคลองและสร้างทางรถไฟ ตลอดจนเข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย เป็นต้น¹ จากความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทำมาหากิน ทำให้มีการอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งของราษฎร ทั้งชาวไทย ชาวจีน ชาวลาว ดังนั้น เมืองนครปฐม จึงเป็นสังคมที่หลากหลายเผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรม โดยสามารถหลอมรวมอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริ ในการรวม การปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองทั้งปวง ให้ขึ้นกับสมุหนายก โดยปรับปรุงเขตการปกครองเดิม เข้าเป็นมณฑลใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2438 มีการจัดตั้งมณฑลนครชัยศรีขึ้น ประกอบด้วย 3 เมือง คือ นครชัยศรี สมุทรสาครและสุพรรณบุรี โดยมีข้าราชการเทศาภิบาล ทำการปกครองบังคับบัญชา ผู้ว่าการเมืองอีกที่หนึ่ง ซึ่งข้าหลวงใหญ่คนแรกของมณฑลนครชัยศรี คือ “พระยามหาเทพ” (บุตร บุญยรัตพันธุ์) และในวันที่ 1 ตุลาคม 2441 ทรงย้ายเมืองนครชัยศรี และที่ว่าการ มณฑล ไปตั้งทำการที่ระบียงพระปฐมเจดีย์เป็นการชั่วคราวก่อน² จากนั้นที่กษของ สมเด็จพระ อยุธยาอรรษาภาณุ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ผู้ควบคุมการย้ายเมืองนครชัยศรี มีดังนี้

“ท้องที่ตำบลนั้น ยังเป็นที่รกร้างและเป็นป่าเปลี่ยวอยู่โดยมากแม้ที่ทำการรัฐบาลในชั้นแรก ก็ต้องไปอาศัยอยู่ในพระระบียงและวิหาร ทิศศาลาพระปฐมเจดีย์ มีการที่จะต้องสร้างเมือง พระปฐมขึ้นใหม่ ทั้งเมือง คือ จะทำที่ป่าให้เป็นถนนหนทางและเป็นที่ตั้งสร้างสถานต่างๆ สำหรับ รัฐบาล ทั้งสร้างที่พักข้าราชการตลอดจนสร้างตลาดยี่สารสำหรับเมือง”³

¹ แหล่งเดิม. หน้า 33.

² มนู วัลยะเพ็ชรและคณะ. (2522). รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับชื่อ ภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐม. หน้า 7.

³ ตริ อมาตยกุล. (2513). ประวัติเมืองสำคัญ. หน้า 456.

ซึ่งเมืองนครปฐมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแบ่งออกเป็น 5 อำเภอ ดังนี้

1. อำเภอเมือง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอนครชัยศรี เมื่อมีการย้ายเมืองมาอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์
2. อำเภอพระปฐมเจดีย์ ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ อาคารที่ทำการนั้นสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งอยู่ใกล้เคียงพระปฐมเจดีย์ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเมืองนครปฐม
3. อำเภอตลาดใหม่ ตั้งอยู่ที่บ้านตลาดใหม่ ต่อมาย้ายมาตั้งที่ตำบลสามพราน จึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอสามพราน
4. อำเภอบางปลา เนื่องจากที่ตั้งอำเภอแบ่งออกเป็น 2 ตำบล คือ ตำบลบางปลา และตำบลบางเลน โดยที่ตั้งอำเภออยู่ในเขตอำเภอบางเลน ภายหลังจึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางเลน
5. อำเภอกำแพงแสน เดิมชื่ออำเภอสามแก้ว โดยมีการย้ายที่ตั้งอำเภอมาแล้วถึง 3 ครั้ง ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณบ้านยางติดถนนมาลัยแมน¹

ในปี พ.ศ. 2443 มีการสร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง “ปาฐกถาเรื่องสงวนของโบราณ” ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2473 ความตอนหนึ่งว่า

... เมื่อเริ่มสร้างรถไฟสายใต้ใน พ.ศ. 2443 เวลานั้นท้องที่รอบพระปฐมเจดีย์ยังเป็นป่าเปลี่ยวอยู่โดยมาก ในป่าเหล่านั้นมีซากพระเจดีย์โบราณขนาดใหญ่ๆ ซึ่งสร้างทันสมัยพระปฐมเจดีย์อยู่หลายองค์ พวกรับเหมาทำทางรถไฟไปรู้เอาอิฐพระเจดีย์เก่ามาถมเป็นอัฒจันทร์กลางรางรถไฟ ได้อิฐพอลมตั้งแต่สถานี บางกอกน้อยไปตลอดระยะทางกว่า 50 กิโลเมตร เมื่อย้ายที่ว่าการมณฑลจากกริมแม่น้ำขึ้นไม่ต่ำ ณ ตำบลพระปฐมเจดีย์สิริอภินิหารเสียหมดแล้ว ก็ได้แต่เก็บศิลาเครื่องประดับพระเจดีย์เก่าเหล่านั้นมารวบรวม รักษาไว้ ยังปรากฏอยู่รอบพระระเบียงพระปฐมเจดีย์บัดนี้²

ในปี พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้วางผังเมืองอาคารสถานที่และย้ายเมืองนครชัยศรีไปอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ (ฉบับที่กรมศิลปากรตรวจสอบชำระใหม่ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2506 ระบุว่า ย้าย พ.ศ. 2444 ตรงกับวันที่ 11 เมษายน ร.ศ. 120)

¹ ไพจิตร ปอศรี. (2542). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. หน้า 237 – 239.

² จังหวัดนครปฐม. (2533). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครปฐม*. หน้า 12.

จึงมีราษฎรอพยพไปอยู่กันหนาแน่นขึ้น ในการวางผังเมือง ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนหนทางเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายสาย เช่น ถนนหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ ตรงไปยังหน้าพระประโทมเจดีย์ และพระราชทานชื่อว่า “ถนนเทศา” ถนนรอบองค์พระปฐมเจดีย์ โดยพระราชทานชื่อ ถนนด้านนอกว่า “ถนนหน้าพระ” ทางเหนือชื่อ “ถนนซ้ายพระ” ทางใต้ชื่อ “ถนนขวาพระ” ทางตะวันตกชื่อ “ถนนหลังพระ” ฯลฯ เป็นต้น¹ ซึ่งการสร้างเมืองใหม่นี้ได้ใช้แรงงานและฝีมือนักโทษส่วนใหญ่ โดยเกณฑ์นักโทษจากสุพรรณบุรีมาช่วย มีพระพุทธรูปเกษตราธิราช (โพธิ์ เคหะนันท์) พัสดีเรือนจำเป็นหัวหน้าผู้ควบคุม²

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมืองนครปฐมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเมืองที่มีความสำคัญมากขึ้นเพราะเป็นเมืองที่พระมหากษัตริย์ทรงเสด็จมาประทับและประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เมืองนครปฐมมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดและตลอดรัชกาล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองนครปฐมได้รับการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

การปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชศรัทธาต่อองค์พระปฐมเจดีย์ ทำให้ทรงสนพระทัยต่อการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ให้เสร็จสมบูรณ์ โดยมีการต่อเติมบริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ให้งดงาม เช่น มีการขยายบันไดนาคด้านหน้าวิหารทางทิศเหนือจนมีลักษณะเป็นตัวนาคเลื้อยลงมาแม่แม่เบี้ยที่เชิงบันได แล้วอัญเชิญพระพุทธรูปยืนที่ช่างตกแต่งใหม่แล้วนำมาประดิษฐานในวิหารทิศเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2458 และ ถวายพระนามพระพุทธรูปนี้เมื่อ พ.ศ. 2466 ว่า “พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาบพิตร”³ ซึ่งการถวายพระนาม “พระร่วงโรจนฤทธิ์” ก็เพื่อเป็นอัครบพิตรฐาน จึงนำเอาพระนามของพระร่วงกษัตริย์แห่งสุโขทัยมาตั้งถวายและพระพุทธรูปนี้ทรงพบที่สุโขทัย อีกทั้งพระนาม “พระร่วง” ยังเป็นชื่อตัวละครเอกในบทละครพระราชนิพนธ์ เรื่อง “พระร่วง” ที่ทรงโปรดมาก⁴ ในพระราชพิธีกรรมข้อสุดท้ายทรงขอให้แบ่งพระสรีรรางคาร ส่วนหนึ่งบรรจุไว้ได้

¹ แหล่งเดิม.

² จังหวัดนครปฐม. (2522). *รวมเรื่องนครปฐม*. หน้า 10.

³ ชูศิริ จามรมาน. (2513). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับงานโบราณคดีในมณฑลนครชัยศรี*. หน้า 8.

⁴ กรรวิกรมย์ สุวรรณานนท์. (2525). นครปฐมสมัยรัชกาลที่ 6. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ข้อนี้แสดงว่าพระองค์ทรงมีความผูกพันในโบราณสถานที่สำคัญแห่งนี้มาก¹ ปัจจุบัน “พระร่วงโรจนฤทธิ์” คงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองนครปฐม

การสร้างพระราชวังสนามจันทร์

ในปี พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารี่ ทรงมีพระราชดำริที่จะสร้างพระราชวังที่เมืองนครปฐม จึงทรงจัดหาที่ดินส่วนพระองค์ในเนื้อที่ 888 ไร่เศษ พระราชวังที่สร้างขึ้นนี้ตั้งอยู่บริเวณสระน้ำจันทร์ ซึ่งเป็นสระน้ำโบราณใกล้ๆ กับซากเนินปราสาทอยู่ห่างจากพระปฐมเจดีย์ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 2 กิโลเมตร โดยที่ทรงพอพระราชหฤทัยในความร่มเย็นสวยงามตามธรรมชาติ และได้พระราชทานชื่อว่า “พระราชวังสนามจันทร์” ประกอบด้วยพระที่นั่ง 5 หลัง พระตำหนัก 4 หลัง มีศาลาธรรมและเทวาลัยพระศิวะด้วย รูปแบบการสร้างมีทั้งศิลปกรรมไทย ศิลปกรรมยุโรปและศิลปกรรมแบบประยุกต์ ประกอบด้วยพระที่นั่งและตำหนักดังนี้ พระที่นั่งพิมานปฐม พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี พระที่นั่งวัชรวิกรมยา พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ พระตำหนักมารีราชบัลลังก์ พระตำหนักทับแก้ว และพระตำหนักทับขวัญ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ พระราชวังสนามจันทร์อยู่เสมอ นอกจากนี้ยังเป็นที่ว่าราชการเลี้ยงรับรองพระราชอาคันตุกะอย่างเป็นทางการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และยังมีพระราชประสงค์ให้เป็นค่ายหลวงในการฝึกกิจกรรมของเสือป่า เช่น ซ้อมรบ เริ่มทำการฝึกซ้อมครั้งแรกที่เมืองนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2454 นอกจากนี้ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงละครขึ้นทางทิศตะวันตกของพระที่นั่งวัชรวิกรมยา ชื่อว่า “พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์” เพื่อฝึกซ้อม และแสดงละครที่ทรงพระนิพนธ์ เช่น เพื่อนตาย วิวาทพระสมุทร โง่งพาง ขนมนผสมน้ำยา หาเมียให้ผัว มิตรแท้และเสือเฒ่า เป็นต้น²

ด้านการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสุขาภิบาลหัวเมือง เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น สำหรับเมืองนครปฐมจัดตั้งเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2453³ ในตำบลนครปฐม ตำบลห้วยจรเข้ม้า ตำบล

¹ ชูศิริ จามรมาน. (2513). *เล่มเดิม*. หน้า 9.

² คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 37.

³ ไพจิตร ปอศรี. (2542). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. หน้า 240 - 241.

พ่อพลับ ตำบลสนามจันทร์ ท้องที่อำเภอพระปฐมเจดีย์ มณฑลนครชัยศรี และตลาดใหญ่ใน มณฑลนครชัยศรี จึงสมควรจัดสุขาภิบาล และได้พระราชทานเงินภาษีโรงเรือน โรงร้านที่ได้เก็บ เป็นทุนในการสุขาภิบาลดังกล่าวด้วย¹

ในปี พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ยกฐานะตำบลขึ้นเป็นเมืองด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

... ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์เป็นที่ที่มีราษฎรตั้งภูมิลำเนา ทำไร่นา ค้าขายอยู่หนาแน่นทั้งเป็นที่ ประดิษฐานโบราณเจดีย์อันเป็นที่นับถือของพุทธศาสนิกชนอย่างสำคัญ... กระทรวงมหาดไทย จึงได้ให้ตั้งศาลาที่ว่าการมณฑลนครชัยศรี ลง ณ ตำบลนั้น บัดนี้ได้ทรงสถาปนาพระราชนิเวศน์ ขึ้น ณ ที่ตำบลสนามจันทร์ ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “พระราชวังสนามจันทร์” และได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมเพื่อพักผ่อนพระราชอิริยาบถอยู่เสมอทุกปี ก็ยิ่งกระทำให้ที่ ตำบลนั้นสมบูรณ์มั่งคั่งอีกเป็นอันมาก... จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกตำบลนี้ว่า เมืองนครปฐมสืบไป²

นอกจากนี้ ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่ออำเภอเมือง (นครชัยศรี) เป็นอำเภอ นครชัยศรี เปลี่ยนชื่ออำเภอพระปฐมเจดีย์เป็นอำเภอเมืองนครปฐม³ โดยยังคงเรียกมณฑล นครชัยศรีตามเดิม ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้รวมมณฑลหลายมณฑลเข้ามาเป็นภาค ได้แก่ ภาคพายัพ ภาคตะวันตก ภาคใต้และภาคอีสาน โดยแต่ละภาคให้มีอุปราชเป็นผู้บังคับบัญชา ตรวจตราภายในมณฑล มีอำนาจเหนือสมุหเทศาภิบาลและข้าราชการกระทรวงต่างๆ ตำแหน่ง อุปราชย์นี้ขึ้นตรงต่อกษัตริย์ไม่ได้ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย สำหรับมณฑลนครชัยศรีถูกจัดอยู่ในสังกัดภาคตะวันตกโดยรวมเข้ากับมณฑลราชบุรี⁴

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มให้มี “ตลาดนัด” ขึ้นที่พระราชวัง สนามจันทร์ อันเป็นการส่งเสริมด้านการตลาด เพื่อให้ประชาชนไปซื้อหาของกิน ทำให้พ่อค้า แม่ค้าอพยพไปขายสินค้าจนกระทั่งมีการตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมืองอย่างถาวร นอกจากนี้ยัง

¹ กอรรณิมย์ สุวรรณานนท์. (2525). นครปฐมสมัยรัชกาลที่ 6. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม*. หน้า 4 – 5.

² แหล่งเดิม. หน้า 3 – 4.

³ แหล่งเดิม. หน้า 4.

⁴ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 38.

สร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ขุดบ่อน้ำ ทำถนน สร้างสะพาน ฯลฯ ดังนี้

พ.ศ. 2455 ทางราชการได้ทำการซ่อม และขุดคลอง ทำทำนบในอำเภอบ้านโป่ง มณฑลราชบุรี เพื่อให้ราษฎรหลายบ้านในมณฑลนั้นรวมทั้งในตำบลพระปฐมเจดีย์ เมืองนครชัยศรี ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันได้ใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

พ.ศ. 2458 โปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนสายหนึ่งออกจากค่ายหลวงสนามจันทร์ไปสู่ มณฑลราชบุรี ผ่านบ้านโป่ง โพนาราม เจ็ดเสมียน ซึ่งเป็นเส้นทางเดินของกองกำลังเสือป่า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำกองพลเสือป่าเสนาหลวงรักษาพระองค์ออกไป ราชบุรีเป็นปฐมฤกษ์ จึงพระราชทานชื่อว่า “ถนนทรงพล” รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในการคมนาคมขนส่งและด้านยุทธศาสตร์ค่าย นอกจากนี้ มีการขุดบ่อน้ำที่พระปฐมเจดีย์เพื่อให้ประชาชนมีน้ำบริโภคสะดวกขึ้น

พ.ศ. 2460 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ข้ามคลองเจดีย์บูชาบริเวณที่อยู่ตรงกับวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ โดยพระราชทานพระราชทรัพย์จากพระคลังข้างที่ช่วยสมทบในการจัดสร้างพระราชทานชื่อว่า “สะพานเจริญศรัทธา”¹

ด้านการศึกษาและศาสนา

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ในปี พ.ศ. 2464 ตำบลต่างๆ ในเมืองนครปฐม มณฑลนครชัยศรี ได้ใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นปีแรกทำให้การศึกษาเมืองนครปฐม มีความเจริญตามลำดับ² มีโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร ที่จัดขึ้นตามวัด และโรงเรียนเซนต์คิธีที่ดำเนินการโดยเอกชนอีกทั้งยังมีสถานศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพเกิดขึ้นมากมาย รวมไปถึงสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งขึ้นในจังหวัดนครปฐมล้วนแต่เป็นผลมาจากพัฒนาการด้านการศึกษาของจังหวัดที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับประถม ศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาในจังหวัดนครปฐมรวม 362 แห่ง มีนักเรียน นักศึกษา จำนวน 188,390 คน ครู อาจารย์ จำนวน 10,314 คน³ จึงนับว่าจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

¹ กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. (2525). นครปฐมสมัยรัชกาลที่ 6. ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม. หน้า 5 – 7.

² คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม. หน้า 39.

³ สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม. (2543). สมุดรายนานสถิติจังหวัดนครปฐม ฉบับ พ.ศ. 2543. หน้า 49 – 61.

ด้านการศาสนา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ มีการสร้างเจดีย์องค์ใหม่ครอบองค์เดิม แก้ไขภาพเขียนในวิหารหลวง และให้เขียนภาพเทวดา พระยาครุฑ พระยานาค เป็นต้น และอัญเชิญพระพุทธรูปโบราณ จาก ศรีสัตนาลัย มาประดิษฐานที่วิหารด้านเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2457 พระราชทานนามว่า “พระร่วงโรจนฤทธิ์ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาสมหาวิชราวุธราชบุเนียบพิตร” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในเมืองนครปฐม นับว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงทั้งด้านการศึกษาและศาสนาของนครปฐมอย่างดี¹

เมืองนครปฐมหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สวรรคตเมืองนครปฐมยังคงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งใน มณฑลนครชัยศรี แต่ไม่เจริญรุ่งเรือง ดังเช่น ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการประกาศยกเลิกมณฑลนครชัยศรี ไปรวมกับมณฑลราชบุรี² พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้กับมณฑลนครชัยศรีใช้เป็นศาลากลางจังหวัด และสถานที่ราชการของหน่วยงานต่างๆ ส่วนองค์พระปฐมเจดีย์ มีการปฏิสังขรณ์พระอุโบสถทางด้านทิศตะวันออก โดยก่อสร้างตามแบบที่ สมเด็จพระเจ้าบรมเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์ อุปนายกராชนบัณฑิตยสภา แผนกกรมศิลปากร ทรงออกแบบ³ นับเป็นพระอุโบสถที่มีความสวยงาม เคียงคู่กับพระปฐมเจดีย์มาจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2476 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2476 จังหวัดนครปฐม ที่เคยขึ้นอยู่กับมณฑลราชบุรี ก็แยกมาอยู่ในเขตการปกครองส่วนภูมิภาคอิสระ เป็นจังหวัดนครปฐมมาจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการประกาศจัดตั้งเทศบาลเมืองนครปฐม ในพื้นที่ 5.28 กิโลเมตร ลักษณะของชุมชนในขณะนั้นยังไม่มีประชากรอยู่หนาแน่นนัก เพราะประชากรส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณชุมชนเก่า ซึ่งอยู่รอบองค์พระปฐมเจดีย์และบริเวณริมคลองเจดีย์บูชา ที่ดินในเขตเทศบาลส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัย ที่พักผ่อน สถานที่ราชการ ศาสนสถาน โรงเรียน

¹ กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. (2525). นครปฐมสมัยรัชกาลที่ 6. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม*. หน้า 8.

² จังหวัดนครปฐม. (2533). *ประวัติศาสตร์ไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครปฐม*. หน้า 13.

³ กรมศิลปากร. (2528). การปฏิสังขรณ์พระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์. ใน *เรื่องพระปฐมเจดีย์*. หน้า 267 – 270.

และสาธารณูปโภคต่างๆ¹

ในปีพ.ศ. 2512 จุดศูนย์กลางของเมืองนครปฐมอยู่ที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็น ศาสนสถาน มีเขตเศรษฐกิจก่อตั้งขึ้นทางทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ และเขตเศรษฐกิจสำคัญกระจัดกระจายอยู่ตามถนนราชวิถี และได้ขยายใหญ่ขึ้น ทำให้จังหวัดนครปฐม เป็น ศูนย์กลาง การคมนาคมและขนส่งของภาคตะวันตกเป็นชุมชนที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มี ตลาดกลางศูนย์รวมผลผลิตทางการเกษตรประเภทพืชผัก ผลไม้ ที่ส่งไปขายยังกรุงเทพมหานคร และภาคต่างๆ ของประเทศไทย ทำให้จังหวัดนครปฐม มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน²

---

¹คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 39.

² แหล่งเดิม.

บทที่ 2

พัฒนาการศึกษาของไทย

ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2542

การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2428 – 2542 ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 ของจังหวัดนครปฐม ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมีการดำเนินการจัดการศึกษาตามกรอบนโยบายของโครงการศึกษา และแผนการศึกษาของชาติ จำนวน 10 ฉบับ คือ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2451 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2452 โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2458 และโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ จุดมุ่งหมายและนโยบายในการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ดำเนินการตามกรอบแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 ก่อนประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ระยะที่ 2 การประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2474 และระยะที่ 3 การประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 – 2542 ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

จุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาก่อนมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2441

ก่อนการประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 การจัดการศึกษาของประเทศยังไม่มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน กล่าวคือ ยังไม่มีโรงเรียน ไม่มีหลักสูตรการศึกษา ไม่มีครูอาชีพ และไม่มีใบรับรองวิทยฐานะทางการศึกษา แต่ยังคงเน้นเรื่องการประพัตติตนเป็นคนดี สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมด้วยความสงบสุข¹ และการศึกษาที่มีศูนย์กลางอยู่ที่วัด มีพระสงฆ์เป็นครูผู้สอน ส่วนเด็กที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือที่วัดคงเป็นบุตรข้าราชการ ขุนนางเป็นส่วนใหญ่ เด็กเล็กลูกชาวบ้านถ้ามีโอกาสได้เรียนจึงนับว่าโชคดี ส่วนใหญ่จะเป็นเพียงศิษย์วัดที่คอยรับใช้

---

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). 200 ปี ของการศึกษาไทย. หน้า 3.

พระสงฆ์เท่านั้น แต่ก็มีเด็กบางคนที่ไม่ได้เป็นเด็กวัดเข้าไปเรียนกับพระภิกษุสงฆ์ที่วัดด้วย¹ รวมทั้งการจัดการศึกษาก็ยังไม่มีกำหนดความมุ่งหมายและนโยบายที่ชัดเจน จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจที่จะส่งบุตรหลานให้เข้ามาเรียนกับพระสงฆ์ที่มีความรู้ ดังที่ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้เคยเป็นผู้บังคับบัญชาหัวเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2441 – 2445 ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของกุลบุตรตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มต้นด้วยประวัติการศึกษาของไทยก่อนจะมีการปฏิรูปว่า

“ การศึกษาของกุลบุตรในสมัยก่อนแต่จัดการศึกษา โดยเค้าเป็น 2 คือ

สามัญ 1 พิเศษ 1 ”²

จากข้อความข้างต้น การศึกษาสามัญ เป็นการเรียนเขียน อ่าน คำนวณ กับหัตถกรรมและธรรมาศัย รู้จักผิดรู้จักชอบ โดยพระจะเป็นผู้สอนตามความรู้ของพระรูปนั้น ในส่วนการศึกษาพิเศษ เป็นการเรียนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำนา ทำสวน ตีเหล็ก จักสาน เครื่องปั้นดินเผา ส่วนผู้หญิงก็ได้รับการอบรมการบ้านการเรือน การเย็บปักถักร้อย การประกอบอาหาร เป็นต้น³

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศไทย มีการติดต่อกับชาติตะวันตกเพิ่มขึ้น ทำให้อารยธรรมตะวันตกเริ่มแผ่ขยายเข้ามาในไทย มีโรงเรียนสอนศาสนาของคณะมิชชันนารีที่ตั้งขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเข้ามาสอนหนังสือให้เด็กไทยพร้อมทั้งสอนศาสนาด้วย จังหวัดนครปฐมมีโรงเรียนที่ก่อตั้งตามหลักสูตรของมิสซังโรมันคาทอลิกได้เปิดทำการสอนครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2402 เป็นโรงเรียนราชภัฏสอนวิชาภาษาไทยควบคู่กับศาสนา มี บาทหลวงเอมิล วิกเตอร์ เบเช เจ้าอาวาสวัดนักบุญเปโตร ทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ ต่อมาเปลี่ยนฐานะเป็นโรงเรียนประชาบาลประเภทประชาชน จัดตั้งตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464⁴ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าในระยะแรกที่เปิดเรียนมีนักเรียนมาเรียนจำนวนเท่าใด ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้ยังคงเปิดดำเนินการอยู่ โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนนักบุญเปโตร” ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าข้าม อำเภอสามพราน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กำหนดแนวนโยบายการจัดการศึกษาโดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาตามแบบใหม่ ดังนี้

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 17.

² ชัย เรื่องศิลป์. (ม.ป.ป.). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453*. หน้า 316 – 317.

³ อภิรมย์ ณ นครและคณะ. (2523). *ปฐมนิเทศการศึกษาปัจจุบัน*. หน้า 232.

⁴ โรงเรียนวัดนักบุญเปโตร. (2550). *ประวัติโรงเรียนวัดนักบุญเปโตร*. (Online).

1. การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก ฝรั่งเศสแสดงท่าทีก้าวร้าวไทยมากขึ้นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา และการที่อังกฤษสามารถรบชนะที่พม่าซึ่งเป็นประเทศคู่ปรับที่สำคัญของไทยได้ ก็ทำให้ประเทศไทยรู้สึกว่ายู่ใกล้อันตรายมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นแม้แต่จีน ซึ่งแทบทุกประเทศในอาณานิคมนี้ยอมรับว่า เป็นมหาอำนาจและมีวัฒนธรรมที่สูงส่งยังต้องแพ้อังกฤษในสงครามฝิ่น (พ.ศ. 2382 – 2385) ด้วย ดังนั้น การปฏิรูปเพื่อให้ประเทศเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำ เพื่อการป้องกันประเทศจากมหาอำนาจและรากฐานสำคัญของการปฏิรูป คือ การศึกษา

2. อิทธิพลทางความคิดของประเทศตะวันตก ที่เข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ได้แก่ พวกหมอสอนศาสนาที่มีความคิดจะจัดตั้งโรงเรียนอย่างถาวรขึ้น

3. การเสด็จไปต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้มีการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทย เนื่องจากทรงทอดพระเนตรเห็นความเจริญในการจัดการศึกษาของต่างประเทศ จึงนำแนวคิดเหล่านั้นมาปฏิรูปการจัดการศึกษาของไทยในเวลาต่อมา

4. ความต้องการบุคคลเข้ารับราชการ การปฏิรูปประเทศในหลายๆ ด้าน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ส่งผลให้ต้องการคนเข้ารับราชการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อช่วยในราชการปฏิรูปงานด้านต่างๆ ทำให้มีการตั้งโรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ ได้แก่ โรงเรียนหลวงสอนภาษาไทยในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในส่วนภูมิภาคในเวลาต่อมาด้วย

5. เพื่อช่วยทาสให้เป็นไทได้จริงๆ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริเรื่องการเลิกทาส เมื่อ พ.ศ. 2417 ทรงมีพระราชดำรัสต่อที่ประชุมที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ความตอนหนึ่งว่า วิชาหนังสือจะเป็นสิ่งที่ช่วยทาสให้เป็นไทได้จริงๆ เพราะทาสได้อาศัยวิชาหนังสือนี้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ อันจะไม่ทำให้เขาต้องกลับไปเป็นทาสอีก...¹

จากปัจจัยข้างต้นก่อให้เกิดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาทั่วประเทศ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ
2. เพื่อให้ทวยราษฎร์มีความรู้สูงขึ้น เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และเป็นรากฐานที่สำคัญในการปรับปรุงประเทศ
3. เพื่อประโยชน์ในทางศาสนา ให้เด็กใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น และเป็น

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). นโยบายการจัดการศึกษาของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 177 – 179.

รากฐานในการศึกษาพระศาสนาต่อไป¹

ในระยะแรก การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนยังคงอาศัยศาลาการเปรียญวัดในชุมชนแต่ละแห่งเป็นสถานที่เรียน ซึ่งส่วนใหญ่วัดที่มีการเรียนการสอนให้แก่เยาวชนไทย ในระยะแรกจะเป็นการเรียนเพื่อให้สามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น พระก็เป็นผู้สอนตามความรู้ของแต่ละท่าน ทำให้การจัดการศึกษาในระยะแรกก่อนมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ไม่มีมาตรฐานสำหรับการจัดการเรียนการสอนในมณฑลนครชัยศรีก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน โดยใช้สถานที่เรียนในวัด คือ ศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เรียน ได้แก่ วัดคงคาราม และวัดสรรเพชญ์ เป็นต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาในระดับหัวเมืองยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทหารมหาดเล็ก ซึ่งในปลายปี พ.ศ. 2428 จังหวัดนครปฐม² มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอพระปฐมเจดีย์ จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนพระปฐมเจดีย์³ ในปี พ.ศ. 2430 การจัดการศึกษาเริ่มมีความเจริญขึ้นตามลำดับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นเพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษา หลังจากประกาศตั้งกรมศึกษาธิการ ทำให้การศึกษาของไทยเริ่มเป็นระบบมากขึ้น มีการย้ายโอนโรงเรียนต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นแล้วไปสังกัดกรมศึกษาธิการ รวมทั้งมีโรงเรียนที่ใช้วัดเป็นสถานที่เรียนเพิ่มมากขึ้น เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมีความเจริญขึ้นตามลำดับ⁴

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาก่อนมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 มีจุดมุ่งหมาย และนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ และมีอาชีพเลี้ยงตัวเท่านั้น โดยในมณฑลนครชัยศรีเป็นศูนย์กลางในการศึกษาเล่าเรียน มีพระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้เป็นครูผู้สอน แต่ประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน เนื่องจากต้องการให้บุตรหลานของตนเอง ช่วยทำงานทำสวน ที่บ้านจึงทำให้ไม่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียน

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). นโยบายการจัดการศึกษาของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 177 – 179.

² ในขณะนั้นมีฐานะเป็นเพียงเมืองนครชัยศรี ในมณฑลนครชัยศรีซึ่งประกอบด้วย 3 เมือง คือ เมืองสุพรรณบุรี เมืองสมุทรสาคร และเมืองนครชัยศรี

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 85.

⁴ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม. (2546). ข้อมูลพื้นฐานการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครปฐม เขต 2. หน้า 44.

จุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2441 – 2475

การจัดการศึกษาของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2441 – พ.ศ. 2475 มีการประกาศใช้โครงการศึกษารวม 4 ฉบับ ได้แก่ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 โครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งในโครงการศึกษาแต่ละฉบับมีรายละเอียด ดังนี้

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2441

โรงเรียนในจังหวัดนครปฐมที่ตั้งขึ้นในช่วงเวลานี้อยู่ในความดูแลของสารวัตรใหญ่ประจำมณฑลที่มีหน้าที่ตรวจการเล่าเรียน แบบเรียนที่ใช้ในโรงเรียน และทำรายงานประจำปียื่นต่อกรมศึกษาธิการ¹ ตามประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ 2 ประการ คือ เพื่อให้ราษฎรมีความรับผิดชอบ และเพื่อให้ผู้จบการศึกษาประกอบอาชีพในทางสุจริตโดยให้พระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอน นอกจากนี้กรมมหื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแต่งตั้งพระราชาคณะไปเป็นผู้อำนวยการมณฑลในหัวเมืองต่างๆ สำหรับมณฑลนครชัยศรี คือ พระอมรโมลี เป็นผู้อำนวยการในมณฑลนครชัยศรี และมณฑลราชบุรี มีหน้าที่ตรวจสภาพการจัดการศึกษาในมณฑลที่รับผิดชอบ จัดทำบัญชีวัด พระสงฆ์ สามเณร ศิษย์วัด และโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนภายในวัดแต่ละแห่ง พร้อมทั้งให้คำแนะนำพระสงฆ์และฆราวาส ซึ่งจะจัดตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ในตำบลที่อาจจะจัดตั้งขึ้น ตลอดจนส่งภิกษุสามเณรเข้ามาศึกษาต่อที่ กรุงเทพฯ เพื่อที่จะกลับไปเป็นครูในแต่ละมณฑลต่อไป² การจัดการเรียนการสอนในเมืองนครชัยศรีมีความเจริญขึ้นหลังจากประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งการจัดการเรียนการสอนจะใช้แบบเรียนมูลบท และแบบเรียน ปฐม ก กา ในโรงเรียนที่ตั้งขึ้นในวัดต่างๆ ในแต่ละตำบล แต่ประชาชนยังไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนทั้งนี้เพราะต้องการให้บุตรหลานอยู่ช่วยประกอบอาชีพ หรือเป็นแรงงานสำคัญในครอบครัวมากกว่า บางคนก็ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน แต่เมื่อถึงฤดูทำนาก็มารับบุตรหลานไปช่วยงานเพาะปลูก เมื่อเสร็จงานทำนาแล้วก็นำเด็กนั้นกลับมาเรียนตามเดิมอีกครั้ง เพื่อให้เด็กมีความรู้ที่สืบเนื่องกัน จึงเป็นปัญหาของการจัดการศึกษาของเมืองนครไชยศรี และทำให้การศึกษาในมณฑลนครไชยศรี ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. หน้า 28.

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2514). *ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา*. หน้า 93 – 94.

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2451 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2452

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2451 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2452 ยังคงมีจุดมุ่งหมาย และนโยบายการจัดการศึกษา เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการเช่นเดิม ดังนั้นการจัดการศึกษาของเมืองนครชัยศรี ต้องมีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของชาติ ซึ่งจากโครงการศึกษาข้างต้น กำหนดการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา และได้แบ่งงานระหว่างพระสงฆ์กับกรมศึกษาธิการชัดเจน คือ ให้พระสงฆ์จัดการศึกษาในระดับมูลและระดับประถมศึกษา ส่วนระดับสูงกว่าประถมศึกษาอยู่ในความดูแลของกรมศึกษาธิการ¹ จากรายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2452 ได้บันทึกเกี่ยวกับโรงเรียนหลวงที่เปิดสอนชั้นมูลที่มีการจัดการเรียนการสอนในวัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนในระดับประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนพิณพิทยาคาร โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ โรงเรียนมณฑล โรงเรียนอุตรบารุง โรงเรียนบวรหารพิทยาคม โรงเรียนวัดไร่ขิง และโรงเรียนวัดบางปลา² นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนเซนต์คิกดีที่เปิดสอนเป็นโรงเรียนสอนหนังสือไทยและภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2449 ชื่อว่า โรงเรียนบารุงวิทยาพระปฐมเจดีย์³ ต่อมาในปี พ.ศ. 2452 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประจำมณฑลขึ้นที่อำเภอเมืองนครชัยศรี ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้มีพัฒนาการมาจากโรงเรียนวิชาขำณะโหนด ที่พระพุทธเกษตรธานุรักษ์ทรงสร้างขึ้น โรงเรียนประจำมณฑลนี้ตั้งขึ้น เพื่อเป็นตัวอย่างในการจัดการเรียนการสอนแก่ตำบลต่างๆ ในมณฑลนครชัยศรี ซึ่งปัจจุบัน คือ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย⁴

จากรายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2451 ได้กำหนดอายุของเด็กที่จะเข้าเรียนระดับสามัญศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

¹ จารุวรรณ ไวยเจตน์. (2516). *การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปี ก่อนพ.ศ. 2475*.

หน้า 18.

² รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2452. หน้า 92.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/12. เรื่อง โรงเรียนบารุงวิทยาพระปฐมเจดีย์ มณฑลนครไชยศรี (23 – 25 สิงหาคม ร.ศ. 125)

⁴ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย. (2532). 80 ปี พระปฐมวิทยาลัย 2452 - 2532. หน้า 3.

ตาราง 1 กำหนดอายุนักเรียนสำหรับเรียนสามัญศึกษา

ระดับชั้น	เวลาเรียน	อายุนักเรียน (ปี)
มูลศึกษา	3 ปี	7 – 9
ประถมศึกษา	3 ปี	10 – 12 *
มัธยมศึกษา	3 ปี	13 – 15**
มัธยมสูง	3 ปี	16 – 18

* ทั้งระดับประถมสามัญ และประถมพิเศษ

** ทั้งระดับมัธยมสามัญ และมัธยมพิเศษ

ที่มา : รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2451

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการศึกษาในแต่ละระดับใช้เวลาเรียน 3 ปี โดยส่วนใหญ่ประชาชนจะได้รับการศึกษาเพียงชั้นมูลศึกษา กล่าวคือ มีความรู้พออ่านออกเขียนได้ แต่ก็มีบางส่วนที่ได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาทั้งสามัญ และประถมพิเศษ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาและมัธยมสูงนั้นจะมีเพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากผลจากการที่บิดามารดาไม่นิยมส่งบุตรหลานของตนเองเข้าเรียนในระดับสูงมาก แต่ถ้าเด็กคนใดมีความรู้ความสามารถดีก็จะได้รับทุนในการเรียนและมีโอกาสได้เข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้นด้วย

สำหรับการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมในขณะนั้น ในปี พ.ศ. 2453 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามรายงานของหลวงอนุกิจวิธูร ปลัดกรมกองตรวจการหัวเมืองออกไปตรวจการศึกษามณฑลนครชัยศรี มีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษาของมณฑลนครไชยศรี ใน พ.ศ. 2453 มีโรงเรียนอยู่แล้วเกือบทุกวัด โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. สอนธรรมตามวัด ได้แก่ พระเป็นผู้สอนโดยสอนรวมกันเป็นจำนวนมาก หรือบางรูปก็สอนศิษย์ของแต่ละคนโดยไม่เก็บเงินค่าเล่าเรียน

2. การสอนที่ตั้งโรงเรียนเป็นแบบแผน โดยมีครูเป็นฆราวาสบ้างพระบ้าง เก็บเงินค่าเล่าเรียนนักเรียน

ดังนั้น การสอนในโรงเรียนประสบผลสำเร็จมากกว่าการสอนในวัด เพราะการสอนในวัดไม่มีการสอบวัดผลนักเรียน และพระที่สอนก็มีความรู้ไม่เท่ากันทำให้ศิษย์วัดในแต่ละวัด

มีความรู้ไม่เท่ากัน แต่การสอนในโรงเรียนจะประสบกับปัญหาว่าทางโรงเรียนมีวิธีรวมเด็กที่อ่านหนังสือไม่ออกมารวมกันในชั้นเดียว ทำให้ครูสอนได้ช้า จึงมีการแก้ไขในกรณีที่เด็กอ่านหนังสือไม่ออกให้พระแยกเด็กอ่านหนังสือไม่ออกไปสอนตามกุฏิเท่าที่ท่านจะสอนได้ เมื่ออ่านหนังสือออกแล้วจึงส่งเด็กนั้นเข้าโรงเรียนจนมีความรู้ครบถ้วน ถึงหลักสูตรมูลของกรมศึกษาธิการ โดยการจัดการเรียนในโรงเรียนประชาบาลที่เปิดสอนในแต่ละตำบล หากครูพบว่า M เด็กคนใด ที่มีผลการเรียนดีก็เห็นควรให้ส่งไปเรียนต่อที่โรงเรียนมณฑล หรือโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ที่กรุงเทพฯ เพื่อภายหลังจะได้กลับไปเป็นครูในโรงเรียนในท้องถิ่นของตนเอง¹

นอกจากนี้ การดำเนินงานจัดการศึกษาของประเทศในส่วนภูมิภาค ยังมีการกำหนดให้ในแต่ละตำบลมี “กรรมการโรงเรียน” เพื่อทำหน้าที่ตรวจตราการจัดการศึกษาเล่าเรียนในตำบลที่รับผิดชอบ สำหรับจังหวัดนครปฐมนั้นมีการจัดตั้งกรรมการโรงเรียนขึ้นในอำเภอเมืองและอำเภอพระปฐมได้ในทุกตำบลแล้ว ส่วนอำเภอตลาดใหม่ อำเภอบางปลาและอำเภอกำแพงแสน ในระยะแรกยังดำเนินการจัดตั้งไม่ครบทุกตำบลแต่ก็ดำเนินการต่อมาตามลำดับ ซึ่งกรรมการโรงเรียน มีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย เจ้าอธิการ 1 คน กำนัน 1 คน และแพทย์ตำบล 1 คน มีหน้าที่ ดังนี้

กำนัน ตรวจตราให้ราษฎรในตำบลของตัวส่งเด็กที่อายุอยู่ในเกณฑ์เล่าเรียนไปเล่าเรียน ตำบลใดมีมากวัด ก็เลือกวัดที่เหมาะสมให้เป็นโรงเรียนในตำบลนั้น เก็บเงินค่าเล่าเรียนพอสมควรและไม่บังคับใครจะเรียนวัดไหนก็ได้

แพทย์ ตรวจตราความสะอาดของโรงเรียน นักเรียนคนใดเป็นโรคที่อาจติดต่อแพทย์ก็ช่วยรักษา

เจ้าอธิการ มีหน้าที่ในการดูแลบุตรหลานของผู้ที่เข้ามาฝากให้ได้ศึกษาเล่าเรียน ถ้าเป็นวัดมีโรงเรียนอย่างจัดแล้วก็ตรวจตราให้โรงเรียนเปิดสอนตามปกติของเวลา²

จากการจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียนในแต่ละตำบล เพื่อคอยตรวจตรานักเรียนที่มีเกณฑ์เข้าเรียน ส่งผลทำให้มีจำนวนนักเรียนในโรงเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. แผนกเอกสารสำคัญรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ. กร.6ศ/10 เรื่องรายงานการตรวจการศึกษา มณฑลนครไชยศรี. หน้า 3.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. แผนกเอกสารสำคัญรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ. กร.6ศ/10 เรื่องรายงานการตรวจการศึกษา มณฑลนครไชยศรี. หน้า 7-8.

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2458

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2458

เป็นผลมาจากนโยบายการศึกษาของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เป็นเพราะ ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชบาย ด้านการศึกษา เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการเป็นจำนวนมาก จากนโยบายการจัดการศึกษา เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ ทำให้มีเสมียนเป็นจำนวนมาก เมื่อ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองราชย์ทรงเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. นโยบายการจัดการศึกษาด้านอาชีพของราษฎร
2. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อชาตินิยม
3. นโยบายการจัดการศึกษาเบื้องต้นภาคบังคับแก่ราษฎร
4. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อการศึกษาขั้นสูง

1. นโยบายการจัดการศึกษาด้านอาชีพของราษฎร

นโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพราษฎร เป็นผลมาจากกรณีวิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ที่ระบุว่า ปัญหาที่คนมีความรู้เฉพาะวิชาสามัญ ทำงานทำไม่ได้ขาดความรู้ด้านวิชาชีพ ดังนั้น ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มีการกำหนดชั้นเรียนระดับประถมศึกษาเป็น 5 ปี คือ ให้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 สอนวิชาสามัญ และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 สอนวิชาชีพ จึงมีโครงการศึกษาวิชาคุณกรรมเพื่อป้องกันมิให้บุตรหลานชาวไร่ ชาวนาที่ถูกเกณฑ์มาเล่าเรียนพากันทิ้งจอบทิ้งไถหรือการงานของบิดามารดาเป็นเสมียน โดยจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูคุณกรรมแห่งแรกขึ้นที่ โรงเรียนฝึกหัดครูคุณกรรมหลวง โดยรับนักเรียนจาก มณฑลต่างๆ เข้ามาเรียน¹ ในปี พ.ศ. 2461 ย้ายมาที่วัดพระประโทณเจดีย์ เมืองนครปฐม มณฑลนครชัยศรี มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 22 คน² และได้ย้ายไปที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

¹ มนูญ ลาชโรจน์. (2521). นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 – พ.ศ. 2468). หน้า 22 – 28.

* มณฑลที่ส่งนักเรียนเข้ามาเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูคุณกรรมวัดพระประโทณเจดีย์ คือ ออยุธยา 1 คน, ราชบุรี 1 คน, จันทบุรี 2 คน, นครชัยศรี 2 คน, ปัตตานี 6 คน, สุราษฎร์ 2 คน, ภูเก็ต 2 คน, นครศรีธรรมราช 1 คน, พายัพ 1 คน, พิษณุโลก 2 คน, นครราชสีมา 2 คน, อุบลราชธานี 1 คน,

² รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2461. หน้า 68.

สระบุรี และนครราชสีมาตามลำดับ¹ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูศึกษาระดับประถมศึกษา ในการดำเนินงาน ทำให้ต้องย้ายสถานที่ตั้งโรงเรียนหลายครั้ง ส่งผลทำให้กิจการของโรงเรียนไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะเมื่อมีการย้ายโรงเรียนไปตั้งในสถานที่ใหม่ก็ต้องมีการวางรากฐานบุกเบิก สถานที่ตั้งโรงเรียนใหม่ทำให้ไม่ได้มีการทดลองค้นคว้าหลักวิชาการเกษตรสมัย ซึ่งนับเป็นจุดอ่อนของโรงเรียนฝึกหัดครูอีกประการหนึ่งเช่นกัน²

2. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อชาตินิยม

นโยบายการจัดการศึกษาข้อนี้ เป็นพระบรมราชโองบายที่เกิดจากแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มุ่งเน้นความเป็นชาตินิยม แก่ประชาชน ซึ่งนโยบายดังกล่าวที่ชัดเจนที่สุด คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และกิจการด้านลูกเสือ และกำหนดวิชาลูกเสือในหลักสูตรโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากมีโรงเรียนที่ก่อตั้งขึ้นโดยชาวต่างชาติเกิดขึ้น โดยภายหลังจากที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีการตั้งเป็นชุมชนขึ้น

จังหวัดนครปฐม มีคณะมิชชันนารีที่ต้องการเข้ามาเผยแผ่ศาสนา และมีความคิดในการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น เช่น โรงเรียนบำรุงวิทยา โรงเรียนมารีอุปถัมภ์ โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์ เป็นต้น ทำให้รัฐบาลไทยตื่นตัวที่จะจัดตั้งโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่ราษฎรทั้งชาย และหญิง นอกจากนั้น จังหวัดนครปฐม ยังมีชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก เช่น ในพื้นที่ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน มีชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัย และต้องการให้บุตรหลานของตนเองเรียนภาษาจีนอย่างเป็นเรื่องเป็นราวทั้งนี้ เพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีของจีนไว้ จึงร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนขึ้น โดยรวบรวมเงินจากการไปเซดสิ่งโตตามสถานที่ต่างๆ เพื่อขอบริจาคเงินมาสร้างโรงเรียน ให้ชื่อว่า “โรงเรียนหยกเขียว” (คนไทยเรียกแบบล้อเลียนว่า โรงเรียนแยกเขียว) แต่ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนเจียนหัว” ซึ่งได้รับความนิยมจากคนไทยเชื้อสายจีนในการส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนแห่งนี้เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเป็นโรงเรียนสังกัดเทศบาลบางหลวง เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาศึกษาปีที่ 3³

3. นโยบายการจัดการศึกษาเบื้องต้นภาคบังคับแก่ราษฎร

นโยบายนี้เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ราษฎรทุกคนทั่วราชอาณาจักรได้เล่าเรียน

¹ มนูญ ลาชโรจน์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 28.

² มนูญ ลาชโรจน์. (2521). นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453 – พ.ศ. 2468). หน้า 66.

³ เสาวภา พรศิริพงษ์และคณะ. (ม.ป.ป.). วิถีชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 33.

ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่มีการประกาศเป็นกฎหมายที่ชัดเจน คือ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 มีผลบังคับทำให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจนถึงอายุ 14 ปี แต่ในบางท้องที่ก็กำหนดอายุเป็น 8 ปี 9 ปี 10 ปี ได้ตามความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ แต่มีข้อยกเว้นสำหรับเด็กบางคนที่ไม่ต้องเข้าเรียนตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ตามกรณีต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) เด็กอายุต่ำกว่า 14 ปี ซึ่งเรียนจบหลักสูตรประถมศึกษา
- 2) เด็กที่บกพร่องในส่วนกำลังกายหรือกำลังความคิดหรือเป็นโรคติดต่อ
- 3) เด็กที่อยู่ห่างไกลโรงเรียนประถมศึกษาที่สอนให้เปล่าเกิน 3,200 เมตร หรือไม่สามารถจะไปให้ถึงโรงเรียนได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งอันไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้¹

4. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อการศึกษาขั้นสูง

ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 มีการแบ่งระดับชั้นมัธยมศึกษาไว้ 3 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง ใช้เวลาเรียน 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน 2 ปี ต่อในปี พ.ศ. 2464 ได้ปรับปรุงโครงการศึกษาแยกมัธยมศึกษาเป็นสายสามัญและสายอาชีพ และสามารถเข้ามหาวิทยาลัยได้²

ส่วนการศึกษาของสตรีในมณฑลนครชัยศรีนั้น มีการจัดตั้งโรงเรียนสตรีขึ้น ในปี พ.ศ. 2462 โดยสมเด็จพระบรมราชินีนาถพระราชชนนีพระพันปีหลวงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินในการสร้างโรงเรียนสตรีประจำมณฑลนครชัยศรี และพระราชทานนามโรงเรียนว่า “โรงเรียนราชินีบูรณะ”³

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับมีโรงเรียนตั้งขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องการจัดการศึกษาภาคบังคับแก่ราษฎรทุกคน และเพิ่มเติมในส่วนของการส่งเสริมให้ราษฎรมีความรู้ในวิชาชีพต่างๆ ด้วย

¹ รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2464. หน้า 6.

² มนูญ ลาชโรจน์. (2521). นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 – พ.ศ. 2468). หน้า 53.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศธ. 54.3/9 เรื่อง สมเด็จพระพันปีหลวงทรงสร้างโรงเรียนสตรีที่จังหวัดนครปฐม และพระราชทานนามโรงเรียนราชินีบูรณะ (21 พฤษภาคม 2451 – 29 กรกฎาคม 2462).

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2464

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต้องการจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่เยาวชนของชาติ และมีการเรียกเก็บเงิน ศึกษาพลีจากผู้ชายไทยอายุ 18 – 60 ปี ในทุกมณฑลทั่วประเทศเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนประชาบาล แต่มีข้อยกเว้นไม่เก็บจากผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงชีพไม่ได้ บรรพชนิตในศาสนาต่างๆ พลทหารและพลตำรวจประจำการ¹ สำหรับมณฑลนครชัยศรีมีการเก็บเงินศึกษาพลีแต่ละตำบล ทุกทั้งเมืองนครปฐมในอัตราคนละ 2 บาท² มาเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาในโรงเรียนประชาบาล

การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มีผลบังคับให้เด็กทั้งชาย - หญิงที่มีอายุครบเกณฑ์ตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป ต้องเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ ปรากฏว่า จังหวัดนครปฐมได้ขยายการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครอบคลุมตำบล ทั้งจังหวัดนครปฐม ในปี พ.ศ. 2519 และพยายามกวาดขันให้นักเรียนในเกณฑ์บังคับได้เข้าเรียน ทุกคน³ จากประวัติการจัดตั้งโรงเรียนของสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2464 – 2524 มีโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้นจำนวนทั้งสิ้น 257 โรงเรียน ดังตารางต่อไปนี้ ตาราง 2 จำนวนโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครปฐมที่จัดตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2464 – 2524

ปีที่จัดตั้ง	จำนวนโรงเรียน
พ.ศ. 2464 – 2474	53
พ.ศ. 2475 – 2484	151
พ.ศ. 2485 – 2494	10
พ.ศ. 2495 – 2504	24
พ.ศ. 2505 – 2514	5
พ.ศ. 2515 – 2524	14
รวม	257

ที่มา : รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2424). รายงานการจัดการศึกษาของ สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม ปี 2523 – 2524. หน้า 63.

¹ อภิรมย์ ณ นครและคณะ. (2523). *ปฐมนิเทศการศึกษาปัจจุบัน*. หน้า 249.

² รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2466. หน้า 16.

³ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2524). *การจัดการประถมศึกษาปี 2523 – 2524*. หน้า 6.

จากตาราง ข้างต้น แสดงว่า การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของจังหวัดนครปฐม มีความเจริญมากภายหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จนกระทั่ง มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาหลายครั้งแต่การศึกษาระดับประถมศึกษา ของจังหวัดนครปฐมก็ยังคงมีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีโรงเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยในช่วงปี พ.ศ. 2475 – 2484 มีโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้น จำนวน 151 โรงเรียน อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการจัดการศึกษาของคณะราษฎรที่ประกาศไว้เพื่อ เป็นเป้าหมายและแนวทางในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษาให้ได้ครบทุกตำบลทั่วราชอาณาจักร ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้น ทุกตำบล ตำบลละหนึ่งโรงเรียนเป็นอย่างน้อย และมีการเกณฑ์เด็กเข้าเล่าเรียนให้ได้มากที่สุด ส่งผลทำให้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2485 – 2494 ในช่วงต้นนั้นประเทศไทยต้องประสบกับภาวะสงครามโลก ครั้งที่ 2 ทำให้หลายโรงเรียนต้องปิดลงชั่วคราวตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ และเนื่องจาก ประเทศต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจภายหลังสงคราม จึงน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่การศึกษา โดยเฉพาะการสร้างโรงเรียนไม่ได้รับการพัฒนา อย่างไรก็ตาม จังหวัดนครปฐมก็เป็นจังหวัดหนึ่ง ที่พยายามพัฒนาศักยภาพในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมาจนถึงปัจจุบัน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาหลาย ประการ คือ ในปี พ.ศ. 2473 มีการจัดตั้งกรมวิชาการ มีการสอนพลศึกษาในโรงเรียน ขยาย การฝึกหัดครู ส่งเสริมการแต่งแบบเรียน และยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลี ส่วนการจัดการศึกษา ได้ดำเนินนโยบายและจุดมุ่งหมายตามรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศ¹ ใน พ.ศ. 2474 มีการยุบ รวมกรมสามัญศึกษาและกรมวิสามัญศึกษาให้สังกัดกรมศึกษาธิการ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ตกต่ำ และในต้น พ.ศ. 2475 มีการยุบมณฑล 4 มณฑล และยุบจังหวัด 10 จังหวัด คงเหลือ 10 มณฑล 70 จังหวัด ดังนั้น มณฑลและจังหวัดศึกษาจึงเปลี่ยนตามไปด้วย ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 มีโรงเรียนในมณฑลนครชัยศรี ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองนครปฐมถูกยุบจำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรนครชัยศรี²

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนของจังหวัดนครปฐมตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2458 และโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 สรุปได้ว่า มีโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนราษฎรเกิดขึ้นในจังหวัดนครปฐมเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะ

¹ สุพัตรา ชมเกตู. (2523). *การศึกษาไทย : อดีต ปัจจุบันและแนวโน้ม*. หน้า 14.

² อมรชัย ดันติเมธ. (2522). *นโยบายการจัดการศึกษาและโครงการการศึกษาของไทย สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองระหว่าง พ.ศ. 2414 – 2475*. หน้า 55 – 56.

โรงเรียนประชาบาลที่เปิดการสอนภาคบังคับ และการศึกษาของนครปฐมมีความเจริญก้าวหน้าเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยการกำหนดชั้นเรียนในโรงเรียนประจำมณฑล เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมปีที่ 6 ส่วนโรงเรียนประจำจังหวัด เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมปีที่ 3 และโรงเรียนประจำอำเภอให้มีการสอนเพียงประโยคประถมบริบูรณ์ สำหรับโรงเรียนประชาบาล สอนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2464 ¹

จุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2542

นโยบายการศึกษาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้ส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง การบริหารการเศรษฐกิจ สังคม และทางการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา “คณะราษฎร” กำหนดไว้ว่า “จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎรทุกชนชั้น” เพื่อประโยชน์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและมีเจตนาที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ² สำหรับแนวนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2485

นโยบายในการจัดการศึกษาในช่วง 10 ปีแรก ของการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามเป้าหมายของคณะราษฎร ³ และดำเนินการตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 และแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 มีรายละเอียด ดังนี้

พ.ศ. 2478 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 ทั้งนี้เพราะมีโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง คือ โรงเรียนเทศบาล ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับนี้ โอนโรงเรียนประชาบาลเดิมที่ตั้งอยู่ในท้องที่ที่ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลแล้ว โดยเทศบาลเป็นผู้ดำเนินการแทนกระทรวงศึกษาธิการมีนายกเทศมนตรี และคณะเทศมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบ ⁴ จังหวัดนครปฐมมีการโอนโรงเรียนประชาบาลมาอยู่ในสังกัดของ

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. หน้า 65 – 66.

² ระลึก ธาณี. (2522). *นโยบายการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 – 2503)*. หน้า 8.

³ แหล่งเดิม. หน้า 400.

⁴ จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2525). *ความเป็นมาของการศึกษาไทย*. หน้า 188.

เทศบาล จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 1 วัดพระงาม (สามัคคีพิทยา) และ
โรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสนาหา (สมัครผลผดุง) เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2506¹

พ.ศ. 2479 มีการจัดตั้ง “โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม” (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครปฐม)² พ.ศ. 2483 จัดตั้งการศึกษาผู้ใหญ่ให้อ่านออกเขียนได้ รั้วหน้าที่พลเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตย³

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมในระยะ 10 ปีแรก หลังเปลี่ยนแปลง
การปกครองยังคงเน้นการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับของไทย โดยมีการ
จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในทุกตำบลของจังหวัดนครปฐม โดยมีการจัดตั้งโรงเรียน
ของรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนเอกชนขึ้นขึ้นขึ้นเพื่อรองรับกับจำนวนนักเรียน
ที่มีเพิ่มขึ้น โดยโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตวัดและมีเจ้าอาวาสเป็นผู้
อุปถัมภ์ จึงส่งผลทำให้มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาของจังหวัดนครปฐมตั้งขึ้น จำนวน 151
โรงเรียน ในช่วงระยะเวลา 10 ปีนี้

การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2485 -2493

ช่วงแรกประเทศไทยตกอยู่ภายใต้ภาวะสงคราม นโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน
จึงเน้นหนักในด้านการทหาร และการป้องกันประเทศ ส่วนในด้านการศึกษา จึงไม่ค่อยชัดเจนนัก
ภายหลังสงคราม (พ.ศ. 2488) รัฐบาลได้ปรับปรุงการศึกษาของชาติหลายประการ นโยบายในการ
จัดการศึกษาเด่นชัดขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา การศึกษา
ผู้ใหญ่ อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา โดยรัฐบาลต้องเอาใจใส่และทำนุบำรุง การศึกษาของชาติทุก
ระดับ⁴ จังหวัดนครปฐมก็ได้รับผลกระทบจากภาวะสงครามโรงเรียนทั้งหลายที่ตั้งขึ้นต้องหยุด
เรียนชั่วคราวเนื่องจากภาวะสงครามตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ⁵

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2485 -2493 ของจังหวัดนครปฐมไม่มี
นโยบายชัดเจน สืบเนื่องมาจากภาวะสงครามที่ประเทศไทยต้องเผชิญเช่นเดียวกับนานาประเทศ

¹ สำนักการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. (2550). *แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและ
ศิลปวัฒนธรรม*. หน้า 43 – 44.

² วิทยาลัยครูนครปฐม. (2534). *เฟื่องฟ้า 55 ปี*. หน้า 65.

³ วนิดา สิทธิรัตนฤทธิ. (2522). *การศึกษาไทย*. หน้า 37.

⁴ ระลึก ธาณี. (2522). *นโยบายการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง (พ.ศ. 2475 – 2503)*. หน้า 401.

⁵ ดรุณี บุญภิบาล. (2520). *บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง*. หน้า 386 – 387.

ทำให้การจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลที่กำลังเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องต้องชะงักงันด้วย และใน ส่วนของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาก็ไม่ได้รับการพัฒนามากนัก

การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2493 – 2520

การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2493 – 2520 เป็นช่วงที่มีการตื่นตัวทางการศึกษามาก และการศึกษาภาคบังคับมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นมาก มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มีรายละเอียด ดังนี้

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาเป็น 4 ประการ ได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา¹ และมีการประกาศใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และปรับปรุงหลักสูตรระดับการศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สำคัญ คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี² ใน พ.ศ. 2506 ต่อมาใน พ.ศ. 2509 ได้มีการโอนการศึกษาประชาบาลไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในยุคนี้มีจุดที่น่าสนใจ คือ ในระหว่างปี พ.ศ. 2503 – 2517 การศึกษาในสายอาชีวศึกษามีผู้สนใจจะเข้าศึกษาน้อยมาก แต่เพิ่มมากขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2517 – 2529 แต่ในขณะเดียวกันระหว่างปี พ.ศ. 2503 – 2515 มีการผลิตนักเรียนฝึกหัดครูเป็นจำนวนมากและภายหลังได้ลดความนิยมลงไป เนื่องจากว่ามีบางส่วนหลังจากที่สำเร็จออกมาแล้วไม่มีงานทำ ทำให้ภาคเอกชนหันมาสนใจเกี่ยวกับการจัดการพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาแทนการศึกษาในระดับประถมศึกษามากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เป็นแผนแม่บทและดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาโดยกำหนดเป็นแผนพัฒนาการศึกษาชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เน้นการขยายการศึกษาภาคบังคับ อันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานและจัดแนวการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ซึ่งมีนโยบายหลัก 4 ประการ คือ

1.1 ขยายการศึกษาภาคบังคับ จาก 4 ปี เป็น 7 ปี ให้ทั่วประเทศภายในเวลาอันเหมาะสม

¹ ระลึก ธาณี. (2525). การศึกษาไทย พ.ศ. 2475 – 2502. ใน 200 ปี ของการศึกษาไทย. หน้า 104.

² วันทนา เลิศสินไทย. (2525). การศึกษาไทย พ.ศ. 2502 – ปัจจุบัน (2525). ใน 200 ปี ของการศึกษาไทย. หน้า 141 – 142.

- 1.2 ขยายและปรับปรุงการศึกษาระดับกลางทั้งสายสามัญและอาชีวศึกษาให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในขั้นสูงขึ้นไป
  - 1.3 เน้นการผลิตครูให้เพียงพอแก่ความต้องการและส่งเสริมให้ครูมีวุฒิเข้าสู่ระดับมาตรฐาน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการศึกษา
  - 1.4 ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกไปสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อผลิตนักศึกษาในอาชีพต่างๆ ให้เพียงพอต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในโอกาสต่อไป
2. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) จากการดำเนินงานพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 นั้น ดังที่ปรากฏว่ามีเยาวชนอีกจำนวนมากไม่มีโอกาสได้รับการศึกษามาตรฐานการศึกษาโดยทั่วไปยังไม่ได้พอ การผลิตผู้สำเร็จการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ดังนั้น รัฐบาลจึงได้กำหนดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ซึ่งมีนโยบายในการพัฒนาการศึกษาไว้ ดังนี้
- 2.1 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ
  - 2.2 จัดและขยายการศึกษาให้สอดคล้องกับภาวะผูกพันของรัฐที่มีต่อสังคมอันได้แก่ การศึกษาภาคบังคับและการศึกษาแต่ละระดับของ ประชากรในวัยเรียน
  - 2.3 ปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา เช่น หลักสูตร แบบเรียนฯ เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของชาติให้สูงขึ้น
  - 2.4 การส่งเสริมในโรงเรียนราษฎร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
3. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 มุ่งที่จะแก้ไขปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดในช่วงระยะของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 นโยบายที่กำหนดในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 สรุปได้ ดังนี้
- 3.1 ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ พร้อมทั้งปลูกฝังให้เยาวชนได้เกิดมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม และความมั่นคงของประเทศ
  - 3.2 ส่งเสริมการศึกษาระดับ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งในระดับมัธยมและอุดมศึกษา
  - 3.3 ส่งเสริมการศึกษาด้านเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรกร

3.4 ขยายและปรับปรุงการศึกษาภาคบังคับให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรในวัยเรียน

3.5 เร่งผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการและส่งเสริมด้านสวัสดิการและสวัสดิภาพ ของครู

3.6 ส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา เร่งจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

3.7 ส่งเสริมให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในอัตราส่วนและวิถีทางที่เหมาะสม

3.8 ส่งเสริมและฝึกอบรมการศึกษาออกโรงเรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3.9 ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรมและวินัยของเด็กในวัยเรียน และส่งเสริมการศึกษาพลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม¹

การจัดการศึกษาตามแนวนโยบายของประเทศในจังหวัดนครปฐมมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อสนองต่อแผนพัฒนาการจัดการศึกษาข้างต้น โดยจังหวัดนครปฐมมีการจัดทำโครงการที่เน้นการศึกษาสู่ชุมชนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการศึกษา โดยจุดมุ่งหมายและนโยบายที่ชัดเจนโดยเฉพาะการศึกษาระดับประถมศึกษา มีการจัดทำโครงการเปิดโรงเรียนชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา ดังนี้

โรงเรียนชุมชน²

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้มีโครงการจัดโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชน มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2515 โดยมีขอบข่ายให้จัดตั้งขึ้นในจังหวัดๆ ละ 1 โรงเรียนทั่วประเทศและมีโครงการที่จะปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลทุกโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนทั้งหมด

¹ วันทนา เลิศสินไทย. (2525). การศึกษาไทย พ.ศ. 2502 – ปัจจุบัน (2525). ใน 200 ปี ของการศึกษาไทย. หน้า 147 – 149.

² โรงเรียนชุมชน คือ โรงเรียนเพื่อประชาชนทุกเพศทุกวัย มิใช่มุ่งสอนเฉพาะเด็กในวัยเรียนเท่านั้น แต่ยังสอนรวมถึงผู้ใหญ่ และยินยอมให้ประชาชนเข้ามาใช้บริการทางการศึกษา และใช้บริการต่างๆ ที่โรงเรียนมีอยู่ด้วย เพราะถือว่าชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นและสอดคล้องกับความต้องการในชุมชน โดยโรงเรียนพยายามนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนนั้น ก็ใช้วิธีการตามระบอบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

การปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนชุมชน มีจุดมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้¹

1. เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมโรงเรียนประชาบาล ให้เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย
2. เพื่อให้โรงเรียนมีบทบาทในการให้การศึกษา ตามความต้องการของชุมชน กว้างขวางขึ้น นอกจากให้ประชาชนได้รับการบริการทางการศึกษา และยังให้บริการทรัพย์สินของโรงเรียนที่มีอยู่ด้วย
3. เพื่อให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้มากที่สุด
4. เพื่อให้ประชาชนตระหนักว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนซึ่งชุมชนมีส่วนรับผิดชอบปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
5. เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมประชาธิปไตยขั้นมูลฐานให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

ตาราง 3 แสดงข้อแตกต่างระหว่างโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปกับโรงเรียนชุมชน

โรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไป	โรงเรียนชุมชน
1. ให้มีการศึกษาเบื้องต้นแก่กุลบุตรธิดาโดยทั่วไป	1. สอนให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ รู้เรื่องราวและสภาพท้องถิ่น และรู้จักปฏิบัติตนในฐานะเป็นพลเมืองดีของสังคม
2. ให้การศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ	2. ให้การศึกษาแก่เด็กนักเรียนและประชาชนในชุมชน โดยจัดหลักสูตรและโครงการสอนให้สนองความต้องการของชุมชน
3. ให้การศึกษาภาคบังคับแก่ประชาชนพลเมืองที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับ	3. เป็นศูนย์กลางของการศึกษาและการพัฒนาชุมชน ครูในโรงเรียนชุมชนต้องรับผิดชอบในการให้การศึกษาแก่ประชาชนนอกโรงเรียนด้วย โดยเฉพาะชนชั้นผู้ใช้แรงงาน

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม.(2524). การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524.

ตาราง 3 (ต่อ)

โรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไป	โรงเรียนชุมชน
4. ปฏิบัติการต่างๆ ให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการในฐานะที่เป็นสถานที่ราชการแห่งหนึ่ง	4. มีหน้าที่โดยตรงกับการปรับปรุงชีวิตของประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ชุมชนทั้งหลายทั้งสิ้นในชนบทและในเมืองต้องใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงชีวิต
5. เตรียมความพร้อมในด้านการศึกษาให้แก่เด็กเพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติและเพื่อการศึกษาคือในระดับที่สูงขึ้นไป	5. มีหน้าที่สอนให้ประชาชนรู้จักวิธีแก้ปัญหาของตนเองและของท้องถิ่น
	6. เป็นศูนย์กลางของคนในวัยต่าง ๆ ที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อหาทางดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุขตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

ที่มา : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2524). การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524. หน้า 186 – 187.

จังหวัดนครปฐม ตั้งแต่เริ่มโครงการจัดตั้งโรงเรียนชุมชน ในปี พ.ศ. 2515 ถึง พ.ศ. 2524 มีโรงเรียนประถมศึกษาเข้าอยู่ในโครงการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนชุมชน จำนวน 12 โรงเรียน คือ ¹

1. โรงเรียนกำแพงแสน
2. โรงเรียนวัดสระสี่มุม
3. โรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)
4. โรงเรียนวัดกงลาด (สถิตย์เสนาคาร)
5. โรงเรียนวัดท่าตำหนัก (เทพวิทยาเสถียร)
6. โรงเรียนวัดกกตาล (สีมารัตน์วิทยา)

¹สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม.(2524). การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524.

7. โรงเรียนวัดดอนยายหอม (หลวงพ่ोजินอุปถัมภ์)
8. โรงเรียนวัดหนองงูเหลือม (ประชารัฐบำรุง)
9. โรงเรียนบ้านบางเลน (บางเลนวิทยาคาร)
10. โรงเรียนวัดลำพญา (จำเนียรบำรุงวิทย์)
11. โรงเรียนบ้านบางกระทึก (นครรัฐประสาท)
12. โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ)

นอกจากการจัดการศึกษาสายสามัญในโรงเรียนประถมศึกษาแล้ว นครปฐมยังมีการส่งเสริมการสอนวิชาชีพในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 ทั้งนี้เพื่อให้เด็กที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้วและไม่ได้ศึกษาต่อ สามารถไปประกอบอาชีพและแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้¹

1. เพื่อให้เด็กมีทักษะเบื้องต้นและเป็นแนวทางการคิดริเริ่มในการดำเนินงานต่าง ๆ
  2. เพื่อให้เด็กนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาแล้ว และมีได้ศึกษาต่อสามารถออกไปประกอบอาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้
  3. เพื่อสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่ห่างไกลได้ศึกษาวิชาชีพติดตัวไป
  4. เพื่อยกระดับการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น
  5. เพื่อช่วยขจัดปัญหาคนว่างงาน ซึ่งขณะนี้ประเทศกำลังประสบปัญหาอยู่
- ส่วนวิชาชีพที่ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้แก่ การเกษตร ช่างไม้ ช่างตัดผม ช่างปูน ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้าและวิทยุ การจักสาน การถนอมอาหาร การดนตรี และวิชาชีพอื่นๆ ที่เห็นควรและเหมาะสมกับสถานที่ โดยโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ต้องเปิดสอนอย่างน้อยโรงเรียนละ 1 วิชา และไม่ควรเกินกว่า 3 วิชา ตามที่โรงเรียนเห็นสมควร โดยจังหวัดเป็นผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งทุกโรงเรียนได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2515 – 2519 ของจังหวัดนครปฐม มีความประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครบทุกตำบลในปี พ.ศ. 2519 และพยายามกวาดขันให้นักเรียนในเกณฑ์บังคับเรียนได้เข้าเรียนในโรงเรียนระดับ

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม.(2524). *การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524*. หน้า 85 – 86.

ประถมศึกษาทุกคน ส่วนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และระดับอุดมศึกษาก็มีความเจริญตามลำดับ

การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2542

การจัดการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2535 เป็นความพยายามที่จะนำเอาแนวคิดของนักการศึกษาไทย เข้ามาใช้ในการจัดการศึกษาของชาติ โดยคำนึงถึงบริบททางการศึกษาและวัฒนธรรมไทยมากขึ้นกว่าแต่ก่อน กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสนใจ และตระหนักในตนเอง ในด้านความรู้สึกรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาตนเองและสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่หรือที่เรียกว่า การจัดการศึกษา เพื่อชีวิตและสังคม เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้วางกรอบแนวนโยบายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติโดยกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 การศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2535 กระทรวงศึกษาธิการ ได้พยายามปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยดำเนินการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้มีการแบ่งระดับการศึกษาเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาแยกเป็นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษา โดยให้จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้มีประโยชน์ครบถ้วน และจะต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน เป็นต้น มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรต่างๆ เพื่อให้เหมาะสม มีการขยายการศึกษาภาคบังคับและระบบการศึกษาใหม่จากการศึกษาภาคบังคับ 7 ปี เป็น 6 ปี ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการศึกษาภาคบังคับ 7 ปีทำได้ยาก เนื่องจากต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากทำให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาโดยให้แบ่งการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นตอนเดียวเรียน 6 ปี ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เด็กทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการศึกษาภาคบังคับจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทำให้ความพยายามในการขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นประสบผลสำเร็จมากขึ้น และทำให้ลดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดการศึกษาลงได้ 1 ปี

แผนพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2535 มีการส่งเสริมให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา¹ ใน พ.ศ. 2533 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร 3 ระดับ คือ หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีจุดหมายส่งเสริม

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. หน้า 95 – 125.

ให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ ให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองให้สอดคล้องกับยุคสารสนเทศและเทคโนโลยี กรอบความคิด หลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เพื่อให้ทุกคนได้ตรงไปที่เป้าหมายเดียวกัน หลักสูตร ฉบับปรับปรุงจึงวางกรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

1. **การพัฒนาตน** - มีความรู้พื้นฐาน - มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ - แก้ปัญหาเป็น - เสียสละ - มุ่งพัฒนา

2. **การพัฒนาอาชีพ** - ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ - รักการทำงาน - มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต - เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและจัดการเป็น

3. **การพัฒนาสังคม** - ปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศ และโลก การกำหนดจุดมุ่งหมายในระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายให้ต่อเนื่องกันจนเป็นการพัฒนาที่เสริมต่อกัน เป็นการพัฒนาชีวิตที่ทำประโยชน์ต่อสังคม จุดเน้นและวิชาที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และ พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีรายละเอียด ดังนี้

1. **หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)** มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม

2. **หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ.2533)** มุ่งแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนในการทำประโยชน์ให้สังคมโดยเน้นการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคม

3. **หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533)** มุ่งให้ผู้เรียนลงมือทำประโยชน์ให้สังคมตาม ความสามารถของตน โดยเน้นการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคม

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2535 เป็นการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพและการขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มคนในชนบทและผู้ด้อยโอกาส รวมถึงคนพิการในชนบท ที่อยู่ห่างไกล ด้วยการพัฒนากระบวนการศึกษา และคุณภาพทางการศึกษาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญในกำหนดความมุ่งหมายและการวางนโยบายการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษาต่อไป

จังหวัดนครปฐมมีการกำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายในการศึกษาตามกรอบนโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษาภาคบังคับ

1. เร่งรัดจัดการศึกษาภาคบังคับแก่เด็กตามพระราชบัญญัติ ประถมศึกษา พ.ศ. 2523 พร้อมทั้งเร่งขยายการจัดบริการการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เด็กที่อยู่ในข่ายการยกเว้น ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ดังกล่าว ได้เข้ารับการศึกษากว้างขวาง
2. เร่งปรับปรุงสถานศึกษาให้มีมาตรฐานและคุณภาพทัดเทียมกัน และมุ่งปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ทั้งสามารถตอบสนองต่อจุดหมายของหลักสูตร และสอดคล้องกับสภาพและความจำเป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริง
3. ปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี มีความรู้ความสามารถในการนำเอาหลักการทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนสามารถใช้เทคโนโลยี ที่จำเป็นแก่การดำรงได้อย่างมีประสิทธิภาพชีวิต
4. ปรับปรุงการบริหาร การนิเทศการศึกษาและพัฒนาบุคลากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การอาชีวศึกษา

1. ลดการผลิตกำลังคนในระดับประเภทและสาขาวิชาที่เกินความต้องการ และเพิ่มการผลิตกำลังคนในระดับ ประเภทและสาขาวิชา ที่ขาดแคลนให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
2. พัฒนาหลักสูตรให้ได้คุณภาพทัดเทียมกันในแต่ละระดับ ประเภท การศึกษาและสาขา วิชา ให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและตลาด แรงงาน
3. พัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยตลอดจนมีความสามารถในการสร้างงานเพื่อประกอบอาชีพอิสระได้
4. พัฒนาคุณภาพของครูอาชีวศึกษาประจำการ ให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี ตลอดจนเร่งผลิตครูในสาขาที่ขาดแคลน
5. เสริมสร้างระบบงานและองค์กรกลาง เพื่อทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายการผลิต และการใช้กำลังคนด้านการอาชีวศึกษา ในระดับและประเภทต่างๆ

6. พัฒนาการระบบข้อมูลตลาดแรงงานด้านอาชีวศึกษาทั้งในระดับสถานศึกษา ระดับจังหวัดและมีระบบการประสานกันในแต่ละระดับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลตลาดแรงงานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง
7. พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประเภท และสาขาวิชาต่างๆ ทั้งในระดับสถานศึกษา ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับชาติ
8. ขยายความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนในการจัดการอาชีวศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชนมาร่วมจัดการอาชีวศึกษาในระดับ ประเภท และสาขาวิชาที่เอกชนสามารถจัดได้ดี มีคุณภาพ และจัดให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของตลาดแรงงาน
9. ปรับปรุงค่าเล่าเรียน ค่าบำรุง ค่าธรรมเนียม เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการอาชีวศึกษาในสัดส่วนที่สูงขึ้น และจัดสรรทุนการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์
10. ส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยรูปแบบ ลักษณะการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาการอาชีวศึกษา
11. ส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษาในการให้บริการทางวิชาชีพแก่ชุมชนและการทดสอบฝีมือแรงงานโดยจัดเองหรือประสานงานด้านวิชาการและการใช้ทรัพยากรร่วมกันกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
12. ปรับปรุงหลักสูตรการอาชีวศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ระหว่างสถานศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน

ระดับอุดมศึกษา

1. ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความสามารถในการสร้างงานและประกอบอาชีพอิสระได้
2. ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน จัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิต ศึกษาและที่เหมาะสมกับความต้องการด้านพัฒนาวิชาการของประเทศตามความพร้อมของสถาบันโดยเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ
3. ให้ความสำคัญในการผลิตบัณฑิตในสาขาที่มีความสำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของประเทศและการพัฒนาวิชาการ

4. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนให้มีความสมดุลระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ
5. ปรับปรุงคุณภาพอาจารย์และบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะเน้นประสิทธิภาพการสอนและการวิจัยของอาจารย์และเพิ่มสัดส่วนวุฒิของอาจารย์ สนับสนุนให้มีบุคลากรอย่างเพียงพอ ตลอดจนให้มีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานทัดเทียมกัน
6. ส่งเสริมการแต่งตั้ง การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยและการปรับปรุงสารสนเทศ และห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการจัดการศึกษาและการวิจัยอย่างพอเพียง
7. ปรับปรุงระบบบริหารของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปรับปรุงโครงสร้าง การได้มาซึ่งผู้บริหารระดับต่างๆ และการปรับปรุงกฎหมายระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนาการอุดมศึกษา
8. เร่งรัดให้มีการจัดทำแผนหลักระยะยาว เพื่อการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐโดยคำนึงถึงกำลังทรัพยากร และความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ หน่วยฝึกฝนอาชีพ เคลื่อนที่

จังหวัดนครปฐม ดำเนินการจัดขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ นอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ได้รับการศึกษาที่เป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิต รู้จักคิดเป็น ทำเป็นแก้ปัญหาเป็น เห็นช่องว่างในการประกอบอาชีพ สามารถทำงานเป็นกลุ่มมีคุณธรรม ศีลธรรม ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อเหตุการณ์ มีโอกาสพัฒนาทักษะ และวิชาชีพตามความจำเป็น สามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การศึกษาผู้ใหญ่

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้ผู้ใหญ่ที่ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบโรงเรียนตามปกติได้ ซึ่งมีการจัดโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนร่วมจัดขึ้น ซึ่งแบ่งเป็นการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ สายอาชีพ และแบบเบ็ดเสร็จ

การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

กำหนดการสอนตามหลักสูตรเทียบชั้นต่างๆ ในระบบโรงเรียนตามปกติ ได้แก่

- มูลฐานชั้นต้น ปลาย ระดับ 1-2
- เบ็ดเสร็จระดับ 3 เทียบชั้น ประถมศึกษา

- เบ็ดเสร็จระดับ 4 เทียบชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น
- เบ็ดเสร็จระดับ 5 เทียบชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ

จัดสอนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้นแก่ประชาชนที่สนใจได้นำไปประกอบอาชีพตามความถนัด ตามความต้องการ ได้แก่

- โรงเรียนประจำที่
- โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่
- โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่
- จัดในเรือนจำหรือหน่วยงานอื่น

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

เป็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้คิดแก้ปัญหาประจำวัน ปัญหาการประกอบอาชีพและให้สามารถอ่านออกเขียนได้ ความรู้เทียบได้กับระดับประถมศึกษา ซึ่งจัดเป็นประเภทประจำที่และอาสาสมัครเดินสอน¹

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ได้พิจารณากำหนดนโยบายการจัดการศึกษา ทั้งระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา ในการประชุมครั้งที่ 2/2524 เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2524 มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

นโยบายระดับก่อนประถมศึกษา

1. ส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานของทางราชการและเอกชน ที่มีการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน สำหรับเด็กเล็กที่ท้องถื่นใดที่มีการจัดชั้นเด็กเล็กอยู่แล้ว ก็ส่งเสริมและสนับสนุนต่อไป
2. ศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบของการพัฒนาเด็กก่อนวัยประถมศึกษาและอบรมผู้ดูแลเด็กของหน่วยงานอื่นให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกัน

นโยบายระดับประถมศึกษา

1. เร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นเพื่อลดอัตราการซ้ำชั้น โดยมุ่งส่งเสริมระบบการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อการเรียน ส่งเสริมให้นำมาใช้โดยทั่วถึงกันและปรับปรุงการวัดผลการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ปรับปรุงการนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง และส่งเสริมให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน

¹ สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2530). *บรรยายสรุปจังหวัดนครปฐม สำหรับนักศึกษาโรงเรียนนายอำเภอรุ่นที่ 28*. หน้า 32 – 34.

3. ให้โรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของบุคลากร
4. เร่งพัฒนาบุคลากร ทักษะระดับที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการ
ประถมศึกษาให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู
5. เน้นการใช้หลักสูตรให้ครบทุกกลุ่มประสบการณ์ตามเนื้อหา
สาระและกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
6. จัดหาแบบเรียนและสื่อการเรียนให้เพียงพอกับความต้องการ
ของนักเรียนและครู สนับสนุนให้โรงเรียนจัดห้องสมุด ส่งเสริมให้มีการผลิตหนังสืออ่านเพิ่มเติม
และคู่มือ
7. จัดหาเครื่องแบบนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน สนับสนุนให้
มีอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนที่ขาดแคลน
8. จัดหาและปรับปรุงเรื่องน้ำสะอาด ส้วม ห้องพยาบาล
เวชภัณฑ์ปฐมพยาบาล อุปกรณ์กับการสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในโรงเรียนให้
ทั่วถึงและทัดเทียมกัน
9. ปรับปรุงส่งเสริมให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพ
ส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาร่วมพัฒนา
โรงเรียน
10. ส่งเสริมการออกกำลังกายและการกีฬา สนามเด็กเล่น และ
ส่งเสริมให้มีการแข่งขันกีฬาทุกระดับ
11. ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างเสริมการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย เช่น ลูกเสือ ยุวกาชาด เป็นต้น
12. ระดมเลือกสรรทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาเพื่อใช้พัฒนา
การศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด
13. ส่งเสริมกำลังใจและบำรุงขวัญของบุคลากร ให้ปฏิบัติ
หน้าที่ด้วยความพึงพอใจและมีประสิทธิภาพ
14. ส่งเสริมการค้นคว้า ทดลองและการวิจัยทางการ
ประถมศึกษา เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการประถมศึกษาของจังหวัด
15. ลดความไม่เสมอภาคในการจัดการศึกษาระหว่าง อำเภอ
ต่ออำเภอและโรงเรียนต่อโรงเรียน โดยการจัดสรรทรัพยากร โดยเฉพาะครู อาคารสถานที่ สื่อ
การเรียน ฯลฯ ตามค่าธรรมชนิความต้องการทางการศึกษาของท้องถิ่น

16. ส่งเสริมให้มี การจัดการศึกษาอบรม สนับสนุนกิจกรรมให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีมีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีศีลธรรม วัฒนธรรมอันดีงาม

นอกจากนี้ ในปีการศึกษา 2525 – 2526 นายเริ่ม ระหว่างบ้าน ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ได้กำหนดนโยบาย การศึกษาระดับประถมศึกษา โดยเน้นนโยบายในด้านการปฏิบัติ และเน้นให้จัดทุกโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนต้องจัดการเรียน การสอนให้สนองเจตนารมณ์ของ หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 อย่างแท้จริง
2. โรงเรียนควรส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบต่อครูและนักเรียน
3. โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักรักษาความสะอาด ทั้ง ส่วนตน บ้าน โรงเรียน ตลอดจนชุมชน
4. โรงเรียนควรจัดตั้งสถานักเรียนเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยแก่นักเรียน
5. โรงเรียนควรจัดให้มีห้องสมุด เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยตนเอง
6. โรงเรียนควรจัดโครงการอาหารกลางวันเพื่อบริการให้เด็กยากจนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน
7. โรงเรียนควรจัดให้มีแปลงเกษตรและสอนวิชาชีพอย่างจริงจัง
8. โรงเรียนควรจัดให้มีวงดนตรีของโรงเรียน
9. โรงเรียนควรจัดตั้งสหกรณ์โรงเรียน
10. โรงเรียนควรจัดตั้งมูลนิธิการศึกษาของโรงเรียน¹

สรุปได้ว่า นโยบายการจัดการศึกษาข้างต้น ส่งผลทำให้โรงเรียนในจังหวัดนครปฐมที่เปิดสอนในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ และระดับอุดมศึกษา ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายตามแนวการจัดการศึกษาของประเทศทั้งสิ้น นอกจากนี้จังหวัดนครปฐมยังมีการกำหนดนโยบายการศึกษาในระดับหน่วยงาน โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาซึ่งนับเป็นการศึกษาภาคบังคับของประเทศนั้น โดยจากนโยบายการจัดการศึกษาดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำโครงการต่างๆ ได้แก่ โรงเรียนชุมชน กิจกรรมเสริมสร้าง

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2525). *การจัดการศึกษา ปี 2524 – 2525*.

นิสัย กิจกรรมส่งเสริมการงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นต้น รวมทั้งมูลนิธิการศึกษาต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมในโรงเรียนทำให้โรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งจากจุดมุ่งหมายและนโยบายการจัดการศึกษาตามโครงการศึกษาและแผนการศึกษาของชาติ ทั้ง 10 ฉบับข้างต้นนั้น และการกำหนดจุดมุ่งหมายนโยบายการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษา สำนักงานสามัญศึกษา และเทศบาลนครนครปฐม เป็นต้น ส่งผลให้การจัดการศึกษาของนครปฐมตั้งแต่ พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2542 ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างต่อเนื่องตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 3

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม

ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2475

การศึกษาตามหัวเมืองส่วนภูมิภาคของประเทศไทย ก่อนการปฏิรูปการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงอาศัยวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษา อบรมแก่ประชาชน มีผลทำให้ผู้เรียนมีความรู้ที่แตกต่างกัน แม้ว่าในปี พ.ศ. 2418 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีอาจารย์สอนหนังสือไทย และสอนเลขทุกๆ พระอาราม นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงินเดือน แก่พระสงฆ์ผู้เป็น อาจารย์สอนศิษย์เดือนละ 6 บาทด้วย¹ แต่เนื่องจากไม่ได้มีกฎข้อบังคับอย่างจริงจังอีกทั้งสภาพ สังคมและการปกครองในขณะนั้น ทำให้ประกาศข้างต้นเกี่ยวกับข้อบังคับทางการศึกษาไม่ประสบ ผลสำเร็จเท่าที่ควร จนกระทั่ง พ.ศ. 2428 มีการตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรตามหัวเมืองต่างๆ ส่งผลให้การศึกษาเริ่มแพร่หลายมากขึ้น

เมืองนครชัยศรีหรือจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน ได้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร เป็น แห่งแรกที่วัดพระปฐมเจดีย์ ในปลายปี พ.ศ. 2428 นับจากเริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียนทำให้ การจัดการศึกษาของเมืองนครปฐมเพิ่มขึ้นทั้งโรงเรียนรัฐบาล² โรงเรียนประชาบาล³ และโรงเรียน ราษฎร⁴ ที่เปิดสอนทั้งสายสามัญและสายวิสามัญ มีรายละเอียด ดังนี้

---

¹ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลราชสมบัตินคร 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว. (2511). *เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 9 – 11.

² โรงเรียนรัฐบาล คือโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการตั้งและดำรงอยู่ด้วยเงินในงบประมาณของ กระทรวงศึกษาธิการทั้งสิ้น

³ โรงเรียนประชาบาล คือโรงเรียนที่ประชาชนอำเภอหนึ่งหรือตำบลหนึ่งตั้งและดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ ของตนเอง หรือที่นายอำเภอตั้งขึ้นและดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนที่ว่านั้น อยู่ในความดูแลของ กระทรวงศึกษาธิการ ในหมู่บ้านหนึ่งหมู่บ้าน หรือตำบลหนึ่งตำบลเดียวกัน จะตั้งและดำรงโรงเรียน ประชาบาลอยู่มากกว่าโรงเรียนหนึ่งก็ได้ ถ้าเป็นการจำเป็น

⁴ โรงเรียนราษฎร คือโรงเรียนที่บุคคลคนเดียวหรือหลายคนรวมกันตั้งและดำรงอยู่ตามพระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร

การศึกษาสายสามัญ

การจัดการศึกษาสายสามัญของจังหวัดนครปฐม ในระยะก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ยังไม่แพร่หลายมากนัก และโรงเรียนที่ก่อตั้งขึ้น ในแต่ละตำบล ก็ยังไม่ทั่วถึงทุกตำบล จากประวัติการจัดตั้งโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม ช่วง 10 ปีแรก ระหว่าง พ.ศ. 2464 – 2474 มีโรงเรียนเกิดขึ้นเพียง 53 โรงเรียน¹ สถานที่เรียนยังคงใช้วัด มีพระเป็นครู ผู้ถ่ายทอดความรู้ หรือครูที่เป็นฆราวาสมาจัดการสอน การจัดการเรียนการสอนจะเป็นชั้นมูล และ ประถมเป็นการศึกษาขั้นต้นนี้ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็น ความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ในระหว่างการเสด็จไปพระราชทานรางวัลแก่นักเรียน ที่สอบไล่ผ่าน ที่โรงเรียนพระตำหนักเดิมสวนกุหลาบ ทรงมีพระราชดำรัสสอนหนึ่งความว่า

วิชาหนังสือเป็นวิชาที่นับถือ แลเป็นที่สรรเสริญมาแต่โบราณว่าเป็นวิชาอย่างประเสริฐ ซึ่งผู้ที่เป็นใหญ่ยิ่ง นับแต่พระมหากษัตริย์เป็นต้นจนตลอดราษฎรพลเมืองสมควรแลจำเป็นจะต้องรู้ เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยการทรงจำรำเรียนแลเป็นวิชา ที่ทำให้ผู้ได้รู้มีความฉลาดได้เร็วได้ง่ายขึ้น ถึงว่า ผู้ใดจะเป็นผู้มีปัญญาไม่รู้หนังสือ แต่ผู้หนึ่งไม่มี ปัญญารู้หนังสือ ผู้ที่ไม่มีปัญญานั้น มักจะดีเทียมเท่ากับผู้ที่ปัญญา ฤดีขึ้นไปกว่าก็มีโดยมาก ถึงว่า ความนับถือวิชาหนังสือนี้ จะเสื่อมทรมไปบ้างเล็กน้อยเป็นครั้ง เป็นคราว ก็จักกลับเป็นที่ นับถือยิ่งใหญ่อีกในเวลาอื่นอีก เพราะเป็นวิชาอันประเสริฐเมื่อจะเทียบกับการแต่ก่อน กับเดี๋ยวนี้ เล่า พระเจ้าแผ่นดินเคยทรงรับแต่ฎีกา กับบาญชีเล็กน้อย ครั้นในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ก็เกิดหนังสือมากขึ้น แต่ยังไม่ถึงทุกวันนี้ หนังสือที่ฉันได้รับอยู่เดี๋ยวนี้นับด้วย พันเป็นอันมาก วิชาหนังสือในเวลานี้เป็นเวลากำลังต้องการ จะพรรณนาคุณหนังสือให้ทั่วถึงไป ก็จะเป็นการยาวเวลา จึงขอตัดความ ลงว่า ในกาลเวลานี้ผู้ซึ่งจะเป็นข้าราชการ ไม่รู้หนังสือแล้ว เกือบจะเป็นอันใช้ไม่ได้ทีเดียว ได้คิดตั้งใจ อยู่ว่าการต่อไปภายหน้า จะต้องเลือกว่าผู้ใดไม่รู้หนังสือ ไล่ได้ตามควรแก่ที่จะกำหนด ผู้นั้นจะเป็นขุนนางไม่ได้เลยแต่ในเวลานี้ข้าราชการที่ไม่รู้หนังสือดี มี อยู่บ้าง ผู้ซึ่งจะเลือกได้ยังมีน้อยจึงตั้งกำหนดอย่างนี้ยังไม่ได้จึงต้องคอยพวกที่เรียนใหม่ ๆ นี้จะเป็น ผู้ตั้งแบบแผนต่อไปภายหน้า เพราะฉะนั้นฉันจึงได้มีความมุ่งหมายตั้งใจที่จะจัดการเล่าเรียนทั่วไป ทั้งบ้านทั้งเมือง ให้เป็นการรุ่งเรืองเจริญขึ้นโดยเร็ว²

¹ สำนักการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2524). *การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524*. หน้า 63.

² คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว. (2511). *เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 17 – 18.

จากพระราชดำรัสข้างต้น สรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาของชาติอย่างมาก แม้ว่า ในรัชกาลของพระองค์จะทรงกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเล่าเรียน คือ มุ่งให้คนเข้ารับราชการ แต่พระองค์ทรงแสดงความห่วงใยราษฎรทั่วไป โดยต้องการให้ประชาชนมีความรู้และมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนเช่นเดียวกัน ทำให้การศึกษาสายสามัญเริ่มแพร่ขยายไปสู่หัวเมืองต่างๆ โดยเริ่มจากหัวเมืองชั้นในที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครก่อน เมืองนครชัยศรีหรือเมืองนครปฐมมีการคมนาคมที่สะดวกทั้งทางบก และทางน้ำ ทำให้เมืองนครชัยศรีมีความเจริญมาก ทั้งยังมีโบราณสถานสำคัญของเมืองนครชัยศรีคือ “ องค์พระปฐมเจดีย์ ” และมีชุมชนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ใกล้ตลาดตั้งอยู่รอบๆ เมืองนครชัยศรี ยังเป็นที่ตั้งของศาลาที่ว่าการมณฑลนครชัยศรี จึงทำให้เมืองนครชัยศรีได้เปรียบมากกว่าเมืองสุพรรณบุรี และเมืองสมุทรสาครซึ่งเป็นเมืองในมณฑลนครชัยศรีเดียวกัน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเล่าเรียนในหัวเมือง มีความเจริญขึ้นตามลำดับ เมืองนครชัยศรีมีการก่อตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกขึ้น เมื่อประมาณปลายปี พ.ศ. 2428 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดตั้งโรงเรียนหลวงที่มีการจัดการเรียนการสอนที่มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น มีการสอบความรู้หลายระดับ หลายวิชา และมีพนักงานออกไปตรวจตราโรงเรียน ตลอดจนทำรายงานขึ้นมาทั้งเป็นรายวัน รายเดือน รายปี ทำให้การจัดการศึกษาของเมืองนครปฐมมีการวางรากฐานที่เป็นระบบมากขึ้น มีการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มเป็นจำนวนมาก ดังนี้

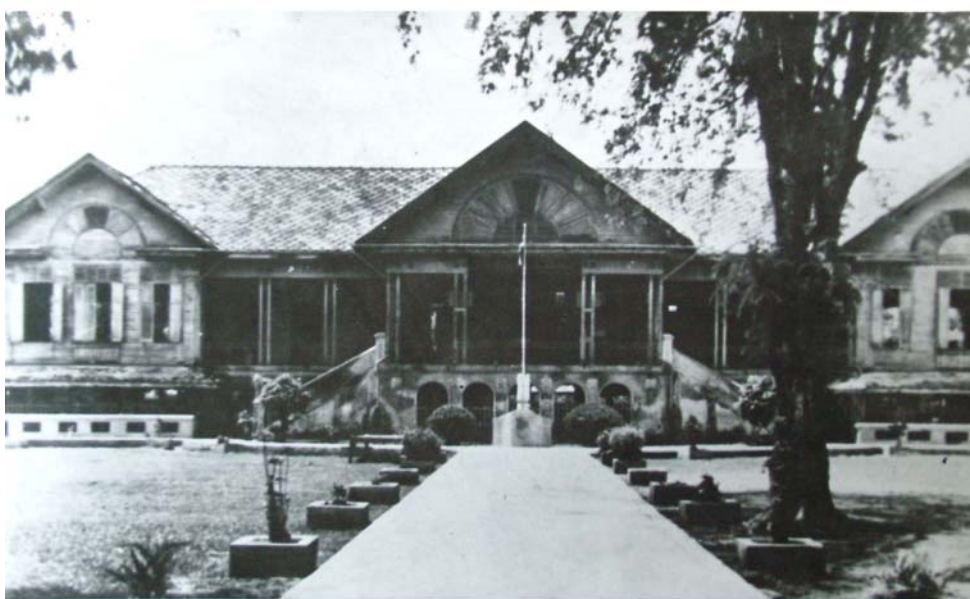
โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรก

โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกของจังหวัดนครปฐมที่มีการจัดการเรียนการสอนหนังสือไทยแก่ราษฎรจังหวัดนครปฐม คือ “โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์”¹ ตั้งอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอพระปฐมเจดีย์ ในปีแรกมีนักเรียน จำนวน 34 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2429 จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 61 คน² อาศัยศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่เรียน ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับใช้ตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464 ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการส่งบุตรของตนเองเข้าโรงเรียนมากขึ้น

¹ ปัจจุบันคือโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหิศศึกษาการ)

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2547). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*.

ในปี พ.ศ. 2465 จางวางโทพระยามหินทรเทศาภิวัฒน์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ได้รวบรวมเงินบริจาคจำนวน 15,800 บาท สร้างอาคารเรียนแบบ ป.2 เป็นเรือนปั้นหยา 2 ชั้น และขอพระราชทานนามโรงเรียนจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชื่ออาคารเรียน “มหินทรศึกษาคาร” เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2465 โดยมีนายโสมณ (เฮง) สุขหมอก เป็นครูใหญ่คนแรก มีนักเรียนชาย 57 คน และอาคารเรียนหลังนี้ใช้เป็นี่เรียน เป็นเวลาถึง 41 ปี ได้รื้อถอนโรงเรียนนี้เมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2507 ซึ่งต่อมากกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศระเบียบการเรียกชื่อโรงเรียนใหม่ใช้ชื่อว่า “โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร)”¹ และในปี พ.ศ. 2475 มีการยุบโรงเรียนประชาบาลตำบลพระปฐมเจดีย์ (มหินทรสมานดรุณี) ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2466 มีนักเรียนหญิงล้วน 136 คน มารวมเข้ากับโรงเรียนนี้ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโรงเรียนเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6²

ภาพประกอบ 8 อาคารมหินทรศึกษาคาร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2465

ที่มา : สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม. (2529). *ร้อยปีการประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม*.

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กร 6 ศ/5. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนมหินทรศึกษาคาร นครปฐม (6- 14 มิถุนายน 2465). หน้า 6.

² โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์. (2549). *ประวัติโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร)*. (Online).

ภาพประกอบ 9 อาคารเรียนถาวรของโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร)
ที่มา : โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร). (2549?). (ภาพนิ่ง).

ภาพประกอบ 10 โรงเรียนประชาบาลตำบลพระปฐม 1 "มหินทรส์มานดรุณี" อำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม
ที่มา : รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2466

ภาพประกอบ 11 คณะครูอาจารย์โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ สมัยอาจารย์อนันต์ มหัทธนานนท์ เป็นครูใหญ่
ที่มา : สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม. (2529).*ร้อยปีการประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม.*

โรงเรียนที่เปิดสอนระดับสายสามัญ

นอกจากโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกที่ตั้งขึ้นแล้ว มีการก่อตั้งโรงเรียนประชาบาล ในอำเภอต่างๆ ขึ้นที่วัดและหมู่บ้านในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดนครปฐม ตัวอย่างโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละอำเภอ มีดังนี้

1. อำเภอนครชัยศรี 1 โรงเรียน คือโรงเรียนวัดสัมปทวน
2. อำเภอบางเลน 1 โรงเรียน คือโรงเรียนบ้านบางเลน
3. อำเภอเมืองนครปฐม 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสระกระเทียมและโรงเรียนวัดวังตะกั่ว
4. อำเภอสามพราน 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ โรงเรียนวัดท่าพุด โรงเรียนวัดหอมเกร็ด และโรงเรียนวัดเชิงเลน¹

1. โรงเรียนวัดสัมปทวน

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2524). *การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524.*

เดิมเป็นโรงเรียนประจำอำเภอ ตั้งขึ้นโดยทางราชการ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2460 จัดสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมปีที่ 3 และมัธยมปีที่ 1 ถึง มัธยมปีที่ 3 ไม่มีตัวอาคารเรียนถาวร อาศัยศาลาการเปรียญเป็นที่เรียนตลอดมาจนกระทั่งมีการสร้างอาคารเรียนถาวรขึ้น ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. โรงเรียนบ้านบางเลน

ประมาณปี พ.ศ. 2461 หลวงธานินทร์และประชาชนในชุมชนอำเภอบางเลนได้จัดสร้างโรงเรียนขึ้นในที่ดินของนายชม หิรัญรัตน์ อุทิศให้ มีเนื้อที่ 3 งาน นายพัน ภู่งรุ่งเรือง อุทิศให้ 1 งาน สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ 1,500 บาท เปิดเรียนเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2462 สอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมปีที่ 3 นายสมาน สุชาติกุล เป็นครูใหญ่ โรงเรียนดำรงอยู่ได้ด้วยการเก็บค่าเล่าเรียน ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. โรงเรียนวัดสระกะเทียม

โรงเรียนวัดสระกะเทียม (สถาพรทักษิณาคาร) ตำบลสระกะเทียม อำเภอเมืองนครปฐม ได้ตั้งขึ้น และเปิดทำการสอนมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2449 โดยพระอธิการเกิด ถาวโร เจ้าอาวาสวัดสระกะเทียม เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งขึ้น อาศัยศาลาวัดเป็นสถานที่เรียนจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2466 จึงได้เปิดทำการสอนเป็นทางราชการตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2466 ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. โรงเรียนวัดวังตะกู

คำว่า “วังตะกู” เกิดมาจากคำว่า “บางตะกู” สมัยก่อนในหมู่บ้านนี้มีต้นตะกู ซึ่งเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่มากมาย จนชาวบ้านแถบนั้นเรียกกันว่า “บางตะกู” ต่อมาเรียกแผลงเป็น “วังตะกู” ปัจจุบันใช้สัญลักษณ์ของต้นไม้ เป็นชื่อของตำบลจนกระทั่งทุกวันนี้ โรงเรียนวัดวังตะกู เริ่มทำการสอน เมื่อ พ.ศ. 2463 โดยอาศัยศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่เรียน และประชาชนในท้องถิ่นจ้างครูมาทำการสอน จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2465 ได้เปิดเรียนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยนายอำเภอจัดตั้ง ทำการสอนชั้นเตรียมประถมถึงชั้นประถมปีที่ 3 ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

5. โรงเรียนวัดสรรเพชญ์

โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ (ทิววิทยาคม) เริ่มเปิดทำการสอนมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2445 ทำการสอนถึงชั้นประโยค 1 โดยการริเริ่มของเจ้าอาวาสวัดสรรเพชญ์ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2450 หลวงบรรหารนิกรกิจ นายอำเภอตลาดใหม่ ได้โอนเข้าเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ พร้อมทั้งสร้างอาคารเรียนใหม่ ทำการสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ครั้นถึง พ.ศ. 2467 โรงเรียนนี้ถูกยุบ ต่อมาวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2467 ได้เปิดเป็นโรงเรียนประชาบาลประเภทนายอำเภอจัดตั้ง

โดยหลวงธรรมราชบริหาร นายอำเภอสามพราน เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้น ประถมปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมปีที่ 4 และได้ถูกยุบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. 2473 ต่อมาใน พ.ศ. 2476 ได้เปิดเป็นโรงเรียนประชาบาล ประเภทนายอำเภอจัดตั้งอีกครั้งหนึ่ง โดยขุนนครรัฐเขตต์ นายอำเภอสามพราน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

พระครูทักษิณานุกิจ (ผัน) อดีตเจ้าอาวาสวัดสรรเพชญ์
ผู้ริเริ่มสร้างโรงเรียนวัดสรรเพชญ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๕
(ภาพ : ประวัติวัดสรรเพชญ์)

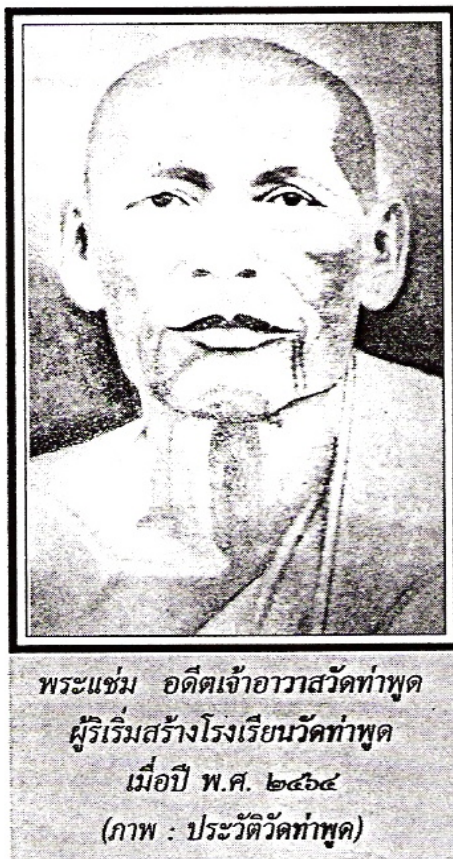
ภาพประกอบ 12 พระครูทักษิณานุกิจ (ผัน) อดีตเจ้าอาวาสวัดสรรเพชญ์ ผู้ริเริ่มก่อสร้าง
โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ เมื่อ พ.ศ. 2445

ที่มา : สภาวัฒนธรรมอำเภอสามพราน. (2548). *วัฒนธรรมสามพราน*. หน้า 68.

6. โรงเรียนวัดท่าพูด (นครผลประชานุกูล)

โรงเรียนวัดท่าพูด (นครผลประชานุกูล) ตั้งอยู่เลขที่ 87 หมู่ที่ 9 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ในที่ดินของวัดท่าพูด จำนวน 14 ไร่ 8 ตารางวา โรงเรียนวัดท่าพูดเริ่มตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2461 โดยประชาชนร่วมกันจัดตั้ง โดยอาศัยศาลาการเปรียญ ของวัดนี้เป็นที่เล่าเรียน มีครู 3 คน คือ นายเทียบ นายแก้ว ประสิทธิ์วงษ์ และ นายคลี สงกา มีนักเรียน

ไม่มากนัก รายได้ของครูได้จากการเก็บค่าเล่าเรียนคนละ 30 สตางค์ ต่อเดือน ปัจจุบันเปิดสอน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ภาพประกอบ 13 พระแช่ม อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าพูด ผู้ริเริ่มก่อสร้างโรงเรียนวัดท่าพูด
ที่มา : สภาวัฒนธรรมอำเภอสามพราน. (2548). วัฒนธรรมสามพราน. หน้า 70.

คณะครูโรงเรียนวัดท่าพุด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖

ภาพประกอบ 14 คณะครูโรงเรียนวัดท่าพุด พ.ศ. 2506

7. โรงเรียนวัดหอมเกร็ด

โรงเรียนวัดหอมเกร็ด (ไพศาลประชานุกูล) ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2462 โดยพระอธิการห้อย ปุณฺณัฐสละ เจ้าอาวาสวัดหอมเกร็ด ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอสามพราน ได้ใช้หอสวดมนต์และศาลาการเปรียญเป็นที่เรียน มีครู 1 คน คือ ครูเทพ นาคนาเกร็ด มีนักเรียน 42 คน วันที่ 3 มีนาคม 2462 พระครูไพศาลธรรมวาทิ เจ้าอาวาส ได้จัดสร้างโรงเรียนใหม่ 1 หลังติดกับศาลาการเปรียญเป็นรูปทรงปั้นหยา ขนาด 8 คูณ 24 เมตร มีมุขยื่นกลาง ทำพิธีเปิด เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2463 เปิดเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3 โดยมีนายเทพ นาคนาเกร็ด เป็นครูใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการให้นามว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลหอมเกร็ด (ห้อยศึกษาลัย) มีนักเรียน 43 คน” ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

8. โรงเรียนวัดเชิงเลน (นครใจราษฎร์)

ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2463 ในสมัยหลวงพ่อดัดใจเป็นเจ้าอาวาส ใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่เล่าเรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3 มีนักเรียนชายหญิง รวม 58 คน นายทองดี ใจรักษา เป็นครูใหญ่ และพระในวัดที่รู้หนังสือ เป็นครูช่วยทำการสอน ต่อมาในปี พ.ศ. 2474 ทางราชการได้ยุบโรงเรียนแห่งนี้ เนื่องจากไม่มีงบประมาณจ่ายเป็นค่าจ้างครู ทำให้การเรียนการสอนในวัดนี้ต้องหยุดชะงักลง หลวงพ่อดัดใจ ได้พยายาม

เปิดโรงเรียนขึ้นอีกครั้งหนึ่งโดยใช้ศาลาการเปรียญตามเดิม ท่านได้สละทรัพย์ส่วนตัวและรวบรวมเงินจากผู้มีจิตศรัทธา มาเป็นค่าจ้างครูสอน ต่อมาทางราชการจึงส่งเสริมโดยจัดครูมาช่วยสอน ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนหลวงในหัวเมือง

ตามรายงานของกรมศึกษาธิการ กล่าวถึง การสอนในโรงเรียนหลวงในหัวเมือง แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ประโยคต้น และประโยค 2 สำหรับการศึกษาระดับชั้นประโยคต้นจะสอนตามแบบเรียนหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้หลวงสารประเสริฐเป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนในโรงเรียนทั้งในกรุงเทพมหานครและหัวเมืองต่างๆ แบบเรียนหลวง มีจำนวน 6 เล่ม แบ่งเป็น 3 ชั้น ดังนี้¹

ตาราง 4 แสดงการแบ่งระดับชั้นประโยคต้นที่เรียนตามแบบเรียนหลวง

ระดับชั้น	แบบเรียนหลวง
ชั้น 3	พิศาลการ์นต์ ไวพจน์พิจารณ์
ชั้น 2	สังโยคพิธาน อักษรประโยค วาหนิตินิกร
ชั้น 1	มูลบทบรรพกิจ

ที่มา : ดัดแปลงจาก สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5 ศ/1 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่องรายงานกรมศึกษาธิการ ร.ศ. 105 – 111.

จากแบบเรียนทั้ง 6 เล่มนี้ ผู้เรียนจะต้องเรียนให้ครบจึงจะถือว่าจบประโยค 1 แต่ผู้เรียนจบทั้ง 6 เล่ม มีจำนวนน้อยมาก เพราะต้องใช้เวลานานถึง 3 ปี และเนื้อหาของแบบเรียนหลวงนี้ค่อนข้างยาก แม้ผู้ที่เรียนไม่จบก็สามารถจะออกไปรับราชการเป็นเสมียนได้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสอบไล่ผู้ที่ได้ประโยค 1 และต้องการศึกษาต่อหรือเรียนภาษาอังกฤษ เพิ่มเติม ส่วนในระดับประโยค 2 เริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2429 วิชาที่เรียนในประโยค 2 มี 8 วิชา ได้แก่

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). 107 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. หน้า 231.

1. คัดลายมือ
2. เขียนตามคำบอก
3. ทานหนังสือ
4. แต่งจดหมาย
5. แต่งกระทู้ความ
6. ย่อความ
7. เลข
8. บัญชี¹

ในปี พ.ศ. 2430 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “กรมศึกษาธิการ” เพื่อทำหน้าที่ดูแลงานด้านการจัดการศึกษา โดยมีกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เป็นผู้บัญชาการกรมศึกษาธิการ ดังนั้นโรงเรียนต่างๆ จึงต้องมาขึ้นอยู่กับกรมศึกษาธิการ² นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำแบบเรียนใหม่เพราะการเรียนตามแบบเรียนเดิม 6 เล่ม ต้องใช้เวลานานถึง 3 ปี เพื่อให้สำเร็จการศึกษา สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงคิดแบบเรียนเร็วขึ้น เพื่อให้เด็กอ่านหนังสือได้ภายใน 3 เดือน ปรากฏว่า โรงเรียนต่างๆ ก็ยังไม่เปลี่ยนมาใช้แบบเรียนเร็วในการเรียนการสอนทั้งหมด ยังคงมีบางโรงเรียนใช้หนังสือทั้ง 6 เล่ม ที่มีอยู่ก่อนแล้วในการเรียนการสอนในโรงเรียนของตน³

การจัดการศึกษาของเมืองนครปฐมได้ดำเนินการตามกรอบนโยบายของการศึกษาชาติมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รวมกรมธรรมการ กรมสังฆการี กรมพยาบาล กรมพิพิธภัณฑ์ และกรมศึกษาธิการเข้าด้วยกัน เป็นกรมธรรมการ ในระยะแรกโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นอธิบดีกรมธรรมการ เพียงตำแหน่งเดียว ต่อมาเมื่อพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ดำรงตำแหน่งเป็น

---

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2529). *ร้อยปีการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม*. หน้า 16.

² คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). *เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 38.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2547). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 92 – 93.

เสนาบดีกระทรวงธรรมการ¹ หลังจากจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลการจัดการศึกษาส่งผลให้การจัดการศึกษาทั่วประเทศมีความเจริญมากขึ้น ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาเพิ่มขึ้น ซึ่งโรงเรียนที่ตั้งขึ้นก็ยังคงใช้สถานที่ในวัดต่างๆ โดยมีพระที่มีความรู้เป็นครูสอน มีเจ้าอธิการ หรือเจ้าอาวาสเป็นผู้อุปถัมภ์

นอกจากนี้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญของการส่งนักเรียนไปเรียนต่างประเทศมากยิ่งขึ้น โดยตั้งแต่ต้นรัชสมัย ทรงเริ่มส่งนักเรียนไปเรียนที่สิงคโปร์ และต่อมาส่งนักเรียนไปเรียนที่อังกฤษและอีกหลายประเทศในทวีปยุโรป โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งพระราชโอรส และนักเรียนทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศด้วย ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้บุตรหลานของสามัญชนที่มีความสามารถทางสติปัญญา มีโอกาสสอบแข่งขันไปเรียนต่อต่างประเทศได้ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาของทางราชการต่อไป แม้ว่า การส่งนักเรียนไปเรียนต่อต่างประเทศ จะมีประโยชน์มาก แต่ก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน คือ การส่งนักเรียนไปเรียนต่อต่างประเทศต้องมีค่าใช้จ่ายสูง และการรับวัฒนธรรมต่างชาติของนักเรียน² และตามรายงานของพระยาวิสุทธยศักดิ์เกี่ยวกับ “ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษ” ที่กราบทูลต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงปัญหาการส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศว่า นักเรียนที่ไปเรียนต่อต่างประเทศเรียนได้ช้าเนื่องจากต้องเรียนทั้งภาษาและวิชาความรู้ ทำให้ช้าเพราะต้องเรียนภาษาก่อนวิชาความรู้ทำให้ไม่ทันต่อความต้องการของบ้านเมืองในขณะนั้น จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศโดยจัดทำเป็นทางเดินการศึกษาประเทศสยามขึ้น โดยมีความเห็นสามประการ คือ แปลตำราต่างประเทศออกเป็นภาษาไทย เพิ่มการเรียนภาษาต่างประเทศในเมืองไทย และคัดเลือกนักเรียนให้ตรง เหมาะสมกับวิชาและระดับชั้นที่จะไปศึกษา³

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ส่งผลให้การศึกษากายในประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น ตามลำดับ มีโรงเรียนตั้งขึ้นทั้งในหัวเมืองส่วนภูมิภาคต่างๆ โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษา โดยในเมืองนครชัยศรีมีวัดเป็นจำนวนมาก บางวัดก็มีเด็กวัดอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้การก่อตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดต่างๆ จึงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2530). *การจัดการศึกษาไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติ : อดีต – ปัจจุบัน*. หน้า 8 – 9.

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 109 – 111.

³ แหล่งเดิม. หน้า 114 -115.

ของชาติ ใน สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประการหนึ่ง คือ การส่งเสริม พระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจาก การจัดการเรียนการสอนยังคงอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้แก่ศิษย์ และโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งขึ้นภายหลังส่วนใหญ่ก็มีที่ตั้งในวัดที่สำคัญภายในตำบลนั้น ๆ

จากรายงานการตรวจราชการหัวเมืองของพระอมรโมลี ผู้อำนวยการศึกษา ในมณฑลนครไชยศรี¹ ได้รายงานต่อสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการจัดตั้ง โรงเรียนในเมืองนครชัยศรี มีรายละเอียดดังนี้²

1. โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ แขวงอำเภอพระปฐมเจดีย์ มีนักเรียน 41 คน นายยิ้มเป็นครูสอน เงินเดือน ๆ ละ 40 บาท พระปฐมเจดีย์ยานุรักษ์กับพระยาสุนทรบุรี เป็นผู้อุปการะ
2. โรงเรียนวัดประทุมคงคาราม แขวงอำเภอพระปฐมเจดีย์ มีนักเรียน 31 คน นายแป๊ะเป็นครูสอน ไม่ได้รับส่วนบำรุง พระครูอุตรการบดีเป็นผู้อุปการะ
3. โรงเรียนวัดคงคาราม แขวงอำเภอเมือง มีนักเรียน 25 คน พระอยู่ เป็นครูสอน เงินเดือน ๆ ละ 25 บาท เจ้าอธิการบุญเป็นผู้อุปการะ
4. โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ แขวงอำเภอตลาดใหม่ มีนักเรียน 43 คน พระทิม เป็นครูสอน มีเงินเดือน ๆ ละ 25 บาท พระผันเจ้าคณะแขวงกับหลวงบรรหารนิกริกจนายอำเภอ เป็นผู้อุปการะ

ในเวลาต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่อีก 2 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนวัดไทร แขวงอำเภอเมือง มีนักเรียน 32 คน พระกลั่นเป็นครูสอน เจ้าอธิการสินวัดไทรเป็นผู้อุปการะ
2. โรงเรียนวัดบางพระ แขวงอำเภอเมือง มีนักเรียน 20 คน พระแสงเป็นครูสอน เจ้าอธิการวัดบางพระเป็นผู้อุปการะ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2447 ได้รายงานการตรวจจัดคณะสงฆ์ การพระศาสนา การศึกษา ในมณฑลนครไชยศรี ร.ศ. 123 ในหมวดที่ 3 เกี่ยวกับรายนามโรงเรียน ผู้จัดการ ครู จำนวนนักเรียน และการสอบไล่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2514). *ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา*. หน้า 93.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กร.5 ศ/38 เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ. *เรื่อง มณฑลนครชัยศรี (22 ตุลาคม รศ. 119 - 31 กรกฎาคม รศ.125)*. หน้า 46 - 47.

ตาราง 5 รายนามโรงเรียน ผู้จัดการ ครู เงินเดือนครู และจำนวนนักเรียน

ที่	โรงเรียน	จำนวน นักเรียน	ผู้อุปการะ	ครู	เงินเดือน ครู	หมายเหตุ
อำเภอพระปฐมเจดีย์						
1	วัดพระปฐมเจดีย์	63	พระปฐมเจดีย์านุรักษ์ และพระยาสุนทรบุรี	นายไต้ะ	30	ในบำรุง
2	วัดประทุมคงคาราม	42	พระครูอุตรการบดี	นายเข้ม	25	ในบำรุง
อำเภอเมือง						
3	วัดจิวราย	35	พระปลัดเกิดกับ นายพิณทิพรักษา	นายผัน	30	ในบำรุง
4	วัดไทร	29	พระปลัดสิน เจ้าอธิการ	นายกลีน	-	นอกบำรุง นอกบำรุง
5	วัดลานตากฟ้า	26	พระสมุห์ไป เจ้าอธิการ	นายสวัสดิ์	-	
อำเภอตลาดใหม่						
6	วัดสรรเพชญ์	24	พระครูทักษิณานุกิจ และ หลวงบรรหารนิกรกิจ	นายขาว	25	ในบำรุง

ที่มา : รวบรวมข้อมูลจาก สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ .กร.5 ศ/38 เอกสารกรมราชเลขาธิการ
รัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มณฑลนครชัยศรี (22 ตุลาคม ร.ศ. 119 – 31
กรกฎาคม ร.ศ. 125). หน้า 63 – 64.

จากข้อมูลข้างต้น แสดงว่า มีบางโรงเรียนที่เคยเป็นโรงเรียนในบำรุงมาก่อนได้เลิก
กิจการไป 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดคงคาราม และโรงเรียนนอกบำรุงอีก 1 โรงเรียน คือ
โรงเรียนวัดบางพระ ดังนั้น นับจากที่มีการก่อตั้งโรงเรียนแห่งแรกขึ้นจนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2447 มี

โรงเรียนในเมืองนครไทยศรี รวม 6 โรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนในบารุง¹ จำนวน 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ โรงเรียนวัดประทุมคงคาราม โรงเรียนวัดจิวราย และโรงเรียนวัดสรรเพชญ ส่วนอีก 2 โรงเรียนเป็นโรงเรียนนอกบารุง² คือ โรงเรียนวัดไทร และโรงเรียนวัดลานตากฟ้า รวมมีนักเรียนทั้งหมด 225 คน

ในปีพ.ศ. 2450 มีการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือขอม สืบเนื่องมาจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีกลุ่มคนหลายชาติพันธุ์อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดนครปฐม ส่วนชาวเขมรได้อพยพเข้ามาอยู่บริเวณอำเภอบางปลาปัจจุบัน จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมในการเปิดโรงเรียนสอนหนังสือขอมแก่ราษฎร โดยใช้ศาลาวัดท่าโนรี ในตำบลบางยูง อำเภอบางปลา เป็นสถานที่เรียน มีพระทาเป็นผู้จัดการและมีนายแดงเป็นครูสอน³

ต่อมาในปี พ.ศ. 2452 จากรายงานกระทรวงธรรมการ มีโรงเรียนหลวงที่จัดตั้งขึ้นในเมืองนครไทยศรี รวม 7 โรงเรียน เป็นโรงเรียนชั้นมูลและชั้นประถม และเป็นโรงเรียนในบารุงที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐทั้งสิ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹ โรงเรียนในบารุง คือ โรงเรียนที่ได้เงินจากรัฐบาลในการจัดการศึกษา ครูได้รับเงินเดือน

² โรงเรียนนอกบารุง คือ โรงเรียนที่ประชาชนร่วมกันจัดตั้งในตำบล ไม่ได้รับเงินบำรุงการศึกษาจากรัฐบาล

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.3/8 เรื่อง ขออนุญาตตั้งโรงเรียนสอนหนังสือขอมในท้องที่อำเภอบางปลา (วันที่ 9 กันยายน รศ.126). หน้า 2.

ตาราง 6 โรงเรียนประถมและมูลในเมืองนครชัยศรี พ.ศ. 2452

โรงเรียน	ประเภท	จำนวนนักเรียน			จำนวนครู	จำนวนเงิน หลวงที่ได้รับ อุดหนุน
		ชาย	หญิง	รวม		
อำเภอพระปฐมเจดีย์						
พิณพิทยาคาร	ประถมกับมูล	78	-	78	2	720 บาท
วัดพระปฐมเจดีย์	ประถมกับมูล	58	-	58	2	480 บาท
มณฑล	ประถมกับมูล	128	-	128	6	495 บาท
อุตรบารุง	ประถมกับมูล	48	-	48	2	300 บาท
อำเภอตลาดใหม่						
บรรหารพิทยาคม	ประถมกับมูล	51	-	51	2	300 บาท
วัดไร่ขิง	มูล	19	-	19	2	30 บาท
อำเภอบางปลา						
วัดบางปลา	มูล	62	-	62	1	30 บาท

ที่มา : ดัดแปลงมาจากรายงานกระทรวงธรรมการ แผนกรมศึกษาธิการ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2452 หน้า 91 - 92.

สถานที่เรียน

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 - 2475 ยังคงอาศัยวัด เป็นสถานที่ในการเรียน โดยในระยะแรกยังคงอาศัยศาลาการเปรียญ หอฉัน และหอสวดมนต์ ต่อมา มีการสร้างอาคารเรียนขึ้น

เวลาเรียน

กำหนดเป็น 2 เวลา คือ เริ่มเข้าเรียนตั้งแต่ 3 โมงเช้า สวดมนต์ 3 โมง 30 นาที ลงมือสอน 4 โมง 30 นาที หยุดพักเที่ยง เข้าเรียนตรวจเรียกชื่อนักเรียน สวดมนต์บ่าย 3 โมง 30 นาที เลิกการสอนพร้อมกับสวดมนต์ โรงเรียนหลวงในหัวเมืองมี

การเปิดเรียนตั้งแต่เดือนเมษายนไปจนถึงเดือนมีนาคม และจะหยุดเรียนทุกวันพระ¹

แบบเรียน

แบบเรียนที่ใช้ในโรงเรียนต่างๆ นั้น กระทรวงธรรมการแผนกกรมศึกษาธิการจะแจกให้แก่โรงเรียนอย่างละเล่มเพื่อเป็นตำราสำหรับครูที่จะสอนและจะได้แนะนำให้นักเรียนหาซื้อที่ร้านจำหน่ายแบบเรียนของกรมศึกษาธิการ สำหรับโรงเรียนที่ราษฎรในตำบลขาดสยยากจนไม่สามารถซื้อหนังสือตามที่กำหนดได้ กรมศึกษาธิการจะแจกแบบเรียน ประเภท ก กา และแบบเรียนเร็ว วิชาความรู้ เรื่องการเพาะปลูก ไว้ให้โรงเรียนหลายๆ เล่ม แต่ว่านักเรียนยากจนมากๆ ก็ให้ครูแจกแบบเรียนให้แก่เด็กนักเรียนได้เล่าเรียนชั่วคราว²

การแจกแบบเรียนแก่โรงเรียน หากปีใดกรมศึกษาธิการไม่มีงบประมาณก็ไม่ได้แจก จึงมีการตกลงกับอำเภอที่มีโรงเรียนจัดตั้งขึ้นแล้วว่า ให้นำเงินที่เก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียนและเงินที่มีผู้บริจาคเป็นการกุศล เพื่อแบ่งไปซื้อหนังสือแบบเรียนด้วย³

ตาราง 7 แบบเรียนของกรมศึกษาธิการที่แจกแก่โรงเรียนในหัวเมือง พ.ศ. 2451 – 2455

ที่	ชื่อหนังสือ
1	หลักสูตรมูลศึกษา
2	เลขมูลศึกษา
3	เลขประถม ภาค 2
4	เลขประถม ภาค 3
5	เลขคิดในใจ
6	พุทธจริยา
7	ธรรมจริยา เล่ม 2
8	ธรรมจริยา เล่ม 4
9	สอนอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม 1
10	สอนอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม 2

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/1 เรื่อง รายงานกรมศึกษาธิการ ร.ศ. 105 – 111.

² รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2453. หน้า 109.

³ รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2457. หน้า 58.

ตาราง 7 (ต่อ)

ที่	ชื่อหนังสือ
11	ภูมิศาสตร์สยาม
12	พงศาวดาร บริเฉทที่ 1
13	ศัพท์โบราณแดง
14	นิทานสุภาพิต
15	ประถม ก กา
16	แบบเรียนเร็ว เล่ม 1
17	แบบเรียนเร็ว เล่ม 2
18	วิชาน่ารู้ เรื่อง การเพาะปลูก
19	ปลูกใจเสือป่า ตอนที่ 1 ถึง ตอนที่ 6
20	อรรถศาสตร์ กัณฑ์ที่ 1

ที่มา : รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2451 – 2455.

การสอบไล่นักเรียน

นอกจากการจัดการเรียนการสอนที่ได้ดำเนินการตามที่กระทรวงธรรมการกำหนดไว้แล้ว การสอบไล่นักเรียนเมืองนครปฐม ก็ดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบไล่ พ.ศ. 2433 ด้วย จากรายงานของกระทรวงธรรมการ เกี่ยวกับการสอบไล่นักเรียนในเมืองนครไชยศรี พ.ศ. 2452 ซึ่งในการสอบไล่ของนักเรียนประโยคมูลกับชั้นของประถมนั้นจะรวมสอบเป็นตำบล โดยเชิญนายอำเภอ พระครูเจ้าคณะแขวงในท้องที่ตำบลเป็นกรรมการสอบโรงเรียนประโยคมูล ส่วนการสอบไล่นักเรียนประโยคประถมจะเชิญผู้ว่าราชการเมืองและข้าราชการบางท่าน กับเจ้าคณะเมือง เป็นกรรมการสอบไล่ นักเรียนจะนั่งสอบเป็นหมวดๆ ละ 30 คน โดยนั่งโต๊ะละคน หรือ 2 คน ตามแต่กรรมการเห็นควร และมีผู้กำกับหมวดละ 2 คน

วิชาที่สอบนักเรียนประโยคมูล มี 9 อย่าง คือ

1. เลขในใจ
2. เลขวิธี
3. เขียนตามคำบอก
4. ลายมือ
5. แปลศัพท์
6. อ่าน
7. ไวยากรณ์
8. วิทยา
9. จรรยา

นักเรียนประถมปีที่ 1 เท่ากับประโยคมูลแต่เพิ่มเติมวิชาภูมิศาสตร์มา 1 วิชา
ชั้นประถมปีที่ 2 เพิ่มวิชาแต่งและบาญชี และประโยคประถมจะสอบวิชาเหมือนกับชั้นประถม
ปีที่ 2 แต่ข้อสอบจะยากขึ้น ทั้งนี้ นักเรียนจะต้องสอบผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือคะแนนร้อยละ
60 และผ่านบทเรียนบังคับที่เป็นบทเรียนสำคัญของชั้นด้วยจึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

บทเรียนสำคัญของประโยคมูล

1. เลขวิธี
2. เขียนตามคำบอก
3. จรรยา

บทเรียนสำคัญของประโยคประถมและชั้นของประถม

1. เลขวิธี
2. เขียนตามคำบอก
3. แต่งเรื่อง
4. ไวยากรณ์
5. บาญชี
6. จรรยา¹

ปี พ.ศ. 2445 มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอบได้ เนื่องจากมีการตั้งกรรมการเมือง
ประจำทุกเมือง จึงทำให้มณฑลจัดเตรียมทำข้อสอบได้ประโยคมูล และชั้นของประถมเป็นชุด
มีการกำหนดเวลาสอบต่อชั้น ส่วนประโยคประถมกำหนดวันตามกระทรวงธรรมการ พร้อมทั้ง

---

¹ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่สอง แผนกรมศึกษาธิการ. (2452). หน้า 92 – 93.

ข้อสอบ วิธีตรวจและอัตราคะแนน¹ มีการจัดสอบปีละ 2 ครั้ง โดยเจ้าคณะมณฑลเป็นผู้ดำเนินการจัดสอบ ซึ่งในการสอบแต่ละครั้งจะมีกรรมการกำกับการสอบไม่น้อยกว่า 3 คน ส่วนสถานที่ในการสอบนั้นอาจรวมกันหลายโรงเรียนเพื่อสอบในตำบลใดตำบลหนึ่ง ดังเช่นนักเรียนในโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ โรงเรียนวัดประทุมคงคาราม จะสอบในพระวิหารหลวงบนลานพระปฐมเจดีย์ ส่วนนักเรียนที่เรียนอยู่ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอตลาดใหม่ ได้แก่โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ โรงเรียนวัดคงคาราม จะไปสอบที่โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ จากรายงานการตรวจการสอบไล่ของนักเรียนในเมืองนครชัยศรี พ.ศ. 2445 มีรายละเอียด ดังนี้

วันที่ ๒๑ มกราคม ร.ศ.๑๒๑ ได้สอบความรู้นักเรียนที่ในพระวิหารหลวงบนลานพระปฐมเจดีย์ พร้อมด้วย พระปฐมเจดียนุรักษ์ เจ้าคณะเมือง ๑ พระครูปริมานุรักษ์ ๑ พระครูอุตรการบดี ๑ พระครูพันธ์ ๑ พระมหาศรี ๑ พระครูใบฎีกาคำ ๑ หลวงเสณีพิทักษ์ข้าหลวงมหาดไทย ๑ หลวงอำรงเจดีย์รัฐ นายอำเภอ ๑ นายชมเปรียญ ๑ นายกลาง ๑ รวม ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ๑ โรงเรียนวัดประทุมคงคาราม ๑ นักเรียนโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ได้เข้าสอบไล่ชั้นหนึ่ง ๕ คน ชั้นสอง ๔ คน ไล่ได้ชั้นหนึ่ง ๔ คน ชั้นสอง ๔ คน นักเรียนวัดประทุมคงคาราม ได้เข้าสอบไล่ชั้นหนึ่ง ๓ คน ชั้นสอง ๑๑ คน ไล่ได้ชั้นหนึ่ง ๒ คน ชั้นสอง ๓ คน รวมนักเรียนที่สอบไล่ได้ทั้งสองโรงเรียน ๑๓ คน ตก ๑๑ คน ... วันที่ ๒๓ มกราคม ร.ศ. ๑๒๑ ได้ประชุมสอบความรู้นักเรียนที่วัดสรรเพชญ์พร้อมกับ พระครูปริมานุรักษ์ ๑ พระครูอุตรการบดี ๑ พระครูพันธ์ ๑ พระมหาศรี ๑ พระครูใบฎีกาคำ ๑ นายบุตร ๑ สมุห์บาญชี ๑ นายชมเปรียญ ๑ นายกลาง ๑ รวม ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ ๑ โรงเรียนวัดคงคาราม ๑ นักเรียนโรงเรียนวัดสรรเพชญ์ ได้เข้าสอบไล่ชั้นหนึ่ง ๑๒ คน ชั้นสอง ๒ คน ไล่ได้ ชั้นหนึ่ง ๗ คน ชั้นสอง ๑ คน นักเรียนโรงเรียนวัดคงคาราม ได้เข้าสอบไล่ชั้นหนึ่ง ๔ คน ชั้นสอง ๑ คน ไล่ได้ชั้นหนึ่ง ๔ คน ชั้นสอง ๑ คน รวมนักเรียนที่สอบไล่ได้ทั้ง ๒ โรงเรียน ๑๓ คน ตก ๑๐ คน ...²

จากรายงานผลการสอบไล่ของกระทรวงธรรมการ กล่าวได้ว่า นักเรียนที่สอบตกในแต่ละโรงเรียนมีเป็นจำนวนมาก อาจมีสาเหตุมาจากหลายประการ ได้แก่ การจัด การเรียนของพระ และครูไม่เท่ากัน เพราะบางโรงเรียนเป็นครูที่จบโรงเรียนฝึกหัดครูประโยคมูลมาสอน แต่บางโรงเรียนมีพระเป็นผู้สอน และการศึกษาเล่าเรียนในช่วงเวลาดังกล่าว ก็ไม่ใช่

¹ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 แผนกกรมศึกษาธิการ. (2455). หน้า 107.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กร.5ศ/38 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มณฑลนครชัยศรี (22 ตุลาคม ร.ศ. 119 – 31 กรกฎาคม ร.ศ. 125). หน้า 47 – 48.

การศึกษาภาคบังคับที่เด็กที่มีอายุครบเกณฑ์ต้องเข้าเรียนในโรงเรียน ทำให้ผู้ปกครองไม่สนใจส่งบุตรหลานของตนเองเข้าเรียน หรือบางครอบครัวอาจส่งบุตรหลานของตนเองเข้าเรียน แต่เมื่อถึงฤดูทำนา ทำสวน ก็จะไปรับกลับมาช่วยทำงาน เมื่อหมดฤดูฤดูกาลทำนาแล้วจึงนำไปส่งเข้าเรียนตามเดิมทำให้ความรู้ที่เด็กได้รับไม่ต่อเนื่อง จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้มีเด็กสอบตก เป็นจำนวนมากตามรายงานข้างต้น

ต่อมาในเดือนเมษายน ร.ศ. 121 ตามรายงานการตรวจราชการของพระอมรโมลี ผู้อำนวยการมณฑลนครชัยศรีในขณะนั้น เกี่ยวกับการสอบไล่ความรู้นักเรียนประโยค 1 ชั้นสอง และชั้นสาม ดังนี้

ด้วยวันที่ ๑๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑ เกล้ากระหม่อมได้จัดการสอบความรู้นักเรียนที่โรงเรียนวัดคงคาราม เมืองนครไชยศรี มีนักเรียนเข้าสอบไล่ชั้นสาม ๓ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ มีนักเรียนเข้า ๗ คน ได้ ๕ คน ตก ๒ คน โรงเรียนวัดคงคารามมีนักเรียนเข้า ๗ คน ได้ ๒ คน ตก ๕ คน โรงเรียน วัดพะเนียงแตกมีนักเรียนเข้า ๙ คน ได้ ๑ คนตก ๘ คน ชั้นสอง มีนักเรียนเข้าไล่ ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ มีนักเรียนเข้า ๙ คน ได้ ๓ คน ตก ๖ คน โรงเรียนวัด คงคาราม มีนักเรียนเข้า ๕ คน ตกทั้งหมด ... วันที่ ๑๓ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑ ได้จัดสอบความรู้นักเรียนที่โรงเรียนวัดสรรเพ็ชร มีนักเรียนเข้าสอบไล่ชั้นสาม ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสรรเพ็ชร มีนักเรียนเข้า ๗ คน ได้ ๔ คน ตก ๓ คน โรงเรียนวัดหนองแขม มีนักเรียนเข้า ๑๑ คน ได้ ๖ คน ตก ๕ คน รวมในเมืองนี้ มีนักเรียนเข้าสอบไล่ชั้นสาม ๔๒ คน ได้ ๑๘ คน ตก ๒๔ คน ชั้นสองมีนักเรียนเข้า ๑๔ คน ได้ ๓ คน ตก ๑๑ คน ...¹

ใน ร.ศ. 123 มีนักเรียนชั้นมูลและชั้นประถมเข้าสอบในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 123 มีการสอบไล่ของนักเรียนโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์และโรงเรียนวัดปทุมคงคาราม โดยพระวิหารหลวง ลานพระปฐมเจดีย์เป็นสถานที่สอบไล่ นักเรียนชั้นมูล โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์มีนักเรียนเข้าสอบ ชั้นหนึ่ง 21 คน ได้ 7 คน ตก 14 คน ชั้นสอง 9 คน ได้ 2 คน ตก 7 คน ชั้นสาม 4 คน ตกทั้ง 4 คน และ โรงเรียนวัดประทุมคงคา มีนักเรียนเข้าสอบไล่ ชั้นหนึ่ง 4 คน ได้ 3 คน ตก 1 คน ชั้นสอง 5 คน ได้ 1 คน ตก 4 คน ชั้นสาม 4 คน ตกทั้ง 4 คน

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ ร.ศ.123 มีการสอบไล่ นักเรียนโรงเรียนวัดสรรเพ็ชรใช้ศาลาการเปรียญวัดสรรเพ็ชรเป็นสถานที่สอบ มีนักเรียนเข้าสอบไล่ ชั้นหนึ่ง 6 คน ได้ 3 คน ตก 3 คน ชั้นสอง 6 คน ได้ 4 คน ตก 2 คน ชั้นสาม 6 คน ได้ 5 คน ตก 1 คน

¹ พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ พ.ศ. 2507. หน้า 90.

วันที่ 6 มีนาคม รศ. 123 มีการสอบไล่นักเรียน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดจิวราย มีนักเรียนเข้าสอบชั้นหนึ่ง 16 คน ได้ 6 คน ตก 10 คน ชั้นสอง 9 คน ได้ 7 คน ตก 2 คน และโรงเรียนวัดลานตากฟ้า มีนักเรียนเข้าสอบไล่ ชั้นหนึ่ง 12 คน ได้ 7 คน ตก 5 คน ชั้นสอง ได้ 1 คน ตก 1 คน ได้ใช้โรงเรียนวัดจิวรายเป็นสถานที่สอบและเมื่อมีการสอบไล่ นักเรียนชั้นมุดเสร็จแล้ว ในวันที่ 6-7 มีนาคม รศ. 123 ได้มีการสอบไล่ นักเรียนชั้นมุดนักเรียนชั้นประถมที่โรงเรียน วัดจิวรายด้วย โดยมีนักเรียนเข้าสอบไล่ชั้นประถม 2 โรงเรียน คือ นักเรียนโรงเรียนวัดประทุมคงคา 6 คน ได้ 2 คน ตก 4 คน โรงเรียนวัดประตูลสาร 4 คน ได้ 2 คน ตก 2 คน โรงเรียนวัดท่าช้าง 1 คน สอบได้¹

นอกจากการสอบไล่ในชั้น 1, 2 และ 3 แล้ว ในเมืองนครชัยศรียังปรากฏหลักฐานตามรายงานของพระธรรมโกษาจารย์ เจ้าคณะมณฑลนครชัยศรี เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม รศ. 125 ที่มีการรายงานการสอบไล่ นักเรียนชั้นสี่ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม รศ. 123 ที่โรงเรียนวัดจิวราย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีนักเรียนเข้าสอบกี่คน ได้กี่คน และตกกี่คน

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ได้แก่ ค่าจ้างครูสอน ค่าหนังสือเรียน ค่าบำรุงต่างๆ เป็นต้น ในส่วนของโรงเรียนหลวงนั้น จะได้รับค่าใช้จ่ายจากรัฐ ส่วนโรงเรียนประชาบาลที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละตำบล จะอาศัยค่าใช้จ่ายจากเงินบริจาคและเรียกรายจากประชาชน

การจัดการเรียนการสอนของจังหวัดนครปฐมเริ่มแพร่ขยายมากขึ้นตามตำบลต่างๆ โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นเจ้าคณะแขวง หรือเจ้าอธิการในการเป็นผู้อุปการะ นอกจากการอุปถัมภ์ ในด้านการศึกษาของพระสงฆ์ในตำบลแล้ว ข้าราชการในตำบล ก็มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา จากรายงานการตรวจราชการเมืองนครชัยศรี ในปี พ.ศ. 2442 ปรากฏว่า หลวงบรรหารนิกรกิจ กรรมการอำเภอแขวงใต้ (ตลาดใหม่) ได้ช่วยค่าบำรุงโรงเรียนวัดสรรเพ็ชร์ เป็นเงินปีละ 240 บาท เนื่องจากในปีนั้นประชาชนในตำบล.....ทำนาไม่ค่อยได้ผล ทำให้พระยาสุนทรบุรี ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ไม่สามารถเรียกรายเงินจากชาวบ้านมาช่วย ในการบำรุงการศึกษาได้²

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *กร.5ศ/38 เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มณฑลนครชัยศรี.*(22 ตุลาคม รศ.119 – 31 กรกฎาคม รศ.125). หน้า 65 – 66.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ .*กร.5 ศ/38 เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มณฑลนครชัยศรี* (22 ตุลาคม รศ. 119 – 31 กรกฎาคม รศ.125). หน้า 14.

การจัดการศึกษามีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายผู้อำนวยการมณฑลปีละ 1600 บาท ค่าเดินทางข้าหลวงธรรมการ 600 บาท ค่าสมุดหนังสือและอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งค่าใช้จ่ายต่างๆ นี้ต้องอาศัยเงินเป็นจำนวนมากโดยส่วนหนึ่งมาจากรัฐบาล และอีกส่วนหนึ่งมาจากเงินบริจาคและเรียไรรเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากรายงานยอดเงินผู้บริจาคและเรียไรจากประชาชนในมณฑลนครไชยศรี ระหว่าง พ.ศ. 2441 – 2453 มีรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 8 ยอดเงินที่มีผู้บริจาคและเรียไรได้ในมณฑลนครไชยศรี ระหว่าง พ.ศ. 2441 – 2453

ปี	จำนวนเงิน (บาท)
พ.ศ. 2541	-
พ.ศ. 2542	-
พ.ศ. 2443	-
พ.ศ. 2444	924
พ.ศ. 2445	-
พ.ศ. 2446	-
พ.ศ. 2447	1,902
พ.ศ. 2448	-
พ.ศ. 2449	-
พ.ศ. 2450	2,023.88
พ.ศ. 2451	1,468.73
พ.ศ. 2452	1,141.15
พ.ศ. 2453	766.07
รวมเป็นเงิน	8,243.83

ที่มา : ดัดแปลงจากวุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 178.

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ในบางปีนั้นไม่มียอดเงินบริจาคและเรียไรรี่ซึ่งจากข้อสันนิษฐานของ รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ กล่าวว่า อาจเป็นเพราะความไม่สมบูรณ์ของเอกสารที่มีอยู่ ความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ที่ไม่รายงานเสนอขึ้นมา มีเงินบำรุงเหลือจากปีก่อน จึงไม่ได้บอกบุญเพิ่มเติมอีกในปีถัดมา โรงเรียนล้มเลิกกิจการไปเพราะขาดผู้อุปถัมภ์ และดำเนินการหรือขาดครูผู้สอน เพราะปรากฏว่า มีโรงเรียนเป็นจำนวนมากตั้งได้ไม่นานก็ต้องล้มเลิกไป บัจฉัยดังกล่าวนี้คงมีผลต่อยอดเงินบริจาคและเรียไรรี่ในแต่ละปีด้วย¹

นอกจากยอดเงินบริจาค และเงินเรียไรรี่แล้ว ยังมีการบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เมื่อมีการสร้างโรงเรียนขึ้น จากรายงานกระทรวงธรรมการที่พระธรรมโกษาจารย์ เจ้าคณะมณฑลนครไชยศรีได้รายงานต่อพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เกี่ยวกับการบริจาคทรัพย์และสิ่งของในการสร้างโรงเรียนขึ้นที่ วัดจิวราย แขวงเมืองนครชัยศรี ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนพิณพิทยาคาร” เมื่อวันที่ 3 กันยายน ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) มีรายละเอียดต่อไปนี้

ตาราง 9 บัญชีนามผู้ปฏิสังขรณ์ และออกทรัพย์สิ่งของสร้างโรงเรียนจิวราย (พิณพิทยาคาร)

นามบำรุง	ชื่อสิ่งของ	จำนวนสิ่งของ
พระธรรมโกษาจารย์	ตู้กระจก	1 ตู้
นายพิณพิทักษ์	ออกค่าแรงจ้างเงินช่างไม้ ช่างปูน ค่าสังกะสี ค่าไม้สัก ไม้กระยาเลย	รวม 160 บาท
พระยาไวยวุฒิวิเศษฤทธิ	ตู้กระจก	1 ตู้
	โต๊ะเก้าอี้สำหรับครูนั่ง	1 โต๊ะ
	เก้าอี้สำหรับครูนั่ง	2 เก้าอี้
	โต๊ะเก้าอี้สำหรับนักเรียน	24 โต๊ะ
พระยาสโรสสรพการ	หนังสือแบบเรียนเร็ว	
	เล่ม 1	55 เล่ม
	เล่ม 2	66 เล่ม

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 179.

ตาราง 9 (ต่อ)

นามบ้ำรุง	ชื่อสิ่งของ	จำนวนสิ่งของ
หลวงจิตจำนง	ช่วยไม้สัก ไม้กระยาเลย	5 ยกครึ่ง
นายจ่างภักดีนฤเบศร์	กระดานดำ	2 แผ่น
ขุนชำนาญ	ไม้บรรทัด	4 โหล
	ระฆัง	1 ระฆัง
นายเพิ่ม	ออกเงินช่วย	120 บาท
ท่านสมบุญรณ	ออกเงินซื้อเครื่องเรียน	80 บาท
นายนาก	ออกเงินช่วย	40 บาท
นายบุญรอด	ออกเงินช่วย	40 บาท
บริษัทเรือเมล์สุพรรณ	ออกสีน้ำมันทาโรงเรียนทั้งสิ้น	160 บาท
เจิม	ออกเงินช่วย	10 บาท

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/13. เรื่อง โรงเรียนพิณพิทยาคาร จังหวัดนครปฐม
6-19 กันยายน ร.ศ. 123. หน้า 6.

นอกจากการบริจาคทรัพย์ และสิ่งของในการสร้างโรงเรียนพิณพิทยาคารแล้ว
ข้าราชการและประชาชนยังร่วมกันบริจาคสิ่งของให้แก่โรงเรียนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน
จากบัญชีนามผู้ที่ได้มาประชุมในการเปิดโรงเรียนและได้ให้สิ่งของแก่โรงเรียน เมื่อวันที่ 3
กันยายน ร.ศ. 123 มีรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 10 บัญชีนามผู้ที่ได้มาประชุมในการเปิดโรงเรียนและได้ให้สิ่งของแก่โรงเรียน เมื่อวันที่
3 กันยายน ร.ศ. 123

นามบารุง	ชื่อสิ่งของ	จำนวนสิ่งของ
พระธรรมโกษาจารย์	เล่ม 1 – 2 – 3	รวม 3 เล่ม
หนังสือพระราชพงศาวดาร		
พระยาสุนทรบุรี	ให้เงินช่วยบารุง	100 บาท
พระยาวิบูลย์	ให้ค่าบารุงเป็นส่วนเพิ่มเติม	40 บาท
	ให้เงินเพื่อซื้อหนังสือภูมิศาสตร์สอนอ่าน	12 บาท
พระสุนทรสงคราม	ให้เงินเพื่อซื้อหนังสือธรรมจริยา	1,125 บาท
พระศรีสุทิวงษ์	ให้เงินเพื่อซื้อหนังสือธรรมจริยาเล่ม 1-2-3-4-5 กับ หนังสือธรรมจรรยาและบทเรียนด้วยของเล่น 1 กับ วิธีสอน	รวม 7 เล่ม
หลวงรัตนศาสตร์สมบุรณ์	ให้เงินเพื่อซื้อแผนที่สยาม	5 บาท
หลวงธรรมเสนา	ให้หนังสือนิทราชาคริต	1 เล่ม
	ค่านมัสการคุณานุคุณ	1 เล่ม
	เห่เรือ	1 เล่ม
	กฤษณาสนนึ่ง	1 เล่ม
	สมบัติของผู้ดี	1 เล่ม
	ธรรมจริยา เล่ม 2	1 เล่ม
หลวงธรรมเสนา	ราชาศัพท์	1 เล่ม
	ศัพท์เทียบสังสฤตทัย	1 เล่ม
	กระดาศษ์บอย่างดี	1 โหล
หลวงบำเหน็จวรรณ	ให้หนังสือวิทยากรย์ เล่ม 3 ตอนที่ 1 ถึง 24	1 เล่ม

ตาราง 10 (ต่อ)

นามบำรุง	ชื่อสิ่งของ	จำนวนสิ่งของ
ขุนนิเทศดรุณการ	ให้หนังสือวากยสัมพันธ์	1 เล่ม
	อภัยพากปรีวัตติ	1 เล่ม
	พุทธจริยา	1 เล่ม
	พระราชพงศาวดารกรุงทวารวดี	1 เล่ม
	ศีกกุมภกรรฐ	1 เล่ม
	ปฤษณาสอนน้อง	1 เล่ม
	บาฬีไวยยาकरणภาคย์ 1	1 เล่ม
	บาฬีไวยยาकरणภาคย์ 2	1 เล่ม
	สอนอ่านเล่ม 1	1 เล่ม
	สอนอ่านเล่ม 2	1 เล่ม
ขุนนิเทศดรุณการ	แบบเรียนเร็วเล่ม 1	1 เล่ม
	แบบเรียนเร็วเล่ม 2	1 เล่ม
	แบบเรียนเร็วเล่ม 3	1 เล่ม
	โจทย์เลขประโยค 2 ชั้น 1	1 เล่ม
พระปลัดคำ	ปฏิทินอย่างทอดได้	1 ที่
นายเงินครูใหญ่โรงเรียนสุทัศน์	ให้หนังสือราชาศัพท์	1 เล่ม
	เลขประถมภาคต้น	1 เล่ม
	เบญจศีล เบญจธรรม	1 เล่ม
นายเงินครูใหญ่โรงเรียนสุทัศน์	ภูมิศาสตร์สอนอ่านเล่ม 1	1 เล่ม
	อักขรวิธี	1 เล่ม
	บทเรียนด้วยของ เล่ม 1	1 เล่ม
	เด็กเชอวิธีสอน	1 เล่ม

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/13. เรื่อง โรงเรียนพิณพิทยาคาร จังหวัดนครปฐม
6-19 กันยายน ร.ศ. 123. หน้า 7-8.

จากตาราง 9 และ 10 แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและเห็นความสำคัญด้านการศึกษาของข้าราชการ และประชาชนที่ได้ร่วมกันสร้างโรงเรียนพิณพิทยาคาร โดยเฉพาะ นายพิณพิทรักษา ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งโรงเรียนพิณพิทยาคาร ขึ้นที่วัดจี้วราย และพระเกิดปลัด เจ้าอธิการวัดจี้วราย เป็นผู้อุปถัมภ์ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแห่งนี้ โดยมีนายผัน นักเรียนฝึกหัดอาจารย์ออกมาเป็นครูสอนหนังสือ ซึ่งจะได้รับพระราชทานเงินเดือนหลวงด้วย

ภาพประกอบ 15 นักเรียนโรงเรียนวัดจี้วราย และอาคารเรียนที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2480.

ที่มา : โรงเรียนวัดจี้วราย. (พิณพิทยาคาร). (2548). *ฉลองครบรอบ 100 ปี โรงเรียนวัดจี้วราย (พิณพิทยาคาร) 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548*. หน้า 16.

โรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนเอกชน

นอกจากการก่อตั้งโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนสายสามัญขึ้นที่วัดแล้ว ในจังหวัดนครปฐมยังมีโรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนเซนต์ศักดิ์¹ แห่งแรก เปิดทำการสอนครั้งแรกตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม รศ. 125 (พ.ศ.2449) ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้ก่อตั้งโดยหมอปีก๊าก ชาว

¹ โรงเรียนเซนต์ศักดิ์ คือ โรงเรียนที่เอกชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษา

อังกฤษได้เข้าตีแกวของพระคลัง จัดเป็นโรงเรียนสอนหนังสือไทยและภาษาอังกฤษ 4 ห้อง ใช้ชื่อว่า “โรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์” โดยเปิดสอนทั้งเวลากลางวันและเวลากลางคืน โดยมีนักเรียนทั้งเด็กและผู้ใหญ่มากมักรเรียนในเวลากลางวันเป็นชาย 29 คน หญิง 29 คน ส่วนนักเรียนที่เรียนเวลากลางคืนมี 9 คน รวมเป็น 67 คน โดยนักเรียนจะต้องเสียเงินสำหรับเป็นค่าจ้างสอนต่างกันคือนักเรียนที่เรียน กลางวันต้องจ่ายเงินเดือนละ 1 บาท ส่วนนักเรียนที่เรียนเวลากลางคืนต้องจ่ายเงินเดือนละ 3 บาท นอกจากนี้ถ้าเรียนภาษาอังกฤษด้วยจะต้องจ่ายเงินเพิ่มอีกเดือนละ 2 บาท¹

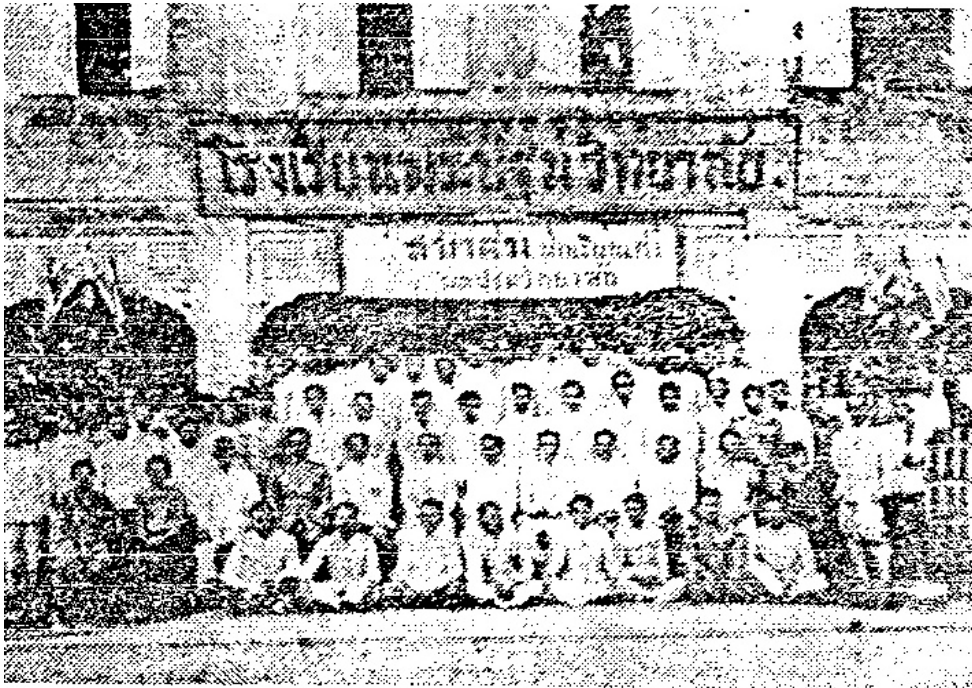
โรงเรียนประจำมณฑลนครชัยศรี

ในปี พ.ศ. 2451 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีก โดยโรงเรียนแห่งนี้จัดสร้างจากเงินเรียไรเพื่อใช้เป็นสถานที่เรียนของเด็กชายและเด็กหญิง เป็นโรงเรียนสอนหนังสือไทย จัดสร้างที่ข้างเรือนจำจังหวัดนครปฐม โดยหลวงไชยอาญาพรำมวง เรือนจำมณฑลนครไชยศรี ต่อมาคือ พระพุทธเกษตราบุรีรักษ์ (โพธิ์ เคหะนันท์) โดยเปิดรับนักเรียนเป็นชาย 128 คน หญิง 17 คน รวมเป็น 145 คน โดยข้าราชการได้ช่วยกันออกเงินเดือนครูจำนวน 2 คน คือครูคนที่ 1 ได้รับเงินเดือน 40 บาท และครูคนที่ 2 ได้รับเงินเดือน 15 บาท ปรากฏว่า ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนยังโรงเรียนแห่งนี้เป็นจำนวนมากทำให้ต้องขยายการศึกษาเพิ่มเติม ต่อมาในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2451 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช) ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามโรงเรียนแห่งนี้ว่า “โรงเรียนวิชาชำนะใจ”² วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2452 โรงเรียนแห่งนี้ได้โอนไปเป็น โรงเรียนรัฐบาล เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 จนถึงมัธยมปีที่ 4 และย้ายไปตั้งที่ตำบลห้วยจรเข้มะเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนตัวอย่างมณฑลนครไชยศรี “พระปฐมวิทยา”³ ปัจจุบันคือ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และเป็นโรงเรียนที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/12 เรื่องโรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์. มณฑลนครไชยศรี (23 – 25 สิงหาคม รศ. 125).

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/16 เรื่องโรงเรียนวิชาชำนะใจ มณฑลนครไชยศรี 17 – 18 กันยายน รศ. 127.

³ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย. (2532). 80 ปี พระปฐมวิทยาลัย 2452 – 2532. (2532).

ภาพประกอบ 16 คณะครูและนักเรียนโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย
ที่มา : โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย. (2532). 80 ปี พระปฐมวิทยาลัย. หน้า 13.

ภาพประกอบ 17 อาคารเรียนเดิมของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ต่อมาได้ยกให้โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย

ที่มา : โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย. (2532). 80 ปี พระปฐมวิทยาลัย. หน้า 1

โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครปฐม

การศึกษาของสตรีนั้นจังหวัดนครปฐมได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด เพื่อให้เด็กผู้หญิงมีความรู้เทียบเท่ากับเด็กผู้ชายที่รัฐบาลได้จัดการศึกษาให้อยู่แล้ว โดยในปี พ.ศ. 2457 เจ้าพระยาศรีวิชัยทินกร สมุหเทศาภิบาล มณฑลนครชัยศรี ได้ขอครูสตรีจาก กระทรวงธรรมการ เพื่อจัดตั้งโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด โดยมีครูคนแรกคือ ครูไปล์ สายันตนะ โดยเช่าห้องแถวริมถนนซ้ายพระ ของพระคลังข้างที่ จำนวน 2 ห้อง เป็นโรงเรียนเปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2457 มีนักเรียนทั้งหมด 72 คน ซึ่งได้รับความนิยมนจาก ประชาชนในการส่งบุตรหลานของตนเข้ามาเรียนเป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากห้องที่เช่าคับแคบไม่เพียงพอและเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ต้องสร้างโรงเรียนสตรีโดยเร็ว เพราะพวกมิชชันนารี อังกฤษมาตั้งโรงเรียนสอนศาสนาและเปิดรับเด็กหญิงอยู่แล้วถึง 2 แห่ง ทำให้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการสร้างโรงเรียนสตรีของครูคนไทยแบบสากลตะวันตกขึ้นเพื่อเป็นแหล่งผลิตครูสตรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2459 สมเด็จพระบรมราชินีนาถพระราชชนนีพระพันปีหลวง ได้พระราชทาน พระราชทรัพย์สำหรับสร้างโรงเรียนสตรีที่มณฑลนครไชยศรี เป็นเงิน 25,000 บาท และได้ พระราชทานนามว่า “โรงเรียนราชินีบูรณะ” โดยกำหนดให้สอนวิชาการเฉพาะชั้นมัธยมและ ประถม เก็บเงินบำรุงโรงเรียนจากนักเรียนเดือนละ 60 สตางค์ สำหรับชั้นประถมคือเทอมละ 3 สตางค์ หรือปีละ 6 บาท ส่วนชั้นมัธยมนักเรียนจะเสีย เงินเดือนละ 80 สตางค์ คือ เทอม ละ 4 สตางค์ หรือปีละ 8 บาท¹ ปรากฏว่า โรงเรียนได้รับความสนใจจากประชาชนทั้งใน จังหวัดนครปฐม และจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาเรียนมาก

---

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.3/9. เรื่องสมเด็จพระพันปี หลวงทรงสร้างโรงเรียนสตรีที่จังหวัดนครปฐมและพระราชทานนามโรงเรียนโรงเรียนราชินีบูรณะ (21 พฤษภาคม 2451 – 29 กรกฎาคม 2462).

ภาพประกอบ 18 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระพันปีหลวง) ผู้พระราชทานกำเนิด
โรงเรียนราชินีบูรณะ
ที่มา : โรงเรียนราชินีบูรณะ. (2544). *คู่มือนักเรียนโรงเรียนราชินีบูรณะ นครปฐม*.

ภาพประกอบ 19 นักเรียนสตรีโรงเรียนสตรีประจำมณฑลนครชัยศรี “ราชินีบูรณะ”
ที่มา : รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2466.

การศึกษาสายวิสามัญ

นอกจากการศึกษาสายสามัญแล้ว จังหวัดนครปฐมยังเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการจัดการศึกษาสายวิสามัญด้วย เนื่องจากโครงการศึกษา 2464 ได้กำหนดหลักสูตรไว้ สำหรับชั้นประถมศึกษาให้นักเรียนประถมทุกคนที่ไม่มีความประสงค์จะเรียนต่อในชั้นมัธยม จะต้องเรียนวิชาชีพ 2 ปีสุดท้าย (ปีที่ 4 – 5) ทั้งนี้เป็นเพราะอาชีพส่วนใหญ่ของคนไทย คือ เกษตรกร และความอุดมสมบูรณ์ของภูมิประเทศจึงเหมาะแก่การเพาะปลูก และการเรียนรายวิชาวิชาการจะ เป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมาก โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ตั้ง “โรงเรียนครูฝึกหัด กลีกรวมกลางขึ้นที่วัดพระประโทน จังหวัดนครปฐม ” เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร และความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดนครปฐม

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนครูฝึกหัดกลีกรวม จะเปิดรับนักเรียนครูจาก มณฑลต่างๆ ที่มณฑลเลือกส่งมาให้ นักเรียนครูเหล่านี้เมื่อเรียนจบจะต้องกลับไปเป็นครูใน โรงเรียนฝึกหัดครูกลีกรวมกลางยังมีมณฑลต่างๆ นอกจากการฝึกหัดเพาะปลูกในโรงเรียนแล้ว ทางโรงเรียนยังส่งเสริมให้นักเรียนมีแปลงเพาะปลูกที่บ้าน ซึ่งอยู่ในความตรวจตราของโรงเรียน และเมื่อได้ผลผลิตแล้วทางโรงเรียนก็จะแบ่งให้นักเรียน โดยนักเรียนจะต้องจัดทำบัญชีการซื้อขาย ผลผลิตที่เพาะปลูกเพื่อเป็นการฝึกหัดส่วนหนึ่งด้วย ¹

ตาราง 11 แสดงจำนวนนักเรียนฝึกหัดวิชาชีพแบ่งตามประเภทงาน พ.ศ. 2465

ที่	ประเภทงาน	จำนวนนักเรียน			ในมณฑล
		ชาย	หญิง	รวม	
กลีกรวม					
1	ก. ทำนา	1,686	4	1,690	พิษณุโลกมหาสารบุรี
	ข. เพาะปลูกอย่างอื่นๆ	96	77	1,038	ร้อยเอ็ด จันทบุรี สุราษฎร์ นครศรีธรรมราช ปัตตานี กรุงเทพฯ นครชัยศรี
2	จักสาน	2,361	409	2,770	ราชบุรี นครสวรรค์ อุบลราชธานี สุราษฎร์ นครศรีธรรมราช

ที่มา : รายงานกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ ฉบับที่ 15 พุทธศักราช 2465. หน้า 18.

¹ รายงานกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ ฉบับที่ 15 พุทธศักราช 2465. หน้า 17

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนสายวิสามัญ แต่ละโรงเรียนจะมีสมุดคู่มือของโรงเรียนฝึกหัดครู กสิกรรม จำนวน 2 เล่ม ดังนี้

เล่มที่ 1 หลักการทำสวน มีคำชี้แจงถึงงานสวนทุกประเภท และวิธีใช้เครื่องทำสวน การเตรียมและการเปลี่ยนดิน เป็นต้น

เล่มที่ 2 สมุดรายวันสำหรับนักเรียนบันทึกงานสวนที่ได้ปฏิบัติในแต่ละวันและครูจะ ใช้ในการประเมินนักเรียนด้วย¹

จำนวนนักเรียนวิชาชีพ ในปี 2470 ของมณฑลนครชัยศรี มีทั้งสิ้น 730 คน แบ่งเป็น วิชาชีพทำนา 57 คน (ชาย) ทำสวน 673 คน (ชาย) และช่างเย็บ 29 คน (หญิง)²

การจัดการศึกษาสายวิสามัญ ได้รับความสนใจในการเข้าเรียนของเด็กเช่นเดียวกับสายสามัญ เนื่องจากบางคนต้องการออกไปประกอบอาชีพมากกว่าเรียนในสายสามัญชั้นสูง จึงส่งผล ให้การศึกษาสายวิสามัญของนครปฐมมีการพัฒนาต่อมากลายมาเป็นสายอาชีพหรืออาชีพะในปัจจุบัน

¹ รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2467 หน้า 16.

² รายงานกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2470 หน้า 62.

ภาพกิจกรรมกลางทุ่งนาของหมู่ักเรียนในอดีต
จากโรงเรียนแห่งหนึ่งเขตพื้นที่อำเภอสามพราน
(ภาพ : นายรัช เย็นสบาย)

ภาพประกอบ 20 ภาพกิจกรรมกลางทุ่งนาของนักเรียนจากโรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอสามพราน
ที่มา : สภาวัฒนธรรมอำเภอสามพราน. (2548). วัฒนธรรมสามพราน. หน้า 76.

ดังนั้น การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2428 – 2475 เป็น
การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 , พ.ศ. 2445 , พ.ศ. 2456 และ
พ.ศ.2464 โดยการศึกษาเล่าเรียนส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาภาคบังคับนับจากที่มีการประกาศใช้
พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ทำให้ประชาชนต้องส่งบุตรหลานของตน
ทั้งชายและหญิงที่มี อายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปให้เข้ารับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับ
ประถมศึกษาจนอายุครบ 14 ปีบริบูรณ์ ในโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละตำบล โดยส่วนใหญ่จะ
ตั้งอยู่ในเขตวัดซึ่งเริ่มจากการเรียนในศาลาการเปรียญจนกระทั่งมีการสร้างเป็นอาคารเรียนถาวร
ต่อมาตามลำดับ นอกจากนี้บทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสคือเป็นผู้อุปถัมภ์ บางโรงเรียน
ข้าราชการในตำบลก็ร่วมอุปถัมภ์ หรืออาจเป็นคนบดีหรือผู้ที่มีฐานะดีในตำบลนั้นให้การอุปถัมภ์
โรงเรียน นอกจากโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนประชาบาลที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาแล้ว
จังหวัดนครปฐมยังมีการตั้งโรงเรียนประจำมณฑลนครชัยศรี โรงเรียนสตรีประจำจังหวัด และ

โรงเรียนวิชาชีพกลุ่กรรม ที่จัดเป็นการศึกษาชั้นสูงที่เปิดสอนทั้งสายสามัญ และสายวิสามัญหรือสายอาชีพในปัจจุบัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาในระหว่าง พ.ศ. 2428 ถึง พ.ศ. 2475 เป็นช่วงที่การศึกษาของจังหวัดนครปฐมเริ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลาต่อมา และมีการพัฒนาทั้งด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา และจำนวนโรงเรียนที่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้จังหวัดนครปฐมจึงมีสถาบันการศึกษามากมายทั้งสายสามัญ และสายอาชีพเพื่อรองรับกับความต้องการในการศึกษาเล่าเรียนที่มีอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 4

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม

ระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2542

การจัดการศึกษาของไทยในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2542 รวมระยะเวลา 67 ปี ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศไทย โดยการดำเนินงานจะกำหนดกรอบการศึกษาของประเทศเป็นแผนการศึกษาชาติที่ระบุถึงจุดมุ่งหมายและนโยบายในการศึกษาของแต่ละระดับ ทั้งระดับก่อนประถม ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

จังหวัดนครปฐม มีการจัดการศึกษาครบทุกระดับ โดยมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ตลอดจนระดับอุดมศึกษา ซึ่งนอกจากการจัดการศึกษาในระบบแล้ว จังหวัดนครปฐมยังสนับสนุน และส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนนอกระบบโรงเรียนและการศึกษาพิเศษด้วย กล่าวคือ มีการจัดการศึกษาให้แก่บุคคล ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน ในระบบโรงเรียน ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่ การศึกษาพิเศษสำหรับผู้ที่มีความพิการด้วย ดังนั้น จังหวัดนครปฐม จึงเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการจัดการศึกษามาก โดยมีโรงเรียนที่เปิดทำการสอนในแต่ละระดับ ดังนี้

การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม มีโรงเรียนที่เปิดทำการสอนเริ่มตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา หรือชั้นอนุบาล นับเป็นผลสืบเนื่องมาจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ได้ระบุเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาชั้นอนุบาลว่า เป็นการอบรมกุลบุตรกุลธิดาก่อนการศึกษาภาคบังคับ โดยมีหลักการให้อบรมนิสัย และฝึกพัฒนาการด้านสติปัญญาไว้ให้พร้อมที่จะรับการศึกษาชั้นประถมศึกษาต่อไป¹ จังหวัดนครปฐม ดำเนินการจัดการศึกษาระดับชั้นอนุบาลตามแผนการศึกษา ระยะที่ 5 ของจังหวัดนครปฐมที่ได้ดำเนินการ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของประเทศ โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาพอนามัย โภชนาการ บุคลิกภาพและจริยธรรม เป็นการเตรียมความพร้อมของเด็กที่จะเข้า

---

¹ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . เอกสารประกอบการสอนวิชา 411699 หลักและพื้นฐานการศึกษาไทย ชุด 3. หน้า 20.

สู่ระบบการประถมศึกษา¹ สำหรับการศึกษาในระดับชั้นอนุบาลนั้น มีการกำหนดเกณฑ์อายุของผู้เรียนระดับชั้นอนุบาล ออกเป็น 2 ระดับ คือ อายุต่ำกว่า 4 ขวบ เป็นการศึกษาของเด็กเล็ก ซึ่งจะจัดเป็นศูนย์เด็กเล็กต่าง ๆ และอายุ 4 – 7 ปี เป็นการศึกษาชั้นอนุบาล ที่เปิดสอนเป็นโรงเรียน อย่างไรก็ตาม สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม² พยายามมุ่งเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา โดยสร้างศูนย์เด็กเล็กในทุกตำบลขึ้น โดยกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษา ระดับอนุบาลว่า สามารถจัดรูปแบบของการศึกษาได้ทั้ง ในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรืออาจจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็ก หรือศูนย์ปฐมวัย เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดวิธีการจัดการศึกษาระดับอนุบาล ในปี พ.ศ. 2524 ไว้ดังนี้³

1. การจัดห้องเรียนชั้นเด็กเล็ก ถ้าสามารถจะจัดเป็นอาคารเอกเทศ ในบริเวณเดียวกันกับอาคารประถมศึกษาได้ก็เป็นการดี แต่ถ้ากรณีที่ใช้ห้องว่าง จะต้องใช้ห้องเรียนชั้นล่างสุด
2. จำนวนนักเรียนชั้นเด็กเล็กควรจัดห้องละ 25 – 30 คน แต่ถ้ามีความจำเป็นก็ไม่ควรเกินกว่า ห้องละ 35 คน
3. การสอนชั้นเด็กเล็กให้ใช้แนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก กรมสามัญศึกษา ทั้งนี้อาจปรับปรุงกิจกรรมบางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นได้
4. ทะเบียนและหลักฐานของโรงเรียน ให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับนักเรียนนอกเกณฑ์
5. การเก็บเงินบำรุงการศึกษา ให้ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการเก็บเงินบำรุงการศึกษา ในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2520
6. การจัดอาหารกลางวัน ให้ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโครงการอาหารกลางวันที่โรงเรียน พ.ศ. 2509

ในส่วนของจังหวัดนครปฐม มีการจัดการศึกษาระดับชั้นอนุบาล ทั้งในโรงเรียน และจัดเป็นศูนย์เด็กเล็ก ซึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 1, เขต 2 และเทศบาลนครนครปฐม โดยมีโรงเรียนที่เปิดทำกาสอนระดับชั้นอนุบาล จำนวน 301 โรงเรียน ซึ่งโรงเรียน

¹ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2525). *การประถมศึกษาปี 2524 – 2525*. หน้า 10.

² ปัจจุบันรวมหน่วยงานเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 1 และ 2.

³ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2524). *การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524*.

ส่วนใหญ่จะเปิดทำการสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับชั้นมัธยมศึกษา เป็นต้น ตัวอย่างโรงเรียนอนุบาลและศูนย์เด็กเล็กในจังหวัดนครปฐม มีดังนี้

1. โรงเรียนอนุบาลนครปฐม

เริ่มก่อตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2496 โดยตั้งร่วมกับโรงเรียนราชินีบูรณะ อาศัยห้องชั้นล่างห้องหนึ่งของอาคารเรียนพิพิธอำพลบูรณะเป็นที่เรียน มีนักเรียนเข้าเรียนครั้งแรก 9 คน มีครู 2 คน มีนางสาวสาคร เทวาทูดี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนราชินีบูรณะเป็นผู้รักษาการ วันที่ 17 มิถุนายน 2497 ได้ย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่ คือ ที่อยู่ปัจจุบัน เดิมมีเนื้อที่ 4 ไร่ 1 งาน 40 ตารางวา ก่อสร้างเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว สร้างตามแบบของกรมสามัญศึกษา โดยมี นางนิยม ใจห้าว เป็นครูใหญ่ สังกัดกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา ต่อมาได้โอนมา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ¹ (ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1)

2. โรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา

เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2495 เป็นเรือนไม้สองชั้นหนึ่งหลัง ทำการเปิดสอน ระดับชั้นอนุบาลโดยมีนางบุปผา ไผทฉันทน์ เป็นเจ้าของ นางสาวทัศนีย์ ไผทฉันทน์ เป็นผู้จัดการและครูใหญ่ รับนักเรียนชาย - หญิง ทั้งประจำและไป - กลับ อายุตั้งแต่ 3.6 ปีขึ้นไป ในปีการศึกษา 2495 เปิดสอนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีนักเรียนทั้งหมด 60 คน ครู 3 คน ในปีการศึกษา 2496 เปิดสอนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีนักเรียนทั้งหมด 128 คน ครู 7 คน ในปีการศึกษา 2497 ได้ยื่นเรื่องเปลี่ยนแปลงเป็นประเภทประถมศึกษา เปิดสอนชั้นอนุบาล ถึง ชั้นประถมปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2510 กระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ามาตรฐาน โรงเรียนรัฐบาลเปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 7 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2510 ในปี การศึกษา 2521 กระทรวงศึกษาได้เปลี่ยนแปลงนโยบาย การรับเด็กนักเรียนในเกณฑ์ประถมศึกษา ภาคบังคับในเวลา 6 ปี ทางโรงเรียน จึงเปิดทำการสอนตั้งแต่ ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 มาจนถึงปัจจุบัน²

3. โรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์

จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 โดยคณะซิสเตอร์ริดาแม่พระองค์ อุปถัมภ์ หรือเรียกทั่วไปว่า ซิสเตอร์ซาเลเซียน เปิดรับนักเรียนอนุบาลทั้งชาย - หญิงอายุ 3 ปี

¹ โรงเรียนอนุบาลนครปฐม. (2549). ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนอนุบาลนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. (Online).

² โรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา. (2549). ประวัติของโรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 - 2548. (Online).

ถึง 6 ปีครึ่ง ในปีแรก มีนักเรียน 45 คน ครู 4 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 เริ่มรับเฉพาะ นักเรียนหญิง และขยายการศึกษาเป็นระดับมัธยมศึกษามาจนถึงปัจจุบัน¹

นอกจากโรงเรียนอนุบาลที่จัดตั้งขึ้นแล้ว จังหวัดนครปฐมยังมีสถานที่จัดการเรียนการสอนชั้นอนุบาลโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษา ระดับอนุบาล จัดตามพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 ได้กำหนดหน้าที่ของเทศบาลเมือง เกี่ยวกับการจัดให้มีและบำรุง การสงเคราะห์มารดาและเด็ก ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน ที่ได้แถลงต่อรัฐบาลเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2522 ว่า จะเร่งรัดและสนับสนุนให้ท้องถิ่นและ เอกชนเห็นประโยชน์และความจำเป็นของการศึกษาก่อนวัย เพื่อจะได้ช่วยกันอบรมเลี้ยงดูเด็กให้ มี การพัฒนาโดยสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังนั้น เทศบาล นครปฐม จึงจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กในเขตเทศบาล เพื่อรองรับเด็กก่อนวัยเรียนทั้งในเขตเทศบาล และใกล้เคียงเข้ามาพัฒนาทักษะต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อม ผู้การเรียนระดับประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กของเทศบาลนครนครปฐม มี 6 แห่ง ดังนี้²

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเทศบาลนครนครปฐม

เริ่มก่อตั้งเป็นศูนย์ก่อนวัยเรียนเมื่อ ปี พ.ศ. 2528 และเปิดดำเนินการในวันที่ 21 พฤษภาคม 2530 ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ของกระทรวงการคลัง (กรมธนารักษ์) เดิมเป็น โรงพยาบาลเก่า (สาธารณสุขจังหวัด) โดยอาคารเรียนดัดแปลงจากอาคารเก่า ปัจจุบันมีนักเรียน 215 คน และเปิดทำการสอนจนถึงปัจจุบัน

2. ศูนย์พัฒนาเด็กสระแก้ว

ได้ก่อสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2539 และเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2539 ปัจจุบันมีนักเรียน 165 คน และเปิดทำการสอนจนถึงปัจจุบัน

3. ศูนย์พัฒนาเด็กวัดห้วยจรเข้ม

เปิดทำการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 โดยใช้พื้นที่บริเวณโรงเรียนพาณิชยการ เทพสิทธิ์า ซึ่งปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว โดยเทศบาลต้องจ่ายค่ารื้อถอนให้ผู้เช่ารายเดิมเป็นเงิน จำนวน 1,600,000 บาท และเปิดทำการสอนจนถึงปัจจุบัน

4. ศูนย์พัฒนาเด็กประปานคร

จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 แต่เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2541

¹ โรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์. (2549). *ประวัติโรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์*. (Online).

² สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. (2548). *แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (พ.ศ. 2548 – 2550)*. สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. หน้า 50 – 55.

โดยมีนายประสิทธิ์ สุขสดเขียว ประธานชุมชนพระงาม 3 ในขณะนั้นเห็นว่าชุมชนในบริเวณ หมู่บ้านประปานครได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีประชากรเข้ามาพักอาศัยอย่างหนาแน่นสถานศึกษา ระดับอนุบาลยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน จึงได้เสนอความคิดเห็นขอจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อคณะเทศมนตรี เพื่อดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กประปานครและเปิดทำการสอนจนถึงปัจจุบัน

5. ศูนย์พัฒนาเด็กสุขสวัสดิ์

เดิมชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านลำพญา ตั้งอยู่ในโรงเรียนบ้านลำพญา เมื่อปี พ.ศ. 2542 ย้ายมาตั้งที่ชุมชนสุขสวัสดิ์ จึงเปลี่ยนชื่อว่า “ศูนย์พัฒนาเด็กสุขสวัสดิ์” และเปิดทำการสอนจนถึงปัจจุบัน

6. ศูนย์พัฒนาเด็กเหล่ากาชาด (สวัสดิ์ – สุเทพ)

เดิมชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเหล่ากาชาดจังหวัดนครปฐม จัดตั้งและดำเนินการสอน เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2520 โดยคณะเหล่ากาชาดจังหวัดนครปฐม เห็นว่ายังมีเด็กด้อยโอกาสเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเด็กที่ผู้ปกครอง มีฐานะยากจน ไม่สามารถให้เด็กในปกครองเข้ารับการเรียนรู้ ในสถานศึกษาเอกชนได้ เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ด้วยเหตุนี้คนบดีและเหล่ากาชาดจังหวัดนครปฐม คือ คุณสวัสดิ์ สุวรรณที เป็นผู้บริจาคที่ดิน จำนวน 200 ตารางวา และคุณสุเทพ สีมารัตน์ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นเงิน 200,000 บาท โดยเหล่ากาชาด เป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทนแก่บุคลากร รวมทั้งการจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ แต่เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ ไม่มีหัวหน้าศูนย์ และผู้ดูแลเด็กไม่มีวุฒิทางการศึกษา จึงได้โอนมาให้เทศบาลนครนครปฐมเป็นผู้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2545 จนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หรือชั้นอนุบาลของจังหวัดนครปฐม มีความเจริญก้าวหน้ามาก เพราะมีโรงเรียนที่มีการเปิดสอนระดับชั้นอนุบาล ทั้งในโรงเรียนของรัฐบาล และโรงเรียนเอกชนในทุกอำเภอ รวมทั้งมีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเฉพาะ เพื่อพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของจังหวัดนครปฐมด้วย

การศึกษาระดับประถมศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา จัดเป็นการศึกษาภาคบังคับของไทย มานับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ซึ่งมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464 จึงทำให้ตำบลต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ต้องจัดการศึกษาภาคบังคับ ในระดับประถมศึกษา โดย

ต้องสร้างโรงเรียนขึ้น เพื่อรองรับเด็กทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 7 ขวบบริบูรณ์ต้องเข้าเรียน ในโรงเรียนประชาบาล โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมใดๆ ตามที่พระราชบัญญัติ กำหนดไว้ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งสารวัตรศึกษา¹ และมีการเก็บเงินชายฉกรรจ์ทุกคนที่มี อายุ 18 ปี ถึง 60 ปี ไม่ต่ำกว่าคนละ 1 บาท หรือไม่เกิน 3 บาท ต่อปี ตามฐานะทางเศรษฐกิจ ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเงินดังกล่าว เรียกว่า “เงินศึกษาพลี”² สำหรับจังหวัดนครปฐม จากรายงาน กระทรวงธรรมการเกี่ยวกับการเก็บเงินศึกษาพลีในตำบลต่าง ๆ ของมณฑลนครชัยศรี มีการเรียก เก็บเงินศึกษาพลี คนละ 2 บาท³ เพื่อให้อุดหนุนโรงเรียนประชาบาล โดยนำมาเป็นค่าใช้จ่าย ต่าง ๆ ได้แก่ เงินเดือนครู อุปกรณ์การเรียนการสอน เป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า เมืองนครชัยศรี ซึ่งปัจจุบัน คือ จังหวัดนครปฐมนั้น ประชาชนจะต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดี พอสมควร เพราะมีการเก็บเงินคนละ 2 บาท เพื่อมาใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ซึ่งหากพิจารณา จากลักษณะทางภูมิศาสตร์จะ พบว่า พื้นที่ของจังหวัดนครปฐม มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้ผลผลิต ทางการเกษตรมีมาก และประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย

โรงเรียนที่เปิดทำการสอน ระดับประถมศึกษา ของจังหวัดนครปฐม ภายหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียน ประชาบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนเทศบาล⁴ ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงมีสถานที่ตั้งภายในวัด แต่เปลี่ยนแปลงสถานที่เรียนจากศาลาการเปรียญ หอฉัน กุฏิ มาก่อสร้างเป็นอาคารเรียนถาวร ขึ้น โดยมีเจ้าอาวาส นายอำเภอ และประชาชนร่วมกันจัดตั้งขึ้นจากเงินบริจาคต่างๆ การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของจังหวัดนครปฐม เปิดทำการสอนทั้งในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียน เอกชน และโรงเรียนเทศบาล โดยระยะแรกโรงเรียนประถมศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นจะเป็นโรงเรียน ประชาบาล ตัวอย่างโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับประถมศึกษาของจังหวัดนครปฐม มีดังนี้

---

* สารวัตรศึกษา มีหน้าที่ตรวจตรา ถ้าบิดามารดาไม่ปฏิบัติตามความมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติ โดยส่งบุตรหลานที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนถึงอายุ 14 ปีบริบูรณ์ ต้องแจ้ง ความเป็นลายลักษณ์อักษรแก่บิดามารดา และรายงานต่อนายอำเภอเพื่อลงโทษต่อไป

¹ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 14 พุทธศักราช 2464. หน้า 3-5.

² เงินศึกษาพลี คือ เงินที่เก็บจากราษฎรชายอายุ 18-60 ปี ในอัตราคนละ 1-3 บาท เพื่อนำเงิน มาใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาประชาบาลของท้องถิ่น

³ รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 15 พุทธศักราช 2465. หน้า 10.

⁴ รายงานการศึกษาประจำปี 2478. หน้า 5-9.

1. โรงเรียนวัดสระสี่เหลี่ยม

เป็นโรงเรียนประชาบาล ประเภทนายอำเภอจัดตั้ง เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2477 เปิดสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีนายทิม รุ่งพรหมาเป็นครูใหญ่คนแรก โดยใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียน ต่อมาปี พ.ศ. 2479 มีการสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้น และเปิดทำการสอนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในปี พ.ศ. 2516¹ และยังคงเปิดดำเนินการจนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. โรงเรียนวัดลานคา

เริ่มเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2478 โดยมี นายเต็ม วรรณดิลก ศึกษาธิการอำเภอเป็นผู้ทำพิธีเปิด ใช้ชื่อครั้งแรกว่า “โรงเรียนประชาบาล ตำบลดอนตูม 1 (วัดลานคา)” ยังคงใช้ศาลาการเปรียญวัดเป็นสถานที่เรียน ในปีแรกเปิดทำการสอน 2 ชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 มีนายวิทยา บริสุทธิกุล (แก้วลิ้ม) เป็นครูใหญ่และครูผู้สอนคนเดียว มีนักเรียนทั้งสิ้นจำนวน 97 คน เป็นชาย 77 คน และหญิง 22 คน พระบุญรอด อารมณฺ์ขึ้น เป็นผู้อุปถัมภ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นทำให้ต้องขยายโรงเรียนและสร้างอาคารเรียนถาวร เพื่อรองรับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง² และยังคงเปิดดำเนินการจนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. โรงเรียนบ้านคลองใหม่ (พระเอิบดิลกราษฎร์บำรุง)

สร้างเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2482 โดยขุนนครรัฐเขต อดีตนายอำเภอสามพรวณ พร้อมด้วย นายเอิบ สุวรรณดิลก อดีตศึกษาธิการอำเภอสามพรวณ ขุนสมบัติอำนวย อดีตกำนันตำบลคลองใหม่ ได้ร่วมกับประชาชนตำบลคลองใหม่จัดตั้งเป็นโรงเรียนชั่วคราว เมื่อโรงเรียนเปิดทำการสอนในปีแรกมีนักเรียน 70 คน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีนายหิม โดสงวน เป็นครูใหญ่คนแรก ขุนสมบัติอำนวยเป็นผู้อุปการะโรงเรียน³ และยังคงเปิดดำเนินการจนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. โรงเรียนวัดไผ่ล้อม (พุลประชาอุปถัมภ์)

โรงเรียนวัดไผ่ล้อม จัดเป็นโรงเรียนประจำตำบลพระปฐมเจดีย์ ที่ประชาชนในตำบลร่วมมือร่วมใจกันก่อตั้ง โดยพระอธิการพุล เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมเป็นผู้สนับสนุนการสร้าง

¹ โรงเรียนวัดสระสี่เหลี่ยม. (2549). *ประวัติโรงเรียนวัดสระสี่เหลี่ยม*. หน้า 1-3.

² โรงเรียนวัดลานคา. (2549). *ประวัติโรงเรียนวัดลานคา*. (Online).

³ โรงเรียนบ้านคลองใหม่ (พระเอิบดิลกราษฎร์บำรุง). (2549). *ประวัติโรงเรียนบ้านคลองใหม่*.

โรงเรียน โดยบริจาคที่ดินจำนวน 7 ไร่ 3 งาน 95 ตารางวา เป็นสถานที่ในการก่อสร้างโรงเรียน และเป็นผู้อุปถัมภ์ของโรงเรียนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงเรียนเริ่มเปิดสอนครั้งแรกในวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2502 โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดไผ่ล้อมเป็นอาคารชั่วคราว ทางจังหวัดนครปฐมได้แต่งตั้งให้ นางสาวพจนา สุนทรสารพูล เป็นครูใหญ่คนแรก ในปีการศึกษาแรก มีนักเรียนทั้งสิ้น 149 คน ครู 5 คน¹ และยังคงเปิดดำเนินการจนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

5. โรงเรียนบอสโกพิทักษ์

ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2489 โดยคุณพ่อริชาร์ด บาทหลวงแห่งมิสซังต่างประเทศกรุงปารีส เป็นผู้เริ่มสร้างอาคารเรียนเป็นเรือนไม้สองชั้นโดยมี นางสาวมาลี วรธรณ กิจสวัสดิ์ เป็นครูใหญ่คนแรก เปิดทำการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 และมีการปรับปรุงอาคารเรียนเป็นครั้งตึกครั้งไม้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 ได้เริ่มเปิดทำการสอนชั้นประถมปลายขึ้นเป็นครั้งแรก ปัจจุบันโรงเรียนบอสโกพิทักษ์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล จนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3² และยังคงเปิดดำเนินการจนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

6. โรงเรียนอานวยวิทย์

โรงเรียนอานวยวิทย์ เป็นโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน ได้รับใบอนุญาตตามหนังสือที่ นส.51/5721 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2513 โดยมี นางเนย์ รื่นรอย เป็นเจ้าของ นายณรงค์ศักดิ์ วรเทพนุทัศน์ เป็นผู้จัดการ นายองอาจ มหัทธโน เป็นครูใหญ่ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 รับนักเรียนชาย – หญิง (ไป - กลับ) ตั้งแต่อายุ 5 ปี ถึง 15 ปี อนุญาตให้รับนักเรียนได้ 180 คน เรียนวันละ 5 ชั่วโมง เริ่ม 8.30 - 14.45 น. พักรกลางวัน 11.30 – 12.30 น. หยุดเรียนประจำสัปดาห์ วันอาทิตย์ เปิดเรียน 3 ภาคเรียน เก็บค่าธรรมเนียมนการเรียน ภาคเรียนละ 100 บาท ค่าลงทะเบียนแรกเข้าเก็บครั้งเดียว 10 บาท ในปีแรกมีนักเรียนจำนวน 132 คน ต่อมาเปิดทำการสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 7 และเปลี่ยนแปลงการรับนักเรียนและเปิดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ³ จนถึงปัจจุบัน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

¹ โรงเรียนวัดไผ่ล้อม (พุลประชาอุปถัมภ์). (2549). *ประวัติโรงเรียนวัดไผ่ล้อม (พุลประชาอุปถัมภ์)*. (Online).

² โรงเรียนบอสโกพิทักษ์. (2549). *ประวัติโรงเรียนบอสโกพิทักษ์*. (Online).

³ โรงเรียนอานวยวิทย์. (2549). *ประวัติโรงเรียนอานวยวิทย์*. (Online).

7. โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

การก่อตั้งโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นตามแนวคิดของนักเรียนเก่าราชวิทยาลัยรุ่นบ้านสมเด็จ โรงเรียนเลี้ยงเด็กและบางขวาง โดยมีนักเรียนเก่า 3 ท่าน คือ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกพงศ์พันธ์ พระยามานวราชเสวี และ นายนาถ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัย ขึ้นใหม่ โดยกระทรวงศึกษาธิการ ยกที่ดินโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ที่อำเภอสามพราน ให้แก่ราชวิทยาลัย มูลนิธิ เพื่อการศึกษาเป็นนิติบุคคลจะใช้อาคารและที่ดินราชพัสดุของหน่วยงานราชการไม่ได้ จึงขอเช่าที่กรมธนารักษ์ตามระเบียบ ซึ่งในการก่อตั้งกระทรวงศึกษาได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น เรียกว่า “คณะกรรมการอำนวยการ ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย” ประกอบด้วย ตัวแทนจาก กระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนราชวิทยาลัยมูลนิธิเพื่อการศึกษา ผู้แทนกรมวิสามัญ ผู้แทนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา นายอำเภอสามพราน ผู้บังคับกองตำรวจสามพราน ผู้แทนวัดสรรเพชญ์ เลขาธิการวชิราวุธวิทยาลัย ครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนราชวิทยาลัย มีหน้าที่ดูแล และดำเนินกิจการของโรงเรียนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย¹

แนวทางการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จะแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปที่เปิดทำการสอน เนื่องจากเป็นโรงเรียนประจำและรับเฉพาะ นักเรียนชาย ทั้งนี้ เพื่อต้องการฝึกนักเรียนให้มีคุณลักษณะเป็นสุภาพบุรุษ ดึงงาม มีคุณธรรม รักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ โดยกำหนดความมุ่งหมาย เช่นเดียว กับวชิราวุธวิทยาลัย ที่มีแนวทางจัดกิจกรรมของโรงเรียนเหมือนกับพัลลิสกูล² ในประเทศอังกฤษ มีดังต่อไปนี้

1. ให้มีการสั่งสอนทางด้านวิชาการตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ
2. อบรมนักเรียนให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรมดีงาม รู้จักเคารพตนเองและผู้อื่น

¹ โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2537). 30 ปี ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย. หน้า 36 – 37.

² พัลลิสกูล (Public School) เป็นโรงเรียนประจำที่เรียกกันติดปากว่า “โรงเรียนกินนอน” นักเรียนทุกคนเรียน กิน และนอนอยู่ในโรงเรียนตลอด ลักษณะของพัลลิสกูลเป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 160 แห่ง มีชื่อเสียงและเก่าแก่มากที่สุดคือ “วิทยาลัยอีตัน” พระเจ้าเฮนรีที่ 6 ทรงสถาปนาขึ้นมานานแล้ว พระองค์ทรงสร้างโรงเรียนในหมู่บ้านอีตันใกล้เมืองวินเชสเตอร์ นักเรียนอยู่ประจำตามบ้านครูบ้านเป็นผู้ปกครองโดยตรง บิดา-มารดา หรือผู้ปกครองจะติดต่อกับโรงเรียนโดยผ่านทางครูประจำบ้าน โรงเรียนประจำของอังกฤษนั้นมี “Tridition” หรือขนบธรรมเนียมประเพณีพิเศษซึ่งได้รับการไว้สืบทอดกันมาหลายร้อยปี การอบรมสั่งสอนจากครู – อาจารย์ตลอดจนการใช้ชีวิตในลักษณะอยู่-กิน-นอน-เรียน ร่วมกันจะเพาะนิสัย บุคลิก ออกมาเป็นลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนโรงเรียนไป - กลับทั่วไป

3. ฝึกฝนในทางกีฬาช่วยให้นักเรียนมีพละนามัยที่สมบูรณ์ จิตใจจะได้เป็นสุข
4. ส่งเสริมในด้านศิลปศึกษาและหัตถศึกษา
5. ฝึกฝนให้มีวิธีการปกครองในระหว่างนักเรียน มีการเคารพต่อระเบียบ วินัย เคารพผู้ใหญ่ มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และให้รู้จักพึ่งตนเองได้¹

โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย เปิดรับนักเรียนครั้งแรกที่กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2507 ถึงวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2507 มีนักเรียนสมัครเข้าเรียน 79 คน ครั้งที่ 2 รับสมัครเพิ่มจนถึงวันเปิดเรียนอีก 38 คน รวมนักเรียนในปีแรกทั้งหมด 117 คน ในปีแรกเริ่มเปิดรับชั้น ป.5, ป.6 และ ป.7 พร้อมกันชั้นละ 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 35 คน ส่วนในปีต่อมารับเฉพาะชั้น ป. 5 เท่านั้น เริ่มเปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 มีนายชื่น วัฒโน เป็นครูใหญ่คนแรก ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย²

การศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครปฐม

เทศบาลเมืองนครปฐม³ เป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษา ส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลของจังหวัดนครปฐม ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 6 ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม มาตรา 57 เทศบาลนครอาจจัดทำกิจการอื่นๆ มาตรา 53 (3) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร มาตรา 54 (9) ให้มีและบำรุงสถานที่สำหรับกีฬาและพลศึกษา⁴

วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 ได้รับการโอนการศึกษาประชาบาล จากกระทรวงธรรมการ เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษาจำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดเสน่หา (สมัครผลผดุง)⁵ และในปี พ.ศ. 2487 ได้โอนโรงเรียนวัดเสน่หา (สมัครผลผดุง) กลับไปเป็นโรงเรียนประชาบาล สังกัดกระทรวงศึกษาธิการตามเดิม ปัจจุบันยังคงเปิดดำเนินการอยู่

¹ โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2537). 30 ปี ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย. หน้า 38.

² แหล่งเดิม.

³ ปัจจุบันมีฐานะเป็นเทศบาลนครนครปฐม มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ตามประกาศพระราชกฤษฎีกา

⁴ สำนักการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. (2548). แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม (พ.ศ. 2548 – 2550). สำนักการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. หน้า 2.

⁵ ปัจจุบัน คือ โรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสน่หา (สมัครผลผดุง)

พ.ศ. 2506 กระทรวงมหาดไทย ได้มีหนังสือด่วนมากที่ 3666/2506 ลงวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2506 ให้เทศบาลเมืองนครปฐมรับโอนการศึกษาภาคบังคับในเขตเทศบาลมาดำเนินการเองตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2506 มีโรงเรียนซึ่งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โอนมาเป็นโรงเรียนเทศบาลเมืองนครปฐม กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 1 วัดพระงาม (สามัคคีพิทยา) และโรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสนาหา (สมัครณผลดง) ในปี พ.ศ. 2520 ได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย ตามหนังสือด่วนมากที่ มท 0327/ว 37 ลงวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2520 ให้เทศบาลรับช่วงนักเรียนจากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. 2520 เทศบาลเมืองนครปฐมในขณะนั้น จึงเปิดโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาภาคบังคับ เพิ่มอีก 2 โรงเรียน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2520 คือ โรงเรียนเทศบาล 3 (สระกะเทียม) และโรงเรียนเทศบาล 4 (เขาวนปริชาอุทิศ)

ในปี พ.ศ. 2536 มีการขยายพื้นที่เขตเทศบาลจากเดิม 5.28 ตารางกิโลเมตร เป็น 19.85 ตารางกิโลเมตร ทำให้เขตการปกครองของเทศบาล นครปฐมกว้างขึ้น นายสุนทร แก้วพิจิตร นายกเทศมนตรีและ นายสุพล อัมภางษ์ ผู้อำนวยการกองการศึกษา มีนโยบายเปิดโรงเรียนเทศบาลอีก 1 แห่ง โดยพระเทพปริยัติมุนีเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ พร้อมคณะสงฆ์ได้อนุมัติที่ดิน จำนวน 10 ไร่ 24.8 ตารางวา ให้เทศบาลในการจัดสร้างโรงเรียน โดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนเทศบาล 5 วัดพระปฐมเจดีย์ เปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 ในระดับชั้นอนุบาล ป.1¹ ปัจจุบันยังคงเปิดดำเนินการอยู่

ในสมัยปัจจุบัน การจัดการศึกษาในโรงเรียนเทศบาลทั้ง 5 แห่ง เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น โรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจำนวน 4 โรงเรียน โรงเรียนเทศบาล 1 วัดพระงาม, โรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสนาหา โรงเรียนเทศบาล 3 (สระกะเทียม), โรงเรียนเทศบาล 5 วัดพระปฐมเจดีย์ ส่วนโรงเรียนเทศบาล 4 (เขาวนปริชาอุทิศ) เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6²

นโยบายการจัดการศึกษาของเทศบาลนครนครปฐมไม่เพียงแต่สนับสนุนการศึกษา สายสามัญ สำหรับการศึกษาสายอาชีพเทศบาลได้จัดตั้งวิทยาลัยอาชีวศึกษาขึ้นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 54 (8) ให้เทศบาลมีหน้าที่จัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา โดยใช้ที่สาธารณประโยชน์สระกะเทียม จำนวน 17 ไร่เศษ เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน และเปิดสอนเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2541 ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

¹ สำนักการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. (2548). เล่มเดิม. หน้า 10.

² สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม. (2546). ข้อมูลพื้นฐานการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครปฐม เขต 1. หน้า 42.

พ.ศ. 2538 ของกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการเปิดรับนักเรียน 5 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาช่างยนต์ สาขาวิชาช่างไฟฟ้ากำลัง สาขาวิชาช่างเทคนิค สถาปัตยกรรม และสาขาวิชาคหกรรม มีนักเรียน 339 คน ปัจจุบันยังคงเปิดดำเนินการอยู่

การจัดการศึกษา ของจังหวัดนครปฐม ระดับประถมศึกษามีความหลากหลาย มีทั้ง โรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนเอกชนที่เปิดสอน นอกจากเปิดสอนแก่เด็กในวัยเรียนแล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมเห็นความสำคัญของการศึกษา และต้องการให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยของจังหวัดได้รับการศึกษา จึงมีโครงการจัดโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชน ดังนี้

ปัจจุบัน มีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดนครปฐม จำนวน 295 โรงเรียน โดยโรงเรียนส่วนใหญ่จะเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และบางโรงเรียนขยายโอกาสเปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วย อาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ในระดับประถมศึกษาประสบความสำเร็จอย่างมาก เพราะนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 ที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาแห่งชาติเป็นปีแรก จนถึงปี พ.ศ. 2542 ที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้นมีโรงเรียนที่เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษา ตั้งจำนวนขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งโรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนเทศบาล

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาของจังหวัดนครปฐม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สายสามัญและสายอาชีพ โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ ในการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม มีนโยบายในการสนับสนุน ส่งเสริมด้านงบประมาณต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา กล่าว คือ มีสถานศึกษาที่เปิดสอนทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ ดังนี้

สายสามัญ

โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐมที่เปิดสอนสายสามัญ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ตัวอย่างโรงเรียนที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา มีดังนี้

1. โรงเรียนเพิ่มวิทยา

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 เดิมเป็นโรงเรียนราษฎร์ โดย พระพุทธวิถีนายก (เพิ่ม ปุญญวรสโน) อดีตเจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้ว และเจ้าคณะอำเภอ นครชัยศรี ได้สละทุนทรัพย์ส่วนตัวสร้างอาคารเรียนหลังแรกเป็นอาคารไม้สองชั้นทรงปั้นหย่า ขออนุญาต เปิดเรียนสายสามัญ ชื่อ “โรงเรียนเพิ่มวิทยา” ตามนามผู้ก่อตั้ง เปิดทำการสอน

ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อมาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 กระทรวงศึกษาธิการประกาศรับโอนโรงเรียนเพิ่มวิทยาเป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ¹

2. โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 โดยพระครูมงคลวิลาส (เขยรอดอนันต์) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พร้อมด้วยประชาชนท้องถิ่นร่วมกันจัดตั้งขึ้น มีฐานะเป็นโรงเรียนราษฎร์ชื่อว่า "โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา" เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนายสุวรรณ อุบลศรี เป็นเจ้าของโรงเรียนและนายถวิล ไปราณรานนท์ เป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 พระราชบัญญัติกฤษฎีกาเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ในฐานะองค์อุปถัมภ์โรงเรียน ได้ทำเรื่องขอโอนโรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษาเป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2517 และเปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา" มาจนถึงปัจจุบัน ² โดยเปิดทำการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6

¹ โรงเรียนเพิ่มวิทยา. (2549). *ประวัติโรงเรียนเพิ่มวิทยา*. (Online).

² โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา. (2549). *ประวัติโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา*. (Online).

พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตฺติโร)
อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง
ผู้ริเริ่มสร้างโรงเรียนราษฎร์ระดับมัธยม
โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙
(ภาพ : นายสัญญา สุตถ้ำเลิศ)

ภาพประกอบ 21 พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตฺติโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ผู้ริเริ่มสร้างโรงเรียน
ราษฎร์ระดับมัธยม โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา

ที่มา : สภาวัฒนธรรมอำเภอสสามพราน. (2548). วัฒนธรรมสามพราน. หน้า 77.

3. โรงเรียนบ้านหลวงวิทยา

จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2518 พระครูวรลักษณภิบาลเจ้าคณะ
อำเภอดอนตูม และเจ้าอาวาส วัดบ้านหลวงในขณะนั้น พร้อมประชาชนตำบลบ้านหลวง
ได้ร่วมกันดำเนินการ ขอให้ทางราชการอนุญาต จัดตั้งโรงเรียน และเปิดสอนในระดับ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมี นายถวิล เพ็ชรรัตน์ เป็นครูใหญ่คนแรก และในปี พ.ศ. 2536 มีการ
เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นปีแรก จำนวน 2 ห้องเรียน ปัจจุบันเปิดทำการสอน
ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6¹

¹ โรงเรียนบ้านหลวงวิทยา. (2549). ประวัติโรงเรียนบ้านหลวงวิทยา. (Online).

4. โรงเรียนภัทรญาณวิทยา

กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งโรงเรียนภัทรญาณเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2518 โดยใช้สมณศักดิ์ของท่านพระครูภัทรญาณ เจ้าอาวาสวัดสัมปทวนในสมัยนั้นเป็นชื่อโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนเปิดรับนักเรียนชั้น ม.ศ.1 มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 จำนวน 2 ห้องเรียน โดยอาศัยเรียนที่โรงเรียนนครชัยศรี (วัดแคราษฎร์บำรุง) ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2517 กรมสามัญศึกษาประกาศยุบโรงเรียนนครชัยศรี (วัดแคราษฎร์บำรุง) ซึ่งเปิดสอนชั้นประถมศึกษาพร้อมกับโรงเรียนภัทรญาณ แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 โรงเรียนได้รับอนุญาตให้เปิดชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เริ่มรับนักเรียนชั้น ม.ศ. 4 จำนวน 2 ห้องเรียน ปัจจุบันยังคงเปิดดำเนินการอยู่ โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6

5. โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์

เป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์แห่งแรกของประเทศไทย มีสถานภาพเป็นองค์การมหาชน ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อร่วมมือกันจัดการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหิดล ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากความขาดแคลนบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ ดังนั้น จึงได้ร่วมมือกับกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนทางด้านวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และคอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ โดยมีร่วมลงนามระหว่างอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล และอธิบดีกรมสามัญศึกษา ในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2533 โดยใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา เป็นที่ตั้งของโรงเรียน โรงเรียนได้เปิดทำการ เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2534 โดยในขั้นแรก ได้ใช้บริเวณวัดไร่ขิง ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นสถานที่ศึกษาชั่วคราวไปจนกว่าโรงเรียนจะสร้างเสร็จ โดยในปีการศึกษา 2538 โรงเรียนได้ย้ายสถานที่เรียนจากวัดไร่ขิง มายังที่ตั้งของโรงเรียน ณ ปัจจุบัน ซึ่งอยู่ภายในบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลมีนโยบายจัดการศึกษาให้กับเยาวชน ที่มีความสามารถพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มอบหมายให้สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) พัฒนาโครงการจัดตั้งโรงเรียนวิทยาศาสตร์ ตั้งชื่อว่า "โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์" เป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์แห่งแรกของประเทศไทย มีสถานภาพเป็นองค์การมหาชน เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2543 ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายวิทยาศาสตร์มาจนถึง

ปัจจุบัน¹ โดยเปิดทำการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

6. โรงเรียนนาคประสิทธิ์

เริ่มปลูกสร้างอาคารเรียนเป็นเรือนปั้นหยา 2 ชั้น 6 ห้องเรียน มีมุขกลาง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2489 โดยท่าน พระครูปลัดผ้น ดิส.สสุวณโณ อดีตเจ้าอาวาส วัดบางช้างเหนือ ได้บริจาคเงินค่าปลูกสร้างและค่าโต๊ะ เก้าอี้ รวมเป็นเงิน 2,936 บาท มีจิตรศรัทธาร่วมบริจาคอีก 2,800 บาท ทำการเปิดป้าย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2489 (แรม 3 ค่ำ เดือน 4 ปีมะเส็ง ตรีศก) พร้อมกับโรงเรียนประชาบาล วัดบางช้างเหนือ โดยพระประชากรบริรักษ์ ข้าหลวงจังหวัดนครปฐม เป็นประธานในพิธีพร้อม ด้วยหลวงอาคารพาณิชย์กรรม ธรรมการจังหวัดนครปฐม หลวงประสานสิริราชฎี นายอำเภอสามพราน นายเดิม วรรณดิลก ธรรมการอำเภอสามพราน เปิดให้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 มีนักเรียนเริ่มต้น 125 คน ครู 5 คน อาคาร 1 หลังระหว่าง พ.ศ. 2489 – 2543 พระพิศาลศึกษากร (สัจด์ อุค.คเสโน) อดีตเจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ ผู้อุปถัมภ์โรงเรียนได้ก่อสร้างอาคารเรียน ค.ศ.ร.หลายหลัง ปัจจุบันมีอาคารเรียน 6 หลัง พร้อมด้วยอาคารประกอบปีการศึกษา 2548 โรงเรียนนาคประสิทธิ์ เป็นโรงเรียนของมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ เป็นโรงเรียนเอกชนแห่งแรก ของอำเภอสามพราน เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และแผนกประกาศนียบัตรวิชาชีพ พระครูพิทักษ์สุนทร เจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ (พ.ศ. 2543 - ปัจจุบัน) เป็นประธานมูลนิธิ นายสันติ เย็นสบาย เป็นผู้รับใบอนุญาต ทำการแทนมูลนิธิวัดบางช้างเหนือ มีนายจำเนียร คงคา เป็นผู้จัดการ และนางสาวประนอม ยังศิริ เป็นอาจารย์ใหญ่² ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ ทางโรงเรียนได้เปิดแผนกพาณิชยการ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นด้วย

¹ โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์. (2549). ประวัติโรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์. (Online)

² โรงเรียนนาคประสิทธิ์. (2549). ประวัติโรงเรียนนาคประสิทธิ์. (Online).

พระครูปลัดผัน ดิษฐสุณโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ
ผู้ริเริ่มสร้างโรงเรียนวัดบางช้างเหนือ เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๘๓
(ภาพ : โรงเรียนนาคประสิทธิ์)

ภาพประกอบ 22 พระครูปลัดผัน เจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ

ที่มา : สภาวัฒนธรรมอำเภอสามพราน. (2548). วัฒนธรรมสามพราน. หน้า 78.

7. โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา

เดิมชื่อโรงเรียนมัธยมสามัญวัดใหม่มุสิกการาม ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 บนที่ดินของวัดใหม่ปิ่นเกลียว จำนวน 11 ไร่ 2 งาน และเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนเมืองนครปฐม เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้น ป.5 - ป.7 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2517 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 แบบสหศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2517 โดยมี นายถนอม ตะกรุดแก้ว รักษาการในตำแหน่ง ครูใหญ่ มีครู 13 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 ห้องเรียน เป็นนักเรียนชาย 89 คน นักเรียนหญิง 32 คน รวม 121 คน และนักเรียนชั้น ป.6, ป.7 ฝากเรียนอีกจำนวน 71 คน

ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้น ม. 1 – ม.6 ¹

8. โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2514 คณะศึกษาศาสตร์ โดยรองคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ รักษาการแทนคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ (ศ.ดร. อุบล เรียงสุวรรณ) ได้มีบันทึกที่ 183/2014 ถึงอธิการบดีฝ่ายวิชาการ (ศ.ดร. ประเสริฐ ฐน นคร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่อง การจัดตั้งโรงเรียนสาธิต ความว่า "คณะศึกษาศาสตร์ ขอเสนอเรื่องการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต เพื่อขอให้กระทรวงศึกษาธิการ รับทราบและรับรองผลการศึกษา ดังที่กระทรวงศึกษาธิการปฏิบัติต่อโรงเรียนสาธิตอื่นๆ ในสังกัดสถาบันฝึกหัดครู" ในวันเดียวกันนั้น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยอธิการบดี ในขณะนั้น คือ หม่อมเจ้าจักรพันธ์ุ พิพิธศิริจักรพันธ์ุ ได้ออกหนังสือที่ สร.210182514 ถึงปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ นายบุญถิ่น อัตถากร เรื่องการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตความว่า "อนุสนธิ เนื่องด้วยการจัดตั้งคณะศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตามประกาศ สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์" ประกาศ ณ วันที่ 16 ธันวาคม 2512 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้พิจารณาเห็นสมควร จัดตั้งโรงเรียนสาธิต ในสังกัดคณะศึกษาศาสตร์ด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นห้องปฏิบัติการทางการฝึกหัดครูระดับปริญญา และเพื่อทำการทดลอง ค้นคว้าหาความรู้ ให้กว้างขวางในด้านการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ พร้อมทั้งจะดำเนินการ โรงเรียนสาธิตแล้ว ในปีการศึกษา 2514 นี้ โรงเรียนสาธิตของคณะศึกษาศาสตร์นี้ มีชื่อว่า โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะเปิดทำการสอนนักเรียนทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ในระยะแรกนี้ จะเปิดรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนตามแผนงาน ภายใน ระยะเวลา 5 ปี คือ ใน พ.ศ. 2518 จึงจะมีชั้นครบ 12 ชั้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีหนังสือที่ ศษ. 0201/10694 ลงวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2514 ตอบรับรองผลการศึกษาของผู้สำเร็จชั้นต่างๆ จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยให้มีความว่า "โดยอนุมติกระทรวงศึกษาธิการ" ทั้งนี้ควรจัดพิมพ์แบบใบสุทธิและประกาศนียบัตรตามแบบของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับประกาศนียบัตรนั้น ให้คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้ลงนาม ปัจจุบันโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยเป็น

¹ โรงเรียนศรีวิชัย. (2549). *ประวัติโรงเรียนศรีวิชัย*. (Online).

สถานที่ในการฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูระดับปริญญาของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ด้วย¹

9. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ก่อตั้งขึ้นจากความคิดริเริ่มของ นางสาว มาลี อติแพทย์ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ และรักษาการในตำแหน่งรองอธิการบดี เมื่อปี พ.ศ. 2516 และเปิดรับนักเรียนเข้าเรียนในปีการศึกษา 2517 โดยใช้อาคารไม้บริเวณ โรงเรียน เกษตรกรรมเดิมซึ่งอยู่ทางด้านประตูเพชรเกษมเป็นที่ทำการ ปีแรกรับนักเรียน 2 ชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (มศ.1) ชั้นละ 2 ห้อง หลักสูตรที่ใช้ได้สร้างขึ้นเอง โดยคณาจารย์ของคณะศึกษาศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง

1. เพื่อใช้เป็นที่ปฏิบัติการตามแนวทฤษฎีทางการศึกษาและการสาธิต
2. เพื่อให้นักศึกษาได้สังเกตการสอนและฝึกหัดสอน
3. เพื่อใช้เป็นแหล่งวิจัยค้นคว้าทางการศึกษา
4. เพื่อใช้เป็นที่ให้การศึกษแก่เยาวชนตามความถนัด ความสนใจ ความสามารถ และวัยของแต่ละบุคคล
5. เพื่อใช้เป็นที่สวัสดิการการศึกษาของบุตร อาจารย์ ข้าราชการ และลูกจ้างประจำของมหาวิทยาลัย

การดำเนินงาน ในช่วงการก่อตั้งคณะศึกษาศาสตร์ ได้แต่งตั้งคณะดำเนินงานขึ้น โดยรับนโยบายจากคณะศึกษาศาสตร์ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการดำเนินงานโดยคณะผู้บริหาร มีผู้อำนวยการเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ดำเนินการสอน โดยใช้หลักสูตรที่สร้างเองเมื่อกระทรวงศึกษาธิการ มีการปรับหลักสูตร จึงยึดหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก โดยมีอาจารย์ผู้สอนเดิม ได้ประสานงานกันทุกคณะวิชาในวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ คือ คณะศึกษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ ต่อมาเมื่อบรรจุอาจารย์ประจำการสอน จึงเป็นหน้าที่ของคณาจารย์ในโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ปัจจุบันเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนห้องเรียน 13 ห้องเรียน โดยเฉลี่ยห้องเรียนละ ประมาณ 40 คน แบ่งเป็น 2 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 3 ม.1 - ม.3 ชั้นละ 2 ห้องเรียน และ ช่วงชั้นที่ 4 ม.4 - ม.6 มีแผนการเรียน ดังนี้

¹ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน . (2550). *ประวัติโรงเรียน*. (Online).

1. แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์
2. แผนการเรียนภาษาอังกฤษ – คณิตศาสตร์
3. แผนการเรียนภาษาอังกฤษ – ภาษาฝรั่งเศส
4. แผนการเรียนภาษาอังกฤษ – การงานอาชีพและเทคโนโลยี
5. แผนการเรียนภาษาอังกฤษ – ศิลปกรรม
6. แผนการเรียนภาษาอังกฤษ – ภาษาจีน
7. แผนการเรียนภาษาอังกฤษ – ภาษาญี่ปุ่น¹

10. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เป็นส่วนราชการหนึ่งของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยนายนิทัศน์ เพ็ญขุนทด อธิการวิทยาลัยครูนครปฐม เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งขึ้น เพื่อสนองนโยบายของกรมการฝึกหัดครู หรือสภาสถาบันราชภัฏในปัจจุบัน เพื่อให้วิทยาลัยครูผลิตครูอย่างมีประสิทธิภาพ สมบูรณ์ ทั้งในด้านภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โรงเรียนสาธิต จึงเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติประสบการณ์วิชาชีพครูและศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง ของอาจารย์และนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษา โรงเรียนได้เปิดรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้องเรียน นักเรียน 70 คน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2529 โดยมี นางปราณี วัฒนกุล เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนคนแรก และได้ขยายชั้นเรียนเป็นลำดับมา ปีละ 2 ห้องเรียน จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อมาในปีการศึกษา 2532 ได้เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 ห้องเรียน เป็นแผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ 1 ห้องเรียน และแผนการเรียนอังกฤษ-คณิตศาสตร์ 1 ห้องเรียน และในปีการศึกษา 2533 มีนโยบายมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้านวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ จึงเปิดรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เฉพาะแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ และเปิดรับเรื่อยมา ถึงปัจจุบัน ปีละ 2 ห้องเรียน โดยมี นางแน่นน้อย ตราชู เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มาจนถึงปีการศึกษา 2543 ในปีการศึกษา 2543 อาจารย์ โยธิน ศรีโสภา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

ในปีการศึกษา 2544 อาจารย์ อัมรินทร์ อินทร์อยู่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และในปีการศึกษา 2545 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปราณี ภาสกรณ์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิทัศน์ ฝึกเจริญผล เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน สำหรับคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนและอาจารย์ผู้สอนเป็นอาจารย์ประจำจากภาควิชาต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสถาบันราชภัฏนครปฐม

¹ โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2550). *ประวัติโรงเรียน*. (Online).

และอาจารย์ชาวต่างประเทศ การดำเนินงานของโรงเรียนได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากสมาคมผู้ปกครอง ครู และศิษย์เก่าโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ทั้งในด้านบริหารโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี¹

สายอาชีพ

การอาชีวศึกษา หรือการเรียนสายอาชีพ เริ่มปรากฏอยู่ในโครงการศึกษาตั้งแต่ฉบับแรก ใน พ.ศ. 2411 เป็นการเรียนเฉพาะสาขาวิชาให้มีความชำนาญ และประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 แบ่งอาชีวศึกษาออกเป็น 3 ตอน คือ รับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีโรงเรียนสายอาชีวศึกษาทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค สำหรับจังหวัดนครปฐมมีสถานศึกษาที่เปิดสอนสายอาชีพ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน ตัวอย่างโรงเรียนสายอาชีวศึกษาในจังหวัดนครปฐม มีดังนี้

1. วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม

จังหวัดนครปฐม มีการตั้งโรงเรียนสอนวิชาสามัญการช่าง เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2477 โดยใช้สถานที่เรียนร่วมกับโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม² ครูใหญ่ชื่อนางไพล่ สาริกบุตร ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนสตรีนครปฐม “ราชินีบุรณะ” เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ ในปีแรกจัดการเรียนการสอนวิชาช่างเย็บเสื้อผ้า หลักสูตร 2 ปี รับสตรีที่จบ ป.4 อายุไม่ต่ำกว่า 12 ปี และไม่เกิน 18 ปี เข้าศึกษา

¹ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (2550). *ประวัติโรงเรียน*. (Online).

² ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ภาพประกอบ 23 โรงเรียนการช่างสตรีนครปฐม (ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม)
ที่มา : วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม. (2537). 60 ปี วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม. หน้า 35.

ภาพประกอบ 24 อาคารเรียนไม้หลังคามุงกระเบื้องของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในอดีต
ที่มา : วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม. (2537). 60 ปี วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม. หน้า 41.

ในปี พ.ศ. 2481 มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ตามสภาพของการจัดการศึกษา อาชีวศึกษา และได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนวิสามนัญการช่าง เป็น “โรงเรียนการช่างสตรี” ต่อมา ในปี พ.ศ. 2483 ได้รวมกับโรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้า โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้าและการช่างสตรี” ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ และในปี พ.ศ. 2485 เปิดแผนกช่างทอผ้าขึ้น มีการสร้างโรงงานทอผ้า 1 หลัง และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนช่างทอช่างเย็บเสื้อผ้าและการช่างสตรี” จัดการสอนปรับปรุงออกเป็น 3 แผนกตามชื่อโรงเรียน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2489 ได้ยุบแผนกทอผ้า และเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนช่างเย็บเสื้อผ้าและการช่างสตรี” ตามเดิม

ในปี พ.ศ. 2491 ได้เปิดชั้นมัธยมศึกษาตอนกลางหลักสูตร 3 ปี รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นอาชีวศึกษาตอนต้นเข้าเรียน และในปี พ.ศ. 2492 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนการช่างสตรีนครปฐม” ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการสอนตามหลักสูตรใหม่ แบ่งการสอนออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนปลาย และสายอาชีวศึกษาชั้นสูง

ในปี พ.ศ. 2507 ได้เข้าเป็นโรงเรียนในโครงการยูนิเซฟ โดยทำการเปิดสอนวิชาชีพพิเศษเพิ่มขึ้น ตามหลักสูตรสำหรับโรงเรียนในโครงการโดยเฉพาะ คือ วิชาเอกศิลปหัตถกรรม เพื่อให้นักเรียนมีความรู้นำไปประกอบอาชีพ มีให้เลือกเรียน 6 สาขาวิชา ดังนี้

1. เครื่องหนัง
2. เครื่องเคลือบดินเผา
3. เครื่องโลหะหรืองานไม้
4. เครื่องทอ
5. เครื่องโลหะรูปพรรณ
6. เครื่องรัก

โดยรวมสาขาวิชาต่างๆ เป็น 3 แผนก คือ แผนกผ้าและการตัดเย็บ แผนกอาหารและโภชนาการ และแผนกศิลปหัตถกรรม นอกจากนี้ยังมีวิชาอื่น ๆ อีก 4 วิชา ได้แก่ พิมพ์ดีดไทย/อังกฤษ บัญชี ปฏิบัติงานสำนักงาน และเสริมสวย

วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน คุณภาพของนักเรียน จนกระทั่งได้ยกฐานะเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษา และปัจจุบัน คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐมตามลำดับ¹ ปัจจุบันเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

¹ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม. (2537). 60 ปี อาชีวศึกษานครปฐม. หน้า 35 – 49.

1. วิทยาลัยเทคนิคนครปฐม

จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2481 เดิมใช้ชื่อโรงเรียนช่างไม้นครปฐม ตั้งอยู่บริเวณ พระราชวังสนามจันทร์ ทางด้านทิศใต้ของศาลากลางจังหวัดนครปฐม เปิดสอนหลักสูตร อาชีวศึกษาขั้นต้นด้านวิชาช่างไม้ปลูกสร้าง รับนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เข้าศึกษาต่อ 3 ปี ในปี พ.ศ. 2490 ได้ย้ายโรงเรียนมาตั้งที่ โรงงานช่างทอผ้าของโรงเรียนการช่าง สตรีนครปฐม บริเวณใกล้วัดไผ่ล้อม ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม ในปัจจุบัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 ได้ย้ายโรงเรียนไปตั้งที่บริเวณแยกสนามจันทร์ ซึ่งเป็นที่ตั้ง ของโรงเรียนสาธิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2500 กรมอาชีวศึกษาได้มีคำสั่งให้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนช่างไม้ นครปฐมเป็นโรงเรียนการช่างนครปฐม แต่ยังคงเปิดสอนวิชาช่างไม้เพียงแผนกเดียว แต่ต่อมาได้ เปลี่ยนชื่อเป็น แผนกวิชาช่างก่อสร้าง และในปี พ.ศ. 2515 ได้ย้ายโรงเรียนมาที่บริเวณ วัดพระประโทนเจดีย์ซึ่งเป็นที่ตั้งปัจจุบัน โดยเช่าที่วัดเป็นรายปี ปีละ 5,000 บาท

ปี พ.ศ. 2519 กรมอาชีวศึกษาได้มีคำสั่งให้ โรงเรียนการช่างนครปฐมยุบรวมกับ โรงเรียนการช่างสตรีให้วงเล็บต่อท้ายว่า วิทยาเขต 1 และโรงเรียนการช่างสตรีต่อท้ายว่า วิทยาเขต 2 ในปี พ.ศ. 2522 กรมอาชีวศึกษา มีคำสั่งให้ทั้งสองวิทยาเขตแยกออกจากกัน โดยตั้งเป็นวิทยาลัย เปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยเทคนิคนครปฐมดังเช่นในปัจจุบัน

2. โรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม

เริ่มก่อตั้งโรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม คณะผู้บริหารได้ยื่นเรื่องขออนุญาตจัดตั้ง โรงเรียนภายใต้ชื่อ "โรงเรียนพัฒนวิชาการเทพสิทธิ์" เป็นโรงเรียนเอกชนสายอาชีพแห่งแรก ต่อมาได้ ขออนุญาตเปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากพัฒนวิชาการเทพสิทธิ์ เป็นโรงเรียนพัฒนการนครปฐม วันที่ 24 กรกฎาคม 2522 และย้ายสถานที่เรียนโดยไปใช้อาคารสร้างใหม่ จากเลขที่ 203 ถนน 25 มกรา ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ไปอยู่เลขที่ 149 หมู่ 1 ซอยวัดไร่เกาเข้าน้ำโรง ถนนเพชรเกษม ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม (ซึ่งเป็นที่อยู่ปัจจุบัน) และได้ทำ การขออนุญาตเปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากพัฒนการนครปฐม เป็นชื่อ "โรงเรียนเทคโนโลยี นครปฐม" วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2525 ปัจจุบันเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)¹

¹ โรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม. (2549). *ประวัติโรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม*. (Online)

3. วิทยาลัยบางแก้วฟ้า

วิทยาลัยบางแก้วฟ้า ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2537 โดยใช้ที่ดิน ธรณีสงฆ์ ของวัดบางพระเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งวิทยาลัย การอาชีพบางแก้วฟ้า (หลวงพ่อบุญธรรม) ดังนี้

1. เป็นแหล่งฝึกอบรมและเผยแพร่วิทยาการด้านอาชีพสาขาต่าง ๆ ที่ขาดแคลนและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานและสถานประกอบการในท้องถิ่นรวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง โดยการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร
2. เพื่อพัฒนาบุคคลที่ไม่มีความรู้ด้านวิชาชีพให้มีความรู้ความสามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบอาชีพส่วนตัวหรือประกอบอาชีพในสถานประกอบการต่างๆ และตามความต้องการของตลาดแรงงานได้โดยจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น 225 ชั่วโมง หลักสูตรประกาศนียบัตรช่างฝีมือและหลักสูตรพิเศษอื่น ๆ
3. เป็นแหล่งวิชาการด้านการสอนวิชาชีพแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนวิชาชีพได้หลายสาขาตามความต้องการและสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระหรือในชีวิตประจำวัน หรือโอนหน่วยการเรียนที่ได้ไปสมทบกับหน่วยการเรียน ในสถานศึกษาสังกัดเดิมต่อไปได้
4. เป็นแหล่งอบรมวิชาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น ตามโครงการอาชีวศึกษา พัฒนาเพื่อการพัฒนาชนบท และการเพิ่มรายได้
5. เพื่อจัดเป็นอุทยานการศึกษาวัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี จังหวัด นครปฐม
6. เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีงามในท้องถิ่น
7. เพื่อเป็นศูนย์กลางในด้านกิจกรรมนันทนาการสำหรับชุมชนในท้องถิ่น
8. เพื่อช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้มีสภาพดี โดยการจัดภูมิทัศน์ รอบบริเวณให้สวยงาม¹

นอกจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว จังหวัดนครปฐมยังเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางกาย เป็นต้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาเล่าเรียนตาม โรงเรียนในระบบ โดยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

¹ วิทยาลัยบางแก้วฟ้า (หลวงพ่อบุญธรรม). *ประวัติวิทยาลัยบางแก้วฟ้า (หลวงพ่อบุญธรรม)*. (Online).

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2527 ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับลงวันที่ 18 ตุลาคม 2527 (สมัยนายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) โดยรวมโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ 47 แห่ง โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ 11 แห่ง ห้องสมุดประชาชนอำเภอกำแพงแสน ห้องสมุดประชาชนอำเภอบางเลน และห้องสมุดประชาชนจังหวัดนครปฐมเป็น “ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม”

ในช่วงแรกของการก่อตั้ง ได้ขอใช้อาคารของโรงเรียนวัดห้วยจร๊ะเข็วทยาาคม ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนพิพิธประสาธ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เป็นที่ทำการชั่วคราวของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม โดยมีนายสุนทร ดวงเงิน เป็นหัวหน้าศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐมคนแรก

ต่อมา ในปี 2528 ได้รับความอนุเคราะห์ให้ใช้ที่ดินของวัดธรรมศาลา จำนวน 15 ไร่เศษ เป็นสถานที่ตั้งทำการถาวร โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดสรรเงินงบประมาณให้เป็นค่าก่อสร้างอาคาร ประกอบด้วย อาคารอำนวยการ 1 หลัง ก่อสร้างอาคารดังกล่าวแล้วเสร็จ และเปิดใช้เป็นที่ทำการเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2530 เป็นต้นมา และมี นายสมพร เสียงเพระ เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐมคนปัจจุบัน

ปัจจุบันศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่เลขที่ 140 หมู่ที่ 7 ตำบลธรรมศาลา อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000¹

จึงสรุป ได้ว่าจังหวัดนครปฐม ได้รับการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้ว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษา นั้น ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ จึงทำให้ประชาชนมีทางเลือกที่หลากหลาย ในการเลือกสถานศึกษาแก่บุตรหลานของตนเอง อีกทั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ยังมีในทุกอำเภอของจังหวัดนครปฐม ทั้งโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครนครปฐม ในทุกหน่วยงานพยายามพัฒนาคุณภาพ ในการจัดการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยปัจจุบันโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน และอำเภอดอนตูม มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 1 ส่วนโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอสมพรรณ และอำเภอพุทธมณฑล

¹ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม. (2549). *ประวัติศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครปฐม*. (Online).

อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวจะกำกับดูแลภาพรวมการจัดการศึกษาในทุกระดับของจังหวัดนครปฐม

การศึกษาระดับอุดมศึกษา

นอกจากการจัดการศึกษาขั้นก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาแล้ว ยังเปิดการสอนถึงขั้นระดับอุดมศึกษา โดยจังหวัดนครปฐม มีสถาบันอุดมศึกษา ทั้งของรัฐบาลและเอกชน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยคริสเตียนและโรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน มีดังนี้

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2477 เดิมเป็น “โรงเรียนประถมวิสามัญหญิงแผนกช่าง” ตั้งอยู่เลขที่ 86 ถนนเทศา ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีขุนโกศล เศรษฐศาสตร์ ศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งขึ้น มีนางลำยอง วิศาลดรุณกร เป็นครูใหญ่คนแรก ซึ่งมีจุดประสงค์ เพื่อให้เด็กหญิงที่เรียนจบชั้นประถม 4 แต่ไม่มีทุนเรียนชั้นสูง ในชั้นสามัญ ได้มีโอกาสมาเรียนวิชาอาชีพ โดยใช้หอทะเบียนเดิมของที่ว่ากรมณฑลนครชัยศรี เป็นหอเรียน และฝึกงาน ในตอนเช้าสอนวิสามัญทุกคนต้องเรียน ส่วนวิชาชีพให้เลือกเรียนคนละแขนง โดยมีนักเรียนในอำเภอเมืองเข้ามาเรียนประมาณ 50 – 60 คน แต่ในปีที่สองมีจำนวนนักเรียนลดลง¹

ในปี พ.ศ. 2479 โรงเรียนประถมวิสามัญหญิงแผนกช่างได้รับอนุญาตให้เปิดเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู จึงได้เริ่มเปิดสอนหลักสูตรครูมูลชั้นปีที่ 1 ตามหลักสูตรของการฝึกหัดครู และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม” ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบาย จัดตั้งโรงเรียนอาชีพขึ้นในส่วนภูมิภาค ทางราชการ จึงได้แยกวิชาการช่างสตรี ช่างตัดเย็บ ไปไว้ที่โรงเรียนวิสามัญการช่าง² โดยกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้โรงเรียนฝึกหัดครูรับนักเรียนจบ ป. 4 ซึ่งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มาอบรมเป็นครูประจำบาลเป็นเวลา 1 ปี เรียกว่า นักเรียน ม. 1 พิเศษ จากนั้นก็เป็นโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูล้วนไม่มีการช่างปน ต่อมาทางราชการ เห็นว่าคนที่จบชั้น ม.1 พิเศษยังมีคุณภาพไม่เพียงพอ จึงสั่งให้มีการอบรมเพิ่มเป็น 3 ปี เรียกว่า ฝึกหัดครูประจำบาล และมีนักเรียนจากจังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

¹ สถาบันราชภัฏนครปฐม.(2538). สถานภาพสถาบันราชภัฏนครปฐม 2479 – 2538 . หน้า 1 –2 .

² ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยอาชีพศึกษานครปฐม

สมุทรสงครามและชุมพร เข้ามาเรียนที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครู ซึ่งนักเรียนที่จังหวัดต่างๆ ส่งเข้ามาเรียน จะได้รับค่าอุดหนุนเป็นค่าอาหาร คนละ 5 บาทต่อเดือน ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 โรงเรียนเปิดรับนักเรียนฝึกหัดครู ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) เป็นปีแรก จนถึงปี 2550 มีอาจารย์ทั้งหมด 12 คน เป็นอาจารย์ชาย 3 คน อาจารย์หญิง 9 คน มีนักเรียนทั้งหมด (ป.กศ.) 143 คน และในปี พ.ศ. 2503 ทางโรงเรียนเปิดรับนักเรียนฝึกหัดครูชาย สังกัดจังหวัดนครปฐม ประเภทเดินเรียนเป็นปีแรก และดำเนินการโครงการฝึกหัดครูชนบท ตามนโยบายกรมการฝึกหัดครูชนบทตามนโยบายกรมการฝึกหัดครู ปรากฏว่า ได้เปิดหน่วยฝึกสอนครั้งแรกที่โรงเรียนวัดไร่ขิง โดยมีพระปัญญาวิมลมุนี (เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง) เป็นผู้อุปถัมภ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504¹

ภาพประกอบ 25 นักเรียนโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม
ที่มา : วิทยาลัยครูนครปฐม. (2534). เฟื่องฟ้า 55 ปี. หน้า 60.

ในปี พ.ศ. 2508 โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐมมีความเจริญขึ้นตามลำดับ อีกทั้งจำนวนนักเรียนทั้งชายและหญิงเพิ่มขึ้นด้วย นางสาวนิตยา วัฒนจินดา ย้ายมาเป็นครูใหญ่ จึงได้ขอเปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม เป็น “โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม” สังกัดแผนกฝึกหัดครูสามัญศึกษา กองโรงเรียนฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสม

¹วิทยาลัยครูนครปฐม. (2534). เฟื่องฟ้า 55 ปี. หน้า 66-67.

และสอดคล้องกับการดำเนินงานในปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มีประกาศเปลี่ยนชื่อโรงเรียน ตั้งแต่วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2511¹

โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐมได้เจริญขึ้นตามลำดับ ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2511 มีครูอาจารย์ทั้งหมด 28 คน ชาย 10 คน หญิง 18 คน มีนักเรียนทั้งหมด 276 คน ชาย 90 คน หญิง 186 คน ทำให้สถานศึกษาและปฏิบัติงานคับแคบ ผู้บริหารของโรงเรียนจึงเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมในขณะนั้น คือ นายพล วงศาโรจน์ ในการหาที่ดินเพื่อขยายโรงเรียน จึงขออนุญาตใช้ที่ดินของวัดใหม่มุสิการาม (วัดใหม่ปิ่นเกลียว) เพื่อสร้างวิทยาลัยครูนครปฐม ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน และยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2513 เปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง)² วิทยาลัยครูนครปฐม มีการพัฒนาทุกด้าน โดยมีการพัฒนาหลักสูตร และระดับที่เปิดการสอนเป็นระดับปริญญาตรี ครุศาสตร์และสาขาวิชาอื่น ๆ ได้แก่ วารสารศาสตร์ การประชาสัมพันธ์ การออกแบบ การอาหาร พืชศาสตร์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น นอกจากนี้มีการรับนักศึกษาภาคปกติแล้ว ในปี พ.ศ. 2529 มีโครงการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา ส่วนการศึกษาสายสามัญที่วิทยาลัยครูนครปฐม เปิดดำเนินการ คือ โรงเรียนสาธิตโดยรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้อาคารนอน ดี 3 ดัดแปลงเป็นอาคารเรียน ซึ่งดำเนินการควบคู่ไปกับโรงเรียนสาธิตอนุบาลที่เปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 โดยใช้อาคารเรียนชั่วคราว เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กถึงอนุบาล 2

ในปี พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวิทยาลัยครูนครปฐมว่า “สถาบันราชภัฏนครปฐม” เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ปัจจุบันยกฐานะ เป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2547 เปิดรับนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ เรียน วันเสาร์-อาทิตย์ ในสาขาวิชาครุศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชาศิลปศาสตร์³

การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมตั้งแต่ปี 2479 – 2542 มีหลักสูตรที่เปิดสอนหลายสาขาวิชา พอสรุปได้ดังนี้

¹ วิทยาลัยครูนครปฐม.(2530). *วิทยาลัยครูนครปฐม 2530*. หน้า 172 – 173.

² วิทยาลัยครูนครปฐม.(2534). *เล่มเดิม*. หน้า 67.

³ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (2549). *ประวัติมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*. (Online).

ตาราง 12 หลักสูตรที่เปิดสอน และการเปลี่ยนแปลงฐานะของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 – 2542

ที่	ปี พ.ศ.	หลักสูตรที่เปิดสอน / การเปลี่ยนฐานะของสถานศึกษา
1	2479	เปิดสอนชั้นฝึกหัดครูประชาบาลฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัด (ว) และฝึกหัดครูมูล (ป)
2	2498	เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการศึกษา (ป.กศ.)
3	2503	เริ่มรับนักเรียนชายสังกัดจังหวัดนครปฐม หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา
4	2511	เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐมและรับนักเรียนชาย
5	2512	เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.)
6	2513	ได้รับสถาปนาเป็นวิทยาลัยครูนครปฐม เปิดสอนหลักสูตร ป.กศ. ชั้นสูงและเปิดสอนหลักสูตร ป.กศ. สำหรับบุคคลภายนอก
7	2516	เปิดสอนหลักสูตร ป.กศ. ชั้นสูง สำหรับบุคคลภายนอก
8	2521	เปิดสอนระดับปริญญาตรี (ค.บ.) หลักสูตร 2 ปี และเปิดอบรมนักศึกษา อคป. รุ่นที่ 1
9	2523	เปิดสอนหลักสูตร ค.บ. 4 ปี
10	2528	เปิดสอนระดับอนุปริญญาสายวิชาการอื่น (อนุ วท.บ. , อนุ ศศ.บ.)
11	2529	เปิดสอนระดับปริญญาตรีสายวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ทั้งหลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 2 ปี (หลังอนุปริญญา) ทั้งนักศึกษาภาคปกติและบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) และเปิดดำเนินการโรงเรียนสาธิต
12	2535	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวิทยาลัยครูว่า“สถาบันราชภัฏ” เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2535
13	2538	ประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2538
14	2540	เปิดโครงการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (กศ.บป.) และเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาซีพครู (ป. บัณฑิต)
15	2541	เปิดศูนย์ให้การศึกษา ณ สถาบันอินเตอร์เทค อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เปิดรับนักศึกษาปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา
16	2542	เปิดศูนย์ให้การศึกษา ณ โรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เปิดรับนักศึกษาปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา และสาขาไทยคดีศึกษา

ที่มา : รวบรวมข้อมูลจาก สำนักวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

2. มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ก่อตั้งขึ้นตามมติ คณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการปรับปรุงมหาวิทยาลัยศิลปากร ทั้งด้านอาคารสถานที่ วิชาการและระบบการปกครองตาม “โครงการปรับปรุงมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2509” โดยมีหม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้รับผิดชอบ โดยที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้ฝากข้อสังเกตในการเลือกสถานที่ในการตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรแห่งใหม่ไว้ว่า

“...หากจะย้ายไปอยู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือจังหวัดนครปฐม จังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง ก็ควรพิจารณาดู ด้วยเหตุนี้จึงได้มาพิจารณาเห็นว่า ถ้ามหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ย้ายไปอยู่ที่ จังหวัดนครปฐม โดยขอใช้ที่ดิน พระราชวังสนามจันทร์ทั้งหมด เป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยแล้วจะเป็น การเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะระยะใกล้กรุงเทพฯ อีกประการหนึ่งไม่จำเป็นต้องไปเสาะหาซื้อ ที่ดิน เพราะที่ดินบริเวณพระราชวังสนามจันทร์อยู่ประมาณ 888 ไร่เศษ และเป็นที่ดินที่ปรับ พื้นที่ไว้เรียบร้อยแล้วไม่จำเป็นต้องลงทุนในการถมที่ปรับพื้นที่อย่างใดอีก”¹

เหตุผลที่เลือกพระราชวังสนามจันทร์² มีดังนี้

1. จังหวัดนครปฐมมีพระปฐมเจดีย์ประดิษฐานอยู่ จึงนับได้ว่าเป็นศูนย์กลางของโบราณคดี และศิลปะสำคัญในประเทศไทย เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยศิลปากร แห่งหนึ่ง
2. พระราชวังสนามจันทร์เคยเป็นพระราชวังของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ผู้สนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในทางโบราณคดีและศิลปะ ทั้งปวงทรงเป็นนักโบราณคดีและศิลปินชั้นเยี่ยม โดยเฉพาะทางวรรณศิลป์ ทรงสนับสนุน นาฏศิลป์ตลอดรัชสมัยของพระองค์
3. ที่พระราชวังสนามจันทร์นี้ ได้ทรงสร้างอนุสาวรีย์พระพิฆเนศวร (เทวาลัย คณศวร) ไว้ที่สนามหน้าพระที่นั่ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของพระราชวังพระพิฆเนศวร เป็นเทพเจ้าแห่งศิลปะ และเป็นตราของมหาวิทยาลัยศิลปากรอยู่แล้ว บริเวณพระราชวังสนามจันทร์ จึง

¹ มหาวิทยาลัยศิลปากร.(2530). การพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร ของศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. หน้า 11 – 12.

² ปิ่น มาลากุล.(2512). ประวัติการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม. หน้า 5 – 7.

เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งของวิทยาลัยศิลปากรแห่งหนึ่ง¹

โครงการปรับปรุงมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2510 – 2515 ที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2509 มีสาระสำคัญ ดังนี้²

1. เป็นโครงการ 6 ปี (พ.ศ. 2510 - 2515) ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงและขยายงานของมหาวิทยาลัย ให้สอดคล้องกับหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต ไม่จำกัดอยู่ในวงศิลปะและโบราณคดี ซึ่งตามโครงการจะจัดตั้งคณะอักษรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะดุริยางคศิลป์ และคณะครุศาสตร์ตามลำดับ
2. ขยายปริมาณการรับนักศึกษาให้มากขึ้น ตามความต้องการของประเทศ ในปีสุดท้ายของโครงการ ควรจะมีนักศึกษาทั้งสิ้น 2,655 คน นอกจากนี้จัดการก่อสร้างอาคารและเตรียมหาอาจารย์ให้มีจำนวนเพียงพอและเหมาะสม
3. เนื่องจากสถานที่เดิมคับแคบ จึงขอใช้บริเวณพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ส่วนสถานที่เดิมยังคงเป็นที่ตั้งของหน่วยงานบางหน่วย และอาจใช้เป็นที่ศึกษาของนักศึกษาปริญญาโท
4. ของบประมาณก่อสร้าง 6 ปี ตามโครงการ เป็นเงิน 71 ล้านบาท
5. ใช้ระบบวิทยาลัย (College System) เพื่อให้บริการนักศึกษาในเรื่องการอยู่อาศัยซึ่งตามโครงการ 6 ปี จะมีวิทยาลัยสำหรับนักศึกษาหญิง 2 วิทยาลัย สำหรับนักศึกษาชาย 2 วิทยาลัย และไม่ว่านักศึกษาจะศึกษาวิชาใดก็ตาม จะให้มีพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม และเมื่อตั้งคณะครุศาสตร์แล้ว จะได้ครูที่มีความรู้ความเข้าใจต่อศิลปวัฒนธรรม ไปประจำทำการสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้เข้าถึงจิตใจนักเรียน

จากการดำเนินงานปรับปรุงมหาวิทยาลัยศิลปากรศิลปากร ได้มีการจัดทำโครงการวิทยาลัยทับแก้ว วิทยาลัยทับขวัญ วิทยาลัยทองพล และวิทยาลัยเพชรรัตนขึ้น³ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยวิทยาลัยแห่งแรกที่ตั้งขึ้น คือ วิทยาลัยทับแก้ว ซึ่งเป็นวิทยาลัยหญิงเปิดดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 และในปีเดียวกันได้จัดตั้งคณะอักษรศาสตร์ โดยรับนักศึกษาทั้งชายและหญิง โดยมอบหมายหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ มาช่วย

¹ แหล่งเดิม. หน้า 7 – 8.

² มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 12 – 13.

³ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2530). *การพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร ของศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล*. หน้า 14.

ร่างหลักสูตรอักษรศาสตร์¹ ต่อมาในปี พ.ศ.2513 เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารงานของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม โดยขอยุบ “วิทยาลัยทับแก้ว” เปลี่ยนเป็น “กองงาน ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม” เพื่อให้การปฏิบัติราชการคล่องตัวขึ้น² อาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ยังคงเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

เป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ตามความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กล่าวคือ ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรทางการเกษตรแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งถือกำเนิดมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม เมื่อ พ.ศ. 2460 ขยายและยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2486 โดยมีตราประจำมหาวิทยาลัย เป็นรูปพระพิรุณทรงนาค ล้อมรอบด้วยกลีบบัวคว่ำบัวหงายในวงกลม สีประจำมหาวิทยาลัย คือ สีเขียวใบไม้ และมีต้นนนทรีเป็นต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย ต่อมาพื้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับการสอนการวิจัยทางการเกษตร มีน้อยไม่เพียงพอ มหาวิทยาลัย จึงจัดทำแผนและโครงการขยายกิจการต่างๆ ในด้านสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ ไปดำเนินการ ณ สถานที่ที่เหมาะสมแห่งใหม่ ในท้องที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2510 และรัฐบาลเห็นชอบในหลักการโครงการพัฒนามหาวิทยาลัย โดยใช้เงินกู้ธนาคารโลกส่วนหนึ่งและเงินงบประมาณของรัฐบาลสมทบอีกส่วนหนึ่ง โดยธนาคารโลกอนุมัติให้รัฐบาลกู้เงิน จำนวน 320.3 ล้านบาท สมทบกับเงินงบประมาณ จำนวน 269 ล้านบาท ดำเนินโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ตั้งแต่วันที่ 22 สิงหาคม 2515 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2521 และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนเริ่มจัดการเรียนการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2522

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ตั้งอยู่เลขที่ 1 หมู่ที่ 6 ถนนมาลัยแมน ตำบลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140 มีพื้นที่

¹ ปิ่น มาลากุล. (2512). ประวัติการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม. หน้า 11.

² สาโรช จันมุกดา. (2538). มหาวิทยาลัยศิลปากรจากบันทึกและความทรงจำ. หน้า 101.

ประมาณ 7,841 ไร่ อยู่ห่างจากวิทยาเขตบางเขน ประมาณ 90 กิโลเมตร¹

4. มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถแบ่งออกเป็น 5 ยุค ดังนี้

1. ยุคโรงเรียนศิริราชพยาบาล พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงพยาบาลและพระราชทานนามโรงพยาบาลว่า "โรงเรียนศิริราชพยาบาล"

2. ยุคโรงเรียนแพทยากร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี พระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนแพทย์ ณ โรงเรียนศิริราชพยาบาลและตั้งชื่อโรงเรียนแพทย์ว่า "โรงเรียนแพทยากร"

3. ยุคโรงเรียนราชแพทยาลัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามโรงเรียนแพทยากรใหม่ว่าโรงเรียนราชแพทยาลัย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ขึ้น และได้รวมโรงเรียนราชแพทยาลัยเข้าเป็น "คณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล"

4. ยุคมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ได้สถาปนามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์โดยแยกคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, คณะทันตแพทยศาสตร์, คณะเภสัชศาสตร์, คณะสัตว - แพทยศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาตั้งเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ สังกัดกระทรวงการสาธารณสุข ในยุคนี้ได้จัดตั้งคณะต่าง ๆ มากมาย เช่น คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี คณะทันตแพทยศาสตร์ พญาไท คณะเภสัชศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมี การโอนคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ไปเป็นคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ ไปเป็นคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. ยุคมหาวิทยาลัยมหิดล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงมหาวิทยาลัย แพทยศาสตร์ ให้เป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน นาม "มหิดล" อันเป็นพระนามของ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก เป็น ชื่อมหาวิทยาลัยแทนชื่อมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์เดิม

¹ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. (2549). *ประวัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน*. (Online).

ปัจจุบันพื้นที่มหาวิทยาลัยมหิดล บริเวณจังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่ ณ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นที่ตั้งของคณะเทคนิคการแพทย์ (อาชีววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการแพทย์) คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี (ภาควิชาพยาบาลศาสตร์) คณะวิทยาศาสตร์ (สถานที่สอนนักศึกษาชั้นปีที่ 1-2) คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนานาชาติ วิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา วิทยาลัยราชสุดา และวิทยาลัยศาสนศึกษา¹

5. วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ก่อตั้งโดยพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทรงทราบด้วยพระวิสัยทัศน์อันยาวไกลในความจำเป็นที่คนพิการไทย จะต้องมีความคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากทรงใกล้ชิดกับคนพิการแต่ละประเภทมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ จึงทรงเข้าพระทัยในสภาพปัญหา และความต้องการของคนพิการเป็นอย่างดี ทรงเชื่อในศักยภาพของคนพิการในอันที่จะศึกษาเล่าเรียน พัฒนาทักษะด้านอาชีพ และด้านอื่น ๆ จนมีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข สามารถพึ่งตนเองและเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ แต่สิ่งที่คนพิการส่วนใหญ่ยังขาดก็คือ โอกาส และที่สำคัญที่สุดก็คือโอกาสทางการศึกษา ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2534 จึงทรงพระราชทานแนวพระราชดำริแก่มหาวิทยาลัยมหิดล เกี่ยวกับการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่จะให้การสนับสนุนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ในด้านการพัฒนาศักยภาพสมรรถภาพความพร้อมทางการศึกษา โอกาสในด้านการประกอบอาชีพตลอดจนคุณภาพชีวิตของคนพิการ ซึ่งในที่สุดได้นำไปสู่พระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งวิทยาลัยราชสุดาขึ้นในปี พ.ศ. 2536 โดยมีฐานะเทียบเท่าคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมกันนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้งมูลนิธิราชสุดาขึ้นในปี พ.ศ. 2534 โดยทรงเป็นสมเด็จพระองค์ประธาน เพื่อให้การสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ของวิทยาลัยราชสุดาด้วย²

¹ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา. (2549). *ประวัติมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา*. (Online).

² วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2549). *ประวัติวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล*. (Online).

6. มหาวิทยาลัยคริสเตียน

ก่อตั้งขึ้นตามแนวความคิดของคณะกรรมการอำนวยการของ โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ที่ได้ตระหนักถึงปัญหา ด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน ความต้องการบริการด้านการสาธารณสุขและปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการสาธารณสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรพยาบาลที่มีปริมาณการผลิตยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประเทศ มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยจึงนำเสนอโครงการขอจัดตั้งวิทยาลัยคริสเตียนต่อทบวงมหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2525 และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการจัดตั้งวิทยาลัยคริสเตียนขึ้นได้ตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2522 เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2526 โดยเปิดรับนักศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ ระดับปริญญาตรี เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2527 มีนักศึกษาจำนวน 30 คน¹ ปัจจุบันมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยคริสเตียนเปิดการเรียนการสอนสาขาวิชาอื่นๆ ที่หลากหลายขึ้น

7. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ สามพราน

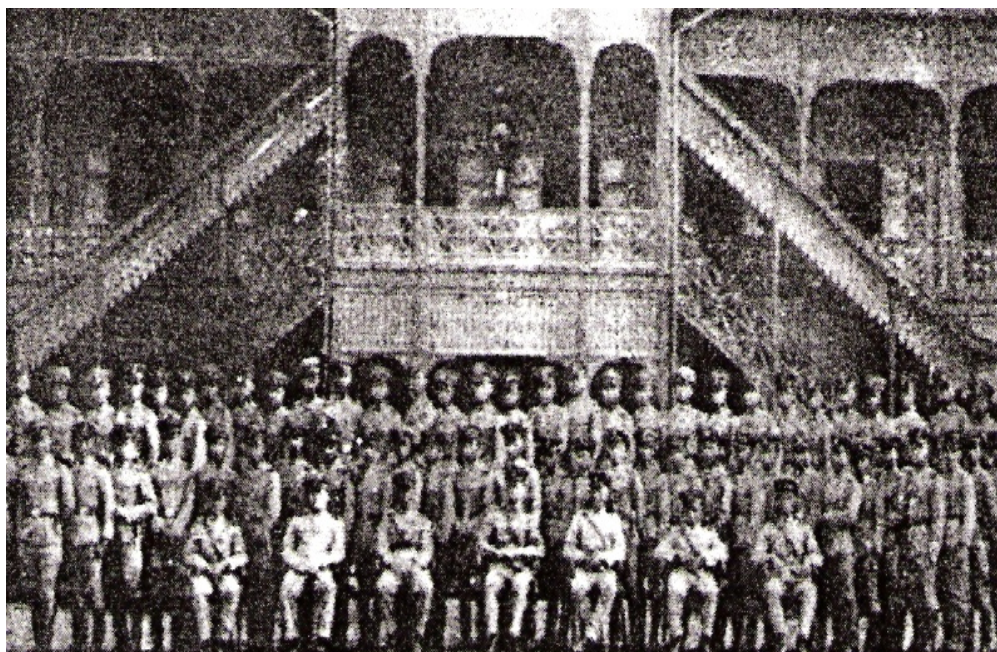
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ สามพราน ตั้งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2444 (ค.ศ. 1901) ที่จังหวัดนครราชสีมา โดยมี ความมุ่งหมายที่จะผลิตนายตำรวจ ออกไปรับราชการตามหัวเมืองต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

พ.ศ. 2447 ได้ย้ายโรงเรียนนายร้อยตำรวจจากจังหวัดนครราชสีมา ไปตั้งโรงเรียนอยู่ที่ตำบลห้วยจรเข้ม่า อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ ณ ที่นี้เป็นเวลา 12 ปี (เรียกกันว่านักเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นห้วยจรเข้ม่า)

พ.ศ. 2458 เมื่อได้มีพระบรมราชโองการให้รวมกรมตำรวจภูธรและกรมพลตระเวนเป็นกรมตำรวจแล้ว โรงเรียนนายร้อยตำรวจที่ตำบลห้วยจรเข้ม่า จังหวัดนครปฐมได้ย้ายไปรวมกับโรงเรียนนายหมวดในจังหวัดพระนคร และให้ใช้ชื่อใหม่ว่า โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ได้อยู่ศึกษา ณ ที่นี้เป็นเวลา 4 ปี (เรียกกันว่านักเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นคลองไผ่สิงห์โต)

พ.ศ. 2464 โรงเรียนนายร้อยตำรวจได้โยกย้ายสถานที่เรียนอีกครั้งหนึ่งจากคลองไผ่สิงห์โต จังหวัดพระนคร กลับไปเรียนสถานที่เดิมที่ตำบลห้วยจรเข้ม่า อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และโรงเรียนได้ตั้งอยู่ที่นี้เป็นเวลานานถึง 14 ปี

¹ มหาวิทยาลัยคริสเตียน. (2536). 10 ปี วิทยาลัยคริสเตียน. หน้า 15 – 17.

ภาพประกอบ 26 รูปนักเรียนนายร้อยตำรวจถ่ายร่วมกับผู้บังคับการ ผู้บังคับกอง ผู้บังคับหมวด และครูอาจารย์ บริเวณอาคารเรียนโรงเรียนนายร้อยตำรวจห้วยจรเข้ม่า : ย้อนอดีตโรงเรียนนายร้อยตำรวจ. (2537). หน้า 114.

พ.ศ. 2478 โรงเรียนนายร้อยตำรวจได้ถูกโอนไปรวมอยู่กับโรงเรียนนายร้อยทหารบก กรมยุทธศึกษา กระทรวงกลาโหม ที่จังหวัดพระนครตามนโยบายของทางราชการ ในสมัยนั้น ที่ต้องการให้นักเรียนนายร้อยตำรวจกับนักเรียนนายร้อยทหารบกได้ร่วมเรียนกันในสถานศึกษาแห่งเดียวกัน และได้ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบกเป็นเวลา 10 ปี (เรียกกันว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจรุ่น ยศ.)

พ.ศ. 2489 โรงเรียนนายร้อยตำรวจได้โอนกลับขึ้นมาอยู่กับกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย และได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นชั่วคราว ที่บริเวณหลังกรมตำรวจในปัจจุบัน ซึ่งได้ตั้งอยู่ที่โรงเรียนชั่วคราวนี้เป็นเวลา 6 ปี

พ.ศ. 2495 โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ตั้งชั่วคราวอีกครั้งหนึ่งที่บริเวณสนามกีฬาแห่งชาติ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร และได้ตั้งอยู่ที่นี้ เป็นเวลา 3 ปี

พ.ศ. 2497 กรมตำรวจได้เลือกสถานที่สร้างโรงเรียนนายร้อยตำรวจ เพื่อสร้างโรงเรียนเป็นการถาวรขึ้นที่ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นที่ตั้งของ

โรงเรียนนายร้อยตำรวจในปัจจุบัน

เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2499 (ค.ศ. 1956) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดโรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน ให้เป็นสถาบันการศึกษาของนักเรียนนายร้อยตำรวจ สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้¹

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2542 เป็นช่วง การศึกษาของจังหวัดนครปฐมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เนื่องจากมีสถานศึกษาทุกระดับ ได้แก่ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาเกิดขึ้น ซึ่งการจัดตั้งโรงเรียนยังคงอาศัยพระสงฆ์เป็นองค์อุปถัมภ์ในการสร้างโรงเรียน และประชาชน ในตำบล เป็นผู้สนับสนุนการจัดการศึกษา ดังนั้น จะเห็นได้ว่าจังหวัดนครปฐมมีศักยภาพในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะไม่เพียงแต่มีการเพิ่มของจำนวนโรงเรียน บางโรงเรียนที่เคย เปิดเป็นโรงเรียนประถมศึกษาได้มีการขยายโอกาสเปิดเป็นระดับมัธยมศึกษาอีกด้วย รวมไปถึงมีการศึกษาทางเลือกที่หลากหลายขึ้น เช่น การฝึกอาชีพในโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้การศึกษานอกโรงเรียนก็ได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับนักเรียนที่ไม่สามารถในระบบได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาส ให้ประชาชนได้รับความรู้อย่างทั่วถึงและเสมอภาค เพราะทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน ในจังหวัดต่างมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพโดยดำเนินการตามแผนนโยบายการจัดการ การศึกษาของประเทศในแต่ละช่วงสมัยของเหตุการณ์บ้านเมือง

ผู้ทำคุณประโยชน์ด้านการศึกษาของจังหวัดนครปฐม

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมมีความเจริญก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นผล สืบเนื่องมาจากได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมงานด้านการจัดการศึกษาของจังหวัดให้มีการพัฒนา อย่างต่อเนื่องทั้งด้านการเงิน อุปกรณ์การดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำคุณประโยชน์ด้านการศึกษา แก่จังหวัดนครปฐมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการ และพระสงฆ์ที่เป็นผู้อุปถัมภ์ บุคคลสำคัญ ที่ทำคุณประโยชน์ด้านการศึกษาของจังหวัดนครปฐม มีดังนี้

1. พระพุทธเกษตรานุรักษ์

พระพุทธเกษตรานุรักษ์ (เดิมชื่อนายโพธิ์ เคหะนันทน) ภูมิลำเนา บ้านท่าไม้ จังหวัดชัยนาท เกิดวันที่ 5 พฤษภาคม ปีระกา พ.ศ. 2392 สกุลเป็นราษฎร มีอาชีพทำไร่

¹ จังหวัดนครปฐม. (2522). ประวัติโรงเรียนนายร้อยตำรวจ. ใน *รวมเรื่องเมืองนครปฐม*.

ตำแหน่งหน้าที่การงาน ภาวโรงเรือ่นจำมณฑลนครชัยศรี และได้เลื่อนขึ้นเป็นผู้คุมนักโทษ ได้รับมอบหมายให้เป็นนายงานใหญ่วางแผนผังสร้างเมืองนครปฐม ควบคุมนักโทษออกไปสร้างเมืองนครปฐม สถานทีราชการ ถนน ฯลฯ

ด้านการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ตั้งโรงเรียนสอนเด็กชาวบ้านขึ้นในเรือ่นจำบริเวณกำแพงชั้นนอก โดยคัดเลือกนักโทษที่มีความรู้มาเป็นครูสอน และเอาใจใส่บำรุงโรงเรียนเจริญขึ้นตามลำดับ ชาวบ้านนิยมส่งบุตร หลานเข้าเรียนมากขึ้น จนเป็นโรงเรียนใหญ่แห่งหนึ่งในครปฐม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานนามว่า "โรงเรียนวิชาชำนาญ" ต่อมารัฐบาลโอนโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนหลวง ย้ายไปตั้งที่ตำบลห้วยจระเข้ เรียกว่า โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จนถึงปัจจุบัน¹

2. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ฉายา อินฺทปญฺโญ อายุ 81 พรรษา 61 วิทยฐานะ ป.ธ.6, น.ธ.เอก วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดไร่ขิงและที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 14 นามเดิม ปัญญา นามสกุล ทิพย์มณฑา เกิดวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2465 ตรงกับ วันอาทิตย์ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ปีจอ เวลา 05.00 น. เศษ ที่บ้านบางแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม บิดาชื่อนายไป มารดาชื่อ อุบาสิกาแหม่ม ทิพย์มณฑา อาชีพกสิกรรม

บรรพชา

เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 6 ปีชวด ณ วัดกลางบางแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พระครูปัจจุฉิมทิศบริหาร (เกิด) วัดจี้วราย ตำบลจี้วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท

เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2485 ตรงกับวันพุธ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 8 ปีมะเมีย ณ วัดกลางบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พระพุทธวิถีนายก (เพิ่ม ปุณฺณวสุโน) วัดกลางบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมธรมูล วัดกลางบางแก้ว เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์ชด สิริธมฺโม วัดกลางบางแก้ว เป็นพระอนุสาวนาจารย์

¹ พิน กันตะเพ็ง. (2525). การบุกเบิกการศึกษาของนครปฐม. ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับจังหวัดนครปฐม. หน้า 88 – 90.

วิทยฐานะ

- พ.ศ. 2485 สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยค สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว
อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2486 สอบได้เปรียญธรรม 4 ประโยค สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว
อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2487 สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว อำเภอ
นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2493 สอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว
อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2495 สอบไล่ได้เปรียญธรรม 6 ประโยค สำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2496 สอบได้ประโยคครูพิเศษมูล (พ.)

งานการศึกษา

- พ.ศ. 2485 เป็นครูสอนปริยัติธรรม
- พ.ศ. 2486 เป็นกรรมการตรวจประโยคนักธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. 2488 เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนบาลี วัดตุ๊กตา อำเภอ นครชัยศรี จังหวัด
นครปฐม
- พ.ศ. 2493 เป็นองค์กรเผยแพร่ อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2495 เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสหศึกษาบาลี วัดพระปฐมเจดีย์ฯ
จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2495 เป็นผู้รักษาการแทนศึกษาอำเภอเมืองนครปฐม
- พ.ศ. 2496 เป็นอนุกรรมการอบรมประชาชน (อ.ก.ช.)
- พ.ศ. 2501 เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนบาลี วัดอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัด
นครปฐม
- พ.ศ. 2503 เป็นเจ้าสำนักโรงเรียนบาลีวัดไร่ขิง เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนวัดไร่ขิง
(สุนทรอุทิศ) เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา ซึ่งปัจจุบัน คือ โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา
- พ.ศ. 2505 เป็นกรรมการอุปถัมภ์ โรงเรียนเพิ่มวิทยามูลนิธิ อำเภอ นครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. 2512 เป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสสนามหลวง
- พ.ศ. 2517 เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ วัดไร่ขิง

พ.ศ. 2518 ถึงปัจจุบัน เป็นผู้อำนวยการฝึกซ้อมอบรมบาลีก่อนสอบ ของ
คณะสงฆ์ ภาค 14

พ.ศ. 2522 เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวนอาทิตย์ วัดไร่ขิง

พ.ศ. 2525 เป็นวิทยากรอบรมผู้บริหาร สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา
(วัดไร่ขิง)

งานศึกษาสงเคราะห์

1. โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ)

พ.ศ. 2516 สร้างอาคารเรียน เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น แบบทรงไทย 18 ห้องเรียน
ยาว 87 เมตร

พ.ศ. 2518 สร้างอาคารเรียนแบบทรงไทย เป็นตึก 3 ชั้น 12 ห้องเรียน

พ.ศ. 2529 สร้างอาคารเรียนแบบรัตนโกสินทร์สมโภช 1 หลัง เป็นตึก 4 ชั้น
20 ห้องเรียน 1 ห้องกิจกรรม

พ.ศ. 2534 สร้างบ้านพักครูให้แก่โรงเรียน จำนวน 10 หน่วย

พ.ศ. 2535 สร้างอาคารเรียนแบบรัตนโกสินทร์สมโภชอีก 1 หลัง เป็นตึก 4 ชั้น
20 ห้องเรียน 1 ห้องกิจกรรม

2. โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา

พ.ศ. 2517 ถึงปัจจุบัน ซื้ที่ดิน 67 ไร่ 2 งาน เพื่อให้เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน
มัธยมวัดไร่ขิง

- สร้างอาคารเรียน 2 หลัง และอาคารห้องหมวดวิทยาศาสตร์ 1 หลัง
- ถมดินบริเวณโรงเรียน
- สร้างโรงอาหาร หอประชุม ห้องสุขาชาย - หญิง รวม ๒ หลัง
- เจาะบ่อน้ำบาดาล 1 บ่อ พร้อมถังส่งน้ำ
- สร้างบ้านพักครู ชาย - หญิง รวม 4 หลัง
- ซื้บ้านพักพร้อมที่ดิน 180 ตารางวา
- ซื้บ้านพักพร้อมที่ดิน 1 ไร่
- สร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็ก ยาว 200 เมตร
- ซื้วัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ ให้กับโรงเรียน
- จัดสร้างถนนคอนกรีตภายในโรงเรียน
- ปรับปรุงห้องโสตทัศนศึกษา พร้อมเครื่องมือโสตทัศนศึกษา
- จัดซื้เครื่องคอมพิวเตอร์ ใช้ในการบริหารโรงเรียน จำนวน 2 ชุด

- จัดซื้อสวนมะม่วง สำหรับเรียนวิชาเกษตรกรรม จำนวน 7 ไร่
- จัดซื้อเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยให้นักเรียนฝึกพิมพ์ จำนวน 40 เครื่อง และเครื่องพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษ จำนวน 20 เครื่อง
- จัดสร้างอาคารเรียนคอมพิวเตอร์ธุรกิจและคหกรรม เป็นอาคาร 3 ชั้น ทรงไทยประยุกต์

3. สถาบันผู้บริหารการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ)

พ.ศ. 2522 อนุญาตให้สถาบันฯ ใช้ที่ดินวัด จำนวน 49 ไร่ โดยมีได้เรียกค่าตอบแทนใดๆ เพื่อเป็นที่ตั้งสถาบันฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการพัฒนางานราชการ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดและการให้การศึกษาทุกหน่วยงาน ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาลัยการอาชีพ นครปฐม (วัดไร่ขิง)

พ.ศ. 2524 อนุญาตให้วิทยาลัยฯ ซึ่งเป็นสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา ใช้ที่ดินวัด จำนวน 20 ไร่ โดยมีได้เรียกค่าตอบแทนใดๆ เพื่อเป็นที่ตั้งวิทยาลัยฯ

4. โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ)

พ.ศ. 2534 อนุญาตให้โรงเรียนมหิตลฯ ใช้สถานที่วัดบริเวณศูนย์ปฏิบัติธรรมเป็นที่ทำการสอนชั่วคราว และให้การอุปถัมภ์ตั้งแต่ต้นมา โรงเรียนแห่งนี้เป็นการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ อยู่ในความร่วมมือของมหาวิทยาลัยมหิดล และกรมสามัญศึกษา

5. โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย นครปฐม (พระตำหนักสวนกุหลาบมัธยม)

พ.ศ. 2527 อนุญาตให้โรงเรียนกาญจนาฯ ใช้สถานที่วัดบริเวณศูนย์ปฏิบัติธรรมเป็นที่ทำการสอนชั่วคราว และให้การอุปถัมภ์ตั้งแต่ต้นมา

6. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน

พ.ศ. 2532 ถึงปัจจุบัน สนับสนุนค่าใช้จ่ายและสถานที่แก่ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2537 อนุญาตให้ใช้สถานที่บริเวณโรงครัวชั้น 2 ของวัดไร่ขิง เนื้อที่กว้าง 16 เมตร ยาว 16 เมตร เป็นที่ตั้งสำนักงาน พร้อมสนับสนุนค่าใช้จ่ายปรับปรุงสำนักงาน อุปกรณ์กระแสไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องสาธารณูปโภคอื่นๆ ตั้งแต่วันที่ 12 กรกฎาคม 2537 ถึงปัจจุบัน

7. ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี"

พ.ศ.2534 สร้างห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นอาคารทรงไทย 4 ชั้น มีเนื้อที่ 7 ไร่ 3 งาน 37 ตารางวา

8. ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1

พ.ศ. 2542 สร้างอาคารและสำนักงานที่ทำการศูนย์ มีเนื้อที่ 20 ไร่ 2 งาน 88 ตารางวา ตลอดจนจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อผู้ที่มีร่างกายผิดปกติและคนพิการ

สมณศักดิ์

พ.ศ. 2500 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ที่พระครูทักษิณานุกิจ

พ.ศ. 2504 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปัญญาวิมลมุณี

พ.ศ. 2511 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชปัญญาภรณ์

พ.ศ. 2524 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวรเวที

พ.ศ. 2533 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมมหาวิธานวัตร

พ.ศ. 2539 ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นบริหารบัญชา ในตำแหน่ง พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

เกียรติคุณด้านการศึกษา

พ.ศ. 2526 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้าน การศึกษา ประเภทพระภิกษุ ประจำปี พ.ศ. 2526 จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2526 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้านการ ประถมศึกษา ประเภทพระภิกษุ ประจำปี พ.ศ. 2526 จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2527 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า บริจาคทรัพย์ซื้อที่ดิน มอบให้ โรงเรียนภัทรญาณวิทยา จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2527 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า อุปถัมภ์การจัดงานครบรอบ 60 ปี ของสมาคมศิษย์เก่าพลศึกษา

พ.ศ. 2531 ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาครุศาสตร์) จากมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. 2532 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาการพัฒนาชุมชน) จากสภาการฝึกหัดครู

พ.ศ. 2533 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "เทคนิคการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม" Sensitivity training

พ.ศ.2533 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้ให้ความอนุเคราะห์ปรับปรุงห้องบริการโลหิตทัศนวิสัยในหอสมุดและโครงการห้องสมุดชุมชนบพของวิทยาลัยครูนครปฐม

พ.ศ. 2534 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้จัดสร้างห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี"

พ.ศ. 2535 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้ให้การอุปถัมภ์แก่วิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พ.ศ.2536 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นบุคคลดีเด่นแห่งวงการศึกษานครปฐม สาขาการพัฒนารวมชนจากสมาคมศึกษานิเทศก์แห่งประเทศไทย

พ.ศ. 2536 ได้รับปริญญาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาประชากรศึกษา) จากมหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2537 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นบุคคลดีเด่นด้านบำรู้งส่งเสริมพระพุทธศาสนา พัฒนาสังคม การศึกษาและวัฒนธรรมไทย จากผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2537 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชนดีเด่น จากรองนายกรัฐมนตรี

พ.ศ.2540 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า เป็นผู้มีการะคุณต่อวงการห้องสมุด จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. 2545 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนาชุมชน จากสถาบันราชภัฏนครปฐม¹

¹ พระอภิวินิจฉัยปมาจารย์. (2549). *ประวัติพระอภิวินิจฉัยปมาจารย์*. (Online).

บุคคลดีเด่นด้านการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม

จากการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมส่งผลให้มีนักเรียนในอดีตที่มีผลงานทางด้านการจัดการศึกษาในระดับประเทศหลายท่าน โดยหลายท่านเริ่มต้นจากการเรียนที่โรงเรียนวัดบ้าง และโรงเรียนเล็ก ๆ บ้าง แต่ปัจจุบันประสบความสำเร็จในชีวิต และมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและจังหวัดด้วย ตัวอย่างบุคคลที่มีผลงานดีเด่นในด้านการศึกษามีดังนี้

1. พระคาร์ดินัลไมเคิล มีชัย กิจบุญชู เกิดวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2473

ที่หมู่บ้านวัดนักบุญเปโตร อ.สามพราน จ.นครปฐม เป็นบุตรของยอแซฟ ยู่ง และมารีอา เคลือบ กิจบุญชู มีพี่น้องทั้งหมด 8 คน เป็น ชาย 7 คน เป็นหญิง 1 คน พระคุณเจ้าเป็นบุตรคนที่ 5 ของครอบครัว

การศึกษา พ.ศ. 2478 - พ.ศ. 2483 เรียนที่โรงเรียนนักบุญเปโตร สามพราน นครปฐม จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และไปเรียนที่โรงเรียนดาราสมุทร (สามแฉกวัดพระธาตุย) อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (เรียนไม่จบ เนื่องจากเกิดสงครามอินโดจีน จึงย้ายไปเรียนที่บ้านแฉกบางช้าง) พ.ศ. 2484 - พ.ศ. 2485 เรียนที่บ้านแฉกพระธาตุยบางช้าง สมุทรสงคราม เป็นเวลา 4 ปี จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปี พ.ศ. 2488 - พ.ศ. 2490 เรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา ชลบุรี จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และปี พ.ศ. 2496 - 2502 เรียนที่วิทยาลัยโป๊ปกาตัน ดาฟิเด กรุงโรม จบปริญญาโท สาขาปรัชญา และเทววิทยา ได้รับศีลบวชเป็นพระสงฆ์วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2502 ที่บ้านแฉกรอโป๊ปกาตันดาฟิเด กรุงโรม โดยพระคาร์ดินัลเปโตร อากายาเนียน

ตำแหน่งหน้าที่สำคัญสูงสุด วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2516 ได้รับการอภิเษกเป็นพระอัครสังฆราชแห่งอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ สืบตำแหน่งต่อจากพระอัครสังฆราชยอแซฟ ยวง นิตโย เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2525 สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 ทรงมีพระสมณสาส์นแจ้ง เป็นการภายในให้ทราบว่า จะทรงแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกของพระคาร์ดินัลแห่งพระศาสนจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2526 มีประกาศอย่างเป็นทางการ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกคณะพระคาร์ดินัล นับเป็นพระคาร์ดินัลไทยองค์แรก¹

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรทัศน์ ฝักเจริญผล เกิดเมื่อวันที่ 1 เมษายน

2520

บิดา ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิทัศน์ ฝักเจริญผล ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

¹ พระคาร์ดินัลไมเคิล. (2549). *ประวัติพระคาร์ดินัล มีชัย กิจบุญชู*. (Online).

มารดา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพจิตร ผักเจริญผล อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

การศึกษา

ประถมศึกษา โรงเรียนอนุบาลนครปฐม

มัธยมศึกษา โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยครูนครปฐม (สอบเทียบได้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตั้งแต่ศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากนั้นได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา)

ปริญญาตรี วศ.บ.(คอมพิวเตอร์)เกียรตินิยมอันดับ 1

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปริญญาโท M.S. (Computer Science), University of California at Berkeley

ปริญญาเอก Ph.D. (Computer Science), University of California at Berkeley

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลงาน

เหรียญทองโอลิมปิก ในการแข่งขันคณิตศาสตร์ – วิทยาศาสตร์โอลิมปิก สาขาคอมพิวเตอร์ ณ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปี 2535 ¹

3. เชียร ศรีจรรย์ราย

การศึกษา

ประถมศึกษา โรงเรียนวัดจรรย์ราย (พินพิทยาคาร)

มัธยมศึกษา ศึกษาต่อ ณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน

ปริญญา มหาวิทยาลัยภาคใต้กวังเจา

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย สถาบันภาษาต่างประเทศกวังเจา ทำหน้าที่เป็นล่ามให้กับคณะผู้แทนไทยที่ไปเยือนจีนหลายคณะ เช่น คณะศิลปินไทย นำโดยสุวัฒน์ วรดิลก คณะผู้แทนวัฒนธรรมไทย นำโดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ คณะผู้แทนอธิการบดี นำโดย ดร.เกษม สุวรรณกุล คณะผู้แทนการศึกษาไทย นำโดย ดร.นิพนธ์ ศศิธร ฯลฯ

¹ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏนครปฐม. (2538). ๑ ทศวรรษ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏนครปฐม. หน้า 36.

ผลงาน

กรรมการผู้เรียบเรียง พจนานุกรมไทย – จีน ของสถาบันภาษาต่างประเทศ
กวางเจา จัดพิมพ์โดย บริษัทนานมี จำกัด, แบบเรียนภาษาไทยตอนต้น (ฉบับปรับปรุงใหม่)
จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น¹

4. นายสมชาย วิทยารุ่งเรืองศรี

การศึกษา

ประถมต้น โรงเรียนวัดจี้วราย (ฟินพิทยาการ)

ประถมปลาย โรงเรียนเพิ่มวิทยา

มัธยมปลาย โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

ปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เกียรติประวัติ

พ.ศ. 2539 ประดิษฐ์ หม้อไอน้ำสำหรับใช้งานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่มี
การระเบิดจากการใช้งาน สัมผัสทนน้ำได้ทุกเส้นท่อ ได้สิทธิบัตรจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา
ที่ได้มีการตรวจสอบสิ่งประดิษฐ์ไปทั่วโลก²

5. นายประยูร ศิริอรุณรัตน์

การศึกษา

ป.1 – 4 โรงเรียนตลาดเกาะแรต จ.นครปฐม

ม.1 – 6 โรงเรียนสหบำรุง อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

ปก.ศ.สูง วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

จังหวัดนครปฐม

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อดีตอาจารย์ใหญ่ ระดับ 7 โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม กรมสามัญศึกษา

อดีตอาจารย์ใหญ่ ระดับ 8 โรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม กรมสามัญศึกษา

อดีตผู้อำนวยการ ระดับ 8 โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัย กรมสามัญศึกษา

¹ ช.ศรีจิวราย. (2529). *มังกรพลัดถิ่น*. หน้า 7 – 8.

² โรงเรียนวัดจี้วราย(ฟินพิทยาการ). (2548). *ฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี โรงเรียนวัดจี้วราย*
(ฟินพิทยาการ). หน้า 37.

อดีตผู้อำนวยการ ระดับ 9 โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา กรมสามัญศึกษา¹

จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่เป็นผลผลิตจากการจัดการศึกษา ของจังหวัดนครปฐมหลายท่าน ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และหลายท่านมีชื่อเสียงระดับประเทศ ดังนั้น การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการพัฒนางานด้านการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นผลมาจากความร่วมมือของหน่วยงานที่จัดการการศึกษา ตลอดจนบุคลากรที่มีส่วนร่วมในพัฒนาการจัดการศึกษา ของจังหวัดนครปฐมอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่มี สถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นแหล่งผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพต่อไป

---

¹ ประวัตินายประยูร ศิริอรุณรัตน์. ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายประยูร ศิริอรุณรัตน์* ณ เมรุวัดอรัญญิการาม (สามง่าม) วันที่ 22 พฤษภาคม 2545. หน้า 25.

บทที่ 5

บทสรุป

การจัดการศึกษาของประเทศไทย เริ่มมีการวางรากฐานอย่างเป็นระเบียบแบบแผน มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมีการประกาศจัดการเล่าเรียนหัวเมืองทั่วประเทศ ทำให้การศึกษาเริ่มแผ่ขยายไปยังหัวเมืองต่าง ๆ มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมากมาย โดยเฉพาะในวัดสำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน และชุมชน ตลอดจนมีการวางโครงการศึกษาของชาติ เพื่อเป็นกรอบในการจัดการศึกษาทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองทั่วประเทศ

การจัดการศึกษาของนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2542 ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ ดังนี้

1. โครงการศึกษา พ.ศ. 2441
2. โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2451 และ พ.ศ. 2452
3. โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2458
4. โครงการศึกษา พ.ศ. 2464
5. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2475
6. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2479
7. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2494
8. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2503
9. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2520
10. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2535

ดังนั้น การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม นับตั้งแต่มีการจัดการศึกษาได้ดำเนินการตามกรอบนโยบายการศึกษาของประเทศ จำนวน 10 ฉบับ และที่แก้ไขเพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ รวมเป็น 13 ฉบับ จากการดำเนินนโยบาย และจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาของนครปฐม มีการส่งเสริมและสนับสนุนตลอดจน ให้ความสำคัญกับการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ รวมไปถึงระดับอุดมศึกษา โดยมีโรงเรียนต่าง ๆ ที่เปิดทำการสอนทั้งในโรงเรียนรัฐบาล และเอกชนนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2475 เป็นจุดเริ่มต้น

สำคัญของการศึกษาในจังหวัดนครปฐม นับตั้งแต่มีโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2428 ที่วัดพระปฐมเจดีย์ ทำให้ในเวลาต่อมาโรงเรียนที่จัดการศึกษาเกิดขึ้นในวัดและหมู่บ้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งยังคงเปิดทำการสอนอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น โรงเรียนวัดส้มประทวน โรงเรียนวัดสระกระเทียม โรงเรียนวัดวังตะกู่ โรงเรียนบ้านบางเลน โรงเรียนวัดสรรเพชญ์ (ทวีวิทยาคม) โรงเรียนวัดท่าพูด (นครผลประชานุกูล) โรงเรียนวัดหอมเกร็ด (ไพศาลประชานุกูล) โรงเรียนวัดเชิงเลน (นครไจราชูภรณ์) เป็นต้น

แนวทางการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของจังหวัดนครปฐมที่ได้ดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานตามโครงการศึกษา และแผนการศึกษาชาตินั้น ได้แก่ โครงการโรงเรียนชุมชน โครงการสอนวิชาชีพนักเรียนระดับประถมศึกษา การจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นต้น นอกจากนี้การจัดการศึกษาของนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 - พ.ศ. 2475 จังหวัดนครปฐม มีการตั้งโรงเรียนประจำมณฑลนครชัยศรี คือ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย และโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครปฐม คือ โรงเรียนราชินีบูรณะด้วย จึงทำให้การศึกษาของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง ในจังหวัดนครปฐมมีความเสมอภาคกัน ในการได้รับการศึกษารวมทั้ง การศึกษาภาคบังคับของจังหวัดนครปฐม ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ทำให้ประชาชน ต้องส่งบุตรหลานของตนเองทั้งชายและหญิงเข้าเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดทำการสอนการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้มีโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ทั้งนี้ เพื่อรองรับจำนวนนักเรียนทั้งชายและหญิงที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ

สำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐม ในระยะแรกจะอาศัยพระสงฆ์ข้าราชการและคหบดีผู้มั่งคั่งในตำบลนั้น เป็นผู้อุปถัมภ์มาช่วยบริจาคทรัพย์และสิ่งของในการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในตำบล โดยผู้วิจัย มีข้อสังเกตว่าการตั้งโรงเรียน จะตั้งชื่อตามผู้อุปถัมภ์โรงเรียนต่อท้าย เช่น โรงเรียนสรรเพชญ์ (ทวีวิทยาคม) โรงเรียนวัดทรงคนอง (กิมไต่บำรุงวิทย) โรงเรียนวัดท่าพูด (นครผลประชานุกูล) โรงเรียนวัดบางช้างใต้ (กิตติวิทยากร) โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ) โรงเรียนวัดดอนหวาย (นครรัฐประสาธ) เป็นต้น

การศึกษาของจังหวัดนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2542 ในระยะแรกเป็นช่วงที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การบริหารประเทศด้านต่าง ๆ รวมทั้งการจัดการศึกษา ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามความมุ่งหมายของคณะราษฎรที่เข้ามาบริหารประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษา เพื่อให้พลเมืองได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ และสามารถนำ

ความรู้ไปประกอบอาชีพ ตลอดจนมีอนามัยและศีลธรรมอันดีงาม จังหวัดนครปฐมมีการจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาของชาติ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาประชาชนทุกคน ได้แก่ การจัดทำโครงการโรงเรียนชุมชน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างสุขอนามัย และส่งเสริมการสอนวิชาชีพในโรงเรียนประถมศึกษาด้วย

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนดำเนินการตามหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทั้งโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนเอกชน นอกจากนี้ ระหว่างปี พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2542 ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมดำเนินไปด้วยดี จุดมุ่งหมายและนโยบายในการจัดการศึกษา มุ่งเน้นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทุกระดับ มีโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ทั้งโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนรัฐบาลประจำอำเภอ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบที่มีการเปิดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาสามัญ และสอนอาชีพต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นทั้งโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม ซึ่งต่อมา คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา และสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน คือ วิทยาลัยคริสเตียน ต่อมาคือ มหาวิทยาลัยคริสเตียน นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนวิชาชีพเฉพาะ คือ โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ยังคงเปิดดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น การจัดการศึกษาของนครปฐม ระหว่าง พ.ศ. 2428 – พ.ศ. 2542 ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตลอดระยะเวลา 114 ปี ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ รวมทั้งเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการจัดการศึกษาเพราะมีสถานศึกษามากมาย ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ที่มีการเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ มีข้อจำกัดที่ข้อมูลในการศึกษามีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลที่ไม่ได้บันทึก และไม่มี การเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้ยากแก่การสืบค้น อีกทั้งข้อมูลบางส่วนไม่มีการเก็บรวบรวมไว้ จึงทำให้ขาดความสมบูรณ์ของเนื้อหาบางช่วงเวลา จึงทำให้ผู้วิจัย พยายามนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของจังหวัดนครปฐม อย่างกว้างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2428 จนถึง พ.ศ. 2542 ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นเสมือนแผนแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศต่อมา จนถึงปัจจุบัน จากข้อมูลที่รวบรวมได้นี้จะเป็นประโยชน์ในการใช้ข้อมูลเป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของจังหวัดนครปฐมต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2507). *ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 42 จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในรัชกาลที่ 3*.
----- . (2507). *ประชุมพงศาวดารภาคที่ 65 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (แจ่ม)*.
----- . (2528). การปฏิสังขรณ์พระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์. ใน *เรื่องพระปฐมเจดีย์*. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมสิริชัย (ชิต ชิตวิบูลเถร) 23 มีนาคม 2528.
กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. (2525). นครปฐมสมัยรัชกาลที่ 6. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม*. ระหว่าง 20 – 23 ตุลาคม 2525. มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์. หน้า 1 – 6.
กระทรวงศึกษาธิการ. (2526). *200 ปีของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
----- . (2530). *การจัดการศึกษาไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติ: อดีต – ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
----- . (2542). *107 ปี กระทรวงศึกษาธิการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2451*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2452*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2453*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 พุทธศักราช 2455*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2457*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2461*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2464*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2465*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2466*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2467*.
----- . *รายงานกระทรวงธรรมการ พุทธศักราช 2470*.
คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). *เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จังหวัดนครปฐม. (2522). *รวมเรื่องนครปฐม*. นครปฐม: พระปฐมการพิมพ์.
- . (2533). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.
- จารุวรรณ ไวยเจตน์. (2516). *การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปี ก่อน พ.ศ. 2475*. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยวิชาการศึกษา. ถ่ายเอกสาร.
- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2525). *ความเป็นมาของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ช. ศรีจิวราย. (2529). *มังกรพลัดถิ่น*. กรุงเทพฯ: เอดีสัน เพรส โปรดักส์.
- ชัย เรื่องศิลป์. (ม.ป.ป.). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 – 2453*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- ชูศิริ จามรมาน. (2513). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับงานโบราณคดีในมณฑลนครชัยศรี*. ----- . (2525). หลักฐานด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาของนครปฐม. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมนครปฐม ระหว่าง 20 – 23 ตุลาคม 2525*. มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์. หน้า 1 – 15.
- ดรุณี บุญภิบาล. (2520). *บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง*. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (2440). *ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรัญจุบันแห่งประเทศสยาม ภาค 1*. กรุงเทพฯ: เซ่งฮง.
- . (2490). *ตำนานพุทธเจดีย์*. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายมังกร สามเสน 21 ธันวาคม 2490.
- ตรี อมาตยกุล. (2513). *ประวัติเมืองสำคัญ*. พระนคร: รุ่งเรืองรัตน์.
- ถนนอม อาณามวัฒน์, และคนอื่นๆ. (2518). *ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสิ้นอยุธยา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2521). *พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1*. (2521). คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. (2504). *แก้วแผ่นดิน*. พระนคร: นิยมวิทยา.

- ประยูร ศิริอรุณรัตน์. ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายประยูร ศิริอรุณรัตน์ ณ เมรุวัดอรัญญิการาม (สามง่าม) วันที่ 22 พฤษภาคม 2545*. ม.ป.พ.
- ปวิวรรต ธรรมมาปรีชากร. (2548). การตีความโบราณวัตถุที่จากการสำรวจบริเวณบางแก้ว-บางแหลม. ใน *ข้อมูลใหม่ที่ได้จากการสำรวจลุ่มน้ำบางแก้ว – บางแหลม จังหวัดนครปฐม*.
- พระคาร์ดินัลไมเคิล. (2549). *ประวัติพระคาร์ดินัล มีชัย กิจบุญชู*. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2550, จาก <http://th.wikipedia.org>
- พระราชกวี (อ๋า) ธมฺมทตฺโต. (2539). *พุทธศาสนสุวัณณภูมิปกรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราช กวี (อ๋า) ธมฺมทตฺโต. 3 พฤษภาคม 2539.
- พระอธิการประวัติ ปวตฺติโก. (2547). *๒๐๐ ปี วัดคงคารามดอนหวาย*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม.
- พระอุบาลีคุณูปมาจารย์. (2549). *ประวัติพระอุบาลีคุณูปมาจารย์*. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2550, จาก <http://th.wikipedia.org>
- พิน กันตะเพ็ง. (2525). การบุกเบิกการศึกษาของนครปฐม. ใน *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 89 – 90. กรุงเทพฯ: อักษรสุวรรณ.
- ไพจิตร ปอศรี. (2540). *ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม*. นครปฐม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม. ถ่ายเอกสาร.
- มนู วัลยะเพ็ชร; และคนอื่นๆ. (2522). *รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับชื่อภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐม*. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์.
- มนูญ ลาซโรจน์. (2521). *นโยบายการจัดการศึกษามัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 – พ.ศ.2468)*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. (2549). *ข้อมูลพื้นฐานและประวัติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.kps.ku.ac.th/resu.html>
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2549). *ประวัติมหาวิทยาลัยมหิดล*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.mahidol.ac.th>
- มานิต วัลลิโกดม. (2530, พฤศจิกายน). ทวารวดีอยู่ที่ไหน. *ศิลปวัฒนธรรม*. 9(1): 109n – 110.

- ไมเคิล ไรท์. (2537, กุมภาพันธ์). เมืองวาดของ "ผาเมือง" อยู่-นครไชยศรี? *ศิลปวัฒนธรรม*. 15(4): 58 – 59.
- ย้อนอดีตโรงเรียนนายร้อยตำรวจ. (2537). ใน *อนุสรณ์งานศพพลตำรวจนินนาท วิสุทติกุล*. หน้า 96 – 118. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด.
- ระลึก ธานี. (2522). *นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (2475 – 2503)*. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย นครปฐม (พระตำหนักสวนกุหลาบมัธยม). (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.kpnschool.com>
- โรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม. (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.technonp.ac.th>
- โรงเรียนนักบุญเปโตร. (2550). *ประวัติโรงเรียนนักบุญเปโตร*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2550, จาก <http://www.peter.ac.th>
- โรงเรียนนาคประสิทธิ์. (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549. จาก <http://www.np-s.cjb.com>
- โรงเรียนบอสโกพิทักษ์. (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.boscopitak.ac.th>.
- โรงเรียนบ้านหลวงวิทยา. (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://school.obec.go.th/banloung>.
- โรงเรียนบำรุงวิทยา. (2549). *ประวัติโรงเรียนบำรุงวิทยา*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.bws.ac.th>.
- โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย. (2532). *80 ปี พระปฐมวิทยาลัย 2452 – 2532*. กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร.
- . (2549). *ประวัติโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.phrapathom.ac.th>
- โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2549). *ประวัติโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.kc.ac.th>
- โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์. (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.mwit.ac.th>

- โรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์. (2549). *ประวัติโรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.geocities.com>.
- โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์. (2549). *ประวัติโรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.joseph.ac.th>
- โรงเรียนราชินีบูรณะ. (2544?). *คู่มือนักเรียนโรงเรียนราชินีบูรณะ นครปฐม*. กรุงเทพฯ: อีรพวงษ์พริ้นติ้ง.
- . (2549). *ประวัติโรงเรียนราชินีบูรณะ นครปฐม*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.rn.ac.th/>
- โรงเรียนวัดจิวราย (พินพิทยาคาร). (2548). *ฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี โรงเรียนวัดจิวราย (พินพิทยาคาร)*. กรุงเทพฯ: ศักดิโสภณการพิมพ์.
- โรงเรียนวัดไผ่ล้อม (พูลประชาอุปถัมภ์). (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://pailom-np.tripod.com>
- โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา. (2549). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.wrk.ac.th>
- โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏนครปฐม. (2538). *๑ ทศวรรษ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏนครปฐม*. ม.ป.พ.
- โรงเรียนอนุบาลนครปฐม. (2549). *ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนอนุบาลนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม*. ถ่ายเอกสาร.
- โรงเรียนอนุบาลไพทวิทยา. (2549). *ประวัติของโรงเรียนอนุบาลไพทวิทยา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2495 – 2548*. ถ่ายเอกสาร.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2514). *ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา*. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- วนิดา สิทธิธรรณฤทธิ์. (2522). *การศึกษาไทย*. ใน *เอกสารประกอบคำบรรยาย*. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- วันทนา เลิศสินไทย. (2525). *การศึกษาไทย พ.ศ. 2502 – ปัจจุบัน (2525)*. ใน *200 ปี ของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- วิทยาลัยครูนครปฐม. (2534). *เฟื่องฟ้า 55 ปี*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). *นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยวิชาการศึกษา. ถ่ายเอกสาร.

- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2546). *การปฏิรูปการศึกษาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศรีศักดิ์ วลัยโกตม. (2525, สิงหาคม – พฤศจิกายน). นครชัยศรี. *เมืองโบราณ*. 8(3): 17.
- สถาบันราชภัฏนครปฐม. (2539). *สถานภาพสถาบันราชภัฏนครปฐม พ.ศ.2479 – 2538*.
นครปฐม: สำนักวางแผนและพัฒนาสถาบันฯ.
- สภาวัฒนธรรมอำเภอสามพราน. (2548). *วัฒนธรรมสามพราน*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- สมบูรณ์ พรรณภาพ. (2524). *ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร
การพิมพ์.
- สมพล ดาวประดับวงศ์. (2537). 6 ทศวรรษ จากโรงเรียนวิสามนัญการช่าง สู่วิทยาลัยอาชีวศึกษา
นครปฐม. ใน *60 ปี วอศ.นครปฐม*. หน้า 38 – 44. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สาโรช จันมุกดา. (2538). *มหาวิทยาลัยศิลปากรจากบันทึกและความทรงจำ*. นครปฐม:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุพัตรา ชมเกตุ. (2523). *การศึกษาไทย:อดีตปัจจุบันและแนวโน้ม*. กรุงเทพฯ: ภาควิชา
พื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุพิน ธรินทร์วรคุปต์. (2525). *ประวัติเมืองนครปฐม*. ใน *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว*. หน้า 3. กรุงเทพฯ: อักษรสุวรรณ.
- สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม. (2548). *แผนการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม
(พ.ศ.2548 – 2550)*. นครปฐม: สำนักฯ. ถ่ายเอกสาร.
- . (2550). *แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม*. นครปฐม: สำนักฯ.
ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. (2524). *การจัดการประถมศึกษา ปี 2523 – 2524*.
กรุงเทพฯ: วิศตอริ เพาเวอร์ พอยท์.
- . (2525). *การจัดการศึกษา ปี 2524 – 2525*. กรุงเทพฯ: ธีรพงษ์การพิมพ์.
- . (2529). *ร้อยปีการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: ธีรพงษ์การพิมพ์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1. (2549). สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2549,
จาก <http://esanpt1.org>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2. (2549). สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2549 ,
จาก <http://esanpt2.org>
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2530). *บรรยายสรุปจังหวัดนครปฐม สำหรับนักศึกษาโรงเรียน
นายอำเภอรุ่นที่ 28*. นครปฐม: สำนักฯ. ถ่ายเอกสาร.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.* กรุงเทพฯ: สำนักฯ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม. (2546). *ข้อมูลพื้นฐานการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครปฐม เขต 2. นครปฐม: ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษาจังหวัดนครปฐม.* ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2542). *สมุดรายงานสถิติจังหวัดนครปฐม ฉบับ พ.ศ. 2543.* นครปฐม: สถิติจังหวัดนครปฐม สำนักฯ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ศ/1. *เรื่อง รายงานกรมศึกษาธิการ ร.ศ. 105 – 111.*
----- . *เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ กร.5ศ/38 เรื่อง มณฑลนครชัยศรี (22 ตุลาคม รศ. 119 – 31 กรกฎาคม รศ. 125).*
----- . *เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ. มร.5ศ/12 เรื่อง โรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์ มณฑลนครชัยศรี (23 – 25 สิงหาคม รศ. 125)*
----- . *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศธ.54.3/8 เรื่อง ตั้งโรงเรียนหนังสือขอม ที่วัดท่าโนรี อำเภอ บางปลา นครชัยศรี (วันที่ 9- 23 กันยายน 2450).*
----- . *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศธ. 54.3/9 เรื่อง สมเด็จพระพันปีหลวงทรงสร้างโรงเรียนสตรีที่จังหวัดนครปฐมและพระราชทานนามโรงเรียนราชินีบูรณะ (21 พฤษภาคม 2451 – 29 กรกฎาคม 2462).*
----- . *เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ. มร.5ศ/16 เรื่อง โรงเรียนวิชาชำนาญใจ มณฑลนครไชยศรี (17 – 18 กันยายน รศ.127).*
----- . *เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ กร.6ศ เรื่อง สมัครพลมดุนครปฐม (19 มกราคม – 3 กุมภาพันธ์ 2464).*
----- . *เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ กร 6 ศ/5. เรื่อง โรงเรียนมหินทรศึกษาคร นครปฐม (6 - 14 มิถุนายน 2465).*
----- . *แผนกเอกสารสำคัญรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ. กร.6ศ/10 เรื่อง รายงานการตรวจการศึกษา มณฑลนครไชยศรี.*
----- . *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.3/9 เรื่องสมเด็จพระพันปีหลวงทรงสร้างโรงเรียนสตรีที่จังหวัดนครปฐมและพระราชทานนามโรงเรียนราชินีบูรณะ (21 พฤษภาคม 2451 – 29 กรกฎาคม 2462).*

- สำเนากระแสด พระบรมราชโองการ พระราชบัญญัติ พระราชดำรัส พระราชหัตถเลขา และ
ประกาศการศึกษา (รศ.119). พระนคร: สรรพกิตยธนากร.
- สุชาดา วราหพันธ์. (2537). *แนวพระดำริทางการศึกษาในหัวเมืองของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์*. ปริญญาานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อมิรมย์ ณ นคร; และคณะ. (2523). *ปฐมนิเทศการศึกษาปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อมรชัย ตันติเมธ. (2522). *นโยบายการจัดการศึกษาและโครงการการศึกษาของไทย สมัย
ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองระหว่าง พ.ศ. 2414 – 2475*.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง

ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง¹

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ ให้ประกาศณะแต่เพียงแก่พระภิกษุสงฆ์ทราบทั่วกันว่า ทรงรำพึงโดยพระราชจริยาวัตร จะทำนุบำรุงความเจริญรุ่งเรืองให้เกิดทั่วไป ตลอดพระราชอาณาจักร เพื่อให้สมณะพราหมณาจารย์ และอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลายมีความสุขสำราญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ทรงพระราชดำริเห็นว่า ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดแต่ความประพฤติชอบ แลการเลี้ยงชีวิตชอบเป็นที่ตั้ง คนทั้งหลายจะประพฤติชอบแลจะหาเลี้ยงชีวิต โดยชอบแล้วนั้นเล่า ก็ย่อมเอาไครยการได้สดับฟังโอวาทคำสั่งสอนที่ชอบ แลการได้ศึกษาวิชาความรู้ในทางที่จะให้เกิดประโยชน์มาแต่ย่อมเยาว์ แลฝึกซ้อมสั่งสอนให้น้อมในทางสัมมาปฏิบัติ และเจริญปัญญาสามารถในกิจการต่างๆ อันเป็นเครื่องประกอบกรหาเลี้ยงชีพเมื่อเติบโตใหญ่ จึงชื่อว่าได้เข้าสู่ทางความเจริญเป็นความจริงดังนี้

ก็แลประชาชนในสยามราชอาณาจักรนี้ ย่อมเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยมาก พุทธศาสนิกชนในพระราชอาณาจักร ย่อมได้สดับตรับฟังพระสัทธรรม ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า บัญญัติสอนไว้เป็นวิถีทางสัมมาปฏิบัติ จากพระภิกษุสงฆ์ซึ่งมีอยู่ในสังฆารามทั่วพระราชอาณาจักร แลได้ฝากบุตรหลานเป็นศิษย์ เพื่อรำเรียนพระบรมพุทโธวาท แลวิชาซึ่งจะให้บังเกิดประโยชน์ กล่าวคือ วิชาหนังสือเป็นต้น ในสำนักพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายได้กระทำประโยชน์แก่พระพุทธจักร แลพระราชอาณาจักรทั้งสองฝ่ายเป็นอันมาก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภ ถึงการที่จะทำนุบำรุงประชาชนทั้งหลายให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ แลให้เอื้อเฟื้อในการที่จะศึกษาวิชาอันเป็นประโยชน์ เพื่อจะไปถึงความเจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงทรงพระราดำริเห็นว่า ไม่มีทางอย่างอื่นจะประเสริฐยิ่งกว่าจะเกื้อกูลพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายโดยพระราชทาน พระบรมราชาูปถัมภ์ ให้มีกำลังสั่งสอนธรรมปฏิบัติ แลวิชาความรู้แก่พุทธศาสนิกชนบริบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน บัดนี้การฝึกสอนในกรุงเทพฯ เจริญแพร่หลายมากขึ้นแล้ว สมควรจะจัดการฝึกสอน ในหัวเมืองให้เจริญขึ้นตามกัน เพราะฉะนั้น จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดการตีพิมพ์หนังสือเรียนแบบหลวงทั้งในส่วนที่จะสอนธรรมปฏิบัติ แลวิชาความรู้อย่างอื่นขึ้นเป็นอันมากเพื่อจะพระราชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย

¹ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมราชสมภพครบ 100 ปีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 205 – 207.

ภาคผนวก ข

แบบจัดการศึกษาหัวเมือง

แบบจัดการศึกษาหัวเมือง¹

บันนาคที่

๑. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นผู้จัดการพระศาสนาและการศึกษาของพุทธศาสนิกชนทั้งในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ฯ ทั้งในมณฑลหัวเมืองตลอดพระราชอาณาจักร โปรดเกล้า ฯ ให้ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เป็นผู้อุดหนุน

๒. แยกการศึกษาหัวเมืองเป็นส่วนหนึ่ง ไม่เกี่ยวกับกรมศึกษา ขึ้นเฉพาะกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส รวมทั้งโรงเรียนคฤหัสถ์ด้วย ส่วนธุรการคงตกเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะและกระทรวงธรรมการ

๓. จะทรงตั้งพระสงฆ์ผู้มีความสามารถ ให้เป็นผู้อำนวยการมณฑลละรูปและพระสงฆ์ผู้อำนวยการมณฑลจะมีผู้ช่วยตามสมควร

๔. พระสงฆ์ผู้อำนวยการมณฑลนั้น ถ้าเจ้าคณะมณฑลมีอยู่ก็มีหน้าที่เฉพาะฝ่ายการศึกษา ถ้าเจ้าคณะมณฑลไม่มี จะทรงพระกรุณาโปรดให้ว่าการในหน้าที่ของเจ้าคณะมณฑลด้วยก็ได้

๕. พระสงฆ์ผู้อำนวยการไม่จำเป็นต้องอยู่ประจำ ฯ หัวเมืองเป็นแต่ต้องเอาใจใส่ในการซึ่งเป็นหน้าที่ของตน

๖. กระทรวงมหาดไทย ข้าหลวงเทศาภิบาล และผู้ว่าราชการเมือง มีหน้าที่อุดหนุนในการฝ่ายฆราวาสทั้งปวง

จัดสถานศึกษา

๗. จะจัดวัดทั้งปวงให้ศึกษาสถานมีประเภทดังต่อไปนี้ :-

ก. รวมสอนแห่งเดียวกัน เป็นโรงเรียนมีประเภทเป็นสอง โรงเรียนหลวง ส่วนบำรุงเป็นของหลวง ๑ โรงเรียนราษฎร์ ส่วนบำรุงเป็นของราษฎร์ ๑ สถานที่ที่เป็นโรงเรียนต้องจัดให้ได้ระเบียบ

ข. แยกกันสอนตามสำนักอย่างประเพณีเดิม สถานเช่นนี้ ต้องปล่อยให้ตามสะดวกเอาแต่พอได้การ

¹ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมราชสมบัติครบ 100 ปีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 142 – 143.

ค. โรงเรียนหลวง จะจัดในวัดซึ่งเป็นทำเลที่ประชุมคนมากเพื่อเป็นแบบอย่างทุกหัวเมืองมากน้อยตามควร อย่างน้อยที่สุดเมืองละโรง จะจัดแต่ต้นไป โรงเรียนราษฎร์ตามแต่จะมีขึ้นได้ การแยกกันสอนตามสำนักมีอยู่แล้ว จะบำรุงให้เจริญขึ้นโดยลำดับ จะสำเร็จเร็วหรือช้า ต้องสุดแล้วแต่กาลเทศะและกำลัง

วิชาที่สอน

๘. หลักสูตรที่จะสอนนั้น ในเวลานี้จะมีแต่ชั้นสามัญ ป็นเป็น ๔ อย่าง คือ อักษรสมัย ๑ เลข ๑ วิชาเครื่องเลี้ยงชีพ ๑ ธรรมปฏิบัติ ๑ เมื่อการเจริญจะขยายขึ้นตามควร

แบบเรียน

๙. ในส่วนสอนอักษรสมัยจะใช้แบบเรียนเร็ว ในส่วนเลขจะใช้แบบเลขฝรั่ง อีกสองอย่างจะแต่งขึ้นใหม่ นอกจากนี้ยังต้องมีหนังสือหัดอ่าน

ภาคผนวก ค

เอกสารเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม

ที่ ๑๒๖

กระทรวงธรรมการ

วันที่ เดือน กันยายน ร.ศ. ๑๒๗

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาวิศิษฐวิบูลย์ ขอพระทาน
กราบทูล พระเจ้าน้องนางเธอ กรมขุนสมมทอมรินทร์ ทราบฝ่า
พระบาท

ด้วยได้รับโอบอุ้มจากหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี
ที่ ๔๐/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๑๔ กันยายนศกนี้ว่า หลวงไชยอภัยทราชมงคล
เรียนเข้ามาขอทูลนครไชยศรีได้จัดการเรียบรายเงินสร้างโรงเรียน
หนังสือไทยสำหรับเป็นที่เล่าเรียนแห่งกุลบุตรและสตรีซึ่งที่ข้างโรงเรียน
จำโรงหนึ่ง กว้าง ๖ วา ๒ ศอก ยาว ๙ วา แบ่งเป็น ๕ ห้อง
มีเฉลียงค้ำหน้าค้ำหลัง สูงแต่ค้ำถึงค้ำ ๕ ศอก ๖ นิ้ว ฝาทำ
เป็นลูกกรง ค้ำหน้าใช้ไม้กระยาเลย ค้ำข้างและค้ำหลังไม้ไผ่
พื้นไม้สังคไปร์ เครื่องบนเป็นเครื่องตุ๊ก หลังคามุงด้วยจาก และมี
รั้วลูกกรงไม้ไผ่กั้นรอบบริเวณนั้นออก แล้วเสร็จเมื่อเดือนเมษายน
ศกนี้ ส่วนเครื่องใช้สำหรับโรงเรียน ก็ได้จัดซื้อโต๊ะเก้าอี้และ
เครื่องใช้ต่าง ๆ เสร็จแล้ว ได้เปิดรับนักเรียนเข้าเล่าเรียน
ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมศกนี้เป็นต้นมา มีนักเรียนชาย ๑๒๒ คน
หญิง ๑๑ คน รวม ๑๓๓ คน และบรรดาข้าราชการให้ความช่วยเหลือ
เงินเป็นรายเดือนให้เป็นเงินเดือนแก่ครู ๒ คน คือครูที่ ๑ เดือน
ละ ๔๐ บาท ครูที่ ๒ เดือนละ ๑๕ บาท

ครั้นเมื่อเดือนพฤษภาคมศกนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
มกุฎราชกุมารได้เสด็จประพาสพระบรมมหาราชวัง หลวงไชยอภัยทราชมงคล

กราบบังคมทูลขอพระราชทานนามโรงเรียนนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 โยปราชย์เกล้าฯ พระราชทานนามว่า "โรงเรียนวิชาชานะโศก"
 ทลวงไชยอาญาจึงได้ร่างข้างป็นรูปตราพระเกี้ยวและท้าวป๋ายนามโรงเรียน
 ขึ้นประคิมฐานไว้สำหรับโรงเรียนต่อไป

ครั้นวันที่ ๒๖ สิงหาคมศกนี้เวลาเย็น ทลวงไชยอาญาได้นำมณฑ
 พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ที่โรงเรียน เพื่อเป็นการฉลองย้ายนาม
 โรงเรียน รุ่งขึ้นวันที่ ๒๗ เวลาเช้าได้ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์
 เมื่อพระสงฆ์ได้รับอาหารบิณฑบาตอันเสร็จแล้ว ก็ได้ถวายเครื่องไทยทาน
 ความควร และมีการมโหรีศพด้วยวันหนึ่ง

ส่วนเงินที่ใช้จ่ายในการสร้างโรงเรียนนี้ คือ ค่าสร้างตัวโรงเรียน
 เงิน ๘๓๐ บาท ชื่อสิ่งของเครื่องใช้สำหรับโรงเรียน เงิน ๕๕๕ บาท
 ๒๓ ๖๖ ค่าท้าวตราพระเกี้ยวและย้ายนามโรงเรียน เงิน ๖๐ บาท รวม
 ทั้งสิ้น ๑๐๔๕ บาท ๖๓ ๖๖

ทลวงไชยอาญาและผู้ที่ได้ช่วยเหลือในการนี้ ขอพระราชทานถวาย
 พระราชกุศล.

ถ้ามีโอกาศอันควร ขอฝ่าพระบาทได้โปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูล
 พระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ทัพนมราชโอรสาธิราช

(สำเนาที่ ๕๖๘๕)

รับวันที่ ๑๒ กันยายน ร.ศ. ๑๒๓

วิสุทธิศันเทพวราราม

วันที่ ๑๒ กันยายน รักษโกสินทรศก ๑๒๓

อาคมภาพพระธรรมโกษาจารย์ เจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี

เจริญพรมายัง พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ

ด้วยนายพิณพิทักษ์ พร้อมด้วยผู้บริวารคดี มีพระยาไวยวุฒิวิเศษ
ฤทธิเป็นต้น ได้บริจาคทรัพย์และสิ่งของสถาปนาโรงเรียนขึ้นที่วัดจิวราย
แขวงเมืองนครไชยศรี เมื่อวันที่ ๓ เดือนนี้ได้ประชุมเปิดโรงเรียน ผู้
ไปประชุมมีพระยาสุนทรบุรี ข้าราชการมณฑลนครไชยศรีเป็นต้น
หนึ่งโรงเรียนนี้ได้ไต่ถามว่า โรงเรียนพิณพิทักษ์ และนายพิณพิทักษ์
ได้สิ่งหนังสือรายงานการสถาปนาโรงเรียน และมาดูลีรายนามผู้บริจาค
ทรัพย์สิ่งของช่วยอุปการะแก่โรงเรียน ทั้งมาดูลีผู้บริจาคทรัพย์สิ่งของใน
วันเปิดโรงเรียน เพื่อให้หน้าถวายพระราชกุศล

เพราะเหตุนี้ ขอเจ้าคุณไต่หน้าถวายพระราชกุศลให้เป็นไปตาม
ความประสงค์ของนายพิณพิทักษ์ ได้สละมาดูลีรายสิ่งของและนามผู้
บริจาค ทั้งหนังสือรายการมาพร้อมกับหนังสือฉบับนี้ด้วยแล้ว

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ขอเจริญพร

(เซ็นนาม) พระธรรมโกษาจารย์

(สำเนาที่ ๔๖๘๕)

วันที่ ๖ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๓

ข้าพเจ้านายพิณพิทักษ์ ขอประทานกราบเรียนเจ้าคุณธรรม
โกษาจารย์ เจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี

ด้วยตามที่ข้าพเจ้าได้ย้ายมาสถานที่วัดจิวราย โดยเห็นพร้อมด้วย
พระเกิดปลัดเจ้าอธิการวัดนี้ ทั้งเป็นโรงเรียนขึ้น และเจ้าคุณได้เป็นผู้นำ
นำทั้งเกื้อหนุนหลายอย่าง ได้จัดส่งนายต้นนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ออกมาเป็น
ครูสอนหนังสือ จะได้รับพระราชทานเงินเดือนหลวงตามระเบียบของกรม
ศึกษาธิการ

เป็นการพร้อมมูลที่กล่าวมาแล้วนี้ ข้าพเจ้าจึงได้อาราธนาเจ้าคุณ
ออกมาเป็นประธานในการเปิดโรงเรียน เมื่อวันที่ ๓ เดือนนี้ และเชิญท่าน
พระยาสุนทรบุรี เทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี กับท่านผู้มีบรรดาศักดิ์อีกหลาย
ท่าน

ครั้นถึงเวลาเที่ยงแล้ว ๓๐ นาที ได้ประชุมพร้อมกันจนวิเศษครุ
การว่าที่อาจารย์ใหญ่โรงเรียนอาจารย์ฝั่งทวันตก ได้ยื่นขึ้นอ่านประวัติ-ของ
โรงเรียนแล้ว ท่านพระยาสุนทรบุรี เทศาภิบาล ได้รับเชิญชกษาแลรณ
ป้ายชื่อโรงเรียนออกเป็นเครื่องหมายว่าเปิด พระสงฆ์ได้ลวดมนต์ระยันโ
เป็นมงคลฤกษ์พิศพาทย์ระโคมนักเรียนได้ไต่ยิว ๓ คน มีชื่อว่าโรงเรียน
พิณพิทยาคาร ตามที่เจ้าคุณตั้งนามนั้น และได้มีครุณดของด้วย ๑ วัน เจ้าคุณ
และท่านพระยาสุนทรบุรี เทศาภิบาล กับผู้มีบรรดาศักดิ์อีกหลายท่านได้ยื่น
ขึ้นกล่าวให้คิดสรรแก่โรงเรียนนี้ ทั้งชี้แจงให้นักเรียนระฤกถึงพระมหากษัตริ
ธิคุณ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการที่ได้มีโรงเรียนแห่งนี้
ตามคำสาปัญเรียกว่าบ้านนอกนั้นได้ ก็เพราะพระมหากษัตริจะให้ความรู้

(4)

๒๒๑๖/๒๕๑๖

กษัตริย์มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์

วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระกรุณาขอรับพระกรุณา
 ยานะขอ กรมขุนสกลนครพิชัย ราชเลขาธุการ ทราบฝ่าพระบาท
 ความว่า ข้าพระพุทธเจ้า ได้รับบอกมณฑลนครไชยศรีที่ ๒๓๑/๒๕๑๖
 ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๖ ว่า หมอมีกล้า กิจจิกงัก ได้เข้าศึกษา
 ของพระคณบดีต่าง ๆ พระปฐมเจดีย์ทำเป็นโรงเรียนสอนหนังสือไทย
 แลอังกฤษ ๔ ห้อง ให้ชื่อว่า โรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์
 มีเด็กอายุใหญ่สมควรเป็นนักเรียนในโรงเรียนนี้ชาย ๒๕ คนหญิง ๒๕ คน
 แลมีนักเรียนพิเศษอีก คือ เวียนแต่เวลากลางวันอีก ๕ คนรวมนัก
 เรียนทั้งสิ้น ๕๐ คน เวียนเงินค่าจ้างสอนแก่นักเรียนเวลากลางวัน
 คน ๑ เดือนละ ๓ บาท นักเรียนหนังสือไทยเวลาว่างวัน
 คนหนึ่งเดือนละ ๑ บาท ถ้าเรียนอังกฤษด้วยเดือนละ ๒ บาท ได้
 เปิดโรงเรียนตั้งแต่วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๑๖ นั้นแล้ว มีความ
 ขอร้องดังนี้

ขอฝ่าพระบาทได้ทรงนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา
 ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ควร มีคอรแล้วแต่กร ทรงสข รรณาไปขอ กล่า ๑

ข้าพระพุทธเจ้า

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
 ราชโอรสองค์ที่ ๑๐

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ มร.5ศ/12 เรื่อง โรงเรียนบำรุงวิทยาพระปฐมเจดีย์ มณฑล
 นครไชยศรี (23 - 25 สิงหาคม ร.ศ. 125)

(สำเนา)

วังพญาไท

วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒

ข้าพเจ้าได้ตั้งใจมาหลายปีแล้วที่จะสร้างโรงเรียนสตรีที่ นครปฐมซึ่งจะมาแล้วเสร็จลงในครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านทั้งหลายได้ช่วยจัดการแล้วสำเร็จสมประสงค์ ข้าพเจ้าขอขอบใจแก่ท่านผู้ที่ได้ช่วยจัดการและผู้ที่ได้ช่วยทำการโรงเรียนนี้ให้แล้วสำเร็จบริบูรณ์ให้ได้เปิดในวันนี้ ซึ่งข้าพเจ้าได้ให้หม่อมเจ้าธานีวงศ์มา เปิดโรงเรียน ซึ่งข้าพเจ้าได้ชื่อนานแล้วว่าโรงเรียนราชินีบูรณะ ข้าพเจ้าขออำนวยความสะดวกให้พรแก่ผู้ที่จะอำนวยความสะดวกโรงเรียนและครูทั้งนักเรียนด้วย ขอให้ตั้งใจจัดการและสั่งสอนนักเรียน ให้นักเรียนตั้งใจเล่าเรียนให้มีความรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป ขออำนวยความสะดวกนักเรียน จงอย่าได้มีความเจ็บไข้ภัยอันตรายใดๆ จงมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ความเจริญแห่งร่างกายและปฏิภาณ ขอให้ทวียิ่งขึ้นไปเสมอ ขอว่าบุญคุณ จะได้เชิดชื่อหญิงสยาม จงมีแต่ความเจริญที่ปฏิภาณทุกเมื่อไป.

เสาวภาของศรี

ได้ตรวจถูกต้องกับต้นฉบับแล้ว

[Handwritten signature]

ภาคผนวก ง

การเปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดครู และการขอใช้ที่ธรณีสงฆ์ในการจัดตั้ง วิทยาลัยครูนครปฐม

๖๗๕

๖๖๖

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง เปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดครู

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นสมควรเปลี่ยนชื่อโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม
สังกัดแผนกฝึกหัดครูสามัญศึกษา กองโรงเรียนฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู เพื่อให้เหมาะสมและ
สอดคล้องกับการดำเนินงานในปัจจุบัน

ฉะนั้น จึงได้เปลี่ยนชื่อจาก "โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม" เป็น "โรงเรียน
ฝึกหัดครูนครปฐม" สังกัดแผนก กอง และกรมเดิม

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 24 ตุลาคม 2511 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 18 ตุลาคม 2511

(หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

สำเนาถูกต้อง

(นายรัตน์ ยืนนาน)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 7

๒๕๗๔

กรม

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครู

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นสมควรยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม และโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร สังกัดกองโรงเรียนฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู เป็นวิทยาลัยครู ฉะนั้น จึงให้โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม เป็นวิทยาลัยครูนครปฐม และโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร เป็นวิทยาลัยครูสกลนคร สังกัดกองและกรมเดิม และให้เปิดการสอนถึงชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม 2513 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 7 ธันวาคม 2512

(นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

สำเนาถูกต้อง

(นายรัตน์ บินนาน)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 7

บันทึกเรื่องที่ยื่นส่งของวัดป่าแก่งเสือ

ณ วัดป่าแก่งเสือ

2 ธันวาคม 2523

ก๊วยในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิของวัดป่าแก่งเสือ ซึ่งมีคณะกรรมการของวัดมาร่วม
ประชุมด้วย

เจ้าอาวาสวัดป่าแก่งเสือ (พระครูปรากฏการลักขณานาม) ได้เสนอหนังสือที่ นธ 23/1874
ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2508 ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ได้มีถึงวัดขออนุญาตใช้ที่ดินจำนวน 55 ไร่
เพื่อสร้างวิทยาลัยครูนครปฐม และหนังสือ ลงวันที่ 4 มีนาคม 2508 ซึ่งพระอธิการสุข เจ้าอาวาสได้
คอบอนุญาตยินดีให้ใช้ที่ดินดังกล่าว เพื่อประโยชน์ของการศึกษาได้ แต่ปรากฏว่า เรื่องการใช้ที่ดินรายนี้
ที่หัวเรื่องแจ้งว่า "เช่าที่ดินของวัด" ทำให้บังเกิดความคิดไปได้ว่าขออนุญาตใช้ที่ดินสร้างวิทยาลัยครู
ทำไมหัวเรื่องจึง "เช่าที่ดินของวัด"

ที่ประชุมพิจารณาแล้ว และนายทอง พันธุ์ลาภ ศึกษาธิการจังหวัดนครปฐมในขณะนั้นได้
เป็นผู้ชี้แจง ให้เป็นที่เข้าใจว่า ทางราชการไม่ได้ "เช่าที่ดินของวัด" แต่ขอใช้เพื่อประโยชน์ของการ
ศึกษา การร่างหนังสือติดต่อกันมีไต่ถามถึงปัญหาเรื่อง เช่าที่ดินรายนี้

เพื่อขจัดปัญหาใด ๆ ที่จะบังเกิดขึ้นในอนาคต ที่ประชุมเห็นว่า ควรบันทึกเป็นหลักฐานไว้ว่า

1. ที่ดินรายนี้ทางวัดขอยินยอมหลักการเดิม เพื่อให้ทางราชการใช้ที่ดินรายนี้เป็นวิทยาลัยครู
นครปฐมตลอดไป
2. ทางวัดและวิทยาลัยครูนครปฐมจะร่วมมือกันส่งเสริมวัดและวิทยาลัยครูให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น
ตลอดไป

ได้อ่านบันทึกนี้ ให้ที่ประชุมฟังแล้วต่างก็เห็นชอบและลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

ลงชื่อ

เจ้าอาวาส

(พระครูปรากฏการลักขณานาม)

ลงชื่อ

อธิการวิทยาลัยครูนครปฐม

(นายวิเชียร เมนะเสวต)

เป็นสำเนา
ถูกต้อง
[Signature]
นายวิเศษ ยืนนาน
วันที่ 7

ภาคผนวก จ

ใบอนุญาตให้เป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียนเอกชน

795

ใบอนุญาตให้เป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียน

ใบอนุญาตเลขที่ 3 / 2516 เขียนที่ ศาลากลางจังหวัดนครปฐม
 วันที่ 17 เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช 2516
 ให้ นางกัลยา สุวีระ อายุ 42 ปี
 สัญชาติ ไทย เชื้อชาติ ไทย หลักฐาน ทำสวน
 เป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียนชั้นที่ เรือนไม้ชั้นเดียวและเรือนไม้สองชั้น
 เลขที่ 342 ถนน ศึกษาร
 ตำบล พระปฐมเจดีย์ อำเภอ เมืองนครปฐม จังหวัด นครปฐม

โดยมีรายการที่เห็นแสดงความจำนงไว้ คือ

- (๑) ชื่อโรงเรียน โรงเรียนอนุบาลสุวีระ
- (๒) ประเภทโรงเรียน อนุบาล
- (๓) เวลาเปิดทำการสอน ตั้งแต่ 8.30 นาฬิกา ถึง 15.00 นาฬิกา
 หยุดพักกลางวัน ตั้งแต่ 11.30 นาฬิกา ถึง 12.30 นาฬิกา หยุดพักน้อยรวม - นาที
 รวมเวลาเรียนวันละ 5 ชั่วโมง 30 นาที แบ่งการสอน 1 รอบ
- (๔) วิชาที่สอน วิชาสามัญ

(๕) หลักสูตร ตามคู่มือการจัดอาชีวศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2503

(๖) ชั้นเรียนตั้งแต่ชั้น อนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้น อนุบาลปีที่ 3

(๗) วิชาที่สอน

(๘) ไป คุ้ม - หรือประจำ - หรือห่มไป คุ้ม และประจำ

(๙) วิชาและหญิงในชั้นประถมหรือเทียบเท่าชั้นประถม

(๑๐) วิชาและหญิงในชั้นประถมหรือเทียบเท่าชั้นประถม

(๑๑) วิชาและหญิงในชั้นประถมหรือเทียบเท่าชั้นประถม

(๑๒) วิชาและหญิงในชั้นประถมหรือเทียบเท่าชั้นประถม

(๑๓) วิชาและหญิงในชั้นประถมหรือเทียบเท่าชั้นประถม

(๑๔) วิชาและหญิงในชั้นประถมหรือเทียบเท่าชั้นประถม

(ลงมือขอ)

อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา

ผู้ว่าราชการจังหวัด

หมายเหตุ - ข้อความในข้อ (๑) และคำว่า "อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา" หรือ "ผู้ว่าราชการจังหวัด" นั้น ข้อความใดไม่ตรงกับความประสงค์ ให้ขีดฆ่าเสีย
 - ข้อความในส่วนที่ขีดฆ่าแล้ว และข้อความที่ขีดฆ่าแล้ว
 - ข้อความในส่วนที่ขีดฆ่าแล้ว ให้พิมพ์คัดและคัดค้านไว้ ให้ข้อความที่ขีดฆ่าแล้ว
 - ข้อความในส่วนที่ขีดฆ่าแล้ว ให้พิมพ์คัดและคัดค้านไว้ ให้ข้อความที่ขีดฆ่าแล้ว

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสุกัญญา มานะธรากุล
วันเดือนปีเกิด	6 มิถุนายน 2518
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	92 หมู่ 4 ต.ห้วยด้วย อ.ดอนตูม จ.นครปฐม 73150
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2535	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2539	ค.บ. (เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา) จาก สถาบันราชภัฏนครปฐม
พ.ศ. 2550	กศ.ม. (ประวัติศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ